

BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2019

ZBORNÍK VEDECKÝCH PRÍSPEVKOV

*Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Centrum krízového riadenia Univerzity Mateja Bela
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R.Š. v Liptovskom Mikuláši
Západočeská univerzita v Plzni
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego -
APEIRON v Krakove
Fakulta bezpečnostných štúdií Univerzity v Belehrade
Fakulta politických vied Univerzity Čiernej Hory v Podgorici
Fakulta európskych právno-politických štúdií v Novom Sade
Policajná akadémia Českej republiky v Prahe
Metropolitná univerzita v Prahe
Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach
Fakulta národnej bezpečnosti Národnej akadémie obrany vo
Varšave
International and Security Studies Institute
Euroatlantické centrum v Banskej Bystrici
a
občianske združenie INTERPOLIS*

pod záštitou
Ministra obrany SR Petra Gajdoša

BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2019

Zborník vedeckých prác

Banská Bystrica 2019

**Vedecký výbor /
Scientific Board:**

doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.
doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD., EMBA
doc. PhDr. Branislav Kováčik, PhD., EMBA
prof. Ing. Vojtech Jurčák, CSc.
prof. Ing. Ladislav Hofreiter, CSc.
Dr.h.c. prof.h.c. prof. Ing. Marián Mesároš, DrSc. MBA LL.M.
prof. Želimir Kešetović, PhD.
prof. dr Stevan Šogorov
prof. dr Saša Knežević
prof. nadzw. dr hab. Donat Mierzejewski
doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.
doc. PaedDr. Milan Vošta, Ph.D.
doc. Ing. Josef Abrhám, Ph.D.
pplk. doc. Ing. Pavel Otřisal, Ph.D., MBA
doc. Vasyl M. Zaplatynskyi, PhD.
prof. ndzw. dr hab Antoni Olak
Siposné prof. Dr. Kecskeméthy Klára ezredes
Assist. Prof. Dr. Joseph Jon Kaminski
dr hab. Henryk Spustek prof. UO
COL Assoc. Prof. Tomasz Kośmider
PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.
Prof. dr. Šaćir Filandra
Dr. Juliusz Piwowarski
Momčilo Radulović

**Organizačný výbor /
Organizers:**

PhDr. Dagmar Nováková, PhD.	Mgr. Jozef Michal Mintal
Mgr. Lucia Husenicová, PhD.	JUDr. Lucia Kucbelová
Mgr. Dávid Kollár, PhD.	Mgr. Vladimír Müller
Mgr. Dominika Trubenová	Mgr. Róbert Vancel

Editori / Editors:

doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.
Mgr. Dávid Kollár, PhD.

**Recenzenti /
Reviewers:**

Dr.h.c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA
doc. PhDr. Jana Lasicová, PhD.

Obálka:

Mgr. Michaela Melková, PhD.

Za obsahovú a jazykovú stránku príspevkov sú zodpovední jednotliví autori.

© Interpolis, 2019
Banská Bystrica

ISBN 978-80-972673-9-1

OBSAH

Pavel Bučka - Ján Marek - Rudolf Pástor: SITUÁCIA V SEKTORE 4 SLOVCON UNFICYP V ROKU 2018 / SITUATION IN SECTOR 4 SLOVCON UNFICYP IN 2018	8
Pavel Bučka - Miroslav Žentek: PREDSTAVUJE RUSKO BEZPEČNOSTNÚ HROZBU PRE SLOVENSKÚ REPUBLIKU? / REPRESENTS RUSSIA SECURITY THREAT FOR THE SLOVAK REPUBLIC?.....	16
Ľubomír Čech: AFGANISTAN A ZAČAROVANÝ KRUH DROGOVEJ PROBLEMATIKY / AFGHANISTAN AND THE VICIOUS CIRCLE OF DRUGS PROBLEM.....	26
Štefan Danics: PRAVICOVÉ POPULISTICKÉ STRANY A RADIKALIZACE SPOLEČNOSTI / RIGHT POPULIST PARTIES AND RADICALIZATION OF SOCIETY	37
Miriam Droppová: AKÝ JE SÚČASNÝ RÁMEC TÝKAJÚCI SA MIGRÁCIE? / WHAT IS ACTUAL MIGRATION FRAMEWORK?	44
Adnan Džafić - Nezir Krčalo: DESTROYING IDENTITY? - BETRAYAL OF MULTILATERALISM OF BOSNIAN SOCIETY	52
Marek Hargaš: TEÓRIA KONŠTRUKTIVIZMU A JEJ PRÍSTUP K BEZPEČNOSTI / THEORY OF CONSTRUCTIVISM AND ITS APPROACH TO SECURITY	67
Justyna Hasij: HEALTH SAFETY AND THE EMERGENCY MEDICAL SYSTEM IN POLAND	76
Roman Hlobeň - Rastislav Kazanský: DIMENZIE VÝSKUMU BEZPEČNOSTI ŠTÁTU V ZMYSLE KRITICKEJ TEÓRIE MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV. APLIKÁCIA NA SITUÁCIU ČIERNEJ HORY / THE DIMENSION OF STATE SECURITY RESEARCH IN THE CONCEPT OF CRITICAL THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS. SITUATION APPLICATION TO MONTENEGRO	83
Ľubomír Hreha - Zdeněk Rajda: TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ DEFINÍCIE MIEROVEJ OPERÁCIE / TERMINOLOGY OF DEFINITION PEACEKEEPING OPERATION	89
Lech Hyb: ECOLOGICAL AND ORGANIZATIONAL PROBLEMS OF E-MOBILITY	97
Radoslav Ivančík: VOJENSKÉ VÝDAVKY SÚ NEVYHNUTNOSŤ / MILITARY EXPENDITURE IS A NECESSITY	105
Štefan Jakabovič - Tomáš Jakabovič: OBCHODOVANIE S ĽUĎMI A MIGRÁCIA / HUMAN TRAFFICKING AND MIGRATION.....	113

Eugeniusz Januła: FIGHT AGAINST THE ARRANGEMENT OF THE ARCTICS.....	120
Martin Joščák: VÝZNAM STREDNEJ ÁZIE PRE EUROÁZIJSKÉ VELMOCI / IMPORTANCE OF CENTRAL ASIA FOR THE EURASIAN POWERS	127
Vojtech Jurčák - Jakub Sasarák: MOŽNÉ SPÔSOBY HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA / POSSIBLE WAYS OF ASSESSING THE SECURITY ENVIRONMENT	138
Józef Kubica: THE PSYCHOLOGICAL PORTRET OF ANOTHER TERRORIST	149
Peter Lošonczi: ČINITELE VPLÝVAJÚCICH NA BEZPEČNOSŤ A ICH ANALÝZA V PROSTREDÍ GIS / FACTORS INFLUENCING SAFETY AND THEIR ANALYSIS IN GIS	160
Jozef Michal Mintal - Karol Fabián: VÝPOČTOVÁ PROPAGANDA: KONCEPTUÁLNA DISKUSIA A PREHĽAD / COMPUTATIONAL PROPAGANDA: A CONCEPTUAL DISCUSSION AND REVIEW.....	166
Dagmar Nováková: VZÁJOMNÉ VZŤAHY UKRAJINY A EÚ: BEZPEČNOSTNÁ DIMENZIA / MUTUAL RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE EU: SECURITY DIMENSION.....	176
Antoni Olak - Krzysztof Źołyniak - Jerzy Michno: PARENTS LABOR MIGRATION AS A DANGER FOR MODERN FAMILIES.....	183
Rudolf Pástor - Pavel Bučka - Ján Marek: VÝVOJ KONFLIKTU V LÍBYI / LIBYAN CONFLICT DEVELOPMENT.....	199
Ladislav Pásztor: KOMPLEXNÝ PROGRAM REVITALIZÁCIE OBRANNÝCH SÍL MAĎARSKA „ZRÍNYI 2026“ A JEHO VPLYV NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE STREDNEJ EURÓPY / COMPREHENSIVE REVITALIZATION PROGRAM OF HUNGARIAN DEFENCE FORCES „ZRINYI 2026“ AND HIS IMPACT ON THE SECURITY ENVIRONMENT OF CENTRAL EUROPE.....	214
Grzegorz Pietrek: AN INDUSTRIAL ESTABLISHMENT POSING A THREAT OF MAJOR ACCIDENTS ON THE EXAMPLE OF POLPHARMA S.A. IN STAROGRAD GDAŃSKI	226
Juliusz Piwowarski: ANTHROPOLOGICAL ASPECTS OF SECURITY CULTURE	239
Zdeněk Rajda: OBLAST VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI V RÁMCI EVROPSKÉ UNIE A ČESKÉ REPUBLIKY / INTERNAL SECURITY AREA OF THE EUROPEAN UNION AND THE CZECH REPUBLIC.....	255

Ladislav Regenda - Rastislav Kazanský: SPOLOČENSKÉ DETERMINANTY NÁBOŽENSKEJ RADIKALIZÁCIE V REGIÓNE ZÁPADNÉHO BALKÁNU / CORPORATE DETERMINANTS OF RELIGIOUS RADICALIZATION IN THE WESTERN BALKANS.....	265
Vít Rouč: MIGRACE JAKO POLITICKÝ A BEZPEČNOSTNÍ PROBLÉM LATINSKÉ AMERIKY – PŘÍPAD VENEZUELA / MIGRATION AS A POLITICAL AND SECURITY PROBLEM OF LATIN AMERICA – EXAMPLE OF VENEZUELA.....	273
Jozef Sabol - Bedřich Šesták: REALIZACE PRIORIT EU V OBLASTI BEZPEČNOSTI ZAMĚŘENÉ NA MINIMALIZACI CBRN A KYBERNETICKÝCH HROZEB / IMPLEMENTATION OF EU PRIORITIES IN SECURITY AREA AINED AT THE MINIMALIZATION OF CBRN AND CYBER THREATS.....	282
Miroslav Sedlák: VÝZNAM VIEDENSKÉHO KONGRESU A EURÓPSKEHO KONCERTU PRI FORMOVANÍ SYSTÉMOV KOLEKTÍVNEJ BEZPEČNOSTI / THE IMPORTANCE OF THE VIENNA CONGRESS AND THE CONCERT OF EUROPE IN THE MODELING OF COLLECTIVE SECURITY SYSTEMS.....	290
Vesna Stanković Pejnović: SERBIAN-ALBANIANS RELATIONS AND PRESSURE FROM THE WEST.....	300
Štěpán Strnad: LIMITY ANTIRADIKALIZAČNÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY / LIMITS OF ANTI-RADICALIZATION POLICY OF THE CZECH REPUBLIC	310
Ivana Šostaková - Ľubomír Klačko: GEOPOLITICKÉ POSTAVENIE REGIÓNU STREDNEJ EURÓPY / GEOPOLITICAL SITUATION OF THE CENTRALEUROPE REGION.....	322
Martin Trebula: PARTICIPÁCIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA STÁLEJ ŠTRUKTÚROVANEJ SPOLUPRÁCI EURÓPSKEJ ÚNIE V OBLASTI BEZPEČNOSTI A OBRANY V ROKU 2018 / SLOVAK REPUBLIC PARTICIPATION ON THE PERMANENT STRUCTURED COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF SECURITY AND DEFENSE IN 2018.....	327

Dalibor Vlček: VESTFÁLSKY SYSTÉM MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV A JEHO ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTICKÉ ČRTY AKO METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRE FORMOVANIE NOVEJ ŠTRUKTÚRY POVESTFÁLSKEHO SYSTÉMU MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV V PROCESE GLOBALIZÁCIE NA PRELOME 20. A 21. STOROČIA/ THE VESTPHALIAN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS AND ITS ESSENTIAL FEATURES AS METHODOLOGICAL ASSUMPTIONS FOR THE CREATION OF A NEW STRUCTURE OF THE POST-VESTPHALIAN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS WITHIN THE PROCESS OF GLOBALISATION AT THE TURN OF 20TH AND 21ST CENTURY	335
Vasyl Zaplatynskyi - Inga Uriadnikova: JUSTIFICATION OF THE TERM “CRITICAL INFRASTRUCTURE”	342

SITUÁCIA V SEKTORE 4 SLOVCON UNFICYP V ROKU 2018*

SITUATION IN SECTOR 4 SLOVCON UNFICYP IN 2018

Pavel Bučka¹ - Ján Marek² - Rudolf Pástor³

ABSTRACT

In spite of its size, the Slovak Republic has managed, over a relatively short period of its existence, to actively participate in the maintenance of peace in the world, which also demonstrates its commitment to taking responsibility for security in a country whose "frozen conflict" can escalate into an open warfare at any time. Slovaks are not a nation that cannot feel the feelings and sorrows of others.

Key words: UNFICYP, Cyprus, peace, responsibility, security.

Úvod

Vojenská operácia UNFICYP⁴ na Cypre je jednou z najstarších vojenských operácií v histórii OSN a na Cypre pôsobí na základe rozhodnutia Bezpečnostnej rady OSN č. 186/1964⁵. Jej mandátom je zabrániť obnoveniu ozbrojeného konfliktu medzi grécko-cyperskou a turecko-cyperskou komunitou podporovanou tureckými ozbrojenými silami a prispieť k udržaniu a obnove práva, poriadku a návratu do normálneho stavu. Na zabránenie obnovenia ozbrojeného konfliktu bola zriadená nárazníková zóna, ktorá bola rozdelená do 3 hlavných sektorov:

Sektor 1 pod velením a zodpovednosťou Ozbrojených síl Argentíny, za účasti príslušníkov ozbrojených síl Chile, Peru, Paraguaja, Bolívie a Brazílie,

* Práca prezentovaná v tomto príspevku bola podporená z projektu „Analýza faktorov ovplyvňujúcich efektivitu výcviku PrV OS SR v jeho jednotlivých fázach a profesijné využitie vojakov OS SR v bojových a nebojových operáciách.“ (výskumný projekt Š4-2018).

¹ Pavel Bučka doc. Ing., CSc., Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl, gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, pavel.bucka@aos.sk

² Ján Marek, Ing., doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, jan.marek@aos.sk

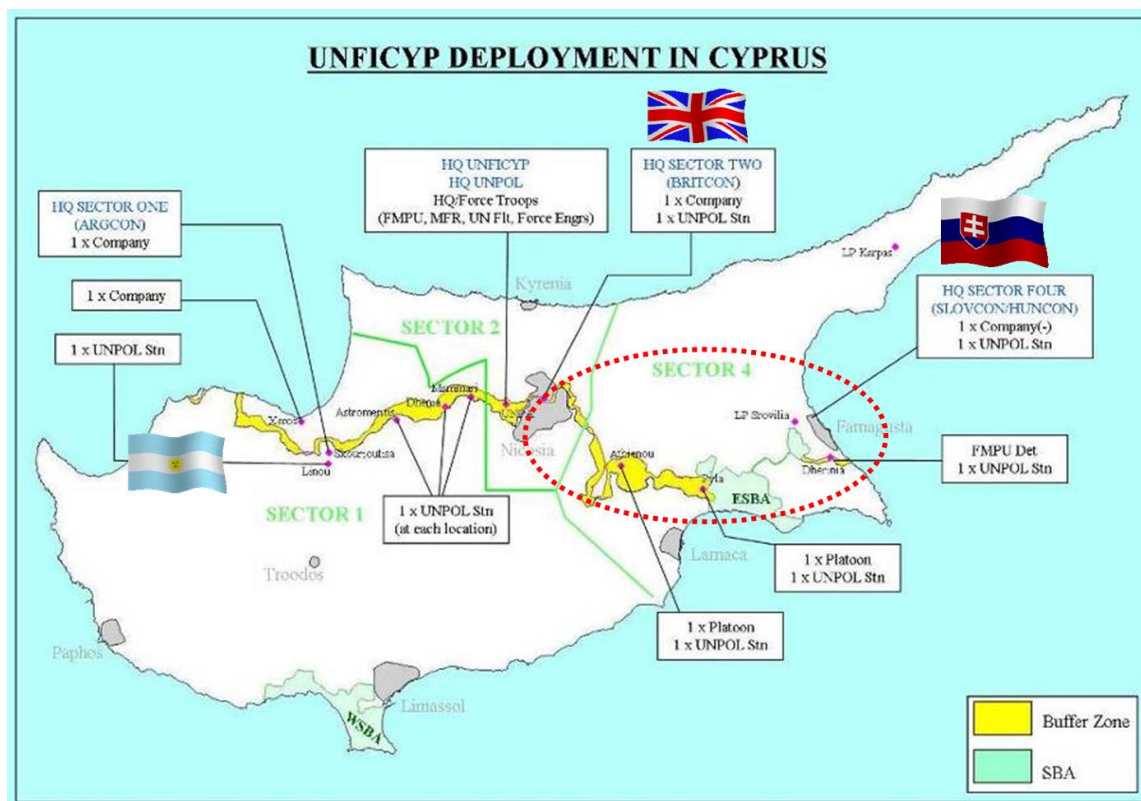
³ Rudolf Pástor, Ing. doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, rudolf.pastor@mil.sk

⁴ UNFICYP -United Nations Peace-Keeping Force in Cyprus – mierové sily OSN na Cypre

⁵ prijatá dňa 4.3.1964 na zasadaní BR OSN

Sektor 2 v zodpovednosti príslušníkov Ozbrojených síl Veľkej Británie, *Sektor 4* pod velením príslušníkov OS SR (*SLOVCON*)⁶.

Pod slovenským velením v Sektore 4 pôsobia aj príslušníci Maďarskej republiky (*HUNCON*)⁷, Srbskej republiky (*SRBCON*)⁸, Ukrajinskej republiky (*UACON*)⁹. V septembri 2014 ukončil svoje pôsobenie Chorvátsky kontingent (*CROCON*)¹⁰.

Obrázok 1 Rozdelenie priestorov zodpovednosti UNFICYP po sektoroch

Operačné úlohy plnené príslušníkmi mierovej operácie UNFICYP

Hlavnou úlohou mierovej operácie UNFICYP je vykonávanie dohľadu nad dodržiavaním „*Status Quo*“ opozičnými silami na čiarach zastavenia paľby z roku 1974, ktoré tvoria hranice nárazníkového pásma a prispieť tak k udržaniu a obnove práva, poriadku a návratu do normálneho stavu pred rokom 1974.

Plnenie operačnej úlohy zahŕňa nasledujúce opatrenia vykonávané príslušníkmi jednotlivých sektorov v nárazníkovej zóne:

- udržiavanie „*Status Quo*“,

⁶ SLOVCON - Slovak Contingent (ang.)

⁷ HUNCON - Hungarian Contingent (ang.)

⁸ SRBCON - Serbian Contingent

⁹ UACON - Ukrainian Contingent

¹⁰ CROCON - Croatian Contingent

- sledovanie dohodnutého počtu vojakov na jednotlivých pozíciách opozičných síl,
- kontrola pohybu a činnosti vojsk opozičných síl pozdĺž čiary zastavenia paľby alebo vo vzdialenosti do 1 km do vnútrozemia od čiary zastavenia paľby, najmä neohlásených aktivít, cvičení a výbuchov alebo streľby,
- vylepšovanie, posilňovanie existujúcich alebo budovanie nových pozícií vo vzdialenosti do 400 m od opozičnej čiary zastavenia paľby,
- prelety nad nárazníkovou zónou vojenskými alebo inými lietadlami,
- mobilné hliadkovanie v priestore nárazníkovej zóny s hlavným dôrazom na monitorované aktivity opozičných síl na čiarach zastavenia paľby,
- pozorovanie v priestore nárazníkovej zóny z dočasných pozorovacích stanovišť,
- budovanie dôvery u opozičných síl, ktorá je dosahovaná hlavne permanentným kontaktom a stretnutiami na všetkých úrovniach velenia,
- úzky kontakt na všetkých úrovniach velenia vojsk znepriatelených strán a vyjednávanie od najnižšej úrovne jednotiek,
- rozvíjanie a udržiavanie kontaktov s civilnými predstaviteľmi samospráv, podpora ekonomického rozvoja a využívania nárazníkovej zóny,
- zabezpečenie integrity nárazníkovej zóny počas tzv. „hlavného obdobia demonštrácií“,
- zabezpečovanie všetkých civilných projektov v priestore nárazníkovej zóny,
- úlohy vyplývajúce zo zákazu lovu zveri v nárazníkovej zóne a realizácia tzv. „proti poľovníckych opatrení“,
- podporné úlohy v prospech kontingentov pôsobiacich v iných sektoroch (v prípade *SLOVCON* je to podpora kontingentov Argentíny *ARGCON*¹¹ v Sektore 1 a Veľkej Británie *BRITCON*¹² v Sektore 2),
- údržba objektov a budovanie inžinierskych sietí pre veliteľstvo misie v Nikózii a v prospech obyvateľstva takmer na celom území ostrova, hlavne však v priestore nárazníkovej zóny a v jej priľahlých oblastiach príslušníkmi ženijnej čaty (*FE*)¹³ ktorá je tvorená príslušníkmi OS SR.

2 Organizácia SEKTORU 4 a rozmiestnenie SLOVCON v priestore SEKTOR 4

Priestor zodpovednosti Sektoru 4 je približne 110 km² pričom samotná nárazníková zóna je široká od 100 metrov až do 7 kilometrov. Po redukcii UNFICYP je v priestore Sektoru 4 situované aj veliteľstvo tohto sektoru, ktoré je zároveň aj veliteľstvom *SLOVCON* situovaným vo Famaguste v kempe generála Štefánika (*CGS*)¹⁴. Súčasťou Sektoru 4 a v podriadenosti jeho veliteľstva sú

¹¹ ARGCON – Argentinian Contingent (ang.)

¹² BRITCON – British Contingent (ang.)

¹³ FE – Force Engineers (ang.)

¹⁴ CGS – Camp General Stefanik (ang.)

permanentne obsadené patrolovacie základne PB¹⁵-126 (SRBCON), PB CP¹⁶-10 (SLOVCON), PB-91(HUNCON) a Kemp Szent István (SRBHUNCON)¹⁷.

Patrolovacie družstvá sú dislokované v patrolovacích základniach priamo v nárazníkovej zóne a časť z nich v kempe generála Štefánika vo Famaguste.

Mimo hliadkovania v nárazníkovej zóne príslušníci SLOVCON Sektoru 4 zabezpečujú hliadkovanie na tzv. „Corridor Road“, ktorá je spojnicou dvoch častí Výsostného územia Veľkej Británie a nad dodržiavaním „*Status Quo*“ v priestore Varosha a styčným miestom (LP)¹⁸ *Strovilia* určeným k súčinnostným aktivitám vojenských pozorovateľov – styčných dôstojníkov (MOLO) s ich partnermi z opozičných síl (NG a TF).

V meste Varosha¹⁹ je dislokovaná základňa PB-152 a pozorovacie stanovište OP²⁰-149, ktoré sú zodpovedné za monitorovanie dodržiavania „*Status Quo*“ v tomto bývalom rozsiahлом turistickom a rekreačnom stredisku, uzavretom a neobývanom od konfliktu v roku 1974.

V rámci Sektoru 4 pôsobí v súčasnosti 14 profesionálnych vojakov - dôstojníkov zo všetkých štyroch národností vo funkciách MOLO, ktorí sú zaradení do jednotlivých MOLO tímov so zodpovednosťou pre pozorovanie a vyjednávanie s jednotlivými plukmi opozičných síl. Jednotlivé MOLO tímy sú dislokované v priestoroch CGS, PB CP-10 a Kemp Szent István. MOLO tímy sú priamo podriadené veliteľovi Sektoru 4.

2.1 Veliteľstvo misie UNFICYP v Nikózii

V rámci veliteľstva UNFICYP so sídlom v Nikózii pôsobí 9 príslušníkov OS SR na rôznych štábnych funkciách. Ďalej je na tomto veliteľstve dislokovaná ženijná čata o sile 37 príslušníkov OS SR, ktorá zabezpečuje ženijné práce v celom priestore nárazníkovej zóny v prospech celej misie UNFICYP a vojenská polícia misie UNFICYP (*FMPU*)²¹ v radoch ktorej pôsobí 10 príslušníkov VP.

2.2 Logistické zabezpečenie

Logistika SLOVCON misie UNFICYP plní úlohy komplexného logistického zabezpečenia Sektoru 4 a to zásobovanie, evidenciu, dopravu, opravy a údržbu, prevzatie, rozdeľovanie a distribúciu národného materiálu a materiálu OSN. V súlade so zmluvou „Memorandum of Understanding“ je v prospech

¹⁵ PB – Patrol Base (ang.)

¹⁶ CP - Check Point (ang.)

¹⁷ SRBHUNCON – Serbian and Hungarian Contingent (ang.)

¹⁸ LP – Liason Point (ang.)

¹⁹ Mestská časť Famagusty a bývalé turistické stredisko od roku 1974 opustená a oplotená, strážená tureckými jednotkami.

²⁰ OP – Observation Post (ang.)

²¹ FMPU – Force Military Police Unit (ang.)

misie používaných 18 ks národnej techniky, ktorá plní všetky druhy operačných, služobných a zásobovacích úloh v prospech Sektoru 4 a pre veliteľstvo misie. Používanie uvedenej techniky v prospech plnenia operačných úloh misie UNFICYP je predmetom úhrady z OSN. Zoznam tejto techniky a výška úhrady za jej používanie je prehodnocovaná spravidla každé 3 roky v rámci konferencie krajín vlastníacich techniku CoE²² konanej v sídle OSN v New Yorku. Slovenská republika je najväčším prispievateľom národne vlastnenej techniky zo všetkých krajín v rámci misie UNFICYP.

K zabezpečeniu operačných úloh je taktiež využívaná automobilová technika poskytnutá OSN v počte 52 ks, čo predstavuje len v Sektore 4 celkový počet 60 ks prevádzkovej techniky. Ženijná technika v počtu 10 ks, ktorá je národnou technikou, je používaná ženijnou čatou v prospech veliteľstva misie UNFICYP v celej nárazníkovej zóne ostrova.

2.3 Ženijné zabezpečenie

Všetky ženijné práce sú zabezpečované ženijným družstvom v Sektore 4 a ženijnou čatou HQ UNFICYP v Nikózii ak na ich rozsah nepostačujú spôsobilosti ženijného družstva Sektoru 4. Ženijné družstvo v sektore 4 zabezpečuje opravy, čistenie vodných nádrží a kanalizačných vypustí. Realizuje opravy elektrických zariadení, klampiarske a stolárske práce. Vytvára pohotovostnú časť (2 príslušníci) na riešenie nepredvídaných porúch v oblasti dodávok vody a elektrickej energie v Sektore 4.

Ženijná čata realizuje ženijné a stavebné práce v súlade s ročným plánom misie UNFICYP v prospech celej misie v oblasti nárazníkovej zóny. Do jej zodpovednosti patria opravy a výstavba komunikácií využívaných na patrovanie, výstavba nových ubytovacích kapacít, výstavba nových prístavacích plôch pre vrtuľníky, výstavba zdravotníckych zariadení a výstavba dočasných mostov a priepustov. Zodpovedá za rutinnú údržbu a drobné opravy misie UNFICYP v súčinnosti s ďalšími zložkami Integrovaného podporného systému, Cyperskej vlády (PWD) a sektorovými ženistami. Drží nepretržitú pohotovosť (5 osôb) pre riešenie nepredvídaných porúch a havárií v oblasti dodávok vody, elektrickej energie, asistencie pri požiaroch v rámci UNFICYP.

3 Implementácia „KONCEPTU 802“ a budúcnosť SLOVCON v SEKTORE 4

V novembri 2017 predložila komisia vymenovaná generálnym tajomníkom OSN pod vedením pána *Wolfganga Weisbrod-Webera* záverečnú správu strategického hodnotenia operácie UNFICYP²³ v ktorom o.i. odporúča

²²CoE - Countries owned Equipment

²³ Strategic Review of the United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (27 NOV 2017)

limitované zníženie vojenského personálu z 888 príslušníkov mierových síl na 802 príslušníkov. Uvedené strategické hodnotenie bolo realizované na základe Rezolúcie BR OSN č 2369/2017.

V nadväznosti na toto strategické hodnotenie komisia generálneho tajomníka OSN v zložení generálporučík *Carlos L. Loitey*, *Jean-Pierre Lacroix* a *Atul Khare* spracovala štúdiu vojenských spôsobilostí operácie UNFICYP²⁴ a predložila túto štúdiu generálnemu tajomníkovi OSN. Jedným z kľúčových odporúčaní uvedených v tejto štúdii bolo ponúknuť Sektor 4 jednej krajine, čo malo pozitívne ovplyvniť velenie a riadenie v tomto sektore. Tieto dokumenty a odporúčania v nich uvedené akcelerovali mimoriadnu politickú a diplomatickú aktivitu na viacerých úrovniach slovenskej diplomacie o to, aby to bola práve Slovenská republika ktorá ponesie samostatne zodpovednosť za Sektor 4 operácie UNFICYP.

Tabuľka 1 Súčasný početný stav príslušníkov Sektoru 4 pod vedením SLOVCON po marcovej redukcii 2018

		SLOVCON	HUNCON	SERBCON	UACON	CELKOM	Total
VELITEĽSTVO	Veliteľstvo	9	6	2	0	17	66
	FMPU	7	5	0	0	12	
	ženijná čata	37	0	0	0	37	
	CELKOM	53	11	2	0	66	
SEKTOR 4	Veliteľstvo	9	1	0	0	10	187
	Operations Branch	8	5	0	1	14	
	Logistics Branch	30	8	0	0	38	
	MOLO Team	4	4	2	1	11	
	Company	37	36	41	0	114	
	CELKOM	88	54	43	2	187	
Total		141	65	45	2	253	253

Na základe uvedených odporúčaní Slovenská republika v prvej etape pristúpila k realizácii „Konceptu 802“ a flexibilne implementovala tento model. V marcovej rotácii v roku 2018 zredukovala počet svojich príslušníkov v operácii UNFICYP zo 169 (k dňu 9.3.2018) na 141 (od 20.3.2018), čím dosiahla súčasné počty. Na operácii naďalej v Sektore 4 participuje 65 príslušníkov maďarských ozbrojených síl, 2 ukrajinskí MOLO dôstojníci a 45 príslušníkov ozbrojených síl Srbska.

²⁴ Military Capability Study United Nations Forces in Cyprus (DEC 2017)

V druhej etape v roku 2018 v ambícii naplniť závery štúdie vojenských spôsobilostí operácie UNFICYP z decembra 2017 sa Slovenská republika zamerala na strategickú komunikáciu s doterajšími partnermi participujúcimi v Sektore 4 s tým, že ako vedúca krajina Sektoru 4 má záujem a ambíciu prevziať celý Sektor 4 od septembra 2018, kedy je plánovaná rotácia personálu v operácii UNFICYP. Prirodzene táto komunikácia o rozviazaní doterajších záväzkov bola vedená na najvyššej politickej a diplomatickej úrovni vrcholnými predstaviteľmi Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky a Ministerstva obrany Slovenskej republiky, vrátane relevantných zahraničných zastúpení a pracovísk s predstaviteľmi Maďarska, Srbskej republiky a Ukrajiny.

Nahradenie personálu HUNCON, SRBCON a UACON vyžadovalo zo strany OS SR navýšenie doterajších počtov v operácii UNFICYP. Následne prebehla príprava personálu a v septembri 2018 OS SR prevzali relevantné patrolovacie základne zahraničných partnerov, ktorí doposiaľ pôsobili v operácii UNFICYP a taktiež ostatných funkcií v rámci Sektoru 4.

Záver

Slovenská republika aj napriek svojej veľkosti dokázala za pomerne krátke obdobie svojej existencie, že sa chce aktívne podieľať na udržiavaní mieru vo svete o čom svedčí aj jej odhodlanie prevziať zodpovednosť za bezpečnosť v krajine, ktorej „zmrazený konflikt“ môže kedykoľvek eskalovať do otvorenej vojny. Slováci nie sú národom ktorý sa nevie vcítiť do pocitov a trápení iných.

Sme národom, ktorý vďaka svojej nepočetnosti a absencii akýchkoľvek mocenských ambícií dokáže napomôcť porozumeniu medzi inými oveľa lepšie ako tie národy, ktoré donedávna tomuto svetu vládli a za svoj blahobyť vďaka prírodným zdrojom a práci ľudí iných krajín a to bez toho, aby dnes pociťovali zodpovednosť za ich biedu či nevzdelanosť. Mierová misia SLOVCON na Cypre Slovensku poskytla príležitosť, ktorú sme nepremárnili a prevzatie Sektoru 4 v mierovej operácii UNFICYP Slovensko ako krajinu, po septembrovej rotácii 2018 posunula niekam, kde sme si to pred niekoľkými rokmi ani len nevedeli predstaviť.

Literatúra:

Rezolúcia bezpečnostnej rady OSN č.186/1964 a následné rezolúcie BR OSN pre Cyprus.

Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 1372/2001.

Uznesenie Vlády Slovenskej republiky č. 26/2009 k návrhu na schválenie Memoranda o porozumení medzi Organizáciou Spojených národov a vládou Slovenskej republiky ako príspevok k mierovým silám OSN na Cypre (UNFICYP) a návrhu na podpis jeho dodatkov a vykonávacích dokumentov.

UNFICYP Standing Operating Procedures.

UNFICYP Force Employment Book.

United Nations peacekeeping operations principles and guidelines, New York on 18th January 2008.

Authority, command and control in United Nations peacekeeping operations, New York on 1st March 2009.

Generic guidelines for troop contributing countries deploying military units to the United Nations peacekeeping missions, New York on 7th March 2008.

Memorandum of understanding between the ministry of Defence of the republic of Hungary and the ministry of Defence of the Slovak republic on the participation in the united nations peacekeeping operation in Cyprus (UNFICYP), Brussels on 8th June 2001.

Technical agreement between the ministry of Defence of the republic of Hungary and the ministry of Defence of the Slovak republic on the participation in the United Nations peacekeeping operation in Cyprus (UNFICYP), Bratislava 27th September 2001.

Technical agreement between the ministry of Defence of the Slovak republic and the ministry of Defence of the republic of Serbia on the participation in the united nations peacekeeping forces in Cyprus (UNFICYP), Bratislava 6th June 2011.

Technical agreement between the ministry of Defence of the Slovak republic and the ministry of Defence of the Ukraine on the participation in the united nations peacekeeping forces in Cyprus (UNFICYP), Bratislava 2nd July 2013.

Rozhodnutie náčelníka Generálneho štábu OS SR k určeniu veliteľa zodpovedného za personálne obsadenie funkcií v operácii UNFICYP profesionálnymi vojakmi č.: ŠbO-40-135/2010-OROMZ zo dňa 15. júna 2010.

PREDSTAVUJE RUSKO BEZPEČNOSTNÚ HROZBU PRE SLOVENSKÚ REPUBLIKU?*

REPRESENTS RUSSIA SECURITY THREAT FOR THE SLOVAK REPUBLIC?

Pavel Bučka¹ - Miroslav Žentek²

ABSTRACT

The membership of the Slovak Republic in the international organizations such EU and NATO with its commitments as well as the strategic position of the V4 countries represents a long-time challenge for the effective fulfilment of the Western interests. It is the first line of defence policy towards Russia where Slovakia has a unique position. On the other hand, Russia in March 2014 signalled its aggressive step in Ukraine that it has returned to the rivalry of power interests. The behaviour of Russia has become a product of violence with a forum to weaken the corporation and the positive relations between the member states of the EU and NATO. Russia is aware of its regional impact not only from the point of view of the historical aspects of cooperation with the V4 countries, but also from the point of view of the energetic domination in the region. Could this particular interpolation of Russia and its associated attributes pose a security threat to Slovakia? The answer to the previous question is covered in to this article.

Key words: security threat, security policy, propaganda, Russia, Slovak Republic.

Úvod

Nachádzame sa v dobe, ktorá je dynamická a zároveň významná z pohľadu šírenia dezinformácií s cieľom dosiahnutia mocenského vplyvu možnými spôsobmi a prostriedkami. Pod pojmom hrozba si môžeme predstaviť výskyt takých vojenských, politických, ekonomických a ďalších javov, ktoré ohrozujú alebo negatívne pôsobia na spoločnosť a zároveň môžu ohroziť jej rozvoj, či existenciu. Medzi najvyššie stupne ohrozenia štátnej bezpečnosti patria: proces

* Práca prezentovaná v tomto príspevku bola podporená z projektu „Analýza faktorov ovplyvňujúcich efektivitu výcviku PrV OS SR v jeho jednotlivých fázach a profesijné využitie vojakov OS SR v bojových a nebojových operáciách.“ (výskumný projekt Š4-2018).

¹ Pavel Bučka, doc. Ing. CSc., profesor Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš, Demänová 393, 03106, Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, pavel.bucka@aos.sk

² Miroslav Žentek, Ing., Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš, Demänová 393, 03106, Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, miroslav.zentek@aos.sk

aktivácie hrozieb a priameho ohrozovania ako i otvorený útok. (Volner, 2005) Členstvo Slovenskej republiky (ďalej SR), v Európskej únii (ďalej EÚ) a NATO, garantuje SR pomoc pri ozbrojenom útoku s medzinárodnou podporou, pričom SR poskytne podporu a pomoc členskému štátu EÚ alebo NATO v súlade so stanovenými zmluvnými záväzkami krajiny.³ Vzťah medzi Ruskou federáciou na čele s Vladimírom Putinom a NATO, od ukončenia studenej vojny, je silnejší než kedykoľvek predtým, no i napriek tomu bruselské rokovania z októbra 2016 v rámci obrannej politiky vykreovali záver, že vojenské jednotky krajín V4 rotujú v trojmesačných cykloch ako súčasť mnohonárodnostných práporov pôsobiacich v Poľsku, ako i v krajinách B3 (Litva, Lotyšsko, Estónsko) v hraničnom priestore Ruskej federácie. Znamená to, že krajiny aliancie, kam patrí i SR, majú strach o anektovanie ich územia vojenskou silou zo strany Ruska?

Na jednej strane, krajiny V4 vrátane SR podporujú zavedené sankcie voči Rusku s dodržiavaním politiky EÚ od začiatku ukrajinskej krízy a postavili sa za podporu územnej integrity Ukrajiny, avšak medzi samotnými politikmi štyroch vlád V4 je možné pozorovať markantné rozdiely. Súvisí tento fenomén v jednotlivých krajinách s rozdielnou úrovňou propagandy ako jednej zo súčastí asymetrickej hrozby akými môže byť hybridná vojna alebo je za tým len pretrvávajúci sentiment z minulosti? (Jurčák, 2013)

SR, rovnako ako ostatné krajiny EÚ nie sú momentálne schopné energetickej autonómnosti. Energetické zdroje Ruska, považované za dôležité strategické aktívum, umožňujú Rusku ovplyvňovať nielen energetické postupy svojich partnerov, ktorí sú odkázaní na dodávku nerastných produktov od externých dodávateľov, ku ktorým patrí i Slovensko, ale v tomto kontexte môžu byť ústredným prvkom riadenia zdrojov akejkoľvek energetickej stratégie. V prípade energetiky sa môžeme zamerať prinajmenšom na dva možné okruhy, ktoré môžu negatívne ovplyvniť bezpečnostnú situáciu na Slovensku. Jeden sa týka riadenia a využívania energetických zdrojov dostupných na území Slovenska a druhý je riadenie príjmov vyplývajúcich z využívania obchodných vzťahov. Prvky energetickej stratégie, ktoré presahujú rámec vlastných ekonomických možností krajiny majú geopolitický podtón. Podľa profesorky Meghan O'Sullivanovej je energia základom rastu hospodárstva krajiny a ten sa môže následne prejavíť v sile politickej moci. (O'Sullivan, 2013)

1 Súčasný postoj Slovenska k ruskej otázke

Momentálne sú v SR markantné vo všeobecnej rovine dva prístupy k vnímaniu Ruska a jeho aktivít. Nájdeme tu silný prozápadne orientovaný, ako aj silný proruský verejný prístup, pričom oba disponujú historickým, sociálnym i politickým zdrojom. Myšlienka Panslavizmu⁴, čiže podpory princípov

³ Pozri: *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. 2017. Článok 73.

⁴ Bližšie pozri: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/panslavism>

zjednotenia všetkých slovanských národov do spoločnej politickej organizácie, ktorá stále pretrváva od konca 19. storočia, rezonuje v mysliach mnohých Slovákov. Vzťahy s Ruskom pod vplyvom tejto ideí signifikantne ovplyvnili formovanie slovenského nacionalizmu. Medzi ďalšiu významnú historickú udalosť, vo vzťahu k Rusku, patrí oslobodenie Československa Červenou armádou v roku 1945 a zároveň rozsiahla politická i materiálna podpora zo strany bývalého Sovietskeho zväzu k Slovenskému národnému povstaniu. (Pekník, 2009) Práve toto historické dedičstvo je využívané na podporu proruských nálad domácimi politickými aktérmi. Podľa výskumu verejnej mienky agentúry Focus medzi obyvateľmi SR v roku 2016, 12% potvrdilo, že SR by malo byť súčasťou východu a 52% si želá ostať „niekde v strede“⁵. Túto proruskú orientáciu podporujú predovšetkým voliči sociálnych demokratov, politickej strany Smer - SD a nacionalistickej strany SNS, s vekovým zastúpením 45 a viac rokov. Naproti tomu iba 7% dotazovaných podporuje previazanosť vzťahov SR a USA. Prozápadná orientácia je dominantná medzi voličskou základňou liberálnych a stredopravých strán, akými sú SaS, OĽaNO a Most – Hid, s podporou mladých ľudí najmä do veku 35 rokov.⁶

Korektné politické vzťahy SR a Ruska sú dôležité na zachovanie bezpečnosti, avšak zároveň súčasná vláda SR si je vedomá potreby stabilizácie vzniknutej situácie na Ukrajine, ako aj ochrany jej územnej celistvosti. Ruská anexia Krymu vyvolala medzi politickými elitami SR negatívnu odozvu. Národná rada SR, ktorá je jediný ústavodarný a zákonodarný orgán spoločne s Vládou SR, ako najvyšším orgánom výkonnej moci politického systému⁷, vyjadrili svoju podporu územnej celistvosti Ukrajiny. SR odsúdila začlenenie Krymu do Ruskej federácie ako porušenie medzinárodných práv, ktoré sú zakotvené v princípoch Charty OSN⁸ alebo v Záverečnom akte Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe.⁹ Tento oficiálny postoj je však priebežne v nesúlade s prejavmi vedúcich predstaviteľov koalických strán. Podľa Strediska pre strategické a medzinárodné štúdie so sídlom vo Washingtone a jeho najnovšej štúdie z októbra 2016 (CONLEY, 2016) sa zdá, že politický lídri SR a spolupracovníci okolo Róberta Fica môžu byť v spojení s proruskými záujmami. Orientácia vládnucej strany Smer - SD vo vyhláseniach to potvrdila aj na bruselskom samite

⁵ Pozri: <https://dennikn.sk/439321/prieskum-proruske-naladenie-slovakov-mytus-no-klesa-aj-podpora-eu/>

⁶ Pozri: Public opinion poll by FOCUS, February 2016, dostupné na: https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2017/09/globsec_trends_2016_sk.pdf

⁷ Bližšie pozri: <http://www.vlada.gov.sk/slovensko/>

⁸ Pozri: <https://cloud1.edupage.org/cloud/Charta-OSN.pdf?z%3A2QVVF9gstAiik%2Fbn%2BwNv8SDBWpI5UgUjEWZdkh9SYqGevsuB7UjGvIZe8dNIhhd>

⁹ Pozri: <https://www.google.com/search?q=z%C3%A1vere%C4%8Dn%C3%BD+akt+konferencie+o+bezpe%C4%8Dnosti+a+spolupr%C3%A1ci+v+eur%C3%B3pe&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b>

v novembri 2017, kedy predseda vlády SR povedal, že má záujem o priateľské vzťahy s Ruskom. Podobné sympatie k Rusku boli prejavované zástupcami vládnucej strany i v minulosti, napríklad gestom návštevy Moskvy pri 70. výročí ukončenia druhej svetovej vojny. Ďalšou, v súčasnosti vládnucou koalíčnou stranou v SR, ktorá bola v 90. rokoch otvorene proti vstupu SR do NATO a netajila sa silnými proruskými preferenciami, bola strana SNS. V súčasnosti, táto politická strana pod novým vedením Andreja Danka, vyjadruje neutrálnejší postoj k Rusku.

Opozičné strany sú v SR zložené z dvoch skupín - pravicovej a liberálnej. Tie by mohli byť charakterizované ako prozápadné, kam patria OĽANO so SaS a proruské, kam môžeme zaradiť extrémne pravicovú ľudovú stranu Naše Slovensko - ĽSNS a stranu "Sme rodina". Zatiaľ čo prvá skupina opozičných politických strán bola architektom integrácie do NATO a EÚ, druhá skupina je silne proruská. Financovanie týchto politických strán, boli niekoľkokrát spochybnené a ich prepojenia na ruských oligarchov zdokumentované i nezávislou medzinárodnou investigatívnou skupinou Bellingcat. (Toda, 2017)

Vzťahy SR a Ruska sú reprezentované viacvrstvovým javom, ktorý v sebe zahŕňa nielen históriu, ekonomiku, zahraničnú politiku ale i bezpečnosť. Vládnuca koalíčná strana Smer - SD, ktorá je momentálne najvplyvnejšou politickou stranou v SR dodnes, sa snaží vyhýbať otvorenej kritike na adresu domácej i zahraničnej politiky Ruska. Neochota Slovenskej vlády zapájať sa do otvorenej konfrontácie medzi EÚ a Ruskom, je odrazom verejnej mienky v krajine a na základe vyššie uvedených skutočností, môžeme SR charakterizovať ako krajinu s tromi atribútmi vo vzťahu k Rusku:

1. SR má silné historické väzby s Ruskom.
2. Politická rétorika Slovenska je značne proruská.
3. V SR je zaznamenaná rastúca popularita a vznik nových politických síl s proruským svetonázorom a odmietaním euroatlantickej politickej orientácie.

Pre Vladimíra Putina je sila jeho armády nástrojom donucovacej diplomacie. Rusko nemá záujem a nepotrebuje konvenčné ozbrojené sily v takej veľkosti, aby bolo schopné reálne bojovať proti krajinám NATO. Takýto druh vojny by nemal víťaza a zároveň by všetci boli porazení extrémnou deštrukciou krajiny a obyvateľstva, ktorá by sa dotkla i samotných iniciátorov takéhoto rozsiahleho vojenského konfliktu. Avšak na druhej strane sa vojenské sily Ruska aktivizujú na vyvíjanie tlaku a v niektorých prípadoch na inváziu susedných štátov v súlade s tým, čo samotné Rusko považuje za vlastnú sféru vplyvu. Schopnosť Ruska využívať svoje ozbrojené sily na to, aby sa dotýkali členských krajín a susedov, je silná, ale má skôr psychologický efekt. Pre Vladimíra Putina nie je prioritné napadnutie Slovenska vojenskou silou, ale názorovo a politicky chce aj pomocou Slovenska rozptyľovať Európu a Západ, s cieľom získania čo najvoľnejšej ruky vo svojej oblasti záujmu. Želá si v čo najväčšej miere rozdeliť

jednotu EÚ, demoralizovať politických lídrov a odvrátiť od spôsobovania prekážok, bariér a sankcií v tom, čo chce uskutočňovať v rámci Ruska a v rámci dimenzie, ktorú on považuje za ruskú sféru vplyvu, čiže štáty bývalého Sovietskeho zväzu s výnimkou pobaltských štátov, Litvy, Lotyšska a Estónska, ktoré sú členskými štátmi EÚ od 1. mája 2004. Pri týchto hraniciach bola psychologicky prezentovaná vojenská sila Ruska tým, že bolo vykonané rusko - bieloruské cvičenie Zapad 2017. Medzi reálne limity Putinových vodcovských ambícií by sme mohli zaradiť uskutočnenie politickej a ekonomickej nadvlády, či kontroly krajín, ktoré nie sú členskými krajinami NATO. Na otázku, či sa SR môže reálne cítiť vojensky priamo ohrozená Ruskom alebo očakávať anexiu časti svojho územia zo strany Ruska môžeme odpovedať, že nie.

2 Zraniteľnosť SR ruskou informačnou vojnou

Vo všeobecnosti by sme mohli hybridnú vojnu, ktorej súčasťou môže byť i propaganda, charakterizovať ako kombináciu použitia konvenčných či nekonvenčných zbraní a aktivít, ktoré majú jednotný vojenský cieľ, pričom rôznorodé operácie môžu byť realizované ozbrojenou zložkou štátu, ale i neštátnou silou. Takticky a operačne sú koordinované tak, aby synergicky ovplyvňovali nielen fyzickú ale aj psychologickú dimenziu záujmu. Podľa Úradu vlády USA pre zodpovednosť (U.S. Government Accountability Office¹⁰) pojem hybridná vojna môže byť použitý na charakteristiku neustále sa meniacich, zložitých a dynamických procesov na bojovom poli a oddelenie obrany USA ju definuje ako nepriamy boj s asymetrickým prístupom, ktorý môže využívať komplexné zastúpenie vojenských a iných kapacít tak, aby bola narušená moc, vôľa a vplyv protivníka.¹¹

So šírením propagandy, ako i vedením a využívaním informačnej vojny vo svoj prospech, majú Rusi dlhoročné skúsenosti. Najskôr boli takouto formou šírené ideológie marxizmu a leninizmu, v neskoršom období vedenia studenej vojny s USA sa stala dôležitým nástrojom na súperenie a dokazovanie si sily. Od roku 1991, kedy sa rozpadol Sovietsky zväz, sa propaganda dostávala do úzadia a nebola tak intenzívne využívaná ako počas éry studenej vojny. Od marca 2014, kedy došlo k anexii Krymu Ruskou federáciou, šírenie propagandy nabera na sile a s technologickým pokrokom súvisí i rozmer tohto fenoménu. Najmarkantnejšie aktivity šírenia propagandy sú zaznamenané v štátoch strednej Európy, kam patrí i SR, ďalej na Ukrajine i Pobaltí. Z dlhodobej perspektívy môžeme povedať, že sa jedná o extrémne nebezpečný jav, ktorý si vyžaduje maximálny zreteľ. Otázkou však naďalej ostáva, prečo je vedenie propagandy Ruskom také

¹⁰ Bližšie pozri: <https://www.gao.gov/about/index.html>

¹¹ Bližšie pozri: <http://www.nextgov.com/cio-briefing/2010/09/defense-lacks-doctrine-to-guide-it-through-cyberwarfare/47575/>

efektívne, aký a ako nebezpečný je v skutočnosti cieľ a či vôbec je možné sa brániť proti takémuto vplyvu ruskej propagandy.

To ako efektívna a účinná je ruská propaganda na Slovensku je závislé od viacerých faktorov, ktoré vyplývajú predovšetkým zo spôsobu šírenia hlavnej myšlienky a cieľa, ako i množstva dostupného finančného objemu na realizáciu takýchto cieľov. Majoritné miesto v šírení propagandy zastupuje samozrejme hlavná myšlienka. Táto myšlienka, z ktorej na Slovensku vychádza proruská propaganda a je častokrát medializovaná, súvisí s nasledujúcimi bodmi, ktorých kostra je na Slovensku tvorená vyhláseniami typu:

- USA podporujú aktivity teroristických organizácií (rôzne konšpiračné teórie, napríklad o páde WTC zo dňa 11. septembra 2001),
- USA chcú ovládnuť svet, Američania obsadzujú naše vojenské základne,
- NATO ohrozuje Rusko,
- Stíhačka SU-24 bola zostrelená Tureckom na príkaz USA,
- Na Slovensku vznikajú americké letecké základne a iné.

Ideológia je v správach s takýmto šíriacim sa podtónom evidentne orientovaná prorusky a Ruská federácia alebo Vladimir Putin sú v nich vykresľované ako východná obeť agresivity západu. Spracovanie takýchto informácií a spôsob ich šírenia na dosiahnutie efektu musí byť veľmi sofistikovaný. Na Slovensku ovplyvňujú verejnú mienku i politické dianie tri najväčšie ruské spravodajské agentúry, ktorými sú: Ria Novosti, RT a Sputnik news. Častokrát účelové správy, profesionálne vypracované týmito agentúrami sú ďalej šírené nielen zaplatenými sprostredkovateľmi, ale nevedomky i občanmi, ktorí uverili. Správy sú selekované tak, aby sa dotkli konkrétnej cieľovej skupiny, napríklad voličov konkrétnej proruskej politickej strany, (Smer - SD, SNS,...). Ako je však možné dlhodobo udržať investične takto cielene ruskú propagandu? Je to možné vzhľadom na globálny rozsah a pôsobenie týchto agentúr, ktorých rozpočet sa pohybuje ročne rádovo v stovkách miliónov dolárov a na efektivite tomu pridáva i fakt, že všetky spomenuté najvplyvnejšie médiá v Rusku sú riadené a koordinované vládou. Rusko využíva to, že SR i okolité štáty sú sústavou demokracií založených na zákonoch. Môže si dovoliť zhoršovať vnútorné problémy takýchto krajín ako sú napríklad nárast a podpora populistických strán a vodcov¹² alebo prehlbovať legitímne krízy v štáte, pričom každý jav, ktorý môže narušiť stabilitu fungovania systémov a ohrozuje ich, môžeme pomenovať kríza. (Jurčák a kol., 2009) Politickou roztrieštenosťou môže dosiahnuť napríklad zrušenie uvalených sankcií alebo oddialiť konsenzus a jednotnosť pri dôležitých rozhodnutiach v rámci EÚ alebo NATO. Latentným

¹² V SR je známy prípad Bielorusa Alexandra Usovského, ktorý otvorene podporuje extrémistickú stranu Kotleba - LSNS, ako i ľavicových odporcov NATO.

príkladom môže slúžiť spolupráca SR a ostatných krajín V4, ktoré sú momentálne názorovo nejednotné svojim postojom k Rusku.

Bežný človek, nielen na Slovensku, je len veľmi ťažko schopný selektovať v závale informácií, či sa jedná o klamstvo alebo ide o účelový podvrh, o to viac, že možnosti verifikácie podsúvaných informácií alebo ich zdrojov sa overujú len ťažko a ľudia nie sú ochotní vyvinúť námahu na overovací proces. Celkový počet občanov, ktorí sú ovplyvnení na Slovensku ruskou propagandou má rastúcu tendenciu¹³ a práve tento fakt môže predstavovať reálnu hrozbu pre Slovensko v budúcnosti. V demokratických voľbách môžu zvíťaziť strany, ktoré budú verejne a tvrdo vystupovať proti záujmom NATO a EÚ, ktoré môžu zahájiť proces exitu SR z aliancie a ktorých podpora bežných občanov bude tak výrazná, že takáto hrozba môže negatívne ovplyvniť celé generácie nielen v rámci územia SR. Existujú na Slovensku mechanizmy, ako sa brániť?

Šírenie propagandy na Slovensku je možné eliminovať viacerými spôsobmi. Mohli by to byť napríklad tieto:

1. **Vzdelávanie mladých ľudí** s povinnou školskou dochádzkou. V súčasnosti sa na základných a stredných školách učebnice dejepisu len okrajovo venujú obdobiu studenej vojny. Z toho vyplýva, že ľuďom v produktívnom veku s právom voliča, chýbajú potrebné informácie z obdobia vývoja medzinárodného spoločenstva a medzinárodných vzťahov. To je dôvod, že takúto skupinu je možné ľahšie ovplyvniť propagandou. Vlastný rozvoj kriticky analyzovať a myslieť tu absentuje.
2. **Zapojenie slovenských politikov** do verejných diskusií s občanmi. Tí by mohli byť vhodnou formou a rétorikou informovaní o rozdieloch medzi realitou a účelovou propagandou. Práve politici disponujú možnosťou detailného vysvetlenia prijatých rozhodnutí, či už v rámci krajiny alebo v zahraničí.
3. **Dôslednou prácou žurnalistov**, ktorí publikujú neúplné články a tak môžu vedome alebo nevedome prispievať k šíreniu propagandy. Ako príklad môžeme uviesť články, ktoré hovoria v nadpisoch o budovaní amerických základní na Slovensku, o obsadení našich základní a skladov,... Skutočnosť je ale taká, že sa jedná vždy len o finančnú alebo technicko – logistickú výpomoc zo strany aliancie a občania nie sú schopní z článkov určiť, že napríklad vstupom každej krajiny do NATO sa automaticky všetky národné vojenské základne stali základňami NATO. Takto môžu žurnalisti šíriť paniku medzi občanmi, ktorých reakcia môže byť zmätočná, napríklad písaním rôznych petícií.
4. **Nadnárodnou spoluprácou štátnych organizácií, ktoré sa zaoberajú propagandou.** Na Slovensku vzniklo 1. januára 2013 Národné bezpečnostné

¹³ Podľa posledného internetového prieskumu na Slovensku by v predčasných voľbách verejne proruská a nacionálne extrémistická strana Kotleba - ĽSNS získala až 52 mandátov, čo je 27,77 % podiel v parlamente. V súčasnosti má 11 mandátov. Bližšie pozri: http://predcasne-volby.sk/vysledky-a-statistika_83.html

analytické centrum (NBAC), ktoré je v organizačnej štruktúre Slovenskej informačnej služby¹⁴. Avšak až po niekoľkoročnej aplikačnej praxi bol Uznesením vlády SR č. 229 z 8. 6. 2016 schválený nový štatút, ktorý sa zaoberá cieľmi ruskej propagandy s participáciou štátnych orgánov SR. V rámci NBAC je realizovaný projekt Efektívne monitorovanie, odhaľovanie, objasňovanie prejavov násilného extrémizmu v kyberpriestore (EMICVEC) s podporou EÚ, ktorý monitoruje previazanosť radikalizmu, propagandy a extrémizmu s nenávisťnými prejavmi na internete.

3 Energetická závislosť Slovenska

Kríza z januára 2009 v oblasti dodávok plynu naplno odkryla nedostatočnú úroveň zaistenia bezpečnosti SR v oblasti energetiky. Predchádzajúce vlády SR nevenovali dostatočne pozornosť energetickej oblasti a následný rusko-ukrajinský plynový spor to jednoznačne potvrdil tým, že dodávky plynu do SR sa na 11 dní, od 7. do 18. januára 2009, zastavili. Plynárenský gigant Gazprom uviedol, že v roku 2017 jeho dodávky plynu pre Európu a Turecko boli celkovo takmer 194 miliárd kubických metrov, čo predstavuje o 8% viac ako v roku 2016. Stav dodávok do SR od spustenia možnosti reverzného toku v roku 2014 už nie je 100% závislý od Ruska, no Rusko je stále majoritným dodávateľom plynu do SR.¹⁵ Prípád zastavenia dodávok zemného plynu z Ruska do EÚ predstavuje pre SR predovšetkým ekonomické riziko. Čo sa týka ropy, od roku 2016 SR už nie je odkázaná na dovoz ropy z Ruskej federácie, odkiaľ prúdi momentálne celkový podiel tejto strategickej komodity 90,7%. Ropovod Adria z oblasti Jadranského mora, kam by ropu doviezli tankery však nenahrádza ropovod Družba, pretože ropné produkty z Ruska sú cenovo výhodnejšie. To znamená, že pre bezpečnosť SR v oblasti energetiky nepredstavuje od roku 2016 výpadok dodávok strategických komodít z Ruska zásadné bezpečnostné riziko. Keďže SR má možnosti diverzifikácie týchto produktov, potencionálny výpadok dodávok týchto komodít z Ruska by sa premietol hlavne v ekonomickej rovine. Ceny týchto komodít by mohli rásť a s nimi i sila politickej moci.

Záver

Vladimír Putin je predstaviteľom a zástupcom tradícií ruského strategického myslenia, v ktorom má SR svoje jednoznačné postavenie. Regionálna prítomnosť a vplyv Ruska je súčasť jeho zahranično - politickej aktivity, ktorá je zameraná na získanie strategického vplyvu v regióne, čo samozrejme môže ovplyvniť aliančnú spoluprácu. SR môžeme považovať z

¹⁴ Bližšie pozri: <http://www.sis.gov.sk/o-nas/nbac.html>

¹⁵ Podľa Ministerstva Hospodárstva SR, z Ruskej federácie to bolo v roku 2017 42,6% z celkového množstva.

hľadiska vzťahu s Ruskou federáciou za priateľskú, pragmaticky zmýšľajúcu krajinu, ktorá sa aktívne zaujíma o hospodársku spoluprácu. SR nepredstavuje pre Rusko protivníka a Rusko, vychádzajúc z dlhoročného partnerstva medzi krajinami, nemôžu byť skutočný nepriateľ SR. Nemôžeme nikdy zabudnúť na ukončenie druhej svetovej vojny, ani na to, že to boli práve príslušníci ruského národa, ktorí položili životy za nás a za ďalšie generácie. SR môže byť ohrozená Ruskom len ako súčasť aliancie, pretože Rusko predstavuje reálny protipól pre alianciu, do ktorej patrí i SR.

Šíreniu propagandy, ako súčasti informačnej vojny na Slovensku, je nutné venovať dostatočnú pozornosť. Tento mocenský nástroj je využívaný rovnako Ruskom, ako i krajinami EÚ. Nie je to jednostranná záležitosť. Šírenie propagandy sa môže spočiatku javiť nenápadne, ale ak jej nie je venovaná adekvátne pozornosť, ľahko sa môže stať, že prerastie do vážnych dôsledkov nielen pre konkrétne krajiny, ale aj pre alianciu ako takú. Môže byť narušená spolupráca a dôvera medzi štátmi, môžu byť ovplyvnené demokratické voľby ako i účelovo zmenená vláda a tým sa môže dosiahnuť úspech bez použitia bojových prostriedkov ako aj výdavkov na vojenské aktivity. Doba, v ktorej žijeme poskytuje informačnej vojne takmer neobmedzené možnosti a prostriedky na jej šírenie. Tým je jej potenciál ešte nebezpečnejším a preto by všetky krajiny mali dôsledne sledovať každý takýto prejav a prijímať efektívne protiopatrenia. Až po dôslednej analýze a potvrdení, prípadne sankcionovať krajiny ako Rusko a tým vylúčiť nejednotnosť a možno i účelové podsúvanie proti ruských informácií. A keďže SR i celá východná Európa nie sú na takej ekonomickej úrovni, aby určovali pravidlá, častokrát je SR len vtiahnutá do konfrontácie s Ruskom. Rozhranie medzi pravdou a klamstvom je v skutku veľmi krehké a preto by sme mali vynakladať maximálne úsilie na to, aby sme nikdy neľutovali svoj postoj, či svoje činy. Budúcnosť si v skutku tvoríme každou zrealizovanou myšlienkou a v prípade Ruska to platí mnohonásobne.

Literatúra:

CONLEY, H. A. and col. 2016. *The Kremlin Playbook Understanding Russian Influence in Central and Eastern Europe*, ISBN: 978-1-4422-7958-2 (pb); 978-1-4422-7959-9 (eBook) s. 68.

JURČÁK, V a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, ISBN 978-80-8040-387-4.

JURČÁK, V. 2013. *Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia / Asymmetric Threats in the Security Environment of the 21st Century* in: Bezpečnostné Fórum 2013, ISBN 978-80-557-0497-5.

JUŘÍČEK, L., ROŽNÁK, P. 2014. *Bezpečnost, hrozby a rizika v 21. století*. s. 323. ISBN 978-80-7418-201-3.

O'SULLIVAN M. L. 2013. *The Entanglement of Energy, Grand Strategy, and International Security*, in: A. Goldthau (ed.), *The Handbook of Global Energy Policy*, Wiley-Blackwell, London, , s. 30–47. ISBN 978-1-119-25069-2.

PEKNÍK, M. 2009. *Slovenské národné povstanie 1944 – súčasť európskej antifašistickej rezistencie v rokoch druhej svetovej vojny*. Bratislava, Banská Bystrica, Ústav politických vied SAV. s. 454. ISBN: 978-80-224-1090-8.

TODA, M. 2017. *Russia believes, that will persuade Slovakia leave NATO and are actively working on it*. Dostupné na:
<https://dennikn.sk/703357/investigativec-z-bellingcatu-v-rusku-veria-ze-slovensko-dostanu-z-nato-a-robia-na-tom/>

TOMA P., DROPPOVÁ M. 2014. *Použitie OS SR v nevojenských krízových situáciách podľa platnej právnej úpravy*. In: Zborník vedeckých prác Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014 [elektronický zdroj]: 5. medzinárodná vedecká konferencia. - Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2014. - ISBN 978-80-8040-495-6. - CD-ROM, s. 42-50.

VOLNER, Š. 2005. *Bezpečnosť, riziká a hrozby 21. storočia*. In: *Obrana a stratégie 2005*, roč. 5, e. 2. ISSN 1214-6463. dostupné na:
www.obranaastrategie.cz/filemanager/files/file.php?file=6287_

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, Bratislava 2017.

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2016.

Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky.

AFGANISTAN A ZAČAROVANÝ KRUH DROGOVEJ PROBLEMATIKY

AFGHANISTAN AND THE VICIOUS CIRCLE OF DRUGS PROBLEM

Lubomír Čech¹

ABSTRACT

Afghanistan is a vicissitudinous country, solving many of internal problems. One of the most acute ones is the drugs threat. Hyperbolically said, Afghanistan is dependent on drugs, their growing and distribution. The situation has not improved over years, contrarily, the Afghan opium production is on increase. The article points at the desperation of the situation in this segment of Afghan problems. It highlights that Afghan drug threat is becoming an international problem and the international community does not have tools to face this threat. It points out the necessity of looking for consensus that will not be determined by political influences and will be a balanced act of economic, financial, force and special measures.

Key words: Drugs, Taliban, Terrorism, Drug Smuggling Paths

Úvod

Drogy sa v tejto krajine stali základným zdrojom fungovania všetkých protivládnych skupín – hnutia Taliban, afganskej pobočky tzv. Islamského štátu (vilaját Chorasán), teroristickej siete Hakkání, teroristických organizácií, ktorých členovia pochádzajú z krajín Strednej Ázie (majú svoje základne v Afganistane – napr. IHU a Ansarulláh) a množstva rôznych kriminálnych skupín.

Afganistan je hlavným producentom a exportérom opiátov na svete (ópium sa nezákonne pestuje v asi 50 krajinách sveta). Na celosvetovej produkcii ópia sa Afganistan podieľa viac ako 90 %. Afganský heroín si našiel cestu do Európy, Ruska, krajín postsovietskej Strednej Ázie, Iránu a Pakistanu. Stále viac sú afganskými drogami ohrozené aj najpočetnejšie krajiny sveta – Čína a India, krajiny ázijsko-tichooceánskeho regiónu. Výrazne stúpol podiel afganských drog na americkom, kanadskom a japonskom území (Here's where America's heroin comes from Christopher Woody and Reuters. Business Insider, 2016).

Kladíme si zásadnú otázku, ako je možné, že sa výroba drog v Afganistane v rokoch 2001 – 2014 (počas prítomnosti síl ISAF – International Assistance Force) zvýšila 40-násobne a že na afganskom území funguje viac ako 500 drogových laboratórií? (Plotnikov, 2018, s.17)

¹ Lubomír Čech, doc. PhDr. CSc., vedúci Katedry medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovenská republika, lubomir.cech@euba.sk

1 Fakty o narastajúcej drogovej hrozbe

Mimoriadne prudký nárast produkcie drog bol zaznamenaný za ostatné roky. Podľa zistení UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime),² v roku 2015 sa makové polia pre pestovanie ópia rozkladali na ploche 183 tisíc ha, v roku 2016 na ploche 201 tisíc ha a v roku 2017 na ploche 328 tisíc ha. Dve tretiny celosvetovej plochy, kde sa pestuje mak, pripadá na Afganistan.

Produkcia ópia v roku 2015 predstavovala 3 300 ton, v roku 2016 to bolo 4 800 ton. Rok 2017 bol rekordným rokom s viac ako 9 000 tonami vyprodukovaného ópia (Afghanistan Opium Survey 2016. Executive Summary). Pre porovnanie – do začiatku vojenskej operácie USA a jeho spojencov v októbri 2001 výroba ópia neprevýšila 180 ton (McCoy, 2018).

Na nárast plôch osiatych makom má vplyv množstvo faktorov. Ide o slabý vplyv oficiálnych štátnych štruktúr v tradičnom tribálnom prostredí (najmä na dedinách), politickú nestabilitu krajiny, masovú nezamestnanosť, chudobu obyvateľstva, korupciu na všetkých stupňoch riadenia krajiny, veľký počet pašeráckych koridorov na hraniciach (Čech, 2014).

V rokoch 2017 – 2018 došlo k nárastu plôch osiatych makom prakticky vo všetkých provinciách. Medzi najväčších pestovateľov maku patria provincie Hilmand (1/3 všetkých orných plôch), Kandahár, Bádghís, Fárjáb, Oruzgán, Nanganhár, Faráh, Balch, Nímruz a Badachšán (Afghanistan Opium Survey, 2017). V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi sa počet provincií pestujúcich mak zvýšil na 24 (Afganistan sa územnosprávne člení na 34 provincií). Podľa údajov UNODC je 85 % plôch, na ktorých sa pestuje mak pod kontrolou hnutia Taliban (World Drug Report, 2017).

Objav nových geneticky modifikovaných a chorobám odolávajúcich odrôd ópiového maku (Fejér, 2015) umožnil zvýšiť úrodnosť o 30 % a pestovať ho počas celého roka. Prudkému zvýšeniu úrody nepomohli iba nové odrody maku. Bolo to aj široké využívanie slnečných kolektorov, ktoré urobili tento druh poľnohospodárstva lacnejším. Predtým poľnohospodárom chýbali peniaze na naftu a benzín do generátorov, poháňajúcich vodné pumpy. Preto pestovanie prebiehalo skôr v blízkosti vodných tokov. V súčasnosti lacná slnečná energia umožňuje riešiť tento problém a mak je možné pestovať prakticky všade.

Slnečné panely síce potrebujú väčšie prvopočiatočné investície, ale v porovnaní s generátormi elektrickej energie majú podstatne nižšie prevádzkové náklady. Výsledkom toho je, že priemerná úrodnosť ópia z plochy jedného hektára rastie. V roku 2017 tvoril výnos 27,3 kg (Afghanistan Opium Survey, 2016). Keď toto číslo porovnáme s predchádzajúcimi rokmi, tak v roku 2016 to bolo 23,8 kg z jedného hektára a v roku 2015 bol výnos 18,3 kg z hektára (Afghanistan Opium Survey, 2016).

² Organizácia mapuje drogovú problematiku od roku 1994 (pozn. autora).

Najviac vzrástla úrodnosť v južnom regióne – z 22 kg v roku 2016 na 26,2 kg v roku 2017 (nárast o 19 %). V severovýchodných oblastiach krajiny vzrástla úrodnosť z 31,2 kg na 35,6 kg (nárast o 14 %), vo východnom regióne z 32,4 kg na 34,9 kg na hektár (nárast o 8 %). Južný región hrá tradične vedúcu úlohu v produkcii ópia (57 % podiel). V roku 2017 sa do popredia dostal severný región (16 % podiel), za ním sú v poradí západný región krajiny (13 % podiel) a na poslednom mieste je východná časť Afganistanu (9 % podiel).

Problémy s výrobou drog a ich obchodovaním majú priamu väzbu na rast korupcie v Afganistane a obrovský počet drogovo závislých. V roku 2010 ich bolo okolo milióna a v súčasnosti ich počet narástol na viac ako 3 milióny – čo je asi 12 % z celkovej počtu obyvateľov krajiny. Najsmutnejšie na celej situácii je fakt, že tretinu drogovo závislých tvoria deti. Prudko narastá aj počet drogovo závislých žien (Heroín je v mnohých oblastiach Pakistanu lacnejší než jedlo, 2013).

Ako sme uviedli v úvode, produkcia narkotík je jedným z najdôležitejších zdrojov financovania najväčšej a najsilnejšej opozičnej sily v Afganistane – hnutia Taliban. Každoročne sú to stovky miliónov dolárov, pričom za ostatné roky zaznamenávame kontinuálny nárast týchto príjmov. V roku 2015 tvorili príjmy z drog 40 % celkového financovania hnutia. V nasledujúcom roku 2016 to už bolo viac ako 50 % a v roku 2017 asi 60 % (Mashal, 2017).

Väčšina Talibancov, ako aj ostatných protivládnych skupín, je v tomto zmysle motivovaná výhodnosťou obchodu a nie náboženstvom a ideológiou. Hnutie Taliban sa fakticky zmenilo na klasický drogový kartel a participuje na všetkých štádiách obchodu s drogami – od pestovania maku po výrobu heroínu a ďalšie kroky v tomto biznise. Talibanci zaobstarávajú semená maku, organizujú výkup ópia po zbere úrody, zabezpečujú roľníkom potrebné nástroje a hnojivo. Robia všetko pre to, aby poľnohospodárov presvedčili, aké je výhodné venovať sa pestovaniu maku namiesto iných poľnohospodárskych plodín. Obchod s drogami je pre Taliban výhodný nielen z finančného hľadiska. Zabezpečuje hnutiu aj politickú podporu miestnych roľníkov, obchodníkov a mladých ľudí pracujúcich na makových plantážach. Ich denný príjem je 4 doláre, čo je na miestne pomery vysoký nadštandard.

Narkodílери umožňujú Talibanu vyberať dva druhy daní – pozemkovú a cestnú (v rámci jednotlivých etáp produkcie ópia). To je však iba vrchol ľadovca. Existuje množstvo ďalších daňových poplatkov. Predovšetkým sa používa tzv. 10 % daň pre každú etapu produkcie drog. Počnúc výrobou až do dodania hotovej produkcie na hranicu. Narkodílери zabezpečujú Taliban aj komplexnou logistikou – dodávajú im zbrane, autá, motorky, benzín a naftu, spojovaciu a komunikačnú techniku (vrátane satelitných telefónov). V pakistanskom Balučistane zriadili obchodníci s drogami aj špeciálnu nemocnicu pre príslušníkov hnutia Taliban, ktorí pri drogovom biznise utrpeli zranenie.

Zdrojom finančných tokov pre hnutie Taliban je aj pestovanie indického konope a následná výroba hašiša. Podľa údajov UNODC, Afganistan dodáva po Maroku (najväčší producent hašiša vo svete) na svetový drogový trh asi 4 000 tisíc ton hašiša. Pre jeho dodávky sa využívajú tie isté transportné koridory, ako pre heroín. Na rozdiel od opiátov, je hašiš predovšetkým regionálna záležitosť. Celkovo obchod s hašišom prináša do pokladne Talibanu čiastku odhadovanú na 100 až 150 miliónov amerických dolárov. Osevné plochy pre pestovanie indického konope sa nachádzajú v 17 provinciách Afganistanu (Micallef, 2017).

2 Hlavné smery pašovania afganských drog

Kontrolu nad trasami, kadiaľ sa prepravujú drogy ku svojim spotrebiteľom, môžeme prirovnať ku strategickým faktorom, porovnateľným s významom trás plynovodov a ropovodov. Existujú tri hlavné trasy (koridory) pre dodávky afganských drog k spotrebiteľom (Heroin trafficking through South Africa: why here and why now?, 2017). Je to balkánska trasa, severná trasa a južná trasa. Balkánska a severná trasa sú určené pre drogové trhy Ruskej federácie a Európy. Južný koridor je takpovediac multifunkčný, pretože sa využíva pre dodávky narkotík do viacerých oblastí – vrátane Ázie, Afriky a čiastočne aj západnej a strednej Európy (Afghan Opiate Trafficking through the Southern Route, 2015).

Balkánska trasa má ešte niekoľko odbočiek a je považovaná za najdôležitejšiu. Jej cieľovým miestom je zvyčajne Holandsko, krajina označovaná ako „drogová diera“ Európy. Dôležitými prekládkovými krajinami na balkánskej trase sú Kosovo, Albánsko, Čierna Hora, Srbsko, Chorvátsko, Bosna a Hercegovina (Tomovic, 2016). Podľa odborníkov cez tieto krajiny prechádza 70 – 75 % všetkých narkotík z Afganistanu do Európy. Osobitnú rolu tu zohrávajú Kosovo a Čierna Hora, kde sa v poslednej dobe najviac zvyšuje aj percento drogového závislých. Celkovo sa prostredníctvom balkánskej trasy realizuje asi 40 % afganských drog.

Spomedzi najznámejších odbočujúcich trás sa najviac spomína turecká a kaukazská odbočka, pričom význam tej kaukazskej získava čoraz väčšiu dynamiku. Podľa názoru niektorých expertov, jednou z príčin bolo zvýšenie počtu migrantov smerujúcich cez Turecko do Európy. Pašeráci a díleri nemajú radi, keď je okolo nich veľa ruchu. Čo sa týka kaukazskej pobočky balkánskej trasy, drogy z Afganistanu najskôr putujú do Iránu, odtiaľto sú prepravené do Arménska a Azerbajdžanu, potom pokračujú do Gruzínska a následne cez Čierne more a prístav Odesa na Ukrajinu.

Odtiaľto pokračujú do Moldavska a cez túto krajinu do Bulharska a najmä do Rumunska, kde sa opäťovne dostávajú na balkánsku trasu (Market analysis of Plant-Based Drugs, 2017). Rastúci význam kaukazskej odbočky balkánskej drogovej trasy bol nepriamo potvrdený aj zvýšeným počtom odhalených afganského heroínu pohraničníkmi a colníkmi v Iráne, Arménsku, Azerbajdžane a Gruzínsku. Naopak v Turecku počet týchto odhalených klesol (Council of the European Union,

2016). Výhodou balkánskej trasy je kratšia cesta ku spotrebiteľovi a fakt, že prechádza cez niektoré menej stabilné krajiny (alebo krajiny poznamenané vojnou), kde nie celkom funguje pohraničný a colný režim.

Severná trasa vznikla ako dôsledok rozpadu ZSSR, keď došlo k zníženiu spôsobilosti ochrany štátnych hraníc zo strany novovzniknutých stredoázijských republík bývalého Sovietskeho zväzu. Veľká časť afganských drog začala prúdiť cez Tadžikistan do Kirgizska a Uzbekistanu. Potom pokračujú severným smerom do Kazachstanu a do Ruska. Odhady odborníkov hovoria, že touto trasou prejde asi 20 % z celkovej produkcie afganských drog.

Do Kirgizka idú drogy z Tadžikistanu cez Alajský a Čon-Alajský okres Ošskej oblasti a Batkenský, Lejleksijský a Kadamžajský okres Batkenskej oblasti. Mesto Oš je východiskovým bodom pre prepravu drog do Uzbekistanu a Kazachstanu. Orgány činné v trestnom konaní udávajú, že v Uzbekistane je podľa množstva zadržaných drog afganského pôvodu najkritickejšia Surchandarijská oblasť, cez ktorú prechádzajú narkotiká do krajiny najčastejšie. Podľa prognóz medzinárodných expertov, slabým článkom reťaze v boji proti pašerákovi sa môže stať Turkménsko, ktoré má dlhú hranicu s Afganistanom. Dôvodom je skutočnosť, že provincia Bádghís, hraničiaca s Turkménskom, sa stala jednou z kľúčových afganských provincií v produkcii ópia.³

Ako sme už naznačili v predchádzajúcich riadkoch, severná trasa je zaujímavá pre nelegálnych obchodníkov s drogami tým, že po rozpade ZSSR novovzniknuté štáty regiónu, z rôznych subjektívnych i objektívnych príčin, neboli schopné plnohodnotne zabezpečiť ochranu štátnych hraníc Spoločenstva nezávislých štátov. Problém je spojený aj s osobnosťami vtedajších vládnych garnitúr, ich partikulárnymi záujmami a silným vplyvom korupcie na všetkých stupňoch štátnej správy. Výsledkom toho bolo, že postsovietske štáty Strednej Ázie a Rusko sa stali nielen tranzitnými krajinami afganských drog, ale aj ich konzumentmi.

Južnou trasou sa prepravuje cca 35 – 38 % afganských drog. Predovšetkým ide o Irán a Pakistan. Podľa správy US Council on Foreign Relations slúži Irán ako hlavná trasa pre transport opiátov z Afganistanu. Úrad OSN pre drogy a zločin odhaduje, že v Iráne žije až 1,7 milióna drogovo závislých. To znamená, že päť percent z dospelej iránskej populácie je závislých od opiátov. To je, samozrejme, obrovské číslo, ktoré sa dá porovnať iba s vrcholom čínskej drogovej závislosti v 19. storočí (Goldman, 2017). Drogový biznis v Afganistane má významný vplyv aj na susedný Pakistan. Do krajiny prúdia ročne miliardy dolárov i tony drog – miestni tvrdia, že heroín je lacnejší ako jedlo. Pakistan má viac než 4 milióny obyvateľov závislých na tvrdých drogách (počet obyvateľov je 160 miliónov) a v krajine je menej než 80 špecializovaných liečební.

³ Jedným z nových kanálov prepravy afganských drog prostredníctvom severnej trasy môže byť nová železničná trať Irán – Turkménsko – Kazachstan (dĺžka 900 km), uvedená do prevádzky v decembri 2014 (pozn. autora).

„Smrtiacou cestou“ drog sa vydáva ročne čoraz viac Pakistancov a nedostatočná pomoc závislým je len špičkou ľadovca. Pakistanské mestá však majú problémov oveľa viac – drogy v uliciach sa šíria závratnou rýchlosťou z mesiaca na mesiac. Produkcia ópia v krajine má podľa odhadov ešte rásť – úmrtnosť narkomanov je vysoká a drvivá väčšina sa užívaním heroínu ani netají.

Nie na darmo sa Afganistanu hovorí „hlavné mesto“ heroínu a 40 % z jeho produkcie putuje práve cez Pakistan do ďalších kútov krajiny a zvyšku sveta (najväčšia časť drog z Pakistanu putuje ďalej po mori a letecky). Produkcia afganského ópia rastie enormne rok čo rok, najmä po odchode spojeneckých síl NATO z krajiny. Podľa Interpolu obrat prekračuje hodnotu 500 miliárd USD (Heroín je v mnohých oblastiach Pakistanu lacnejší než jedlo, 2013).

Pakistan má s Afganistanom hranicu dlhú 2 400km. Reliéf prihraničnej oblasti je veľmi rozmanitý a väčšinou nie je pod kontrolou pakistanských pohraničníkov (prírodné prekážky). To umožňuje v podstate voľný prechod pašerákov cez hranicu a dopravenie drogy do morských prístavov pre transport ku spotrebiteľom do celého sveta. Irán a Pakistan sa tak stali nielen tranzitnými krajinami, ale aj významnými spotrebiteľmi afganských drog, pričom číslo drogovovo závislých v oboch krajinách rastie, najmä medzi mladými ľuďmi.

Tu je namieste pripomenúť, že do tejto situácie prispel aj samotný Pakistan. V roku 1980 pakistanské tajné služby spolu s americkou CIA podporovali rozvoj narkoprodukcie v Afganistane a participovali na vytvorení sietí laboratórií pozdĺž pakistansko-afganskej hranice. Časom sa táto oblasť stala najväčším výrobcom heroínu na svete. Drogy tamjšej produkcie zaplavili v roku 1984 viac ako 60 % heroínového trhu v USA a 80 % heroínového trhu v Európe. V samotnom Pakistane sa počet závislých od heroínu zvýšil od roku 1979 z takmer nulového počtu na počet 5 tisíc závislých v roku 1980 a 1,3 milióna v roku 1985. Negatívne trendy sa nedarí zastaviť, napriek tvrdým opatreniam vládnych orgánov.

Irán, cez ktorý prechádzajú drogy na balkánsku trasu aj na južnú trasu, prijal v posledných rokoch opatrenia s cieľom ochrany 1 923 kilometrovej hranice s Afganistanom a Pakistanom. Na zabezpečenie svojej východnej hranice, vytvorenie a podporu funkčnej infraštruktúry každoročne vydáva Teherán stovky miliónov dolárov. Na hraniciach s Afganistanom a Pakistanom bolo vytvorených viac ako 200 kontrolných stanovísk (kontrolovaných prechodov) a vytvorený rad ženijných opatrení (napr. betónové a drôtené zátarasy a vykopané široké priekopy v dĺžke niekoľko stoviek kilometrov a pod.)

Samozrejme pašeráci sa bránia. Podľa údajov UNODC boli zabití alebo zmizli bez stopy takmer dve desiatky ľudí, pretože spolupracovali s orgánmi bojujúcimi proti obchodu s drogami. Na východnej hranici Iránu dochádza každodenne v priemere ku štyrom ozbrojeným stretnutiam kvôli drogám. Iránske vládne štruktúry majú záujem problém riešiť a neraz v minulosti predkladali iniciatívy na dohodu, ktorá by spoločným medzinárodným úsilím vytvorila mechanizmy, dovoľujúce efektívne bojovať s nezákonným obchodom s drogami.

Podľa údajov Európskej únie, afganské drogy dodané cez južnú trasu v roku 2015 našli svojich odberateľov v Belgicku, Taliansku, Veľkej Británii a Nemecku. Časť z nich sa do týchto krajín dostala cez africké krajiny (od roka 2010 sa do popredia dostali Keňa, Tanzánia a Zanzibar), časť cez krajiny Blízkeho východu – dominujú krajiny perzské zálivu (Katar a Zjednotené arabské emiráty). Niektoré pašerácke skupiny využívajú cestu cez Pakistan a Indiu s konečnou destináciou Nemecko. Vo Francúzsku boli zachytené drogy, ktoré tranzitovali cez Madagaskar. Drogové kartely čoraz častejšie využívajú na južnej trase práve Afriku.

Do krajín južnej Európy (Španielsko, Taliansko) sa afganský heroín do nedávnej doby dostával po balkánskej trase. Avšak v ostatných rokoch došlo k presmerovaniu trás. Drogy začali prúdiť z juhozápadnej Ázie a Afriky. Inými slovami, nie vždy je možné určiť, ktorými trasami dodávky do Európy prichádzajú.

4 Hľadanie nových spôsobov prepravy drog a dôležité štruktúry ich realizácie

Pašeráci hľadajú čoraz častejšie nové schémy dodávok drog z Afganistanu do spotrebiteľských krajín. Núti ich k tomu aktivity a úspešné operácie pohraničných, colných a policajných zložiek niektorých tranzitných krajín. Berúc do úvahy zmeny v taktike pašerákov na balkánskej a južnej trase, najmä na trasách prechádzajúcich cez južné pobrežie Iránu smerom ku krajinám Perzského zálivu a k Afrike, by bolo vhodné zorganizovať spoluprácu osobitných služieb v regióne. Bohužiaľ tomu bráni náboženský faktor – existujúce ší'itsko-sunnitské rozpory. Územia pod kontrolu teroristov (najmä v Sýrii a Iraku) boli významnými tranzitnými územiami pre prepravu drog, ktoré smerovali cez Turecko ďalej do Európy, využívajúc pri tom migračnú vlnu.

Spôsoby dopravy drog sú rôzne – cez poštovné zásielky, maskované v rôznych druhoch spotrebného tovaru, alebo v potravinách (Markowitz, 2014). Pri dodávkach veľkých množstiev sa využívajú skrýše motorových vozidiel, železničných vozňov, lietadiel a lodí. Malé dávky sa doručujú kuriérom, pripevnené na telo alebo nebezpečným spôsobom – v žalúdku človeka. Stále častejšie sa podieľajú na preprave drog ľudia zo slabého sociálneho prostredia – vdovy, slobodné matky, mladé ženy s finančnými problémami, deti z chudobných rodín a osoby so zdravotným postihnutím. Existuje veľa prípadov, keď boli lieky prevážané v žalúdkoch domácich a exotických zvierat.

S poukázaním na farizejstvo ľudského rodu musíme povedať, že fungovanie drogového biznisu by v celom rade prípadov nebolo možné bez aktívnej zainteresovanosti špeciálnych služieb štátov. Minimálne by drogový trh nemohol fungovať tak bezproblémovo. Táto citlivá téma čaká na svoje hodnotenie. Tvrdíme, že obchod s narkotikami môže prekvitať iba v tom prípade, pokiaľ jeho realizátori majú správne krytie na dôležitých vysokých miestach

štátnej správy. Dochádza tu k prepleteniu štátnych štruktúr a pašerákov mafiánskych skupín a je niekedy ťažké rozlíšiť, kde sa medzi nimi nachádza hranica.

Obchodovanie s afganským ópium má veľa sprostredkovateľov. Existujú rôzne etapy obchodu s drogami – niekoľko vzájomne prepojených rovín. Od farmára pestujúceho mak po spotrebiteľské štruktúry v krajinách konečnej destinácie. Táto skutočnosť sa premieta do cenovej hierarchie opiátov (O’Keefe Osborn, 2018).

Zisk z drog v miliónoch dolárov sa ukladá v bankovom systéme. Väčšina veľkých medzinárodných bánk, spolu so svojimi pobočkami v daňových rajoch, nemá problém s „prepieraním“ peňazí, pochádzajúcich z drogového biznisu. Existuje 50 miest po celom svete, kde je to možné a kde zločinecké syndikáty v obchode s drogami evidentne spolupracujú s predstaviteľmi najväčších komerčných bánk na svete. Keď sú peniaze „čisté“, môžu byť použité ako investície do nehnuteľností, hotelierstva, priemyselnej výroby, služieb, profesionálnych športov. „Špinavé“ peniaze môžu byť použité aj ako nástroje pre obchodovanie s finančnými derivátmi, komoditami, akciami a štátnymi dlhopismi.

Okrem tradičných mien sa v obchode s drogami čoraz častejšie používajú virtuálne meny. Vzniká tak vážny problém v rámci kontrol finančných operácií centrálnych bánk, možností kontrol finančnej správy a orgánov činných v trestnom konaní. Podľa údajov odborníkov Financial Action Task Force on Money Laundering – FATE (Financial flows linked to the production and trafficking of Afghan opiates) za rok 2014 dosahovalo množstvo zachytených drogových preparátov vo svete číslo 10 – 15 %. Avšak iba 0,5 % finančných prostriedkov, ktoré sú prepojené na obchod s drogami, bolo skonfiškovaných. To znamená, že takmer všetky zisky z drog boli integrované do oficiálneho a právne rešpektovaného finančného systému sveta.

Identifikovať „drogové peniaze“ je ťažké. Zavádzanie a klamanie kontrolných orgánov je realizované pomocou rôznych metód. Najčastejším z nich je falošné deklarovanie tovarov a služieb, využívanie tretích strán, zriadenie viacerých účtov organizácií, pohyb tovaru cez viacero jurisdikcií a využívanie korporatívnych štruktúr.

Spotrebiteľské krajiny afganských drog nepoukazujú finančné prostriedky priamo do Afganistanu. Robia to cez sprostredkovateľské krajiny – Pakistan, Irán, Spojené arabské emiráty, Čínu. Napríklad platby za drogy, deklarované ako lieky, sú vykonávané z Londýna do SAE alebo Pakistan. Tam sú reinvestované. Časť z nich je odosielaná výrobcem drog konkrétnej afganskej provincii a časť sa použije na financovanie nákupu tovaru, ktorý nemá na prvý pohľad súvislosť s drogami. Napríklad v Dubaji sa nakúpia vozidlá, ktoré sú dodané výrobcem drog pre potreby transportu ópia (avšak vždy v inej provincii, než tej, ktorá dostala prvú časť zisku z predaja drog).

Peniaze sa posielajú nielen prostredníctvom bankového systému. Existujú prípady, keď v Spojených arabských emirátoch zadržali kuriérov prichádzajúcich na letisko v Dubaji s miliónmi dolárov v kufroch. Problémom zostáva, že medzi Afganistanom, Pakistanom, Iránom a Spojenými arabskými emirátmi nefunguje dostatočná spolupráca spravodajského charakteru a chýba výmena informácií o identite kuriérov a ich operáciách. V dôsledku toho orgány činné v trestnom konaní nemajú dôkazy na zákonné zadržanie kuriérov a konfiškáciu finančných prostriedkov, ktoré prepravujú.

Nikto nepochybuje o tom, že finančné prostriedky zostanú v najbližšom období hlavným nástrojom v obchode s drogami. Avšak objavujú sa aj nové nástroje. Podľa FATE existujú platby, keď sa drogy vymieňajú za spotrebný tovar, alebo za drahokamy (diamanty, zafíry, smaragdy, rubíny) a drahé kovy (zlato, platinu). Za drogy sa platí aj pôdou pre stavebné alebo poľnohospodárske účely a nehnuteľnosťami – domami, hotelmi, kasínami. V prípade hnutelných vecí to sú ťažké stavebné stroje a zariadenia, luxusné autá, jachty, lietadlá (Financial flows linked to the production and trafficking of Afghan opiates, 2014).

Záver

Afganistan sa zmenil v klasický drogový štát, kde drogy dominujú v ekonomike, vnútornej politike a determinujú aj zahraničnú angažovanosť. Celý svet Afganistanu „pomáha“ a výsledkom je katastrofálna situácia, ktorú sme načrtli v obsahu tohto článku.

Poľnohospodárom, ktorí uprednostňujú pestovanie ópia pred ostatnými poľnohospodárskymi plodinami, sa nemožno čudovať. Rast cien ópiového maku spôsobil pokles cien pšenice. Navyše, pestovanie maku je oveľa menej náročné na vodu, než pestovanie obilnín alebo zeleniny a ovocia. Dochádza tak k paradoxnej situácii, keď na jednej strane Afganistan získava obrovské peniaze za drogy, ale na druhej strane musia medzinárodné humanitárne organizácie pomáhať, aby sa zabránilo hladomoru v niektorých častiach krajiny. Časť tejto potravinovej pomoci končí v rukách rôznych protivládnych a kriminálnych skupín. Výsledkom je nemeniaci sa stav – čím väčší osev plôch makom a väčšie výnosy zo zberu, tým sú väčšie potreby niektorých provincií v dodávkach potravín.

Predikcie expertov nie sú nádejné. Panuje zhoda v názore, že drogová situácia v Afganistane sa v najbližšom čase nezmení. Produkcia ópia porastie a z neho vyrábaný heroín bude hľadať nové destinácie pre konečných spotrebiteľov. Keďže na jeho výrobu sú potrebné obrovské množstvá chemických prostriedkov, predpokladá sa, že tieto potreby budú maskované hospodárskymi aktivitami chemického priemyslu.

Medzinárodný organizovaný zločin a teroristické organizácie využívajú, že Afganistan je nestabilný a nesmierne skorumpovaný štát. V rebríčku Fragile State Index pre rok 2018 bola krajina na 9. mieste (Fragile States Index, 2018). Tí, ktorí

si z krajiny vytvorili svetovú základňu produkcie ópia, sa určite dobrovoľne nevzdajú svojich ziskov. V súčasnosti si ktorýkoľvek negramotný poľný veliteľ hnutia Taliban zarobí mesačne obrovské peniaze. V čase mieru si bude musieť zarábať na živobytie pre seba a svoju rodinu v ťažkých podmienkach afganského poľnohospodárstva. Blízka budúcnosť z tohto pohľadu nedáva reálnu nádej na zmenu.

Iba silové riešenie afganského drogového problému v podmienkach globalizácie, otvorenosti hraníc a obrovských migračných prúdov nie je možné. Dôležité je pochopiť, že úspech zabezpečí iba *komplexné* pôsobenie ekonomických, finančných, silových a špeciálnych opatrení.

Drogová hrozba pochádzajúca z Afganistanu je poraziteľná iba rozložením systému „dopyt – ponuka“. Drogy, ako akýkoľvek iný tovar prúdia tam, kde je lepší cenový dopyt. V tomto zmysle je potrebné odhaľovať a likvidovať finančný systém a štruktúry, ktoré participujú na jeho financovaní. Pre samotných Afgancov to je v súčasnosti nespĺniteľná úloha. Sme toho názoru, že tu musia nastúpiť v spoločnom postupe špeciálne služby a finančné orgány Spojených štátov, Ruskej federácie, Európskej únie a krajín, kde banky „prepierajú“ finančné zisky z drog. Vyhlásení už bolo dosť, treba prejsť od slov k činom. Bohužiaľ, v súčasných podmienkach fungovania svetového politického systému sa nečrtá nádej na podobný konsenzus.

Literatúra:

Afghan Opiate Trafficking through the Southern Route. 2015. June. Dostupné na internete: <https://www.unodc.org>

Afghanistan Opium Survey. 2016. Executive Summary. In United Nations Office on Drugs and Crime, Islamic Republic of Afghanistan Ministry on Counter Narcotics. Dostupné na internete: <https://www.unodc.org>

Afghanistan Opium Survey. Cultivation and Production. 2017. November. Dostupné na internete: <https://www.unodc.org>

GOLDMAN, D. 2017. *Sex, drogy a islam*. 27. február 2012. In týždeň.sk. Dostupné na internete: <https://www.tyzden.sk/casopis/10727/sex-drogy-a-islam/>
Here's where America's heroin comes from Christopher Woody and Reuters. In Business Insider. 2016. March 3. Dostupné na internete: <http://www.businessinsider.com>

FEJÉR, J. 2015. *Morfologicko-biologická diverzita druhu mak siaty (Papaver somniferum L.) a jej hodnotenie*. Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied. 117 s. ISBN 978-80-555-1334-8.

PLOTNIKOV, N. 2018. Narkosituácia v Afganistane obostrjajetsja. In *Meždunarodnaja žizň*, 2018, № 5, ISSN 0130-9625, s. 17.

McCOY A. W. 2018. How the heroin trade explains the US-UK failure In Afghanistan. In *The Guardian*, January 9. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com>

ČECH, Ľ. 2014. Drogový problém Afganistanu ako obmedzujúci faktor jeho ekonomickej obnovy. In *Medzinárodné vzťahy*, ročník XII., 2014, č. 4, ISSN 1336-1562, s. 356-373.

World Drug Report 2017. June 16. Dostupné na internete: <https://www.unodc.org>

Heroín je v mnohých oblastiach Pakistanu lacnejší než jedlo. 2013. 18.07. 2013. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/232900/heroin-je-v-mnohych-oblastiach-pakistanu-lacnejši-nez-jedlo/>

MASHAL, M. 2017. *Afghan Taliban Awash in Heroin Cash, a Troubling Turn for War*. In *The New York Times*. October 29. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/2017/10/29/world/asia/opium-heroin-afghanistan-taliban.html>

MICALLEF, J. V. 2017. *Follow the Money: the Taliban's Growing Criminal Empire*. In *Military.com*. 2017. April 03. Dostupné na internete: <http://www.military.com>

Heroin trafficking through South Africa: why here and why now? 2017. In *The Conversation*. 2017. August 15. Dostupné na internete: <http://theconversation.com>

TOMOVIC, D. 2016. *Heroin Crossing Balkans to Europe 2016. Us Report*. In *Balkan Insight*. 2016. March 3. Dostupné na internete: <http://www.balkaninsight.com/en/article/balkans-remain-major-drug-transit-point-us-report-03-03-2016>

Market analysis of Plant-Based Drugs. 2017. UNODC. In *World Drug Report 2017*. Dostupné na internete: <http://www.unodc.org>

Council of the European Union. Brussels. 2016. October 25. 13561/16. Dostupné na internete: <http://www.data.consilium.europa.eu>

O'KEEFE OSBORN, C. *The Heroin Trade. Danger of Heroin Trafficking*. 2018. In *heroin.net*. Dostupné na internete: <https://heroin.net/about/vital-heroin-statistics/the-heroin-trade/>

MARKOWITZ, E. 2014. *An Online Drug Dealer's Best Friend: the U.S. Postal Service*. In *Vocativ*. 2014. October 9. Dostupné na internete: <https://www.vocativ.com/tech/internet/drugs-usps/index.html>

Financial flows linked to the production and trafficking of Afghan opiates. In *FATE Report*. 2014. June. Dostupné na internete: <http://www.fatf-gafi.org>

Fragile States Index 2018 – Annual Report. In *Fund for Peace*. April 24. Dostupné na internete: <http://fundforpeace.org/fsi/category/analysis/fragile-states-index-2018-analysis/page/2/>

PRAVICOVÉ POPULISTICKÉ STRANY A RADIKALIZACE SPOLEČNOSTI*

RIGHT POPULIST PARTIES AND RADICALIZATION OF SOCIETY

Štefan Danics¹

ABSTRACT

Author firstly defines populism, and he mention a typology of populist parties. Further he describes right populist parties, which gain political influence in nowadays, and which are represented in national parliaments in most of the European countries. Author will analyze the causes of their electoral successes, and he will describe the ways of social radicalization as well. In this regard, he will outline also mutual linkage with the rise of islamophobia in democratic society and radicalization of far right subjects and also rising radicalization of islamists on the other hand.

Key words: *Populism, typology of populist parties, right populist parties, electoral successes of right populist parties, radicalization of society, rising islamophobia, radicalization of far right, radicalization of islamists.*

Úvod

Pravicový radikalismus, respektive pravicově populistické strany nebývale posilují napříč Evropskou unií, přičemž se dostávají do národních parlamentů, ale i do národních vlád. Jejich volební úspěchy jsou do značné míry ovlivněny tím, že se těmto stranám daří hrát na národní a náboženské city a postoje ve vztahu k migrační vlně a tím část unijních obyvatel radikalizují a posilují u nich islamofobii a radikální postoje. V tomto ohledu rovněž nadsazují čísla migrantů, aby tento problém demonizovaly a vytěžily z něj politické body. Specifikou českých pravicově populistických subjektů je fakt, že se jim daří problém migrační krize, prezentovat jako bezpečnostní hrozbu, která je zatím pro Českou republiku pouze latentní či virtuální, nikoliv skutečnou. Autor dále naznačí, jak postoj vůči islámu a islamismu proměnil ideovou platformu české krajní pravice, což ji značně rozštěpilo a zproblematizovalo klasifikaci jednotlivých subjektů, které doznaly nejen ideových a programových změn, ale změnily i svoji komunikační strategii vůči voličům.

* Příspěvek vznikl v rámci dílčího vědeckého úkolu 2/3 Radikalizace - symbolika kriminálního tetování na PAČR v Praze, Česká republika.

¹ Štefan Danics, doc. Ing. Ph.D., docent, Katedra bezpečnostních studií, Fakulta bezpečnostního managementu, Policejní akademie ČR v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4, Česká republika, danics.stefan@polac.cz

Teoreticko-metodologická východiska

Autor vychází z nového pojetí populismu, které umožňuje tento fenomén lépe pochopit, ale i aplikovat v praxi. V tomto ohledu zdůrazní, že pravicoví populisté vycházejí z určité pravicové ideologie, zejména pak z vyhraněného konzervativního nacionalismu a nativismu, který se snaží chránit homogenitu národa, který vytvořil daný národní stát. Je zřejmé, že příznivci konzervativního nacionalismu jsou silně xenofobní, což potom ústí v radikální postoje, které jsou posilovány nenávistnými ideologiemi, jako je kulturní rasismus, etnocentrismus ve spojení s nativismem a v poslední době sílící antiislamismus a islamofobie. Radikální a nenávislné názory mohou nejenom vyhrančovat interetnické vztahy, ale zároveň diskriminují i minority, což může vést i ke konfliktům a násilí. Na druhé straně to může radikalizovat islamisty, ale zpětně i krajní pravici, což je nový trend, který je rovněž pozorovatelný napříč Evropskou unií. Někteří odborníci upozorňují, že se proměňuje ideologicko-programatický profil krajní pravice, který je podmíněn silným syndromem nepřátelství k muslimům (MAREŠ, 2017 : 204 - 205). Současná krajní pravice totiž ztotožňuje islám s islamismem, přičemž samotný islám je vnímán jako hlavní nepřítel. Krajní pravice hodlá bránit hodnoty „křesťanského Západu“ v novém křížáckém tažení proti islámu. Krajní pravice nepovažuje islám jako legitimní součást evropské kultury, a proto musí být jako cizorodý prvek odstraněn. Krajní pravice postupně opouští antisemitismus, protože Židé jsou aktuální spojenci v boji proti islámu a společné vítězství představuje řešení nejen „střetu civilizací“ v Evropě, ale řešení i blízkovýchodního konfliktu. Tyto proměny ideového profilu krajní pravice neumožňují takového subjekty označit jednoznačně za extremistické, neboť vyjadřují ochotu bránit hodnoty „křesťanského Západu“. To plně platí pro pravicové populistické strany, které v poslední době nebyvale politicky posilují, neboť zneužívají strachu a obav občanů z probíhajících aktuálních změn a zhoršujícího se jejich osobního sociálního statusu.

Jak chápat populismus a populistické strany?

Populismus byl už vymezován jako taktika k oslovení voličů, tj. komunikační strategie, jako „zředěná ideologie“, která je zaměřena na moc, jako jádro politických stran, jež se ve svém politickém programu identifikují s populismem (Danics, Tejchmanová, 2017, s. 129). Další autoři se snaží populismus vymezit jako specifickou morální dimenzi politiky, která staví morálně čistý, plně sjednocený a nezkažený „lid“ proti zkorumpovaným „elitám“, které jsou morálně podřadnější vůči lidu (Müller, 2017, s. 32). Mohli bychom uvádět další pokusy o vymezení populismu, ale došli bychom k názoru, že dnes neexistuje teorie populismu, přičemž za populistické strany jsou považovány ty, které jsou vůči „establishmentu“, tedy všechny „anti-establishmentové“ strany, které jsou v opozici. Pokud se však takovéto strany dostávají k moci, tak se

pokládají za jediné a autentické zástupce lidu a opozici pokládají za nelegitimní. Populistické strany jsou nejen anti-elitářské, ale také anti-pluralistické (PANIZZA, 2005).

Nizozemský profesor politologie Cas Mudde si všímá určitého trendu v odborné literatuře, který svědčí o tom, že většina autorů se přiklání k názoru, že populismus je určitý „souhrn názorů“ či „politický diskurz“. To znamená, že populismus je většinou odborníky vnímán jako „zředěná ideologie“, která je vyjádřena koherentním souborem idejí a názorů o světě a jazyku, který ji nevědomky vyjadřuje. Primárně je potřebné populismus chápat jako specifický soubor myšlenek, ne jako materiální fenomén. Jde o specifický způsob vidění demokracie, který se vyznačuje manichejským přístupem k politice, který proti straně dobra, chápanou jako vůli lidu, staví stranu zla, chápanou jako spikleneckou elitu. V podstatě je to moralizující a dualistický přístup ke svrchovanosti lidu, který zdůrazňuje názor většiny, zatímco opozici vnímá jako nemorální a zlovolnou. Pouze populisté vyjadřují názor lidu a nikdo jiný nemůže lid zastupovat, a proto jsou anti-pluralističtí, protože pluralismus vyjadřuje nezbytnost a potřebnost rozdílných názorů. Pluralismus předpokládá instituce, které chrání práva menšin při prosazování většinové vůle, naproti tomu populismus touží po morální čistotě a prezentuje lidovou vůli, která vnímá nesouhlas jako podezřelý a nebezpečný. Navíc pluralismus považuje politické vztahy za kooperující, ale populismus vidí svět rozporuplně (Mudde, 2007).

Populismus bychom neměli chápat jako typ politické koalice, která odráží statistické projekty hospodářského rozvoje nebo jako soubor krátkozrakých ekonomických politik, které apelují na chudé nebo jako politickou strategii, která je spojena s charismatickým vůdcem či charismatickým vedením politického hnutí. Všechny tyto materiální aspekty mohou být znaky populismu v akci, ale jsou to pouze projevy, které jsou odrazem nosných myšlenek v různém společenském prostředí. Například krátkozraké hospodářské politiky jsou projevy populistických hnutí v rozvojových zemích, neboť chudí představují většinu občanů v těchto zemích. Naopak v bohatých zemích nabírá populismus pravicového ražení, který prosazuje fiskální úspornost a tržní ekonomiku. Platí však, že nejúspěšnější populistická hnutí mají charismatické vůdce, kteří dokáží koordinovat sítě založené na „moci lidí“, přičemž jiná populistická hnutí postrádají tento charismatický typ vedení.

Plné ideologie, jako je liberalismus, konzervatismus a socialismus, jsou vědomě odvozené systémy myšlení, které nabízejí praktická politická řešení pro širokou škálu aspektů života, naproti tomu populismus jako zředěná ideologie představuje jednoduchý soubor názorů, který sice poskytuje přístup k politickému životu, ale má pouze omezenou použitelnost a platnost. Z tohoto hlediska může být populismus spojován s celou řadou různých ideologií. Nejčastěji bude spjat s radikálními verzemi dané ideologie, přičemž levicové zaměření populismu bude příznačné pro rozvojové země a pravicové ražení populismu zase pro země rozvinuté a demokratické. Populismus je do jisté míry prázdnou schránkou, která

je naplněna programovou podstatou, která odráží problémy daného regionu. Populismus je trvalým stínem zastupitelské demokracie, přičemž populisté nejsou proti principu politického zastupování, ale trvají na tom, že pouze oni jsou autentickým zástupcem lidu.

V Evropské unii ti, kteří sdílejí určitý nižší příjmový a menší vzdělanostní profil volí strany, které jsou označovány jako pravicově populistické, přičemž jejich voliči jsou převážně muži. To našlo svůj výraz v tom, že ti, kteří prohráli s globalizací a modernizací jsou stoupenci pravicových populistů. Nutno dodat, že ne vždy tento společný jmenovatel pravicově populistických strany platí. I ekonomicky úspěšní občané mohou zaujímat sociálně darwinistický postoj a ospravedlňují svou podporu pravicově populistických stran tím, že se ptají stylem, když já jsem úspěšný, proč nejsou i ti ostatní? Ve Francii (viz Národní fronta nyní Národní sjednocení), ale i v Rakousku (Svobodomyšlní), tj. pravicově populistické strany se natolik sociálně rozšířily, že přitahují nejen velký počet dělníků, ale oslovují voliče i z jiných společenských vrstev a skupin. V tomto ohledu platí, že pravicově populistické strany jsou „lidové“, protože oslovují znevýhodněné a zapojují vyloučené do politiky. Osobní socioekonomická situace jedince jako příčina podpory pravicově populistických stran však nemusí být podle posledních průzkumů, tak jednoznačná. Voličská podpora pravicově populistických stran není založena pouze na špatném osobním životním statusu a strachu ze změn, ale na obecnějším hodnocení situace země, která je na jedné straně ohrožena zkorumpovanými národními elitami a na druhé straně narůstající migrací.

Ideový profil pravicově populistických stran a radikalizační aspekty jejich ideologie

Podle odborníků každá ideologie má své podstatné a okrajové myšlenky. Kupříkladu liberalismus je spjat se svobodou, konzervatismus s tradicí, socialismus s třídami a třídním bojem, feminismus s pohlavím apod. (Heywood, 2008). Pravicově populistické strany jsou zase většinou spjaty s nacionalismem, který je vymezován jako politická doktrína usilující o shodu etnické a politické jednotky, tj. národa a státu. A cílem konzervativních nacionalistů je uchránit homogenní jednotu národního státu (Heywood, 2008, s. 177-178). Lid je samozřejmě pravicovými populisty chápán jako „vlastní“ národ, přičemž jeho homogenizace může být dosažena různými strategiemi či jejich kombinací. Může se jednat o odmítnutí cizích etnik s odkazem na kulturní či náboženskou odlišnost, tj. kulturní rasismus nebo o repatriaci cizích či nepohodlných etnik, což může vyústit i v genocidu.

Konzervativní nacionalismus je často kombinován s nativismem, který je možné chápat jako doktrínu, která tvrdí, že státy by měly být obývány výlučně členy rodilé skupiny (etnika) a nerodilé osoby a ideje v zásadě potom ohrožují homogenitu tohoto národního státu. Pro (ne)rodilost mohou být užita různá

kritéria: etnicita, rasa či náboženství, přičemž budou mít i kulturní aspekt. V tomto ohledu pojem „nativismus“ dobře specifikuje ideový profil rodiny pravicových populistických stran (Mudde, 2007).

Navíc nativismus je vhodnější než používané pojmy jako je nacionalismus, rasismus či adjektiv anti-imigrační, přičemž „nativismus“ upozorňuje i na radikalizační důsledky v podobě nenávistných názorů a postojů, sympatizantů pravicově populistických stran. Nativismus může zahrnovat rasistické argumenty, ale i nerasistické, tj. může vylučovat na základě kultury a náboženství, přestože je to označováno jako nový či kulturní rasismus. Dále nativismus sice nese v sobě silnou xenofobii a odpor vůči imigrantům, ale neredukuje pravicově populistické strany, jako monotematické, tj. anti-imigrační.

Islamofobie na politické scéně v České republice

V této souvislosti je potřebné vzpomenout, že s islamofobií začala v českých podmínkách pracovat už Národní strana, která se hodlala na tomto tématu ideově profilovat, přičemž se zapojila i do evropských protiislámských uskupení. Nicméně se jí tehdy ještě nepodařilo tímto tématem oslovit českého voliče, což mimo jiné přispělo k ukončení její činnosti (Smolík, 2013). Z autorova pohledu je to logické, neboť to bylo ještě 2 až 3 roky před imigrační krizí, a proto bylo toto téma vnímáno jako politicky okrajové i vzhledem k malé muslimské komunitě v České republice.

Po zániku Národní strany se začínají objevovat výrazněji vyprofilované protiislámské skupiny, zejména pak na sociálních sítích (např. informační server Eurabia). Postupně začala agitace těchto protiislámských subjektů nabírat na radikálnosti a nenávisti, alespoň co se týká diskusí na sociálních sítích. Z této doby pochází známé kontroverzní výroky z facebookového profilu Martina Konvičky o „rozemletí muslimů do masokostní moučky“. Postupně se z těchto struktur utváří masivní protestní česká vlna, která reaguje na úspěchy tzv. Islámského státu a silící migrační krize (Mareš, 2016, s. 78).

V organizační podobě tuto masivní protestní vlnu prezentoval vznik Bloku proti islámu a celkové zesílení nenávistných projevů ze strany těchto odpůrců islámu. Nutno dodat, že část této scény se „extremizovala“, protože konkrétní výpady proti politickým oponentům a jejich cílové představy o uspořádání společnosti se již vymykaly z rámce demokratického ústavního státu. Na druhé straně paušální podřazení celého protiislámského českého spektra pod kategorii extremismus je velmi sporné, protože jsou zde značně různé ideové proudy a radikalizovaní jednotlivci. Toho dokladem je i Iniciativa islám v České republice nechceme (IVČRN), která vznikla z lidí, které sjednotila facebooková stránka. Navíc v rámci tohoto protiislámského českého spektra se profilují skupiny, které podporují kurdské bojovníky v jejich boji proti Islámskému státu. Ještě dodejme, že rozpad Bloku proti islámu neposílil tradiční pravicové extremisty, tj. Dělnickou stranu sociální spravedlnosti a Národní demokracii, přestože tyto subjekty začaly

rovněž intenzivně využívat protiislámská témata. Dále byla zrušena hostující stránka webu White Media, kde se objevovala videa napadající Romy a imigranty, zejména afrického původu a muslimy. Rovněž se na tomto webu objevily seznamy osob, které se veřejně vyjadřovaly proti nenávisti k lidem z odlišných kultur.

Nové protiislámské hnutí přesto nadále představuje výzvu pro strany krajní pravice či populistické pravice. Vzpomeňme Okamurovo hnutí Svoboda a přímá demokracie (SPD). Připomeňme jenom jeho radikální volební rétoriku: islám zakázat, z Evropské unie vystoupit, zemi oplotit a zavést referendum. Je alarmující, že SPD v parlamentních volbách (2017) silně oslovila české voliče (cca půl miliónů) a dostala se jako „volební skokan“ do parlamentu. Není divu, že z návrhu výroční zprávy MV ČR o extremismu za rok 2018 uniklo, že se kriticky vyjadřuje k parlamentní SPD, která si vybírá podobná témata jako pravicoví extremisté a zaujímá k nim podobné názory a postoje. Dokonce některá vyjádření představitelů SPD jsou i radikálnější. Dále zpráva upozorňovala na protiuprchlickou rétoriku SPD. Krom toho bylo v ní zdůrazněno, že hlavní bezpečnostní hrozbu již nepředstavují tradiční extremistické strany, ale ty xenofobně populistické. Ty se snaží ovlivňovat strategická rozhodnutí v oblasti naší bezpečnosti, tj. členství České republiky v NATO a Evropské unii. Hrad se však v připomínkovém řízení ohradil, že hnutí SPD nepatří do zprávy o extremismu za loňský rok, kterou připravilo MV ČR. Nakonec MV ČR zohlednilo připomínky hradu a upustilo od označení Okamurovy SPD jako extremistické.

Závěr

Z výše uvedeného vyplývá, že pravicově populistické strany politicky profitují z nárůstu islamofobie, kterou sami dovedně podporují a rozšiřují. O tom svědčí fakt, že téma islámu a islamismu populisticky zneužívají ke svému zviditelnění v médiích, ale často i ve volební soutěži. Ve svém souhrnu je takováto politika pravicových populistických stran významným radikalizačním faktorem, protože islamofobní ideologie principiálně odmítá a znemožňuje integraci muslimů do majoritní evropské společnosti, v té či oné demokratické zemi. V tomto ohledu je nutné zohlednit i fakt, že islamofobové se shodují s islamisty v tom, že odmítají možnost a smysluplnost plné integrace muslimů do většinové společnosti západního typu.

Islamofobie významně ovlivnila podobu krajní pravice, což je patrné na tématech a aktivitách, pravicově populistických stran, ale i na vzniku různých protiislámských uskupení, které na jedné straně zdůrazňují některé liberální západní hodnoty, ale současně se jejich verbální projevy silně radikalizují nejenom vůči islámu a islamistům, ale i vůči dalším politickým oponentům. Probíhající ideově programová transformace krajní pravice, která je ovlivněna odporem vůči islámu, problematizuje její klasifikaci, neboť ne všechny subjekty je možné označit za extremistické. Bohužel ani odborné a politické názory nejsou

jednoznačné, což se promítá i do různých podob protiextremistické politiky jednotlivých demokratických evropských států, včetně výročních zpráv o stavu extremismu na jejich území.

V rámci akademické sféry bychom měli respektovat, že přes nejasnost vymezení populismu není možné přijmout názor, že ho budeme chápat jako slabší verzi extremismu, která může přejít v silnou verzi, tj. ryzí extremismus. Ještě větší chybou by bylo považovat populismus a extremismus za synonyma, protože populistický subjekt nemusí mít antidemokratický program ani se protiústavně projevovat. I demokrat může být populistou a naopak. A samotný extremismus nemusí mít populistické projevy. Při vymezování rozdílů mezi populismem a extremismem, bychom měli posuzovat následující faktory: příčiny a okolnosti vzniku, ideologii či ideový profil, styl politiky a organizační aspekty, postoj k danému politickému systému. Extremistické strany vyznávající cizí ideologii, mají ryze antisystémový postoj. Populistické formace jsou sice proti vládnoucím stranickým elitám, ale ne proti politickému systému jako celku. Populismus má však velmi blízko k radikalismu, což je patrné u anti-imigračních stran, které jsou často označovány i jako „pravicově radikální strany“. Podle této charakteristiky je možné konstatovat, že současní pravicovní populisté, resp. pravicovní radikálové akceptují existující daný politický systém.

Literatura:

- DANICS, Š., TEJCHMANOVÁ, L. 2017. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. 1. vyd. Praha: UJAK. ISBN 978-80-7452-122-5.
- HEYWOOD, A. 2018. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-137-3.
- MAREŠ, M. 2016. *Ne islámu! Protiislámská politika v České republice*. Brno: CDK. ISBN 978-80-7325-3974.
- MAREŠ, M. 2017. *Islamofobie a extremismus v České republice*. In OSTRÁNSKÝ, B. (ed.) *Islamofobie po česku. Český odpor vůči islámu, jeho východiska, projevy, souvislosti, přesahy i paradoxy*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-903-2.
- MUDDE, C. 2007. *Populist radical right parties in Europe*. New York: Cambridge University Press.
- MÜLLER, J. W. 2017. *Co je to populismus?* Havlíčkův Brod: dybbuk. ISBN 978-80-7438-183-6.
- PANIZZA, F. 2005. *Populism and the Mirror of Democracy*. In Panizza, F. (ed.): *Populism and the Mirror of Democracy*. London – New York: Verso.
- SMOLÍK, J. 2013. *Národní strana v kontextu krajní pravice: 2003 – 2012*. Brno: CDK. ISBN 978-80-7325-3073.

AKÝ JE SÚČASNÝ RÁMEC TÝKAJÚCI SA MIGRÁCIE?

WHAT IS ACTUAL MIGRATION FRAMEWORK?

Miriam Droppová¹

ABSTRACT

This article analyzes the conditions for the adoption of some strategies and subsequent documents on concepts as refugees, migration - controlled, legal, etc. For example, The Marrakesh Declaration, the UN Global Compact on Refugees, the UN Global Compact on Migration – (Global Compact for Safe, orderly and Regular Migration) The conditions of their admission, the attitudes of the selected countries to them and the possible consequences of their implementation are analyzed in the article.

Key words: *The Marrakesh Declaration, the UN Global Compact on Refugees, the UN Global Compact on Migration*

Úvod

Migrácia je v súčasnosti svetovým fenoménom. Tento pojem nie je svetu neznámy. Už z histórie sú známe prípady, kedy dochádzalo k migrovaniu osôb. Ide napríklad o veľmi známe sťahovanie národov, od konca 4. storočia do konca 6./7. storočia n.l. Ako príčiny sa uvádzajú rastúci populačný tlak a klimatické zmeny. V nedávnej histórii je významná nútená migrácia otrokov v 18.-19. storočí, najmä zo západnej Afriky do severnej a južnej Ameriky. Z krajín východu možno uviesť tzv. zmluvné otroctvo prevažne z Číny, Japonska a Indie do kolónií európskych mocností.

Významným míľnikom bolo aj objavenie Ameriky v roku 1492 a následné kolonizovanie tohto územia, v počiatkových prípadoch aj z náboženských dôvodov. Kolonializmus zohral dôležitú úlohu v medzinárodnej migrácii aj ďalších území, napr. Austrálie, Nového Zélandu atď. Koloniálnymi mocnosťami sa stala Veľká Británia, Španielsko, Holandsko a Francúzsko, ktoré podporovali presídľovanie vlastných občanov do kolónií.

Ďalší významný medzník súvisí s prerodom USA na industriálnu veľmoc v 19. storočí, kedy milióny pracovníkov z chudobných regiónov Európy odchádzali z ekonomických dôvodov do USA.

Aj po 2. svetovej vojne bola potrebná pracovná sila na rozvoj ekonomiky v povojnovej Európe, Severnej Amerike a Austrálii, preto nastala ďalšia veľká vlna migrácie.

¹ Miriam Droppová, Mgr., externá doktorandka, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393 P.O.BOX 9, 03106 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, miriam.droppova.1@gmail.com

Po tomto migrácia v Európe ustúpila, ale objavila sa opäť v súvislosti s dekolonizáciou.

V súčasnej dobe ale migrácia prerástla do neúmerných rozmerov. Stala sa neriadenou a keďže v niektorých prípadoch migranti prekročili hranice tranzitných, ale aj hostiteľských krajín bez potrebných dokumentov alebo bez akéhokoľvek právneho titulu, stala sa aj ilegálnou.

1 Marakéšska deklarácia

Dňa 2. mája 2018 sa v Marakéši (Maroko) uskutočnila 5. európsko-africká ministerská konferencia o migrácii a rozvoji. Výsledkom tejto konferencie bol prijatý text - tzv. Marakéšska deklarácia. Pod text sa odmietlo podpísať Maďarsko. Konferencia sa konala na úrovni ministrov zahraničných vecí, vnútra, integrácie, zodpovedných za migráciu a vysokých predstaviteľov európskych krajín (EÚ, Nórsko, Švajčiarsko, a niektorých afrických krajín).

Daný dokument síce nemá ani formu medzinárodnej zmluvy, ide „len“ o deklaráciu, ktorá má politický charakter, právne záväzná nie je a nemožno ju ani právne vymáhať, na druhej strane zúčastnené strany si opäť môžu tieto výroky vysvetliť rôznym spôsobom. Je otázne, prečo nebol vyjadrený jasný nesúhlas s deklaráciou.

„Na vynútenie jeho plnenia sa vytvára priestor pre silný politický tlak mocností, ďalších štátov a inštitúcií. V tom je prakticky rovnaká sila tohto záväzku. Ak vláda nechce byť označovaná za nespoľahlivú, plniť ho bude. Vláda nás nemôže presviedčať, že takéto politické záväzky plniť nemusí. Všetci partneri v zahraničí to od nej budú logicky očakávať rovnako, ako by išlo o záväzok právny. Takto to ale vyzerá, že sa dobrovoľne zbavuje svojej suverenity a je riešená v niekoľkých politických a právnych rámcoch. Toto sa týka aj nižšie uvedených dokumentov.

V každom prípade sa za jednu zo svojich hlavných domén stanovila: Prínos rozvoja migrácie a riešenie základných príčin neriadenej migrácie a núteného vysídľovania; Legálna migrácia a mobilita. Nie je priamo uvedené, že osoby majú priam základné ľudské právo migrovať, je ale uvedené, že sa tým prinajmenšom počíta a budú vykonané všetky kroky, aby sa migrovaniu napomohlo.

Rovnako sa štáty uzniesli na prispení k zníženiu nákladov na prevody finančných prostriedkov a k uľahčeniu prevodov zasielaných migrantmi do ich krajín pôvodu, najmä podporou inovatívnych alebo existujúcich iniciatív, ktoré využívajú potenciál digitalizácie. Veľa kritikov sa obáva, že peniaze skončia v rámci teroristických buniek a nebudú prispievať k rozvoju afrických štátov ani rodín migrantov.

Najväčším úskalím deklarácie je časť návrat, readmisia a opätovné začlenenie. Aj z uvedeného vyplýva, že naprieč celým dokumentom sa tiahne kvázi nepriamo vyjadrená myšlienka spätného návratu migrantov do ich krajín pôvodu, kde by na základe skúseností nadobudnutých v Európe mohli napomáhať

v rozvoji a prospechu svojich krajín. Aj posledná stať deklarácie toto pripúšťa, ale len na základe princípu dobrovoľnosti.

2 Globálny pakt OSN o migrácii - globálny rámec pre bezpečnú, riadenú a legálnu migráciu

Rokovania, ktoré viedli ku globálnej dohode o bezpečnej, riadnej a pravidelnej migrácii, sa začali v roku 2016 po príchode viac ako jedného milióna ľudí do Európy. Nie je právne záväzná a umožňuje krajinám zostať zodpovedné za vlastnú imigračnú politiku, ale zaväzuje signatárov na zlepšenie spolupráce v medzinárodnej migrácii. Pakt bol odsúhlasený všetkými 193 členmi, s výnimkou Spojených štátov, v júli. Ale na slávnostnom prijatí textu dňa 10. decembra, ju formálne prijalo iba 164 krajín. Medzi tými, ktorí odmietli prijať dohodu - okrem Spojených štátov - boli Maďarsko, Rakúsko, Taliansko, Poľsko, Slovensko, Čile a Austrália.²

Pozitívne je, že v texte Globálneho rámca sa potvrdzuje suverenita štátov ako kľúčový princíp, bez ktorého by tento text nebol prijateľný. Globálny rámec opätovne „potvrdzuje zvrchované právo štátov určiť si svoju národnú migračnú politiku a ich výsadné právo riadiť migráciu v rámci svojej jurisdikcie v súlade s medzinárodným právom“.

Prostredníctvom tohto komplexného prístupu sa snažíme uľahčiť bezpečnú, riadenú a legálnu migráciu a zároveň znížiť výskyt a negatívny vplyv nelegálnej migrácie prostredníctvom medzinárodnej spolupráce

Problémom bolo nedostatočné rozlíšenie medzi legálnou a nelegálnou migráciou.³ Z textu si toto si niekto môže vysvetliť aj tak, že už ani nebude existovať nejaké nezákonné prekročenie hraníc iného štátu, lebo migranti budú mať povolenia tak robiť, ak sa tak rozhodnú. Režim prekročenia cudzích hraníc by tak bol jednoduchý, dokonca je vôľa aby im v tom bolo napomáhané napr. vrátane predbežného preverovania prichádzajúcich osôb (všetko ale v súvislosti s vyššie uvedeným). Toto vzbudzuje v domácom obyvateľstve pochopiteľné obavy.

Na druhej strane cieľom tohto globálneho rámca bolo podľa samotného textu Paktu je „zmierniť nepriaznivé podnety a štrukturálne faktory, ktoré bránia ľuďom vytvárať a udržiavať udržateľné živobytie v krajinách svojho pôvodu“. Ďalej je cieľom odstrániť obchod s ľuďmi ako negatívneho faktora v kontexte medzinárodnej migrácie.

Idea nekonečnej migrácie ako základného cieľa, ktorý by mohol byť dosiahnutý ale rezonuje v domácom obyvateľstve najviac.

² Pozri: <https://www.bbc.com/news/world-46607015>

³ Pozri: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/tomas-petricek-pojem-uprchlik-je-na-rozdil-od-migranta-v-mezinarodnim-pravu-7708600>

Pakt uvádza chrániť a naplňovať ľudské práva všetkých migrantov, bez ohľadu na ich migračný status, pričom druhá časť vety vzbudila tiež nedôveru niektorých štátov o zámernom stieraní rozdielov v Pakte medzi pojmi migrant a utečenec, keďže utečenec je fakticky typ migranta so špecifickými právami, ktoré napríklad iný typ migranta napr. Ekonomický migrant nemá. Na druhej strane tiež treba uviesť, že ochrana migrantov má nastať „pri súčasnom presadzovaní bezpečnosti a prosperity všetkých našich spoločností“, predpokladajúc, že tým pojmom myslia aj spoločnosti domácich obyvateľov.

Aj článok 8 Paktu podporuje migráciu a uvádza, že „Migrácia je súčasťou ľudskej historickej skúsenosti a my sme si vedomí, že je zdrojom prosperity, inovácií a udržateľného rozvoja v našom globalizovanom svete a že tieto pozitívne vplyvy možno optimalizovať zlepšením riadenia migrácie.

Mnohí kritici uvádzajú, že migráciu by si na základe tohto Paktu niektorí mohli vysvetliť ako základné ľudské právo. Spory sú aj ohľadom jej prínosu pre našu spoločnosť a kultúru a či sa pojem podporovanie vzájomného rešpektovania kultúr nestane jednostranným.

Ťažko si predstaviť aj to, ako konkrétne by malo vyzerat' tzv. poskytnutie prístupu k základným službám pre migrantov a následné posilnenie postavenia migrantov a spoločností, aby dosiahli plné začlenenie a sociálnu kohéziu.

Podľa Paktu sa majú zabezpečiť, aby boli súčasní a potenciálni migranti plne informovaní o ich právach, povinnostiach a možnostiach bezpečnej, riadenej a legálnej migrácie a to, že si uvedomujú riziká nelegálnej migrácie. Toto všetko sa má uskutočniť formou bezplatného alebo cenovo dostupného právneho poradenstva a pomoci kvalifikovaného a nezávislého právnik.

Často pertraktovaným je aj odkaz na odhaľovanie a reakciu na xenofóbiu. Nemožno s určitosťou vedieť, ako by sa toto malo pretaviť do praxe, ale boj s ňou nie je možný prostredníctvom represie.

Paktu sa vyčíta, že sa v ňom často objavuje pojem záväzok. Podľa Právneho stanoviska MZVaEZ SR ku Globálnemu rámcu o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii použitie pojmu „commitment“ nemožno interpretovať ako formujúce právny záväzok. Tento pojem je významovo väčší pojem ako „obligation“. Oba sa prekládajú ako záväzok. Prvý je neprávny a druhý je právny.

Úvahy o potenciálnom vytvorení obyčajového práva nie sú na mieste, nakoľko nevyhnutným predpokladom na to, aby z obsahu dokumentu vzniklo obyčajové právo, je opinio iuris, teda jednoznačný postoj štátu o právnej záväznosti normy. Ak štát jednoznačne tvrdí, že nejde o právny záväzok, nemá ako z toho vzniknúť obyčajové právo.⁴ Stále ale netreba zabúdať, že politický tlak je častokrát väčší než právny.

⁴ Pozri:

<https://www.mzv.sk/documents/10182/3430180/Pr%C3%A1vne+stanovisko+MZVaEZ+SR+ku+Glob%C3%A1lnemu+r%C3%A1mcu+o+bezpe%C4%8Dnej%2C+riadenej+a+leg%C3%A1lnej+migr%C3%A1cii>

3 Globálny pakt o utečencoch

Uvedený dokument sa považuje za tzv. „dvojičku“ Globálneho paktu o migrácii. Ministerstvo zahraničných vecí ČR vysvetľuje, že Globálny pakt o utečencoch na rozdiel od Globálneho paktu pre riadenú a bezpečnú migráciu nebol schvaľovaný medzivládne.

Globálny pakt o utečencoch potvrdzuje, že má byť založený na medzinárodne prijatej definícii utečenca, ktorý vyplýva zo ženevských konvencií - z Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951 a tiež z ďalších dohovorov o ľudských právach a z humanitárneho práva. Pakt iba znovu potvrdzuje ich práva a smeruje k usporadúvaniu Globálneho fóra o utečencoch a to každé štyri roky.

V podstate slúži ako akčný plán Úradu Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR). Preto tiež odkaz naň bol včlenený do každoročnej rezolúcie OSN k Úradu Vysokého komisára OSN pre utečencov. Táto rezolúcia bola schvaľovaná plénom Valného zhromaždenia OSN dňa 17. decembra 2018.

Za prijatie rezolúcie k UNHCR hlasovalo na Valnom zhromaždení OSN celkom 181 štátov, proti boli 2 krajiny (USA a Maďarsko), zdržali sa 3 krajiny (Eritrea, Dominikánska republika a Líbya), nehlasovalo 7 krajín (KĽDR, Izrael, Mikronézia, Nauru, Poľsko, Togo a Turkmenistan).⁵

Odsúhlasenie Paktu slovenskou vládou bolo podľa kritikov pomerne tiché. V porovnaní s Globálnym paktom OSN o migrácii prebehlo bez rozsiahlejšej informovanosti verejnosti a bez akejkolvek verejnej diskusie.

Pakt je síce právne nezáväzný, no politicky záväzný bude. Odporcovia sa obávajú, že by sa naň mohli odvolávať ďalšie právne záväzné dokumenty, napr. z dielne EÚ pretláčajúce migráciu.

Obhajcovia tvrdia, že krajinám kvôli Paktu o utečencoch neplynie žiadny nový záväzok – ide o apel na široké medzinárodné spoločenstvo pomáhať krajinám, ktoré sú zasiahnuté utečeneckými vlnami.⁶ *Aj hovorca ministerstva zahraničných vecí SR uvádza, že „Oba globálne rámce sú nezáväzné dokumenty, ktorých uplatňovanie je založené na rešpekte k suverénite a k jurisdikcii jednotlivých krajín. Uvedené rámce nevytvárajú pre štáty ďalšie záväzky a povinnosti nad rámec už platných medzinárodných dohôd.“*⁷

Asi najlepšie o tom, čo je pakt o utečencoch, svedčí vyjadrenie zástupkyne generálneho tajomníka OSN Amini Mohammedovej, ktorá ho opísala slovami: „Je to celosvetový záväzok prevziať zodpovednosť za utečencov, nájsť riešenia, ktoré rešpektujú ich ľudské práva, dať im nádej a vziať na vedomie zákonnú

⁵ Pozri:

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/poskytnute_info_rmace/globalni_pakt_o_uprchlicich.html

⁶ Pozri: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/tomas-petricek-pojem-uprchlik-je-na-rozdil-od-migranta-v-mezinarodnim-pravu-7708600>

⁷ Pozri: <https://glob.zoznam.sk/najprv-pakt-o-migrantoch-a-teraz-dalsia-dohoda-tyka-sa-utečencov/>

zodpovednosť ich chrániť a podporovať. V posledných rokoch sme videli epidémiu zatvorených hraníc v rozpore s právami utečencov a s ľudskými právami. Milióny utečencov roky čakajú strávením v exile alebo sa vydávajú na nebezpečnú cestu za neistou budúcnosťou. A preto je tento pakt tak dôležitým krokom.”⁸

Aj pomocný vysoký komisár pre ochranu Volker Türk uviedol, že aj keď pakt nie je záväzný, vyjadruje silné politické odhodlanie všetkých krajín OSN tento pakt zaviesť.

Pakt posilňuje mechanizmy podpory krajinám s vysokým počtom utečencov a podporuje zdieľanie zodpovednosti, tj. ich presídľovanie do ďalších krajín sveta s tým, že dané štáty im majú zabezpečiť vhodné podmienky pre život.

Pojem utečenec je v medzinárodnom práve jasne definovaný. Tento pojem je definovaný v tzv. Ženevskom dohovore - Dohovore o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho protokolom z roku 1967. Je to osoba, ktorá má „oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov“⁹. Aj to je rozdiel medzi utečencom a spomínaným migrantom. Aj toto rozlišovanie v texte má byť dôvodom k väčšej vôli štátov súhlasiť s Paktom o utečencoch než s Paktom o migrácii.¹⁰

Agentúra DPA napísala, že Globálny pakt o utečencoch bol prijatý v období, keď bolo nútených ujsť zo svojich domovov rekordný počet 68,5 milióna ľudí. Z nich 25,4 milióna prekročilo hranicu a stalo sa utečencami, zvyšných 43,1 milióna sú vysídlení v rámci územia svojich domovských krajín.

Pakt nepožaduje žiadny systém kvót, teda to, koľko utečencov by mali jednotlivé krajiny prijať. Sankcie sa v tomto dokumente a ani v pakte o migrantoch tiež nenachádzajú.

Podstatou paktu je záväzok krajín poskytnúť väčšiu podporu utečencom a krajinám. Na konci roka 2017 bolo na celom svete takmer 25,4 milióna utečencov, pričom viac ako polovica z nich je mladších ako 18 rokov. Dnes iba 10 krajín hostí 60 percent svetových utečencov. Samotné Turecko hostí 3,5 milióna utečencov, čo je viac ako akákoľvek iná krajina. Okrem toho prevažná väčšina svetových utečencov (85%) žije v rozvojových krajinách, ktoré čelia vlastným výzvam v oblasti hospodárstva a rozvoja.¹¹

Pakt má štyri zásadné ciele: 1. uľahčiť tlak na krajiny, v ktorých sa nachádza veľký počet utečencov; 2. vytvárať sebadôveru utečencov; 3. rozšíriť prístup k tretím krajinám alebo utečencom prostredníctvom presídlenia a iných

⁸ Pozri: <https://www.hlavnespravy.sk/osn-bol-prijaty-globalny-pakt-utecencoch-za-prijatie-hlasovalo-aj-slovensko/1613870#>

⁹ Dohovor o právnom postavení utečencov

¹⁰ Pozri: <https://zemavek.sk/v-new-yorku-podpisuju-globalny-pakt-o-utecencoch-co-bude-znamenat-pre-nas>

¹¹ Pozri: <https://news.un.org/en/story/2018/12/1028641>

spôsobov vstupu; 4. Podporné podmienky, ktoré umožnia utečencom návrat do svojich krajín pôvodu.

Podľa Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) deväť z desiatich utečencov žije v rozvojových krajinách, kde sú základné služby ako zdravotníctvo a školstvo už aj tak preťažené.

Pakt kvázi vyjadruje potrebu spolupráce a rozdelenia bremena a spoluzodpovednosti aj na príslušné mimovládne a iné organizácie. Nachádza sa tu aj spojenie „posilnenia režimu ochrany utečencov. Apeluje sa na to, aby všetky štáty akceptovali návrat svojich štátnych príslušníkov. V podstate nemožno ani nič vyčítať snahe o zlučovanie rodiny, kvalifikovanú migráciu, systémy mobility pracovnej sily, štipendiá a systémy mobility v oblasti vzdelávania. Pálčivým možno uznať právo dobrovoľného navrátenia. V pakte sa objavuje boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii.

Nový pakt sa sústreďuje na poskytnutie ďalších investícií od vlád a súkromného sektora do infraštruktúry a služieb, takže úžitok z toho budú mať utečenci aj hostiteľské komunity či krajiny - napríklad z prístupu k vzdelaniu.

Pakt sa tiež zameriava na riešenie environmentálnych dôsledkov pre hostiteľské krajiny, ktoré sa starajú o utečencov, ďalej podporuje využívanie alternatívnych zdrojov energie a načrtáva ďalšie možnosti presídľovania prostredníctvom opätovného zlučovania rodín, študentských štipendií alebo humanitárnych víz, aby mohli utečenci bezpečne cestovať.¹²

A navyše, uznáva osoby, ktoré opustili svoje domovy pre chudobu a dopady klimatických zmien za utečencov, čo môže predstavovať vážne nebezpečenstvo. Údajne je v súčasnosti na svete už takmer 22 miliónov ľudí, ktorí majú nárok na status tzv. klimatického utečenca. Toto číslo bude veľmi rýchlo narastať a ak by sa neskôr definícia utečenca zmenila a tieto milióny ľudí mohli legálne uchádzať o pobyt v európskych krajinách,

Vo svojom oficiálnom stanovisku to vysvetľujú tak, že nepomer medzi potrebami utečencov a skutkami, ktoré by ich naplňali, sa neustále zväčšuje. Logicky z toho teda vyplýva, že prijatím tohto dokumentu sa má dosiahnuť buď zníženie potrieb utečencov alebo zvýšenie ich naplňania prijímateľskými krajinami. Financovať to vraj má svetová banka.¹³

Záver

Uvedené dokumenty prijaté na medzinárodnej úrovni majú síce štatút právnej nezáväznosti, ale vymáhané môžu byť politickou silou. Je na mieste otázka, aký bude mať migrácia dopad z hľadiska finančného, kultúrneho a sociologického hľadiska v hostiteľských krajinách. V dokumentoch je síce

¹² Pozri: <http://www5.teraz.sk/zahranicie/vz-osn-schvalilo-pakt-o-utecencoch-p/367861-clanok.html>

¹³ Pozri: <https://zemavek.sk/v-new-yorku-podpisuju-globalny-pakt-o-utecencoch-co-bude-znamenat-pre-nas>

naznačená myšlienka pomoci na mieste v krajine pôvodu, ale idea migrácie je rozvinutá podrobnejšie.

Je pravda, že v súčasnosti sú v krajinách tretieho sveta konflikty a nepokoje, klimatické zmeny, ekonomicko-finančné problémy, ale tie je nutné riešiť na mieste. Migrácia chudobných do Európy to nevyrieši a navyše aj kapacity prijímajúcich krajín sú obmedzené. Nielen v oblasti finančnej podpory, ale aj priestoru na živobytie. Ekonomickí migranti nikdy nemali štatút utečenca, ktorých medzinárodné právo značne chráni.

Je len otázkou času, kedy aj v hostiteľských krajinách vzniknú kvôli nezvládnutej masovej migrácii nepokoje a danú situáciu využijú extrémisti.

Zdôrazňovaná je kooperácia medzi štátmi a prerozdelenie migrantov – nie na princípe povinných kvót, ale migranti nebudú chcieť žiť v krajine, ktorá im poskytne nízky životný štandard a aj tak pôjdu do želanej destinácie.

Pravdou je ale aj to, že otázka migrácie je zneužívaná už teraz. Niektoré vyjadrenia médií boli skreslené, dokonca až vyfabulované a až po ich prečítaní si možno urobiť triezvy úsudok.

Literatúra:

Globálny pakt OSN o utečencoch,

Globálny pakt OSN o migrácii - globálny rámec pre bezpečnú, riadenú a legálnu migráciu

Marakéšska deklarácia

Dohovor o právnom postavení utečencov

<https://www.bbc.com/news/world-46607015>

<https://radiozurnal.rozhlas.cz/tomas-petricek-pojem-uprchlik-je-na-rozdil-od-migranta-v-mezinarodnim-pravu-7708600>

<https://www.mzv.sk/documents/10182/3430180/Pr%C3%A1vne+stanovisko+MZVaEZ+SR+ku+Glob%C3%A1lnemu+r%C3%A1mcu+o+bezpe%C4%8Dnej%2C+riadenej+a+leg%C3%A1lnej+migr%C3%A1cii>

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/po_skytnute_informace/globalni_pakt_o_uprchlicich.html

<https://radiozurnal.rozhlas.cz/tomas-petricek-pojem-uprchlik-je-na-rozdil-od-migranta-v-mezinarodnim-pravu-7708600>

<https://glob.zoznam.sk/najprv-pakt-o-migrantoch-a-teraz-dalsia-dohoda-tyka-sa-utečencov/>

<https://www.hlavnespravy.sk/osn-bol-prijaty-globalny-pakt-utečencoch-za-prijatie-hlasovalo-aj-slovensko/1613870#>

Dohovor o právnom postavení utečencov

<https://zemavek.sk/v-new-yorku-podpisuju-globalny-pakt-o-utečencoch-co-bude-znamenat-pre-nas>

<https://news.un.org/en/story/2018/12/1028641>

DESTROYING IDENTITY? - BETRAYAL OF MULTILATERALISM OF BOSNIAN SOCIETY

Adnan Džafić¹ - Nezir Krčalo²

ABSTRACT

The concept of identity contains in itself two characteristics: consistency and continuity in time. Although the term is thus used in psychology, these two characteristics are most commonly used in the analysis of identity research. If we proceed from this method of definition, the Bosnian society from the earliest times until 1992 had all the characteristics of a multilateral society, while since 1992 there have been processes of internal and external destruction of this character of society. Different groups of ethnicities who inhabited Bosnia from the earliest times supported forming a unique culture form in this geographic area. This means that Bosnian society built its multilateralism for centuries, whose characteristics are multi-ethnicity, multireligiousness and multiculturalism. All internal and external attacks on the continuity and life of Bosnian society did not destroy the fundamentals of its multilateralism. The structural mosaic of this society consists of the elements of the Illyrian, Slavic, Celtic, Ottoman, Austro-Hungarian and all the more recent elements that have influenced and influence the contemporary character of the Bosnian society. The positive effects of the intercivilizational heritage as one of the most important segments of Bosnian identity were significantly shaken in the early 1990s and continue to be continuously disturbed even today.

Key words: identity, Bosnian identity, destroying identity, ideology, Bosnian society

Introduction

Collective identity externally imposes and excludes choice as self-determination which is a condition of democratic integration of individuals as well as social groups in the wider community. Crisis of collective identity contributes most to the disturbance in value systems and value orientations, ie such particularisation and relativization of value (on the national / ethnic, religious or other basis), which prevents the development of a sense of communion and belonging to wider collectivity; then the discarding of old symbols or their fragmentation, which prevents understanding of the community as a whole, or creates confusion, which shows an example of state features such as the flag and anthem of Bosnia and Herzegovina. Despite the many processes of unification in modern society, the notion of the common one is narrowing down to smaller entities. Instead of the global one, the particularity of particular groups is emphasized, striving to close the world of life in opposing them differently.

¹ Adnan Džafić, Doc. dr., Assistant professor, University of Sarajevo, Faculty of political sciences, Sociology department, Skenderija 72, 71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, adnan.dzafic@fpm.unsa.ba

² Nezir Krčalo, Prof. dr, Associate professor, University of Sarajevo, Faculty of administration, Igmanjska 40A, Vogošća, Bosnia and Herzegovina, nezir.krcalo@fpm.unsa.ba

The Bosnian identification process is national in terms of identification with the country and the state of Bosnia. It is also anational or antinational because it contains efforts to "denationalize" national nationalisms. With the politicization of Bosnian identity socialization, two opposing forces have formed which divide society into two parts. On the one hand, they are the forces that push the society in the direction of common security, and on the other are those which, in the wake of the wider geopolitical environment, have in many ways resisted. The Bosnian identity charge, with the help of historical memory, influenced social conditions but could never overcome. Identity with a prefix Bosnian is supranational when it comes to creating a collective identity without denying the original religious identity of the peoples of Bosnian Serbs, Bosnian Croats and Bosniaks.

After the Second World War, the development of collective Bosnian identity began to be directed to common security. It seemed that the traditional social coexistence between the three basic and other minority folk groups created a new social fabric that could survive and only regenerate. At that time, a model was seen in Bosnia that overcame its state-political structure with its civil-social potential.

The process of nationalist differentiation caused by the violent break of political modernization after the first multi-party parliamentary elections can be interpreted as extreme religious separation and extreme religious-nationalist hegemonization. As a result of the above-mentioned process, the population is divided into three sharply profiled groups that are driven by different national aspirations in three different directions. The process of national homogenization is pervading within the sense or imposition of its "national" community: Bosnian-Serbian-Serbian, Bosnian-Croat-all-Croat and Muslim-Bosniak. So modern Bosnian society, despite the ubiquitous national mix, has been divided into three sharply divided groups. *Is it possible to re-establish Bosnian socialization and identification in the context of re-Bosnian supranational identification?*

Establishing individuality as a kind of personality does not only apply to individuals, but also to every people who must also identify their identity in order to mark their cultural uniqueness and not to isolate others but to find the possibility of mutual communication. Group identity does not presuppose the pursuit of personal identity, but, on the contrary, it must presuppose a condition for the constitution of the identity of all "I" that make up the group.

1 Historical Background of identity forming process of Bosnians

The sociological characteristics of contemporary Bosnian society are reflected in the notion of multilateralism, the segmentation of the diversity and the pulsing of diversity through history. Multiculturalism, multiethnicity, multireligiousness for centuries have been severely damaged today. The principle of diversity and the common life of different nations, cultures and religions has been held to this day. „It was not a "mere sum of differences" inside itself, as

someone are trying to install it now.“ (Žiga, 1997, pg. 44). Social relations built for centuries according to the principle of coexistence of different cultural, ethnic and religious traditions based on the enrichment of their own culture with cultures of invaders and well-intentioned guests who gave the specification to the Bosnian society are today significantly undermined. "The construction of identity in the general sense necessarily involves certain relations..." (Cifrić, 2004, pg. 227) The specification of a society whose structure is based on the principle of upgrading its own culture with elements of other cultures, and the absence of the dominance of only one nation within that society, does not fit into the European model of building a nation state. According to Anthony Giddens, the example of multiculturalism is Canada, and by the inclusion of foreigners in EU society, the United Kingdom is leading. Such a context of multiculturalism is completely contrary to the Bosnian-Herzegovinian. Giddens argues that: "The failure to implement the policy of multiculturalism leads to divisions and mutual distrust between minority communities and the local population.“ (Giddens, 2009, pg. 160) Unlike Canadian, Bosnia is not a typical immigrant society. The local Bosnian-Herzegovinian population mixed with conquerors but in the sense of subjugating the conquering power. After the withdrawal of various invaders (From Rome, Hungary, Ottoman, and Austr-Hungarian), the Bosnian society did not change a significant demographic structure. With the withdrawal of the administrative structure and the army of the mentioned empires, the population that came to the occupation forces also withdrew. The most important changes that were reflected in the Bosnian population and society were the changes of cultural civilization paradigms at the time of Ottoman and Austro-Hungarian occupation of Bosnia and Herzegovina. They are reflected in changing the ideological views of the world and reflected in the theological concept of the organization of society and the time of Ottoman Turkey and the skilful scientific and technical organization of society during the Austro-Hungarian Monarchy. The trace of these changes is most visible in the urban organization of society, cities and villages across the country.

Significant demographic and cultural changes occurred during the Ottoman conquest of Bosnia. The so-called relatively stable medieval ethnic and religious structure of the country was significantly changing. Key identifiers in the Ottoman period become religious, but the homeland nomination of the people and the state remains the same- Bosnian. Changes in the organization of the society and the state also had a more lasting impact on the Bosnian population, both of the winning conquests and the arrival of new ethnic groups. The second civilizational change took place in the second half of the 19th century by occupation, and later by annexation by the Austro-Hungarian Empire. The new Bosnian (Austrian) administrators brought with them a different cultural and social values, but with the great importance of recognizing Bosnian culture and its particularities within the term "corpus separatum." In this period, the former national and religious nomination of the population of Bosnia is entering the stage of civil and national

identification. The Bosnian and Herzegovinian peoples became Bosniak-Herzegovinian nations: Serbs, Croats and Bosniaks (Hadžijahić, 1974, pg. 5-6). In national formation of the South Slavic peoples, two factors were of crucial importance: language and state. The Slavic (Illyrian) complexes, as a consequence of the similarity of the Slavic languages and the Bosniak religion are the result of the survival of a Bosnian state, at the very beginnings of national development, on the basis of these two factors. In addition to the specificities within the new Austro-Hungarian Empire and the benefits that the country could receive from it there is also an event that will follow the Bosniak people since 1907. until 1991. The name Bosnian language was removed. Also the demographic picture of the population was significantly changing with the arrival of various groups of officials bringing with it the Austro-Hungarian government representatives in Bosnia. It is important to note that at the time of the Austro-Hungarian rule over Bosnia, the first censuses were carried out according to internationally recognized standards. Identification frameworks at the general level in this period can be presented in the following way: "Once away from all significant cultural flows of the old order,..., the identities of the future middle, civic class, become focal points of revolutionary forces that will create the pluralism of social worlds." (Marinković, 2006, pg. 53) After the First World War, the process of unification of the southern Slavs into a common Yugoslavia was coming. Various attempts at the political and cultural identification of the South Slavic region have resulted in their final vision by forming a common state that recognized the historical continuity of the state and the territory of Bosnia. (Baruch, 2001, pg. 99)

2 Bosnians in Yugoslavian and post Yugoslavian context

From 1907 to 1993, the relationship of all regimes in those times to the name of the people Bosnians and the name of its language Bosnian of the majority of the population of this country in official administrative use was erased. But the key link with the identification of the same people in relation to its name and the name of its language remained intact – Bosnian. „The transformations we see in the nomination of Bosniaks-Muslims could therefore not be taken as an exception. It is fundamental that in the course of historical development, an ethnic individuality was formed.." (Hadžijahić, 1974, pg. 245) - it should, of course, be taken into account in the context of the writing of Hadžijahić's text when the Bosniaks in the national sense, were nominated as Muslims. Although in former Socialistic Federal Yugoslavia conflicts between social groups were present as ethnic they „...were never conflicts over the right to assert ones ethnic or cultural identity, but were based on competing claims to rights such as employment, welfare and political influence.“ (Erikson, 2001, pg. 49) But one of consequences of the same process for Bosnia was not recognizing the identification of the majority population with the name of the state, as well as its linguistic identification with it. As a nation in the new federal Yugoslavia, Bosnians became

invisible as a nation, but visible only as a religious group. The identification vacuum of the name of the people connected with the name of the language and the state did not remain unsettled by the aspirations of individuals in the country and abroad, but was politically and institutionally erased until the early 1990s. „It is understood that there are also those raised on occasions when...we did not have the appropriate political figures, such as Husein Čišić, deputy of the Federal Assembly in the former Federal Yugoslavia. Unfortunately, he then advocated for the name Bosniak, and that was the reason he was removed from public life in 1946" (Interview with Alija Isaković, Večernje novine, 30.9.1993.) Zulfikarpašić's syntagm "Bosniaks of all three faiths" clearly conveys the political and ideological concept, we call it "open Bosniacism" But Bosniaks not conceived unitary based on the country and the state of Bosnia and Herzegovina. This Zulfikarpasics concept of open Bosniacism, which is not founded in Bosnia exclusively, was not based in one religion but was inspired by culture and tradition should not be interpreted as an attempt to introduce Bosniaks as an attempt to disguise total Bosnianity (Filandra, Karić, 2002, pg. 219-220). The verdict of not respecting such a peculiarity of society as was the case in Bosnia and Herzegovina in 1993 when Bosniaks agreed with its historical name. Campbell in his analysis of the understanding of the war in Bosnia and Herzegovina argues that "the Genocide Convention, and the identity politics that it manifests, can not encompass the threats that threaten one mixed, multicultural community." (Campbell, 2003, pg. 128) Ignorance of the ethnic plurality of the state became and remained a lonely position of the Bosnian people. The Bosniaks had to agree to the crude political reality of the country's ethnic division. That same year- 1993, the Bosniak people permanently linked their national and linguistic identification following the flows of modern European principles of national identification, while recognizing the right of identification for all citizens of Bosnia and Herzegovina for identification with the country.

The beginning of the nineties of the twentieth century enabled the Bosnian people and nation to return to their historical Bosnian name and to identify the names of people and languages with the country in which they lived and live. „Although the identity crisis within the Bosnian society is evident and manifests itself in relation to itself, to others, to the state, to historical experience...there is still much more readiness for coexistence among ordinary citizens, including the school population than demonstrated political actors“ (Žiga, 2012, pg. 263). "Ordinary" people are more willing to accept other and everyday relations in Bosnian society are certainly different from the image established by political elites. *During 90s war in Bosnia and Herzegovina about the nature of war and violence of Malešević claims that violence as a phenomenon is not the result of either congenital aggression or outsiders of induced "social hardships", but something that requires intense social action* (Malešević, 2011, pg. 13). The key point of Malešević's analysis is that every long-term collective violence, especially large-scale conflicts such as wars, entails two essential ingredients:

complex, structural, organizational ability and powerful legitimization ideology. „The omnipotence of nationalism in modernity, whether as ethnic, civic or banal, owes a great deal to this popular solidaristic appeal to collective morality.“ (Malešević, 2006, pg. 10). Pre-industrial traditional societies constructed their social identities through an unequal distribution of fundamental social resources: power, reputation, wealth, and knowledge, as a natural division, that is, the one that reflects the cosmogonic aspect that determines the very understanding of the society. Modern post-traditional social identities, shaped by the mostly Protestant ethos of world asceticism and the new cultural standards of utilitarianism, with revolutionary strength that encourages a permanent change in progress towards progress and order, no longer require a transcendental source of meaning. Accepting modernization flows in Bosnia at the end of the 19th century was stopped until the end of World War II. The construction of the identity of the Bosnian-Herzegovinian population in the context of the development of nation states in Central and Eastern Europe, as well as the acceptance of ideas of progress, development, urbanization and industrialization, began under the influence of moving ideas through the Austro-Hungarian monarchy. The First Yugoslavia (1918) and Kingdom of Yugoslavia (1929) marked the return to the pre-modern phase of society and state development. Returning to the trends of modern societies' development in terms of economic, educational and scientific achievements came about by the establishment of a specific socialist state. Under such circumstances, the population of Bosnia and Herzegovina was able to return to the process of identity building on the principles of personal achievement and on the principles of educational, professional criteria of the countries in the region. Thus, the principles of identity building become more individualistic with powerful social frameworks and control. Traditional foundations of identity construction such as belonging to ethnic, family environment were significantly weak.

3 Group mobilisation concept during social conflict

Thus, there is a necessity of conceptual delimitation from the everyday uncritical observation of the social world and the reasons for the destruction of society. Glossary clarity is important for social analysis and political understanding of social processes. Need for conceptual consistency and for analysis of success and the way of functioning of ideology in the contemporary world. accured in social sciences during acception of the concept of groups in studies on ethnicity, race and nationalism, especially in the study of conflicts. Diverse social groups with different goals and positions in the social structure of the former socialist Yugoslav society did not become ethnic and national groups overnight. Considering the state of socio-economic development of socialist Yugoslavia, the majority of the population belonged to the working class and the middle class, while the one-party regime maintained various national and

nationalist influences both within the country and abroad. The protests of the late sixties had a higher cultural burden, as well as demands for the democratization of the existing regime, were not directed against the socialist constitution of the state.

Why social conflicts in the former Yugoslavia can not be explained by the prefix of ethnicity? According to Brubaker, it is necessary to distinguish group terms and groupings. The term group refers to different forms of human association according to their structures, objectives and membership. For Brubaker 'groupism' is the tendency to treat ethnic groups, nations and races as substantial entities to which interests and agency can be attributed and can give better explanation for conflict analysis. *The tendency to reify ethnic groups in the former Yugoslavia as if they were internally homogeneous, externally bounded groups with common purposes was wrong way of explanation of Yugoslav war..* What is behind the understanding of social reality? The tendency to represent the social and cultural world in simplified manner. If we distinguish groupness and groups as categories by Brubaker, „we can attend to the dynamics of *group-making* as a social, cultural and political project, aimed at transforming categories into groups or increasing levels of groupness. (Brubaker, 2002, pg. 170-171) Brubaker is explaining conflicts and forming of groups as a result of violence rather than as their cause. „In this sense, group crystallization and polarization were the result of violence, not the cause.. These include states (or more broadly autonomous polities) and their organizational components... but to all organizations that claim to speak and act in the name of ethnic, racial or national groups...) (Brubaker, 2002, pg. 172) What is represented as ethnic conflict such as the violence in the former Yugoslavia by Brubaker may have as much or more to do with thuggery, warlordship, opportunistic looting and black-market profiteering than with ethnicity. Sensitivity to framing dynamics can alert us to the risk of over-ethnicized or overly groupist interpretations of situations of conflict and violence. Brubaker conclusion for group forming process during conflict process in former Yugoslavia is in recognition of the centrality of organizations in ethnic conflict and ethnic violence, in political leaders' claims to speak and act in the name of ethnic groups. „Awareness of the interest that ethnic and nationalist leaders may have in living *off* politics, as well as *for* politics. (Brubaker, 2002, pg. 176-177)

Similar explanation of social conflicts in Bosnia and Herzegovina in the 1990s can be found in American sociologist Keith Doubt. Explaining the conflict and causes of the conflict in Bosnia he is in fact challenging the epistemological possibilities of sociology as a science for explaining social phenomena in the contemporary world. „Bosnia became a theater. It became a stage on which the tensions between and within various ideologies like nationalism, modernity, democracy, liberalism, postmodernism, and morality were sharply dramatized. Bosnia, however, is also more than a stage. It is a social entity. It is a reality that the theater analogy alone cannot grasp.“ (Doubt, 2000, pg. 7) The reason of

abusive form of massive social catastrophe for Doubt was not not because there was a long-standing history of tribal hatreds but in a long-standing history of tolerance and openness in Bosnia. Among Bosnians there has been a long-standing history of goodwill toward each other and different sacred traditions. Ethnic cleansing took its most abusive form in Bosnia because of destruction of normative orientation, that had historically held the Bosnians community together. „Given the shared values that integrated the Bosnian society, ethnic cleansing had to be done in ways that were absolute and ruthless.“ (Doubt, 2000, pg. 17-18) Goal of ethnic cleansing „was to maim the collective sentiments that integrated Bosnian Serbs in their society and guided them in their interactions with others. The result was to detach Bosnian Serbs from the value elements that they use to make judgments not only about others but also about themselves.“ (Doubt, 2000, pg. 21) Which possible term can we use to describe such invasive deconstruction of society? Our only conclusion comes to suggestion of next concept: „In contrast, I argue that the term genocide does not match the conduct of ethnic cleansing. „Sociocide“- to kill a society- is not a word found in the dictionary. The word, however, is a more accurate term than genocide to describe what happened in Bosnia and Kosovo.“ (Doubt, 2000, pg. 5) Why is it so hard behind sociological explanation to bring light of social conflicts or even social changes. Is sociology losing its grounds? Doubt conclusion is the destruction of the human context, the destruction of the power to judge a meaningful response to the loss is an attempt to destroy society.

Many individual claims to a particular ethnic identities and groups are profoundly sincere, but, identity often becomes a phrase for ‘roots’ and an imagined conflict-less social order. „This is important because identitarian discourses often soothe, naturalise and normalise the ideological currents of our everyday social reality.“ (Malešević, 2006, pg. 4) What can clarify a little bit more massive mobilisation and conflict in society of Bosnia is the emphasis on „the role transformations in social status play in the process of ethnic mobilisation. (Malešević, 2006, pg. 10) Cultural differences can easily become objects of ethnicisation and nationalism and can be used for ideological goals. For Erikson the maintenance of ethnic boundaries in socialization and the private sphere „reveals a main cause of the failure of Yugoslav social engineering in doing away with ethnic identification. It does not explain the outbreak of war in early 1990s, but it indicates why the groups that emerged were so strong and why they were based on ethnicity (see as fictive kinship) instead of, say, class or religion.“ Erikson (2001, pg. 51) This means that public identity was framed by state institutions and was named due to state name Yugoslavia. Cultural and ethnic differences among citizens of Yugoslavia as members of Serbian, Croatian, Bosnian and other ethnic and national groups were not suppressed but were allowed to be presented in public sphere. The main goal of socialistic party was to keep alive supranational Yugoslav identity with respect of national

representativeness in institutional sphere as state equilibrium of respect of all citizens.

4 Identity process after conflict period

The beginning of political plural system and representation at the end of Federal Yugoslavia went in relatively peaceful circumstances. For Bosnia it meant electoral success of national parties. Following Slovenian and Croatian political path that on October 11, 1991, at the session of the Assembly of BiH, Assembly members declared the Act on the Reappointment of the sovereignty of the Republic. After recognition of referendum results for independence from federal Yugoslavia, Bosnia was internationally recognised in April 1992. the same month capital Sarajevo was attacked from in that time foreign army- Yugoslav peoples army. By the process of international recognition of Bosnia Yugoslav peoples army.JNA-became army of Yugoslav state that had to withdraw from Bosnian state territory.. Period immediately after the war was characterized by involvement of political representatives of United States of America, European Union and Russia. International engagement had strong significance in peace building and peace keeping. After huge amount of international aid for rebuilding of demolished economy, factories and facilities there were formed international institutions within state institutions. Atypical institutional organisation was invented. From Bosnian political representatives was expected to play role of responsible insiders of democratical procedural roles in all institutional levels but with ambiguous role of EU and UN representatives that had power to dismiss legal political process. Characteristics of Bosnian society in years after war can be summarised as „new feudalism“ (Stubbs, 1997, pg. 1), political circumstances as „dual hegemony“ (Shank, 2018:1) and state of Bosnia as semi protectorate (Chandler, 1999, pg. 112) Economy of abnormality that maintains the material basis for ethnic nationalism (Belloni, 2001, pg. 165), and new feudalism are expressed in separatist ethnic claims and loyalties and the fragmentation and multiplication of political authority. Its consequences are competing with inconsistent visions and activities of ethnicised, local, national, international and supranational institutions. (Stubbs, 1997, pg. 1) A political service provision of international liberal intervenors and local ethnonationalist created dual hegemony process that is reflected in institutionalization of democracy with ethnicity as guiding rationale of politics. (Shank, 2018, pg. 4) Dayton Peace Accord framed liberal peace anchored on democratic governance, civil society and free market that had to replace previous one party system based on planned economy. Although democratic changes began in 1992 but were stopped during war. “Based on these findings, governance in Bosnia and Herzegovina can be characterized as neopatrimonialism, defined by patronage and clientilistic power relations within the institutions of formal legal statehood.” (Shank, 2017a, pg. 671) By Shank

neopatrimonialism means that formal rules matter but in the reality of same regime informal rules and norms take preference over formal institutions.

Formation of the civic model of the state with respect for collective ethnic traditions began with constitutional changes in Bosnia in 1992. This process was suddenly interrupted by war. The consequences of the process of institutional renewal of the society went with help of international institutions. In parallel with the renewal of the destroyed institutional capacity, the restoration of fallen social ties was under way. Participants in these processes were also bosnian political representatives who were involved in planning and conducting war conflicts, representatives of legally elected central authorities and representatives of international institutions. (UN, OSCE, IMF, EBRD, USAID). These actors of institutional renewal of BiH have sought to renew the model of democratic organization and functioning of institutions with the market laws of the economy. An international engagement for the peacebuilding process also went in the direction of civil society building process that would oversee local political representatives for responsible performance of functions at all levels of political representation. However, as civil society development and functioning researchers point out, the failure of the civil society sector to function after the conflict lies in the postwar policy of BiH, irresponsible behavior of the political representatives of all levels of government, but above all in the weakly restored institutional system of the state.

In post-comunist societies the parties become the main instruments of the political construction of sociability, and the state is at the crossroads of the struggle for the victory, the overthrow or the implementation of this or that party's perception of sociability. "It would therefore not be excessive to assert that the obsession of the parties and their proliferations has taken on the form of a kind of secular religion to which all the unfinished modern-state hopes are transferred." (Kalanj, 2007, pg. 119) On the fact that the parties as a result of the hasty political modernization, at the same time assumed the state-political and social function, and that their socially declared position, due to the deficiency of democracy, had the main social-identification role. Kalanj concludes that the parties manifest themselves as the only concrete reality and society only as a set of binding moral proclamations. State level is expressed as a partitocratic normalization and sociality as a multiparty occupation of the social body.

5 Characteristics of Contemporary Bosnian Identity-towards conclusion

Regarding the historical context of the analysis of homeland identity or Bosnianness, the historical - sociological analysis of the Bosnian identity of Vera Kržišnik - Bukić can summarize our theoretical findings. She argues the following: Bosnianness as a common denominator of thoughts related to the notion of Bosnia, is defined by identity (Kržišnik, Bukić, 1997, pg. 11). In a concise historical synthesis of the Bosnian national question, identity is

understood as an equation, or as a sense of organic and transcendental affiliation or strong attachment. As such identities „(...), they quantitatively capture quantitatively and qualitatively only approximately determined spheres of one man's relation to another, a man towards a social group, or towards a narrower, wider and broader community. (...) the identity with the Bosnian attribute; the identity that expresses the related identification, the equation, or very strong psychological attachment for the country and the state of Bosnia (from the XIX and XX centuries to Bosnia and Herzegovina)“ (Kržišnik, Bukić, 1997, pg. 11-13). Bosnia and Herzegovina represents a separate society, a separate cultural space. Even under the conditions of subordination, the thread of its statehood has not been abolished.

Characteristics of contemporary Bosnian identity are:

- *Human catastrophe* caused by an external-internal aggression against Bosnia and Herzegovina from 1992-1995. In the first phase, marked by brutal armed violence against civilians and sacral objects, and in the second phase, fighting between the parties fighting for a unified Bosnia and Herzegovina and the forces that want to break apart Bosnia and Herzegovina. This dimension of identity is characterized by the commission of crimes against peace and ethnic cleansing.
- *Nationalist differentiation* is the next characteristic of Bosnian identity, and it describes extreme religious diversity and extreme religious-nationalist hegemony. The population is divided into three sharply profiled groups that various national interests push in three different directions. The process of national homogenization flows within the sensational or imposed "own national" community: Bosnian-Serbian, Bosnian-Croatian- and Muslim-Bosniak. Thus, the modern Bosnian society, despite the omnipresent nationality, is divided into three sharply divided groups.
- *The process of new or re-Bosnian socialization and identification* is national if it is an identification with the country and the state of Bosnia. It is also ananational or anti-national because it contains efforts to "denationalize" nationalist nationalisms. *Diaspora*, significant and numerous highly illuminated Bosnian Diaspora, which in a specific way reflects the continuity of Bosnian national identity throughout the world. *Bipolarity* - Bosnianess and anti-Bosnianess. Bosnian identity charge, with the help of historical memory, influenced social opportunities, but could never prevail. Bipolarity is the determining constant of Bosnian identity to this day.
- *New Ethnicity*. After the Second World War, development began to focus on common Bosnianness. It seemed that traditional social coexistence between the three basic and other minority ethnic groups creates a new social fabric that could survive and only renew. At that time in Bosnia, a model was seen that transcends its political and social structure with its civil and social potential. In 1907. Austro-Hungarian representatives in BiH

renamed the name of Bosnian language into „state language“ as the official name of the language of the country. The recognition of the Muslim-Bosniak population in Bosnia and Herzegovina coincides with the question of the name of the language in international recognition of Bosnia.

- Only after 1991 the population census, *the Bosnian language* was introduced as the mother tongue. The recognition of the Bosnian language and Bosniaks stabilizes the core of the population and the new national entity.
- *Context of the Serbian-Croatian neighborhood.* Neighboring relationships have always played a decisive role in the past and present. While the outer-inner enemy of Bosnian political autonomous identity denies and demolishes Bosnia, its main promoter, Bosniaks and a significant part of the Bosnian population of other ethnic groups, defends this identity. Regarding the state of the non-territorial demarcation, Bosnia did not belong neither to Serbia nor to Croatia; the Bosnian Serbs and Bosnian Croats primarily linked their Croats and Serbs with the notion of Bosnian identity, with the state community to which they belonged. Finally, the inhabitants of Bosnia have long been ethnically, religiously and culturally connected.
- *Theoretical and methodological conceptualization* explains the problem of Bosnian identity is not appropriate with the perception of the national or national identity of other peoples, nations. "This means that in order to understand the situation in Bosnia it is necessary to come up with and use the original methodological instrument ... which could affect the complexity of Bosnian identity issues in the ethnic and national sense." (Kržišnik, Bukić, 1997, pg. 83). The ethnic principle, as the political criterion of understanding at the end of the 20th and the beginning of the 21st century, is inadequate.

The concept of citizen as a responsible political figure is the concept of individuals as public persons and the foundations of political organization of the state and society. Neopatrimonialism as a principle of democratic functioning of institutions and clientilistic-political relations between citizens and political representatives of all levels of government will lead to total blockade of society and the state.

Conclusion

Identity as an affirmation, or as a sense of organic, even transcendental affiliation or strong attachment, is among those conceptual circuits which, when we speak of the syntax of man and society, involve quantitatively immeasurable and qualitatively only approximate spheres of relationship between one man and another, to a social group or to a narrow, wider and broader community.

Relationships can also be reversed: humanity - social groups - man. All this is about two things: identity is obviously very complex and from a scientific and research point of view it is a transdisciplinary concept, and "captivating" is only in concrete, externally recognizable manifestations. Regardless of the level of identity (individual, community) that has its logic of creating, shaping and modifying, its content, within the identification process of an individual or group, is always dependent on the geometric coordinates of time and space that these processes determine and shape. For its recognition and understanding, and especially for the interpretation of its identity, its multidimensional, complex and dynamic involvement in social events is crucial.

The aforementioned theoretical analysis is fully applicable in the part relating to the appearance of plural party reasons and parties as the embodiment of concrete identity-interest projections, instead of the state as a concrete form of functional democratic society. Behind such conceived identity positions, there were completely opposed visions of collective identities created within opposing ideological perceptions of the state and perspective of the Bosnian society and the state.

Answers on proposed research question *Is it possible to re-establish Bosnian socialization and identification in the context of re-Bosnian supranational identification?* are multiple. The ideologies and their exponents who saw Bosnia and Herzegovina as part of the neighboring states of Serbia and Croatia received their epilogue at the International Tribunal for the Former Yugoslavia in the form of verdicts for genocide and joint criminal enterprise. On the other hand, representatives of Bosniak political parties have been detained in the "victim ideology" and occupied by the target-instrumental narrow party projections instead of clear concrete actions for economic and social development and reconstruction. The results of such socio-political endeavors connected with the neoliberal capitalist ideology, whose representatives in BiH are members of international organizations, are satisfied with the so-called democratic procedure and the formal functioning of the political system of Bosnia and Herzegovina, are reflected in the stagnation and rejection of the Bosnian-Herzegovinian society.

An analysis of the state and perspectives of contemporary BiH society implied the questioning of the form of social order before, during and after the genocide. Destroying the social context, as we have pointed out, was an attempt to destroy the society, and the motivation for such action was to destroy the community and destroy the social order in which the community has been for centuries. The act of the deteriorated nature and the multiculturalism of Bosnian identity and the failure of the international community to process it comprehensively led to the creation of ethnically defined enclaves as the new political structure of Bosnia, which, from today's point of view, actually points out as an implicit goal of politics that is reciprocated by the international community purpose of ending the war. By ignoring the complex nature of Bosnian society, the international community became a complicit in the violent installation of

nationalist imaginaries. Because of this, cultural differences have become a subject of ethnicity and nationalistic goals.

According to previously mentioned observation of social and political reasons reestablishment of Bosnian socialization and identification is seriously questioned.

Bibliography:

ASHMORE, D. R., JUSSIM L., WILDER D. 2001. *Social Identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford University Press, 2001.

BAUMAN, Z. 2009. *Fluidni život*, Mediterran Publishing, Novi Sad

BELLONI Roberto (2001): *Civil Society and Peacebulding in Bosnia and Herzegovina*, Journal of Peace Research, vol 38, no 2 pp 163-189, Sage Publication

BRUBAKER R., COOPER, F. 2000. „Beyond identity“ Theory and Society, 29: pp. 1-47.

BRUBAKER, R. 2002. *Ethnicities without groups*, Archives européennes de sociologie XLIII, 2 (November 2002):.pp,163-189.

CAMPBELL, D. 2003. *Nacionalna dekonstrukcija, Nasilje, identitet i pravda u Bosni*, Sarajevo, Forum Bosnae

CHANDLER, D. 1999. *The Limits of Peacebuilding: International Regulation and Civil Society Development in Bosnia*, International Peacekeeping, Vol.6, No 1 Spring 1999, pp 109-25

CIFRIĆ, I., NIKODEM, K. 2006. „Socijalni identitet u Hrvatskoj“ Koncept i dimenzije socijalnog identiteta, Socijalna ekologija, Zagreb, Vol. 15, No. 3 pp. 173.- 202.

DURAKOVIĆ, J., ĆURAK, N. 1993. *Bošnjaci- Svoj sudac i presuditelj*, Večernje novine, 30/1993., 30.IX

DEACON, B., STUBBS, P. 1997. *International Actors and Social Policy Development in Bosnia-Herzegovina: Globalism and the „New Feudalism“*, Journal of European Social Policy, pp 1-21

DOUBT, K. 2000. *Sociology after Bosnia nad Kosovo, recowering justice*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, 2000.

ERIKSEN, T. H. 2001. *Ethnic Identity, National Identity, and intergroup conflict*, in Social Identity, intergroup conflict, and conflict reduction. Oxford University Press, 2001.

ERIKSON, E. 1976. *Omladina, kriza, identifikacija*, Titograd: NIK Pobjeda, 1976

FILANDRA, Š. 2012. *Bošnjaci nakon socijalizma*, Sarajevo, Zagreb: BKZ Preporod, Synopsis, 2012.

GIDDENS, A. 2009. *Evropa u globalnom dobu*. Beograd: Clio, 2009.

- GOLUBOVIĆ, Z. 1999. *Ja i drugi- Antropološka istraživanja individualnog i kolektivnog identiteta*,
<http://www.yuorpe.com/zines/republika/arhiva/99/jaidrugi/>
- KALANJ, R. 2005. *Liberalno i komunitarističko poimanje identiteta*, Prilog analizi identiteta hrvatskog društva, Socijalna ekologija, Zagreb, Vol. 14, No. 1-2, pp. 55.- 74.
- KALANJ, R. 2008. *Modernizacija i identitet*. Zagreb: Politička kultura, 2008.
- KRŽIŠNIK - BUKIĆ, V. 1997. *Bosanski identitet*, Sarajevo: Bosanska knjiga, 1997.
- MALEŠEVIĆ, S. 2006. *Identity as Ideology*. New York: Palgrave, 2006.
- MALEŠEVIĆ, S. 2010. *The Sociology of War and Violence* Cambridge: CUP, 2010.
- MARINKOVIĆ, D. 2006. *Konstrukcija društvene realnosti u sociologiji*. Novi Sad: Prometej, 2006.
- PULJEK- SHANK, R. 2017. *Dead letters on a page? Civic agency and inclusive governance in neopatrimonialism*, Demokratization, Vol 24, no 4, pp.670-688, Routledge
- PULJEK - SHANK R., VERKOREN, W. 2017. *Civil society in a divided society: linking legitimacy and ethnicness of civil society organizations in Bosnia-Herzegovina*, Cooperation and Conflict, Vol 52(2), pp. 184-202, Sage Publications
- PULJEK - SHANK, R., FRITSCH, F. 2018. *Activism in Bosnia-Herzegovina: Struggles against Dual Hegemony and the Emergence of „Local First“*, East European Politics and Societies and Cultures; Vol. XX, no X, pp 1-22, Sage
- WACHTEL, A., B. 2001. *Stvaranje nacije razaranje nacije*, književnost i kulturna politika u Jugoslaviji, Beograd: Stubovi kulture, 2001.
- ŽIGA, J. 2007a. *Savremeno bosansko društvo*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2007.
- ŽIGA, J. 2007b. *Vrijeme „razljuđenih dvonožaca“ - paradigma Bosne koju su izdali*, Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2007
- ŽIGA, J. 2012. *“Feudalizacija” bosanskohercegovačkog društva i njegovo odražavanje na krizu identiteta*, Sarajevo Social Sciences Review, vol.1, broj 1, jesen- zima 2012. pp 263- 271
- WOODWARD, K. 2002. *Understanding Identity*, London: Arnold- Hodder Headline Group, 2002.

TEÓRIA KONŠTRUKTIVIZMU A JEJ PRÍSTUP K BEZPEČNOSTI

THEORY OF CONSTRUCTIVISM AND ITS APPROACH TO SECURITY

Marek Hargaš¹

ABSTRACT

Unlike the definitions of the security framework in terms of the theory of realism or neorealism, in which security is defined as a function of materialism, that is, the distribution of material power from the economic and, in particular, military perspective in relation to balancing the mutual relations of individual states or communities, the constructivism or social constructivism is defined as the societal and political security sector, explaining and categorizing the security multi-dimensionally. Constructivism rejects the one-sided view of security; on the contrary, it introduces a social dimension into the investigation of security, i.e. the definition of the actors' behavior up to the level of subjective perception of security at the level of the group of individuals (nation, ethnic group, non-governmental organizations, environmental activists). It introduces concepts such as sectoral security and securitization. This means that the social actors promote their interests and perceived issues of security on a more general level. In this work we will introduce the definition of constructivism from the perspective of safety investigation. We will define a relatively short history of constructivism, for example in terms of approaches or categories, the ability of constructivism theory to explain the perception and management of security in society at entity level, at the state and community level, as well as the strengths and the weaknesses of the theory in question.

Key words: Social constructivism, Copenhagen School, securitization, security actors

Úvod

Teória, ale aj prax medzinárodných vzťahov v sektore bezpečnosti je neustále sa vyvíjajúca diskusia s neohraňovaným rámcom. Kým naše fyziologické potreby sa historicky výrazne nezmenili, naše vnímanie bezpečnosti sa mení neustále. Inak vnímal bezpečnosť človek po prvej svetovej vojne, inak počas studenej vojny a revolučne inak, z pohľadu definovania rámcov a kauzality bezpečnosti, v súčasnom období od konca studenej vojny. (Galarotis, 2008) Počas studenej vojny boli bezpečnostné štúdie a teórie definované a ovplyvnené najmä teóriou realizmu. V tomto období bol koncept bezpečnosti determinovaný najmä otázkami bezpečnosti štátu vo forme vojenskej bezpečnosti. Po skončení studenej vojny prístupy neorealizmu, neoliberalizmu a ani neomarxizmu neboli

¹ Marek Hargaš, Ing., Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, hargasmarek@hotmail.com

schopné predpokladať a ani vysvetliť systematické zmeny vo vnútri štátov a ani zmeny na poli medzinárodných vzťahov.

Po skončení studenej vojny existuje pomerne veľa prístupov ako napríklad Kodanská škola, Anglická (Welshská) škola, feministické a kritické teórie, postštruktúrne práce a samozrejme štúdiá sociálneho konštruktivismu, ktoré sa snažia skúmať a vysvetliť kategóriu bezpečnosti prostredníctvom skúmania sociálnych faktorov. Skutočne z pohľadu doby po 90. rokoch minulého storočia, podľa autora Steva Smitha (2001), „...diskusia je nevyhnutná lebo svet sa mení“. V zmysle editovanej práce Adlera, Barnetta a Deutscha v oblasti bezpečnostných štúdií komunity prostredníctvom sociálneho konštruktivismu, autori zdôrazňujú, že stav bezpečnosti je dosiahnuteľný prostredníctvom komunity skôr ako prostredníctvom sily. (Adler, Barnett, 1998) Autori tvrdia, že bezpečnosť je proste v srdciach jednotlivcov a komunít.

Sociálny konštruktivismus je tvorený viacerými teóriami a prístupmi okolo základnej epistologickej línie a síce, že základom definície bezpečnosti je všeobecný záujem komunity a navodenie stavu kedy je svetová politika konštruovaná sociálne. Teória sociálneho konštruktivismu je predkladaná ako middle-lane prístup, to znamená, že je situovaná v pomyselnom strede medzi racionalizmom a reflektivismom, čo znamená, že na vysvetlenie konceptu bezpečnosti čerpá z oboch štúdií. (Smith, 2001) Je navrhnutá nová paradigma, ktorá zdôrazňuje súvislosť kultúry a sociability v chápaní bezpečnosti v internom aj medzinárodnom rozsahu, to znamená, že tento vzťah determinuje aj medzinárodné vzťahy. Realita je konštruktom ľudskej aktivity a jednotliví členovia komunity definujú vlastnosti systému a následne aj vzťahy v rámci medzinárodného spoločenstva. Alebo, systém nie je deterministicky daný vid' realisti, ale je sociálne konštruovaný. Treba si však uvedomiť, že konštruktivismus nie je teória medzinárodných vzťahov *per se*, je to skôr teoretický prístup k štúdiu medzinárodných vzťahov, ktoré sú definované ako sociálne konštruované.

Aj v rámci sociálneho konštruktivismu existuje viacero diferencií v zmysle stupňa analýzy, v rámci ontológie, diferencie v metodológii, diferencie v kritickej epistológii v konštruktivizme, atď. (Karacasulu, Uzgoren, 2007)

1 Historické východiská sociálneho konštruktivismu

„Sociálny konštruktivismus, subjektívne a v jeho podstate, môže byť spojený už s teóriou Aristotela, ktorý tvrdí že človek je prirodzene „politický živočích“ *zoon politikon*. Aristoteles tvrdí, že odvádzať vedomosť o politike z vlastností a správania izolovaného človeka je nesprávne a nemožné. Tvrdí, že človek nemôže existovať mimo sociálny kontext. (Knutsen, 1997) Sociálna zmena má často efekt na aktérov v medzinárodných vzťahoch, pretože sú utváraní kultúrnym, náboženským, hodnotovým, historickým prostredím a toto formuje chápanie, skúsenosti a vedomosti týchto aktérov. Dobrým príkladom je Dr. Henry

Kissinger ktorý tvrdil, že skutočnosť, že vyrastal² v nacistickom Nemecku, utvárala jeho realistický pohľad a tento pohľad využil počas svojho pôsobenia ako ministra zahraničných vecí USA. (Fukuyama, 1992)

Významný rozvoj sociálneho konštruktivismu nastal po skončení studenej vojny, keď sa krajiny posunuli za hranice realistického vnímania bezpečnosti. V osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 20. storočia vznikajú takzvané Kodanská a Anglická (Welsh) škola medzinárodných vzťahov, ktoré zásadne rozvinuli tému sociálneho konštruktivismu, ako aj iné štúdie a smery (bolo ich relatívne veľké množstvo), ktoré skúmajú oblasť sociálneho konštruktivismu aj v oblasti medzinárodných vzťahov, bezpečnosti ako aj v iných oblastiach. Sociálny konštruktivismus má ambíciu vysvetliť otázky bezpečnosti na internej štátnej aj medzinárodnej úrovni a nie je iba paradigmou ktorá vyvracia prístupy realizmu, marxizmu, neoliberalizmu v oblasti bezpečnosti a medzinárodných vzťahov, a taktiež netvrdí, že fungovanie štátov a sektorov je definované ako *laissez faire*. Oficiálne pomenovanie Sociálny konštruktivismus zavádza v medzinárodných vzťahoch Nicholas Onuf v roku 1989.

2 Konštruktivismus ako sociálna disciplína

Od začiatku 90 rokov minulého storočia sa zrealizovalo v oblasti konštruktivismu pomerne veľké množstvo štúdií, preto je v súčasnosti základný rozdiel medzi konštruktivistami v prístupe podľa úrovne analýzy. (Reus-Smit, 2002) Napríklad Wendt sa zaoberá konštruktivismom na úrovni štátov a medzinárodných vzťahov a ignoruje interné identity ako politická scéna, komunity atď.

Tento prístup sa nazýva aj systematický konštruktivismus. Podľa Price a Reus-Smita na druhej strane holistický konštruktivismus akceptuje konkrétnejšie a historické perspektívy a integruje domáce alebo interné a medzinárodné štruktúry. (Price, Reus-Smit, 1998) Napríklad, na medzinárodnej scéne sa Martha Finnemore zaoberá normami medzinárodného spoločenstva a ich vplyvom na štátne štruktúry a ich záujmy. (Finnemore, 1996) V publikáciách autora Katzensteina iní konštruktivisti tvrdia, že kultúra, hodnoty, a identita hrajú tiež významnú rolu v medzinárodných vzťahoch. (Katzenstein, 1996)

Okrem týchto diferencií vidíme rozdiely v prístupe sociálneho konštruktivismu v oblasti metodológie. Z hľadiska metodológie poznáme dva prístupy, prvý interpretačný, ktorý zdôrazňuje myšlienkový, hodnotový a kultúrny vplyv na sektorovú bezpečnosť a medzinárodné vzťahy prostredníctvom interpretácie výsledkov sociálneho výskumu, kým druhý prístup je založený na čistom pragmatizme s cieľom zdefinovať konkrétne, pevné empirické analýzy. (Reus-Smit, 2002) Konštruktivismus je z pohľadu interpretačnej perspektívy naviazaný na hĺbkovú indukčnú výskumnú stratégiu,

² Kissinger žil v nacistickom Nemecku do roku 1938

ktorej cieľom je rekonštrukcia identity štátu a/alebo aktéra, metódami zahrňujúce celé spektrum diskusno-rétorických techník.“ (Chekel, 2004, Karacasulu, Uzgoren, 2007) Ďalej, podľa Hopfa, existuje ďalší rozdiel v prístupe konštruktivistov. Kritický prístup prevláda v Európe, kým konvenčný prístup prevládal v Spojených štátoch amerických. (Chekel, 2004) Kritický prístup narába s pojmami ako sila a diskusia (kriticko – epistemologická pozícia v konštruktivizme), kým konvenčný prístup narába s pojmami ako hodnoty a identity (sociálna ontológia). Napríklad v oblasti výskumu bezpečnosti sa mainstreamové teórie medzinárodných vzťahov zaoberajú vysvetľovaním „prečo určité rozhodnutia vyúsťujú do špecifických akcií a opatrení“, na druhej strane sa kritický konštruktivisti zameriavajú na „ako je hrozba vnímaná, bezpečnostný objekt je sociálne konštruovaný“. To znamená, že bežné teórie medzinárodných vzťahov sa pýtajú alebo vysvetľujú prečo, to znamená vysvetľujú jav, kým kritický konštruktivisti sa pýtajú aj ako, to znamená, že sa tento prístup vysvetľuje ako poznávací. Kritický konštruktivizmus zdôrazňuje diskusiu a lingvistické metódy, použitie jazyka v sociálnej konštrukcii, sekuritizácií v internej aj svetovej politike. (Karacasulu, Uzgoren, 2007) Keďže konvenčný konštruktivizmus v súčasnosti nemá dostatok empirických štúdií, v súčasnosti sa transformoval do kritického konštruktivizmu.

V súčasnosti, podľa konštruktivistických teórií, to znamená v zmysle predpokladov, ktoré definujú konštruktivizmus, ktoré preberajú bezpečnostné štúdie, politiky a stratégie, sú si jednotlivé sektory, štáty aj spoločnosti vedomé, že určité formy politickej organizácie a fungovania ekonomiky viac prispievajú k mieru ako ostatné, že konflikt vnútri štátu má dopad na medzinárodný systém a narúša regularitu a plynulosť ekonomických politických interakcií a tým ohrozujú bezpečnosť, takže určité hodnoty a normy môžu byť efektívne a produktívne zdieľané ako minimálny kooperačný štandard. (Karacasulu, Uzgoren, 2007) V zmysle vyššie uvedeného môžeme všeobecne hovoriť o nasledovných troch podmienkach:

1. Viera v mier a demokraciu. Táto fundamentálna podmienka predpokladá, že spoločnosť pravdepodobne nebude v konflikte, alebo nepôjde do vojny s inou liberálnou demokratickou spoločnosťou, pretože občania, ktorí nesú bremeno vojny, ju nebudú podporovať a teda demokratické štáty s ekonomikou voľného trhu, pravdepodobne medzinárodne prepojených v obchodných a politických spoločnostiach, nemôžu, alebo by nemali vnímať akýkoľvek benefit z vojny s podobnými štátmi, či spoločnosťami. Táto teória je podložená aj empirickými štúdiami aj sociálnym výskumom. (Doyle, 1983, Russett 1993, Ray, 1995, Miller, 1966).

2. V súčasnosti rastie uznanie, že socioekonomické faktory a štandardy ľudských práv majú priamu koreláciu so stavom mieru, alebo s mierovými vzťahmi s krajinami, ktoré tieto hodnoty majú podobné a empiricky ich aj zdieľajú. To znamená, že štáty, ktoré systematicky budujú socioekonomický rozvoj, sú stabilnejšie a v prípade medzinárodnej spolupráce v zmysle týchto

noriam a hodnôť sa znižuje možnosť medzinárodného, ale aj národného konfliktu. V praxi to znamená, že štáty by mali systematicky a dlhodobo budovať sociálno-ekonomickú bezpečnosť, bezpečnosť v oblasti nerastných zdrojov, kultúrnu bezpečnosť, vyrovnávať nerovnováhy v rámci štátu (najmä národné, regionálne, kultúrne, spoločenské a ekonomické), ako aj z pohľadu zabezpečenia práv menšín. (Carnegie Commision, 1997, Klugman, 1999).

3. Narastá miera konsenzu, že individuálna trestná a humanitárna legislatíva a jej vymožitelnosť je nevyhnutná pre zabezpečenie národnej a medzinárodnej stability. Štáty a spoločenstvá, kde nefunguje efektívny, spravodlivý a vymožitelný právny systém sú nestabilné, alebo potenciálne nestabilné.

3 Kodanská škola a jej prínos v oblasti skúmania bezpečnosti

V súčasnosti sa Kodanská škola vníma ako najvýznamnejšia škola v oblasti výskumu bezpečnosti, ktorá používa pri výskume bezpečnosti teórie, prístupy a metódy definované rámcom sociálneho konštruktivismu. V prvej polovici 80. rokov minulého storočia britský politológ Barry Buzan zmenil koncept bezpečnosti. Zavádza pojem sekuritizácia, a s pracovníkmi takzvanej Kodanskej školy rozpracoval tento pojem systematicky do teórie sekuritizácie. Jeho prístup definoval spôsob ako zdefinovať bezpečnosť v novom svete, kde skončila bipolarita po skončení studenej vojny. Autor sa opiera najmä o sociálny konštruktivismus, definuje nové analytické roviny v oblasti skúmania bezpečnosti, definuje nevojenské hrozby a analyzuje aj sub-štátne inštitúcie až po jednotlivca. Sleduje interakciu jednotlivých záujmových skupín medzi sebou, skúma ako sa systém vyrovnáva a balansuje pri hľadaní riešení v bezpečnostných otázkach. Zavádza pojmy ako sektorová bezpečnosť a definuje základné sektory (vojenský, politický, spoločenský, ekonomický, environmentálny). Dôležitým prínosom Kodanskej školy je koncept sekuritizácie. Sekuritizácia definuje tri typy jednotiek; referenčné objekty, to znamená subjekty ktoré sú predmetom ohrozenia; aktéri sekuritizácie, iniciátori rečového aktu sekuritizácie, títo definujú ohrozenú entitu – objekt sekuritizácie; a funkcionálny aktéri, ktorí ovplyvňujú dynamiku vo vnútri sektora. (Buzan, 2005) Tieto tri prvky sekuritizácie môžu konať ako na mikro, tak aj na makro – medzinárodnej úrovni (občan, mimovládna organizácia, politická strana, štát, medzinárodné spoločenstvo). (Waisová, 2004) Sekuritizácia je dynamický proces spoločenského utvárania hrozieb, kedy sa téma stáva bezpečnostnou témou, nasleduje politizácia, transformácia do politiky štátu, následne ako sa definujú prostriedky na mitigáciu a/alebo elimináciu hrozieb je hrozba sekuritizovaná. (Waisová, 2004) (Príklady sekuritizácie: terorizmus, nelegálna migrácia, globalizácia, životné prostredie – výstavba jadrovej elektrárne, vojna v Iraku, Afganistane, atď.)

4 Sekuritizácia v bezpečnostných prístupoch

Z generického pohľadu pozostáva sekuritizácia z troch elementov. Prvým je schopnosť definovať a stanoviť bezpečnostnú hrozbu, mobilizáciu bezpečnostného vedomia v politickom kontexte. Druhým elementom sú konania, ak sú úspešne implementované, ako konfigurácia ktorá obsahuje definíciu problému, inštitucionálne procesy a očakávania pri sekuritizácii problému. Toto je bezpečnostná oblasť – oblasť reálnych konaní, ktoré sú konceptualizované ako oddelené od iných praktík, či postupov. (Huymans, 1995) Tretím elementom je, že sekuritizácia potrebuje konšteláciu pravidiel a/alebo logiky, ktoré organizujú praktiky a postupy ako bezpečnostné postupy v bezpečnostnej oblasti. Všeobecne normatívna dilema sociálneho konštruktivismu je založená na chápaní efektov v bezpečnostnej komunikácii na sociálnom konštrukte formalizovaných pravidiel, ktoré nútia autora čo má povedať a zvážiť ako povedané bude prijaté, pokiaľ autor závisí na pravidlách bezpečnostného jazyka podľa toho, či autor chce transformovať sekuritizáciu určitej oblasti v rámci bezpečnosti. Inak povedané, túžba vždy transformovať riziká prostredníctvom sekuritizácie oblasti vždy núti a motivuje autora realizovať seriózne bezpečnostné vyjadrenia. (Huymans, 1995)

5 Kritika konštruktivismu

Hlavný a intelektuálne najvýznamnejší kritik konštruktivismu je neorealizmus. Neorealisti sú skeptický v dôraze, ktorý kladie konštruktivismus na normy a hodnoty, najmä v medzinárodnej oblasti. Podľa neorealistov sú normy a hodnoty už historicky nerešpektované silnými štátmi ak sú v rozpore s ich záujmami. Zároveň, neorealisti neakceptujú stav, že štáty sa stávajú ľahko „priateľmi“ prostredníctvom sociálnej interakcie. Takýto cieľ je podľa neorealistov chcený, ale nerealizovateľný, pretože medzinárodný systém je nastavený tak, aby štáty s cieľom prežiť konali egoisticky. Anarchia, účinné možnosti a neisté záujmy štátov dávajú vo svojej kombinácii štátom malú možnosť súťažiť medzi sebou inak než agresívne. Pre realistov je beznádejnou snaha motivovať štáty komunikačnými normami a hodnotami. (Mearsheimer 1995b: 367) Hlavným problémom podľa neorealistov je, že štáty čelia medzinárodnej anarchii a tento problém nie je konštruktivistami dostatočne preskúmaný, taktiež nie je preskúmaný problém neistoty v medzinárodnom rozmere. (Copeland 2000)

Záver

Aký je prínos sociálneho konštruktivismu do bezpečnostných štúdií? Musíme priznať že sociálny konštruktivismus nie je samostatná vedná disciplína. Na druhej strane sociálny konštruktivismus zásadne prispieva svojim konceptom, názormi a metódami do bezpečnostných štúdií. V podstate ide skôr o prístup ako

o ucelenú teóriu. (Karacasulu, Uzgoren, 2007) Ako tvrdí Price a Reus Smit, konstruktivizmus môže prispieť k rozvoju kritických medzinárodných teórií. (Price, Reus-Smit, 1998) Podľa autoriek Nilüfer Karacasulu a Elif Uzgören existuje 8 prínosov sociálneho konstruktivizmu v bezpečnostných štúdiách:

1. Existuje rozdiel medzi konstruktivizmom a racionalizmom z pohľadu ontológie. Konstruktivizmus tvrdí, že existuje sociálna interakcia a teda sociálna ontológia na rozdiel od individualistickej ontológie racionalistov. To znamená, že bezpečnostný kontext nie je definovaný z medzinárodnej silovej štruktúry ako tvrdia racionalisti, ale je definovaný dopadmi noriem, identity, kultúry z pohľadu medzinárodnej bezpečnosti. (Wendt, 1992) Konstruktivisti sa koncentrujú na sociálnu štruktúru skôr ako na materiálnu.

2. Racionálne chápanie sily je úzke a zvyčajne materialistické. Na druhej strane, pohľad konstruktivistov je o sociálne konštruovanej vedomosti ako faktore síl, ktoré ovplyvňujú štátne záujmy.

3. Konstruktivisti považujú štáty ako aktérov, ktorí sa snažia konať podľa toho, čo je vhodné v danej situácii. (March, Olsen, 1999) To znamená, že štáty sa správajú v zmysle noriem a hodnôt, ktoré sú definované ako vhodné a primerané.

4. Kým racionalisti definujú, že záujmy sú preddefinované a fixné, konstruktivisti tvrdia, že záujmy aktérov sú redefinovateľné v zmysle intenzívnej interakcie a tvarované v rámci logiky primeranosti. (Tonra, 2003) „Nasledovanie zámerov je spojené s určitými identitami skôr ako so záujmami a s výberom pravidiel skôr ako s individuálnymi racionálnymi očakávaniami.“ (March, Olsen, 1999)

5. Existuje rozdiel medzi racionalizmom a konstruktivizmom založený na rozdiely medzi konštitutívnymi a regulatívnymi pravidlami. Regulatívne pravidlá sa chápu ako pravidlá ktoré majú kauzálny efekt a regulujú vzťah medzi aktivitou a správaním. Na druhej strane konštitutívne pravidlá vytvárajú aktérov, záujmy a kategórie konania. (Ruggie, 1998) Racionalisti ignorujú konštitutívne pravidlá.

6. Konstruktivistické chápanie hrozby je odlišné od predpokladov realistov. (Ulusoy, 2003) Pre neorealistov bolo napríklad konanie Sovietskeho zväzu konštituovaný ako hrozba. Naopak, konstruktivisti tvrdia, že hrozba je sociálne konštruovaná. Kým tradičné bezpečnostné štúdie sa zameriavajú na hrozbu, konstruktivizmus okrem hrozby tiež prioritizuje sociálnu interakciu, identity, pravidlá a normy. (Manner, 2002) Pre konstruktivistov nie sú bezpečnosť a hrozby objektívne a fixné, ale sú sociálne konštruované. (Rieker, 2004)

7. Anarchia, suverenita, záujmy a identity sú sociálne konštruované a môžu sa v čase meniť, kým mainstreamové teórie medzinárodných vzťahov ich považujú za statické. Konstruktivizmus teda môže lepšie vysvetliť meniacu sa suverenitu v čase ako realizmus. Podľa konstruktivizmu vyplývajú národné záujmy z poznania inter-subjektívnych záujmov v zmysle rozvoja sily, bohatstva a vplyvu. (Adler, 1997) Na druhej strane konstruktivizmus zdôrazňuje, že sociálna interakcia môže viesť ku kooperatívnej anarchii. (Sorenson, 1997)

8. Pre konštruktivistov vychádza bezpečnostná dilema z neznámych záujmov a môže byť redukovaná známymi identitami. Racionálny prístup predpokladá, že aktéri cítia urgentnú potrebu sekuritizácie samých seba v prípade, že čelia neistote. Pre konštruktivistov nie je neistota konštantná, je premenná. Ak je medzinárodná realita sociálne konštruovaná, nepriateľ, hrozba a konflikt musia byť tiež sociálne konštruované materiálnymi aj ideovými faktormi. Aktéri teda čelia sociálne konštruovanej realite ktorá môže byť dobrá aj zlá. (Adler, 1997) Okrem toho, podľa Huymansa, konštruktivisti čelia aj inej dileme nazývanej normatívna dilema. Normatívna dilema sa zakladá na pochopení efektu ktorý má komunikácia v zmysle použitého bezpečnostného jazyka, ktorý závisí na vôli aktéra sekuritizovať problém. (Huymans, 1995)

Literatúra:

- ADLER, E. 1997. „Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics.“, 1997
- ADLER, E., BARNETT, M. 1998. *Security communities*. Cambridge: CUP, 1998.
- BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J. 2005. *Bezpečnosť: Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005. 272 s.
- FINNEMORE, M. 1996. *National Interest in International Society*. Thaca: Cornell University Press, 1996.
- GALARIOTIS, I. F. 2008. „*The Theoretical and Empirical Application of Social Constructivism in EU's Foreign and Security Policy*“.
- HUYMANS, J. *Multilateral Constructions of Security fields*. Diplomacy, AUC Berkley-European Community Newsletter, 1995
- HUYMANS, J. 2002. „Defining Social Constructivism in Security Studies: The Normative Dilemma of Writing Security“, 2002, p. 41-62
- CHEKEL, J. T. 2004. „Social Constructivism in Global and European Politics, a review esaay. *Review of International Studies*, Vol. 30, 2004, p. 231.
- JACKSON, R., SORENSEN, G. 2006. *Introduction to International Relations Theories and Aproaches*. Oxford University press, 2006
- KARACASULU, N., UZGOREN, E. 2006. *Explaining social constructivism contribution to security studies*. METU conference on IR, June 14-15, 2006, PERCEPTIONS, 2007
- KATZENSTEIN, P. 1996. *The culture of National security*. Cambridge: CUP, 1996.
- LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: Veda, 2012. ISBN 978-80-224-1284-1. 263 s.
- MANNER, I. 2002. „European (security) Union: From Existential Threat to Ontological Security“. *Copenhagen Peace Research Institute*

- MARCH, J. G., OLSEN, J. P. 1999. „*The Institutional Dynamics of International Political Orders*. Cambridge: MIT Press, 1999. 312 pp.
- NEWMAN, E. 2001. Human Security and Constructivism. United Nations University, International Studies Perspectives, 2001, Vo. 2, p. 239-251
- PRICE, R., REUS-SMIT, Ch. 1998. „Dangerous Liaison? Critical International theory and Constructivism“. *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 3, 1998, p. 268
- REUS-SMIT, Ch. 2002. „Imaginig society: constructivism and the English school. *British journal of Politics and international relations*, Vol. 4, Nr. 3, 2002, p. 494 – 495
- RIEKER, P. 2004. *EU Security Policy: Contrasting Rationalism and Social Constructivism*. Norwegian Institute of International Affairs, Working Paper 659, 2004, p. 7
- RUGGIE, J. G. 1998. „What makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge“. *International Organization*, 1998, p. 231
- SMITH, S. 2001. *The Globalisation of World Politics*. NY: Oxford Univesity Press, 2001.
- SORENSEN, G. 1997. „An Analysis of Contemporary Statehood: Consequences for conflict and cooperation“. *Review of International Studies*, Vol. 23, 1997, p. 253-269.
- ŠMIHULA, D. 2018. *Medzinárodné vzťahy a bezpečnosť*. Wolters Kluwer, 2018.
- TONRA, B. 2003. „Constructing the Common Foreign and Security policy: The Utility of a Cognitive Approach“. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 41, No. 4, 2003, p. 740
- ULUSOY, H. 2003. „Revisiting Security Communities after the Cold War: The Constructivist Perspective“. SAM Turkey, 2003, p.741
- UŠIAK, J., NEČAS, P. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Akadémia ozbrojených síl, Liptovský Mikuláš. ISBN 978-80-8040-410-7. 167 s.
- WAISOVÁ, Š. 2004. *Od národnej bezpečnosti k medzinárodnej bezpečnosti: Kodaňská škola na križovatke štruktúrneho realismu, anglické školy a sociálneho konštruktivismu*. Medzinárodné vzťahy (online), 2004, roč 39, č. 3
- WENDT, A. 1992. „Anarchy is What state Make of It“ *International Organization*, 1992, p. 391-425

HEALTH SAFETY AND THE EMERGENCY MEDICAL SYSTEM IN POLAND

Justyna Hasij¹

ABSTRACT

The article presents the System of State Emergency Medical Services in Poland in the context of health security. The basic elements of this system are presented based on the latest legal acts. The work also underlined the role of the proper organization of this system, ensuring its efficient functioning and thus having an impact on ensuring the health safety of citizens at an appropriate, high level.

Key words: *emergency medical system in Poland, emergency call enter, health safety.*

Health security, protecting citizens against health and life is one of the most important tasks of the state. Therefore, since the last decades, particular emphasis has been placed on the development of the Medical Rescue System in Poland. In accordance with the Constitution of the Republic of Poland, he was appointed to protect the most important value of human life and health. Health Care, which is one of the elements of health protection through the provision of in the field of emergency medical services provides citizens with this type of protection. This is accomplished by introducing more and more modern and effective organizational and technical solutions. In saving the health and life of citizens, quick help at the accident site and transport to the appropriate treatment center are of great importance, and the proper organization of the Polish Medical Rescue System, through the proper organization and operation of qualified medical personnel, allows to save life on the scene, correct and fast evacuation. treatment of the victim in a specialist center in accordance with health guidelines.

The implementation of the Medical Rescue System in Poland has been initiated in 1999 as part of the "Integrated Medical Rescue for 1999-2003" program, prepared by the Ministry of Health. During the program, on July 25, 2001, the Parliament of the Republic of Poland passed for the first time the Law on State Emergency Medical Services. It has become an impulse to set the direction of activities in the field of emergency medical services and the evolution of organizational forms of the system. Since then, out of concern for life and health of citizens, it is gradually refined and modernized.

¹ Justyna Hasij, dr n. med., Wyższa Szkoła Planowania Strategicznego w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza ul. Kościelna 6,42 – 510 Dąbrowa Górnicza, Poland, JustynaHasij@interia.pl

This system, through its structure, is designed to help those in need, among others due to the large number of victims as a result of injuries (it is estimated that about 3 million people suffer from bodily injuries a year in Poland)².

The World Health Organization (WHO) defines the Emergency Medical Service System (EMS system) as such deployment of personnel, devices and equipment that ensures effective and coordinated system operation in the field of prevention and management of threats resulting from sudden events, disasters or natural disasters.

The main task of EMS is to provide pre-hospital intensive care services provided on the spot and during transport. The task of this system is also the continuation of previous rescue operations carried out at the emergency departments. In accordance with the assumptions of the World Health Organization, the State Medical Rescue System (PRM) was created to provide assistance to every person who is in a state of emergency health risk while maintaining these elements of care in the emergency states of health and life.

In accordance with the Act on the PRM of 2006 with subsequent changes, within the system, there are government administration bodies competent in the scope of performing the tasks of the system, system units referred to in art. 32 paragraph. 1, and hospital emergency departments, medical emergency teams, including air rescue teams. Trauma centers and hospital organizational units cooperate with the system, specialized in the provision of health services necessary for emergency medical services, which are included in the plan³. *The hospital emergency department (SOR)* provides services based on initial diagnosis and treatment to the extent necessary to stabilize the vital functions of persons in a state of sudden health threat. This branch can be organized in a hospital that meets certain conditions. It must have in their structure, there is a minimum of: general surgery unit with trauma, internal diseases department, anaesthesiology and intensive care unit, and imaging diagnostics laboratory. The task of the Hospital Emergency Department (SOR) is in addition to saving human life and health, to develop a plan for emergency rescue of the area of action in case of individual events and mass disasters (together with the State Fire Service and Crisis Management Center at the appropriate level); and creating consistent rescue procedures in pre-hospital activities of all emergency medical services in the area of the branch's operation. The State Emergency Medical Services Act also regulates certain staffing requirements. According to art. 36 of the Act of 8 September 2006 on State Medical Rescue, the emergency medical team must be equipped with a specialized means of medical transport,

² See: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa dn. 28 listopada 2017 roku poz. 2195, Obwieszczeni Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym

³ See: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa dn. 28 listopada 2017 roku poz. 2195, Obwieszczeni Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym

fulfilling the technical and quality features specified in the Polish Standards, transferring European harmonized standards. Medical emergency teams were divided into: Team "S" and team "P"⁴. The "S" team is a specialist team composed of at least three people entitled to perform medical rescue operations, such as a system doctor, a system nurse or a paramedic. The team, composed of two people with qualifications to perform medical rescue operations - is the crew of the "P" basic team. Emergency medical teams are deployed in such a way as to ensure fixed parameters of crew arrival at the scene of the event. The maximum travel time cannot be longer than 15 minutes in the city above 10,000 residents and 20 minutes outside the city over 10 thousand residents. Specified median time of arrival - on a scale of each month - cannot be more than 8 minutes in a city above 10 thousand residents and 15 minutes outside the city over 10 thousand residents. (Jarosławska - Kolman, Ślęzak, Żuratyński, 2016) The Air Ambulance Service also belongs to the system unit. The air rescue team consists of at least from three people, including at least one professional pilot, a system doctor and a paramedic or system nurse. It is equipped with a specialized means of sanitary transport, meeting the technical and quality features set out in Polish Standards that transpose European harmonized standards and the requirements set out in the Act of 3 July 2002 - Aviation Law. The tasks of the Aviation Emergency Service include emergency flights, illnesses and assistance to their victims, air transport between healthcare facilities. His tasks also include air medical transport outside the country and to the country after citizens of Poland in the event of their participation in accidents or in the event of their sudden illness outside of Poland.

Helicopters are stationed in 21 permanent bases, spread throughout Poland and one seasonal one in Koszalin. LPR also has the so-called airplane transport team, stationed at the airport Chopin in Warsaw, where he has two Piaggio P. 180 Avanti aircraft.

As part of the "golden hour", the team of the Air Rescue Service is able to arrive at the scene of the incident and transport the patient to the Hospital Emergency Department⁵. The task of the commune's self-government is to determine the landing site, and tested in terms of safety by LPR employees and put it on the map. Each medical dispatcher responsible for dispatching a medical emergency team should be equipped with a special map with places for possible nighttime landings. (Gałązkowski, 2011)

As mentioned before, the Trauma Center is also the unit of the system. For this type of unit, the injured are directed in a severe condition that has been diagnosed with multiple or multiple organ injuries for comprehensive diagnosis

⁴ See: Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Dz. U. 2006 Nr 191 poz. 1410.

⁵ See: www.lpr.com.pl, accessed: 15.01.19 r. godz. 21.08.

and multispecialty treatment that exceeds the capacity of the SOR and the hospital where it is created.

The Trauma Center should be located in such a location that it would be possible to secure a population of at least 1 million inhabitants inhabiting the area allowing for reaching the center within 1.5 hours. There are also some requirements, as in the case of Hospital Emergency Departments. Trauma Center in the organizational structure should have branches of anaesthesiology, intensive care, surgery, orthopedics, traumatology of the musculoskeletal system, neurosurgery. Other requirements are: having diagnostic laboratories enabling the performance of round-the-clock diagnostic imaging tests, operating block and airstrip or airport for the helicopter of the Air Rescue Service. (Konieczny, 2001) It should be added that the Medical Emergency System cooperates with services statutorily appointed to help people in a state of emergency health risk, such as: organizational units of the State Fire Service; fire protection included in the national rescue and firefighting system. These tasks also include entities authorized to perform mountain and water rescue as well as other units subordinate to or supervised by the minister competent for internal affairs and the Minister of National Defense. (Falecki, Bagiński, 2008)

An important organizational element of the State Medical Rescue System in a given province is the Provincial Action Plan of the System, updated at least once a year based on data for the previous year and described in accordance with the provisions of the State Emergency Medical Services Act of 8 September 2006 (Journal of Laws 2017, item 2195, as amended). The plan includes a description of potential threats to life or health that may occur in the area of the region, including the analysis of the risk of natural disasters and technical failures as defined by the provisions on the state of natural disaster. The plan also includes the number and distribution of system units in the region, the areas of operation and operational areas, and the way of coordinating the activities of the system units. The plan also includes a calculation of the costs of the operation of medical emergency teams and also solves the issue of an effective manner of cooperation with public administration bodies and system units from other provinces in the field of saving lives and health, regardless of the course of their borders.

The plan must also take into account the issue of cooperation between system units and units cooperating with the system in the area of effective notification, alarming and dispatching of units, organization of rescue operations at the scene, analysis of rescue operations and organization of joint exercises. Another important element of this document is placing information about the location of Rescue Notification Centers within the meaning of the Act of November 22, 2013 on the emergency notification system, a description of the structure of the notification system for sudden health threats for telecommunications undertakings to compile the necessary telecommunications

lines and detailed data concerning medical dispatchers and trips of Medical Emergency Teams (eg median of time of arrival).

It is also mandatory to put information on the number of patients in the hospital emergency department and the hospital admission room or the number of medical personnel in the units of the system. The manner of organization and operation of radio communication with individual system units and units cooperating with the system must also be described in such a document. The plan also takes into account the provisions of international agreements regarding cross-border cooperation as part of emergency medical services. Certain elements of the plan concerning cooperation with units cooperating with the system are agreed with the appropriate heads of individual units, eg the Head of the Provincial Military Staff, the Voivodship Commander of the Police, the Voivodship Commander of the State Fire Service or the commandant of the Border Guard unit. Updates to the plan are made by the voivode and approved by the director of the relevant voivodship branch of the National Health Fund and heads of individual units cooperating with the system⁶.

It is worth noting that from 1 January 2014 the Act came into force from November 22, 2013, about the Emergency Notification System, which is also an element of the Crisis Management System. Its essence is "mediating" between the citizen and the Medical Emergency System and observing the development of the situation so that, if necessary, engage the necessary entities to operate (services, inspections, guards). The assumption of the system is the functioning of professional Rescue Notification Centers servicing all emergency calls according to the same procedures. The operators of emergency numbers answer calls, and on the basis of the information they have gathered, forward the call to the emergency services. The operator receives automatically the location data of the caller. In the case of applications from mobile phones, these are geographical coordinates, the number of the caller and the details of the person to whom the telephone is registered. In the case of a call from a landline, the operator receives the exact address and details of the person to whom the telephone is registered. There is also the option of identifying restricted numbers. (Piwowarski, Rozwadowski, 2016) The accepted and qualified notification in the Emergency Notification Center is forwarded to the appropriate emergency service, which deals with the appropriate forces and resources depending on the needs of a given application. Their number and the distribution in the province depends on the decision of the given voivode. Currently, the emergency notification system consists of 16 provincial Rescue Notification Centers, 6 of which are of a nature with extended IT functionality

⁶ See: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa dn. 28 listopada 2017 roku poz. 2195, Obwieszczeni Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym.

and the Emergency Notification Center for the capital city of Warsaw and the Technical Monitoring Supervision Center.

In order to strengthen the state's influence on the health security of citizens, in April 2018 the Parliament passed a law on the nationalization of emergency medical services. Amendment of the Act on State Medical Rescue, it envisages entrusting contracts for performing tasks of emergency medical teams, only to medical entities (independent public health care institutions, budgetary units and companies whose shares in a larger number belong to the state treasury or territorial self-governments). The changes also concern medical dispatchers. It is planned that from 1 January 2028, 1 medical dispatch office will function in each province with the exception of the silesian and masovian district where there are to be two of them. The amendment also increased the list of people who could use the privilege of public officials for employees of hospital emergency departments, medical dispatchers and provincial coordinators of emergency medical services. This is to protect and prevent physical and verbal attacks of staff by patients and their family members⁷.

Providing health security is one thing from the priority tasks of the state. Therefore, since the last decades, special emphasis has been placed on the development of the Medical Emergency System in Poland, introducing more and more modern and effective organizational and technical solutions. To save the health and lives of citizens, rapid help at the scene and transport and continuation of treatment at the right center are of great importance. Despite some organizational difficulties, it seems that the current organization of the Polish Medical Rescue System, along with the with a suitably qualified medical team, it allows saving lives at the scene of the event. Through well-organized, fast evacuation and treatment of the victim in a specialist center in accordance with health indications, it allows citizens to provide a good level of health security also in emergency situations of health and life risks.

Bibliography:

BAGIŃSKI, J. 2008. *Nowe zarządzanie kryzysowe w praktyce: gotowe procedury, plany reagowania, schematy organizacyjne według nowych przepisów*. Poznań, 2008.

DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ. *Obwieszczeni Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 listopada 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym*. Warszawa dn. 28 listopada 2017 roku poz. 2195.

⁷ See: Dz. U. 2018 poz. 1115. Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym oraz niektórych innych ustaw .

DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ. *Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym*. 2006. Nr 191 poz. 1410.

DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ. *Ustawa z 25 lipca 2001r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym*. 2001. nr 113 poz. 1207.

DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ. *Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym oraz niektórych innych ustaw*. 2018 poz. 1115.

FALECKI, J. 2017. *Analiza udziału systemów ratowniczych w zarządzaniu kryzysowym*. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu Zarządzanie, nr. 2, 2017.

GAŁĄZKOWSKI, R. 2011. *Wiosna w LPR-ze*. Na Ratunek 2011, nr 3.

JAROSŁAWSKA – KOLMAN, K., ŚLĘZAK, D., ŻURATYŃSKI, P. 2016. *System Państwowego Ratownictwa w Polsce*. Zeszyty Naukowe SGSP2016, Nr 60/4/2016.

KONIECZNY, J. 2001. *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, wypadkach i katastrofach*, Poznań – Warszawa 2001, s. 192.

SIKORA - WOJTAROWICZ, K., MIENARTOWICZ, A. 2005. *Funkcjonowanie Systemu Powiadamiania Ratunkowego w Polsce. Założenia i Praktyka*. Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2005, vol 9, nr 2.

PIWOWARSKI, J., ROZWADOWSKI, M. 2016. *System zarządzania kryzysowego jako element bezpieczeństwa narodowego*. ASO.A. 7(1)/2016/344-368, ISSN 2300-1739, s:345 m- 360.

SKOCZYLAS, P., KARKOWSKI, T. 2017. *Nowoczesne tendencje w zarządzaniu ochroną zdrowia*. Wydawnictwo Społeczna Akademia Nauk. Łódź – Warszawa 2017 r.

www.arslege.pl. [accessed:15.01.2019].

www.lpr.com.pl [accessed online: 15.01.2019]

<https://bip.malopolska.pl/muw,a,14031> [accessed: 17.01.2019].

DIMENZIE VÝSKUMU BEZPEČNOSTI ŠTÁTU V ZMYSLE KRITICKEJ TEÓRIE MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV. APLIKÁCIA NA SITUÁCIU ČIERNEJ HORY*

THE DIMENSION OF STATE SECURITY RESEARCH IN THE CONCEPT OF CRITICAL THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS. SITUATION APPLICATION TO MONTENEGRO

Roman Hlobeň¹ – Rastislav Kazanský²

ABSTRACT

This contribution presents theoretical approach research to the application of critical theory of international relations to the processes of Montenegro integration. The authors presents importance of integration as a model to be applicable to the development of theory of international relations. Montenegro as a small state is an example of field of such a kind research with key task to deduce general principles of integration dimensions.

Key words: Montenegro, integration. NATO, European Union, security, critical theory of international relations

Bezpečnosť je multidimenzionálny pojem. Vývoj názorov naň prešiel pomerne bohatým historickým vývinom. Je námetom stoviek publikácií, kníh, učebníc alebo monografií, tisícok vedeckých a odborných štúdií, článkov alebo príspevkov z rôznych konferencií a obrovského množstva ďalších prác a komentárov publikovaných alebo prezentovaných po celom svete. Ich autori v nich prinášajú celý rad rôznych názorov a pohľadov na bezpečnosť (Ivančík, 2012, s. 42). Ak chceme preto tento pojem vyjadriť definíčne presne, stojíme pred náročnou úlohou. V prvom rade je potrebné rozlíšiť jednotlivé dimenzie; jednotlivé zákutia; získať obraz, ako sa tento pojem klasifikuje, aké štruktúry obsahuje a akým spôsobom zasahuje do existencie človeka, skupiny, štátneho režimu, ale aj medzinárodného spoločenstva (Lasicová – Ušiak, 2012, s.7).

V súčasnosti majú analytici na výber množstvo klasifikačných kritérií, množstvo teórií a rozsiahly metodologický aparát. Je to v porovnaní s obdobím

* Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0545/17 Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny“

¹ Roman Hlobeň, PhDr., externý doktorand, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika

² Rastislav Kazanský, doc. PhDr., PhD., EMBA, vedúci katedry, Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, rastislav.kazansky@umb.sk

pred polstoročím veľká zmena. Na počiatku 50. rokov 20. storočia, keď sa formoval fenomén nazývaný Studená vojna, boli kritéria delenia oveľa jednoduchšie. Bezpečnosť sa delila na vojenskú a nevojenskú. Tiež sa rozlišovalo medzi exkluzívnou a inkluzívnou formou bezpečnosti. Prvá – exkluzívna znamenala, že štáty sa stanú členmi elitnej organizácie NATO, ktorá prijímala členov na základe splnenia predpísaných kritérií v zmysle článkov Severoatlantickej zmluvy. Inkluzívna bezpečnosť bola artikulovaná v súvislosti s členstvom v medzinárodných organizáciách, ako napr. OSN, kde podmienky členstva tiež boli dané, ale v porovnaní s NATO veľmi mierne – povedané zjednodušene. Našu ďalšiu analýzu chceme začať najprv zovšeobecnením. 80. roky 20. storočia priniesli nové inputy do agendy bezpečnosti. Kultivovala sa tzv. subjektívna a objektívna bezpečnosť, t.j. bezpečnosť, ale tiež hrozby a riziká vnímané na základe mentálnej dispozície subjektu. Potom, objektívna bezpečnosť, ale tiež hrozby a riziká nezávislé na vôli človeka a existujúcich vzťahov v spoločnosti, ktoré mohli byť vnímané „ako objektívne príčiny“ napr. vojny, konflikty, operácie a pod. (Korzeniewski, 2008) a ich riešenia (Hofreiter, 2008).

Existujú aj mnohé ďalšie delenia bezpečností, vyplývajúce z toho, že nie je doteraz s úplnou presnosťou objasnené, či je bezpečnosť, resp. bezpečnostná veda samostatnou vednou disciplínou, alebo je súčasťou napr. bezpečnostných či strategických štúdií alebo politických vied; či je to autonómna alebo transhraničná vedná disciplína (Lasicová – Ušiak, 2012). Predpokladáme, že to z hľadiska výskumu nie je natoľko dôležité, fakticky mnohé disciplíny sa formovali ešte dlhší čas a nikdy vo vede nehralo úlohu, či sú málo, alebo viac štrukturované.

Pre náš zámer je však dôležité konkretizovať kontext bezpečnosť a štát. Čo je a čo nie je garantom bezpečnosti v štáte, ak bezpečnosť tentokrát vnímame v klasickom ponímaní ako ochranu územia (trvalého charakteru), ochranu hraníc, ochranu obyvateľstva, spoločenského systému, kultúrnych hodnôt, ekonomického statusu a politického systému, ktorý vie obmedziť alebo úplne eliminovať konflikty. Rôzne teórie medzinárodných vzťahov (napr. realizmus, liberalizmus a i.) majú rôzne charakteristiky vyššie uvedených atribútov bezpečnosti štátu. Ak budeme postupovať v nami zvolenej metodologickej konštelácii a využijeme kritickú teóriu medzinárodných vzťahov na charakteristiku bezpečnosti štátu, budeme pracovať s tromi dimenziami tejto teórie, ktoré sme uviedli v metodologickej časti projektu (normatívna, sociologická, praxeologická).

Prvá dimenzia má normatívny charakter a súvisí s politickou organizáciou štátu, ktorú už poznal antický autor Thukydides (Dějiny peloponézske války). Antický filozof správne pochopil, že zásadným dôvodom peloponézskych vojen (čiže regionálnych vojen susediacich štátov) bola rastúca moc Atén v pomere k iným strategicky dôležitým mestám (napr. Sparta). Vzniknutá a pretrvávajúca nerovnováha síl, isté utláčanie slabších/menších štátov zo strany silných, obmedzovanie ich rozvoja, ekonomické diskrepancie, etnické konflikty a

xenofóbia, boli trvalými príčinami konfliktov, pretože normatívne alebo politické usporiadanie nedokázalo tejto situácii zabrániť, naopak, zhoršovalo ju. Dôrazne k tomu prispela aj vláda tzv. tyranov (zmysel bol podobný ako dnes, ale nie totožný). Preklad peloponézskych vojen, ako ho uvádza Thukydides, naznačuje najdôležitejšiu premisu – nerovnosti nemôžu byť odstránené len vojenskou silou, etnickými čistkami a genocídou (Slovník antickej kultúry). K tomuto autorskému hodnoteniu niet čo dodať, iba to, že takmer podobné príčiny viedli aj k vojnám na západo Balkáne od počiatku 90. rokov 20. storočia, avšak explicitnejšie príčiny existovali už oveľa skôr. Zárodok môžeme hľadať vo vtedajšom stave medzinárodnej situácie, ktorá sa v 90. rokoch radikálne zmenila, najmä z hľadiska politických systémov. Zanikol Sovietsky zväz a s ním sa rozpadol aj sovietsky, resp. východný blok. Demokratická transformácia postsovietskeho priestoru bola veľmi zvláštna. Niekde „nežné revolúcie“, niekde „farebné“ s následnými konfliktami; na západnom Balkáne to boli vojny, konflikty, etnické čistky a genocídy. Čierna Hora, do roku 2006 federatívne spojená so Srbskom, získala v tom roku nezávislosť. Ale dovtedy, ako susedný štát konfliktných území a súčasť Srbska, čelila nasledovným bezpečnostným problémom:

- Juhovýchodná Európa bola v rokoch 1991-1999 teritóriom, kde sa odohrávali kruté vojny, ktoré nemali obdobu od 2. svetovej vojny; konflikty, v rámci ktorých bola nevyhnutná reakcia zo strany medzinárodnej komunity prostredníctvom vojenských operácií. Týmto vojnám a ich riešeniu s pomocou medzinárodného práva bude venovaná III. kapitola dizertačnej práce. Čierna Hora (ešte ako súčasť Srbska) začala už po roku 1999 sumarizovať vlastné riziká a hľadať riešenie pre nasledovné problémy:
 - Boj s organizovaným zločinom, kde sa veľmi zhoršila situácia práve v čase vojen
 - Obrovská migrácia do zahraničia
 - Etnické napätie medzi minoritami (Albánci, Srbi, Moslimovia/Bosniaci), ktoré sa prejavilo aj v činnosti politických strán
 - Etnické napätie na základe „zvláštneho statusu“ minorít v edukačnom systéme
 - Nezávládnutie autority zo strany štátu voči občanom (Montenegro On The Brink: Avoiding Another Yugoslav War, 2000, s. 9-11).

Záver k analýze prvej dimenzie – normatívnej – je nasledovný: príčiny ohrozenia bezpečnosti, prechod do konfliktov a tragických vojen v sledovanom období a na konkrétnom teritóriu boli v tom, že sa všetky naakumulované problémy riešili tvrdou silou.

Druhá dimenzia kritickej teórie medzinárodných vzťahov má podľa citovaných autorov sociologický charakter a súvisí s potrebou skúmať pôvod a vývoj moderného štátu a systému usporiadania štátov ako celku, ako

medzinárodného spoločenstva. Nedostatkom a predmetom kritiky bol postoj Juhoslávie najprv k Sovietskemu zväzu v roku 1948, keď došlo k rozkolu trvajúcemu pol storočie.

Niektorí autori (napr. John G. Ruggie) podotýkajú, že Juhoslávia neprešla čiastočným „rekultivačným procesom“ ako napr. Maďarsko a Poľsko v 50. rokoch 20. storočia, Československo v 1968 v čase normalizácie, aj NDR, kde to bol v podstate trvalý stav. „Svoje revolúcie“ mali aj Bulharsko a Rumunsko, aj pobaltské štáty, len sa neodohrávali tak verejne ako v strednej Európe, boli viac ilegálne a disidentné (Waever, 2005)

Svoju štátnosť a suverenitu európske štáty väčšinou odvodzovali od Vestfálskeho mieru (17. storočie), alebo od Versailleského systému (20. storočie), nielen symbolicky, ale aj funkčne. Juhoslávia, hoci za svoj vznik tiež vďačí Versailleskému systému, bola viac orientovaná do minulosti a ťažko nadväzovala medzinárodnú spoluprácu, či už s Východom alebo so Západom. Etnické a nacionálne animozity, ktoré sa občas prejavovali aj v iných európskych (najmä stredoeurópskych) štátoch, boli skôr politicky účelové. Nefungovali ako súčasť národnej identity napr. Srbov, Chorvátov, Albáncov, Bosniakov alebo náboženskej identity a mali trvalý charakter.

Napriek osobitým autonómnym systémom minorít, napr. v Srbsku (ale aj v iných štátoch Balkánu), sa tento systém ukázal ako veľmi zraniteľný, keďže ho mohla centrálna vláda kedykoľvek zrušiť, ako sa to stalo v Kosove. Na druhej strane, takmer bez ujmy prežila Vojvodina, možno preto, že vyst'ahovalectvo zo Slovenska a následná asimilácia sa uskutočnili o necelé dve storočia neskôr, zatiaľ čo Kosovo bolo historicky a religiózne staršou súčasťou Srbska.

Pre Čiernu Horu mala táto nedodrhaná sociologická dimenzia vážne dôsledky pre bezpečnosť: protirečenie Čiernej Hory vo vzťahu k Belehradu ešte počas federácie so Srbskom viedlo k tomu, že Podgorica vyhodnotila Miloševičov režim ako antireformistický a antidemokratický; v podstate zo sociologického hľadiska – ako škodlivý pre občanov Čiernej Hory, čo malo za následok urýchlenie občianskeho hnutia za samostatnosť a odstúpenie od federatívneho zväzku so Srbskom (Montenegro on the Brink, 2000, s. 12-14). Politické elity v Belehrade však odmietali takéto vysvetlenie občianskej angažovanosti Čiernej Hory. Navyše, tento postoj vnímali ako etickú nenávisť zo strany Čiernohorcov voči Srbsku (Montenegro on the Brink, s. 18-19).

Tretia dimenzia kritickej teórie medzinárodných vzťahov vypovedá o tzv. praxeologickej rovine vzťahov medzi štátmi; je teda zameraná na praktické možnosti zmeny v medzinárodných vzťahoch vyplývajúce z nevyhovujúcej a nebezpečnej situácie. Možno konštatovať, že praktické možnosti sa, v prípade Čiernej Hory, ukázali veľmi rýchlo. Uskutočnilo sa referendum o samostatnosti, v ktorom sa úspešne finalizovala túžba národa po vlastnej štátnej identite. Prax ukázala, že tento multikultúrny štát, kde podľa ostatného sčítania z roku 2011 žije asi 45% Čiernohorcov, 28,7% Srbov, 8,6% Bosniakov, 4,9% Albáncov, 3,2 % Moslimov, ktorí sa považujú tiež za etnickú minoritu, je aj nábožensky

nejednotný. 72,1% občanov sú pravoslávni, 19,1% moslimovia, 3,4% patrí k rímskokatolíckemu vierovyznaniu.

Majú však spoločný jazyk, uvádzaný ako srbčina alebo čiernohorčina, rovnaký používateľský status má písmo latinka aj cyrilika (Podhorský, 2018).

Referendum o nezávislosti prebehlo 21. mája 2006, otázka bola formulovaná

v podobe, či má Čierna Hora vystúpiť z federatívneho zväzku so Srbskom a stať sa nezávislou republikou. Referenda sa zúčastnilo 86,3% občanov; 55,5% na túto otázku odpovedalo kladne, čím bol zároveň aj dosiahnutý bezprecedentný limit stanovený EÚ – išlo o unikátnu formulu, kedy pre platnosť referenda bolo potrebné dosiahnuť minimálnu hranicu 55% oprávnených voličov (Podhorský, 2018). Dňa 3. júna 2006 bolo zvolané mimoriadne zasadanie čiernohorského parlamentu, Skupštiny, kde bola prijatá Deklarácia o vzniku samostatnej a nezávislej Čiernej Hory.

Týmto aktom sa pre Čiernu Horu otvorila možnosť uchádzať sa o asociačné a partnerské dohody do európskych integračných štruktúr. Z hľadiska úspešnosti sa vôľa Čiernohorcov naplnila dňa 5. júna 2017, keď ako členský štát NATO získala nové bezpečnostné garancie, ale zároveň i nové úlohy a vízie.

Literatúra:

BELL-FRIALKOFF, A. 2003. *Etnické čistky*. Praha: PRÁH, 2003. 327s. ISBN 80-7252-070-9

BRIŠKA, F. 2004. Model zjednotenej Európy v dejinách filozofického a politického myslenia. In *Slovensko Európe – Európa Slovensku*. Banská Bystrica: Euroatlantické centrum, 2004. 105s. ISBN 80-969163-3-5

Civilian Deaths in the NATO Air Campaign. In: Human Rights Watch 12, no. 1 (D), February 2000

GYARFÁŠOVÁ, O. 2009. Vnímanie bezpečnostných hrozieb verejnosťou. In *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2008-2009*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2009. ISBN 978-80-970041-0-1. Str. 275-285.

HAMPSON, F. O. 2013. Human Security. In *SECURITY STUDIES*. ISBN 978-0-415-78281-4. Str. 279-294.

HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206s. ISBN 978-80-8040-347-8

HOSCHEKOVÁ, D. 2006. Európska identita z pohľadu kultúrnych systémov. In *INTERPOLIS 2006*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2006. ISBN 978-80-8083-375-6. Str. 58-64.

- IVANČÍK, R. 2012. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 1, s. 38-57. ISSN 1336-9202.
- JUDT, T. 2007. *Povojnová Európa. História po roku 1945*. Bratislava: SLOVART, 2007. 811s. ISBN 978-80-8085-185-9
- KAUFMAN, STUART, J. 2008. Ethnic Conflict. In *SECURITY STUDIES*. London and N. Y. 2008. ISBN: 978-0-415-78281-4. Str. 264-278.
- KOPER, J. 2004. Má malý národ šance presadiť sa v Európskej únii? In *Slovensko Európe – Európa Slovensku*. Banská Bystrica: Euroatlantické centrum, 2004. ISBN 80-969163-3-5. Str. 56-59.
- KORZENIOWSKI, I. F. 2008. *Securitologia*. Krakow: EAS, 2008. 312s. ISBN 978-83-925072-1-5
- LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: VEDA, 2012. 263s. ISBN 978-80-224-1284-1
- MONTENEGRO ON THE BRINK: Avoiding another Yugoslav war (2000), project on ethnic relations /per/ princeton, USA, počet strán 42. Správa zo seminára Budva, Juhoslávia, december 1999
- NATO/Federal Republic of Yugoslavia „Collateral Damage“ or Unlawful Killings? Amnesty International Report (London: AI, June 6, 2000)
- NEČEJ, E. 2004. Juhovýchodná Európa. In *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003-2004*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2004. ISBN 80-88842-71-9. Str. 143-151.
- Heslo Jugoslávie. In *Oxfordský slovník světové politiky*. Praha: Ottovo nakladatelství s.r.o, 2000. 1090s. ISBN 80-7181-463-6
- PLESU, A. 2001. *Minima moralia. (Poznámky k etike intervalu)*. Bratislava: Kalligram, 2001. 111s. ISBN 80-7149-435-6
- PODHORSKÝ, M. 2018. *Čierna Hora – pruvodce na cesty*. Praha: Freytag & Bernát, 2018. 179s. ISBN 978-80-7316-080-7
- ŠÍSTEK, F. 2017. *Dějiny Černé Hory*. Praha: NLN, s.r.o., 2017. 614s. ISBN 978-80-7422-498-0
- ŠTÚR, Ľ. 1993. *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava: GORA, 1993. 175s. ISBN 80-901173-2-5
- THUKYDIDES. 1972. *History of Peloponnesian war*. London: London Pengiun, 1972. Book I. chapter 1
- WAEVER, O. 2005. John G. Ruggie: transformace a institucionalizace; Budoucnost mezinárodních vztahu. Centrum strategických štúdií, Brno, 2005, str. 191-227 ISBN 80-903333-5-4.

TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ DEFINÍCIE MIEROVEJ OPERÁCIE

TERMINOLOGY OF DEFINITION PEACEKEEPING OPERATION

Ľubomír Hreha¹ - Zdeněk Rajda²

ABSTRACT

One of the tools for maintaining the peace and security of the international community, or for tensioning and stabilizing tensions in crisis areas or for the reconstruction of the country after an armed conflict, can be considered as peace operations. Authors focus on peace operations mainly in terms of processing the results of individual missions, but only a narrow circle of scientific authorities is involved in terminology. The aim of this paper is to contribute to the issue in question and to point out the meaning of the terminological basis of the definition of peacekeeping operation.

Key words: *peacekeeping operation, Terminology, United Nations Organisation, NATO*

Úvod

Dynamika zmien v bezpečnostnom prostredí spolu s prudkým technologickým pokrokom, prehľbujúca sa globalizácia a rast súčasných a vznik nových prevažne asymetrických bezpečnostných hrozieb si zo strany medzinárodného spoločenstva vyžadujú neustále nové nároky na vytváranie účinných nástrojov na udržiavanie mieru a bezpečnosti. Za jeden z nástrojov na udržiavanie mieru a bezpečnosti medzinárodného spoločenstva, prípadne na tíšenie a stabilizáciu napätia v krízových oblastiach či obnovu krajiny po prípadnom ozbrojenom konflikte možno považovať mierové operácie.

Zmenu bezpečnostného prostredia a pohľad naň ovplyvnil koniec studenej vojny, čo sa v konečnom dôsledku podpísalo aj na vývoji mierových operácií. Charakter mierových operácií je diametrálne odlišný od tých v minulosti. Dnes je to vzhľadom na dynamicky meniace sa bezpečnostné prostredie veľmi komplexná činnosť, ktorá si vyžaduje aktualizáciu postupov, koordináciu a aplikáciu najnovších poznatkov v rovine vojenskej aj politickej. Výsledok mierovej operácie zväčša záleží práve od politických rozhodnutí a ich aplikácie. Spravidla platí, že ak nie je mierová operácia úspešná, tak nie je úspešná ani politika, ktorá

¹ Ľubomír Hreha Ing. Mgr., externý doktorand Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, hrehalubomir@centrum.sk

² Zdeněk Rajda, Ing. JUDr., externý doktorand Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, zdenek@ak-judrrajda.cz

k takému postupu viedla. Vývoj tradičného peacekeepingu pod záštitou OSN prešiel mnohými zmenami, najmä vplyvom geopolitických zmien a rastúcim bezpečnostným hrozbám nevojenského charakteru. Prebiehajúce zmeny v globálnom, kontinentálnom aj regionálnom bezpečnostnom prostredí významne ovplyvňujú nielen tradičné schémy vojenského myslenia, ciele aj činnosti, ale aj charakter použitia vojenských síl v mierových operáciách a spôsob ich vedenia. Po konci skrytého konfliktu medzi Západom a Východným blokom sa súčasťou mierových operácií popri klasickému piecekeepingu stali aj také opatrenia, ktoré podporujú organizovanie volieb, šírenie demokracie či opatrenia na dodržiavanie a presadzovanie ľudských práv, podpora rozvoja štátnej správy a podpora rozvoja bezpečnostného sektora.

Mierové operácie tak už nemajú výlučne vojenský charakter, ale svojou povahou pôsobia v priestore konfliktu aj diplomatickými nástrojmi, politickými aj ekonomickými činnosťami. Nemožno opomenúť fakt, že každá takáto mierová operácia je svojou povahou jedinečná či už z pohľadu politického rámca, podmienkami za akých je vedená, plnením úloh i mandátom. V súčasnosti je hádam najdôležitejší politický rámec mierovej operácie. Politické elity, ktoré sú na čele národných štátov, či diplomatické elity v medzinárodných organizáciách, a iné popredné elity z vojenských aliancií, mimovládnych organizácií určujú spôsob vedenia mierovej operácie.

1 Terminológia mierovej operácie

Úvodom tejto kapitoly je nutné konštatovať, že záujem odbornej verejnosti na témach súvisiacich so skúmaním problematiky mierových operácií je v porovnaní s inými témami nižší, nie však zúfalý. Obzvlášť po utíchnutí napätia medzi Západom a Sovietskym zväzom sa začali objavovať mnohé publikácie, odborné články, príspevky, ktoré sa zaoberali problematikou mierových operácií. Väčšina autorov sa však nevenovala teoretickej rovine skúmania danej problematike či výkladom pojmov, ale analýzam konkrétnych operácií medzinárodného krízového manažmentu a ich mapovaniu, hodnoteniu z hľadiska úspešnosti či neúspešnosti, pričom je používaný rozdielny pojmový aparát, nejestvuje jednotná terminológia a jednotné definície. Dokonca ani oficiálne dokumenty jednotlivých organizácií medzinárodného krízového manažmentu (OSN, NATO, EÚ..) sa nezhodujú vo výklade terminológie. Autori Invančík (2013), Bureš (2008), Bellamy a Williams (2004) zhodne tvrdia, že v problematike teórie mierových operácií sa vždy vyskytuje množstvo nezodpovedaných otázok a to najmä preto, že väčšina publikovanej literatúry sa venuje praktickým problémom konkrétnych mierových operácií. Každý autor nazerá na problematiku svojou optikou, rozdielnym uhlom pohľadu. Ponúkajú rôzne vojenské, ekonomické či politické pohľady na mierové operácie a opisujú charakter vedenia jednotlivých operácií a ich výsledky. Bureš hovorí, že takto

vznikajú prípadové štúdie z mierových operácií, avšak k prínosu čo do teórie a koncipovaniu nejakých univerzálnych definícií nedochádza.

Veľkým prínosom pre tému mierových operácií je akademické prostredie. Jedným z prínosov pre rozvoj teórie v oblasti mierových operácií sú autori venujúci sa témam medzinárodného krízového manažmentu ako Jurčák, Ivančík, Bučka, Nečas, Kelemen, Kazanský a iní, ktorí sú autormi a spoluautormi množstva odborných a vedeckých článkov, učebníc a monografií. V popredí pozornosti je publikácia od Jurčáka a kol. (2009) Organizácie medzinárodného krízového manažmentu a monografia od Bučku a Rišianovej (2010) Účasť OS SR v mierových operáciách. Nemalým prínosom pre danú problematiku sú tiež články v zborníkoch z medzinárodných vedeckých konferencií organizovaných Akadémiou ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Vysokou školou bezpečnostného manažérstva v Košiciach či Fakultou politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela.

Je potrebné konštatovať, že v oblasti mierových operácií nie je prijatá žiadna univerzálne akceptovaná definícia. Podobne je na tom aj medzinárodné právo, ktoré nedefinuje žiadnu záväznú definíciu mierovej operácie. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu používajú rozdielnu terminológiu. OSN používa inú terminológiu, inú používa NATO a inú EÚ. Je to dôsledkom tej skutočnosti, že samotný pojem mierová operácia je pojem všeobecným, ktorý zahŕňa nielen mierové operácie OSN ale taktiež aj operácie podpory mieru zastrešované Severoatlantickou organizáciou NATO a mierové operácie krízového manažmentu pod záštitou EÚ. Je to predovšetkým tým, že pojem mierová operácia je jednoduchý, zrozumiteľný a výstižný v porovnaní s názvami operácií NATO a EÚ.

2 Definícia mierovej operácie

Definícií pojmu mierová operácia je pomerne mnoho. Každý autor na definovanie používa svoj uhol pohľadu avšak takýto jav nie je ničím výnimočným. Nie je prekvapujúce, že najviac definícií mierovej operácie ponúkajú práve popredné akademické elity. Jurčák a kol. definujú mierové operácie ako „operácie medzinárodného spoločenstva na prevenciu a riešenie konfliktov, ktoré ohrozujú mier a bezpečnosť vo svete.“ Zúna (2010) definuje mierovú operáciu za reprezentanta širokej škály politických, diplomatických, ekonomických a vojenských činností, pričom je každá mierová operácia jedinečná svojim mandátom, rámcom, charakterom plnených úloh a podmienkami za akých je vedená. Diehl (2008) definuje mierovú operáciu ako jednu z mnohých stratégií používanú k vedeniu a riešeniu konfliktu.

Zahraničná literatúra nám rovnako ponúka rôzne variácie definície mierovej operácie. Goulding definoval mierové operácie ako operácie zriadené OSN, so súhlasom zúčastnených strán, s cieľom pomôcť kontrolovať a vyriešiť problémy medzi nimi, pod vedením a kontrolou OSN na kolektívne náklady

členských štátov a s vojenským a ďalším personálom vybavením im dobrovoľne poskytnutým, jednajúci nestranne medzi stranami a užívajúci silu len v minimálnom možnom rozsahu. V odbornej literatúre sa stretávame namiesto pojmu mierové operácie OSN s pojmom peacekeeping. Tento termín možno vykladať ako udržiavanie mieru a používa sa ako synonymum k pojmu mierová operácia. Objavoval sa v mnohých oficiálnych dokumentoch OSN, pričom peacekeeping predstavuje len jeden z viacerých nástrojov na zaistenie a udržiavanie mieru.

Z najvýznamnejších organizácií medzinárodného krízového manažmentu používa OSN najkomplikovanejšiu terminológiu. OSN nemá vytvorenú žiadnu univerzálne uznávanú terminológiu a jednotný prístup k problematike mierových operácií, dokonca nie je definovaná ani v kľúčovom dokumente OSN - Charte OSN. O mierových operáciách však pojednáva doktrína OSN pre jej operácie (United Department of Peacekeeping Operations), v ktorej mierové operácie širšie definované ako „škála operácií k prevencii, zvládaniu a/alebo riešeniu násilných konfliktov a/alebo k redukcii nebezpečenstva ich obnovenia“ (United Department of Peacekeeping Operations, 2008, s.98).

Terminologický zmätok používaný v kontexte mierových operácií OSN nastáva tesne po období studenej vojny. Mnoho autorov sa vtedy snažilo tento problém s definovaním vyriešiť, výsledok bol však opačný. Pribudli nové termíny a definičná nejednotnosť sa prehĺbila. Niektorí autori prišli s ambíciou kategorizovať mierové operácie chronologicky a z hľadiska funkcií, ktoré operácie plnia. Vzniklo tak rozčlenenie na dve kategórie:

1. tradičné mierové operácie – obdobie studenej vojny
2. peacekeeping – obdobie po skončení studenej vojny (Bureš, 2007)

V podobnom duchu rozčlenil mierové operácie OSN aj Hansen a kol.:

1. mierové operácie pred rokom 1989 – tradičné mierové operácie
2. mierové operácie po roku 1989 – multidimenzionálne mierové operácie

Hillen v publikácii *Modré prilby* (Blue Helmets) (1996) ponúka na mierové operácie iný pohľad. Mierové operácie rozčlenil do troch skupín:

1. pozorovateľské misie
2. tradičné mierové operácie
3. mierové operácie druhej generácie, ktorých doplnkom sú operácie na vynútenie mieru delegované OSN ďalším organizáciám, ktoré sú na to vojensky kompetentné (Ivančík, 2013)

Niekdajší generálny tajomník OSN Boutros Boutros Ghali koncipoval mierové operácie z hľadiska plnenia a načasovania v konflikte na:

1. peacekeeping – udržiavanie mieru
2. peacemaking – vytváranie mieru
3. peacebuilding – budovanie mieru
4. peace enforcement – vynútenie mieru

Ďalšia klasifikáciu mierových operácií uvádza vrcholová doktrína pre mierové operácie OSN (UN Peacekeeping Operations Capstone Doctrine, 2008) nasledovne:

1. Prevencia konfliktov – conflict prevention - využívanie diplomatických metód a opatrení na zabráňovanie stupňovaniu vnútorného napätia v krajine alebo regióne do väčšieho násilného konfliktu. Ide o tzv. preventívnu diplomaciu prostredníctvom vyjednávačov OSN, preventívne rozmiestnenie jednotiek alebo vytváranie „klímy“ na vybudovanie dôvery. Jedná sa teda o úsilie zabrániť ďalším sporom prostredníctvom diplomatických metód v podobe vyjednávania, sprostredkovania či uzmierovania. Preventívnym rozmiestnením jednotiek sa rozumie nasadenie mierových síl v konflikte s cieľom zamedziť eskalovaniu násilného konfliktu a prispieť tak budovaním dôvery priamo v regióne.
2. Vytváranie mieru – peacemaking – charakterizujeme ako opatrenia prostredníctvom diplomatických metód na riešenie už vzniknutých konfliktov. Cieľom je dostať znepriatelené strany za jeden rokovací stôl a dospieť k vzájomnej dohode a k spokojnosti všetkých zúčastnených strán.
3. Udržanie mieru – peacekeeping – možno charakterizovať ako aktivity určené na zachovanie mieru, nech je akokoľvek krehký po zastavení bojov. Cieľom je udržať prímerie a dosiahnuť tak mierovú dohodu znepriatelených strán.
4. Vynútenie mieru – peace enforcement – predstavuje aktivity s použitím donucovacích opatrení, vrátane takých ako je použitie vojenskej sily s mandátom Bezpečnostnej rady OSN. Tieto aktivity majú za cieľ obnoviť medzinárodný mier a bezpečnosť pokiaľ Bezpečnostná rada OSN zaznamená existenciu hrozby pre mieru, porušenie mieru alebo akt agresie.
5. Budovanie mieru – peacebuilding – je zdĺhavý proces vytvárania podmienok na vytvorenie udržateľného mieru. Zahŕňa širokú škálu opatrení, ktoré sú zamerané na zníženie rizika opätovného vzniku konfliktu. Ide o riešenie komplexného stavu regiónu po ukončení konfliktu medzi jeho aktérmi. Tieto aktivity sa zameriavajú a vytváranie podmienok pre riadny chod štátu a spoločnosti. OSN v tomto prípade zohráva úlohu akéhosi mediátora, prostredníka, ktorý má v prípade vzniku problémov zabezpečiť pokojné rokovania. (Jurčák a kol., 2009)

Na rozdiel od OSN aj EÚ pracuje NATO s najprepracovanejšou a jednotnou terminológiou mierovej operácie. Pre svoje operácie používa jednotný pojem Peace Support Operation – operácie na podporu mieru. V doktríne Allied Joint Publication 3.4.1 – Peace Support Operation sú tieto operácie definované ako „multifunkčné operácie, prevádzané nestranne, spravidla uskutočňované s podporou medzinárodnej organizácie ako OSN alebo OBSE, zahŕňajúce vojenské sily a diplomatické a humanitárne aspekty. Zahŕňajú

operácie na udržiavanie mieru, vynútenie mieru, rovnako ako prevenciu konfliktu, vytváranie mieru, budovanie mieru a humanitárnu pomoc.“ (Ivančík 2013)

Európska únia, podobne ako OSN, nemá a taktiež nepoužíva jednotnú terminológiu pre svoje mierové operácie a vzhľadom na skutočnosť, že väčšina štátov EÚ je aj členským štátom NATO používa aj EÚ v niektorých prípadoch terminológiu Severoatlantickej organizácie. V iných prípadoch zase používa terminológiu OSN. Európska únia pre svoje mierové operácie používa pojem operácie krízového manažmentu, ktoré zahŕňajú záchranné a humanitárne operácie, operácie na udržanie, vytváranie a vynútenie mieru.

Záver

Najvýznamnejšie medzinárodné organizácie ako OSN, NATO či EÚ sa najväčšou mierou podieľajú na mierových operáciách, čím sa na medzinárodnom poli bezpečnosti podieľajú na zabezpečovaní mieru vo svete. Majú najlepší predpoklad, spôsobilosti, zdroje a personál na to, aby eliminovali bezpečnostné hrozby a vznikajúce konflikty vo svete. Moderné asymetrické hrozby si vyžadujú tieto spôsobilosti a kapacity ako aj spôsoby velenia. Jednotlivé operácie sa od seba odlišujú avšak spojením vojenských a civilných možností by vznikla efektívna spolupráca v oblasti mierových operácií.(Kazanský, 2011) Takáto účinná spolupráca by naplnila cieľ a poslanie medzinárodných organizácií krízového manažmentu čím je udržanie mieru, v prípade konfliktu jeho nastolenie a dosiahnutie regionálnej aj svetovej bezpečnosti. OSN už pri svojich mierových operáciách v mnohých prípadoch využíva práve vojenské zručnosti a kapacity NATO.

Mierové operácie v súčasnosti možno charakterizovať ako komplexné akcie, v ktorých vojenský aj civilný personál zložený z politických, ekonomických, právnych a iných poradcov, diplomatov, volebných pozorovateľov a pozorovateľov dodržiavania ľudských práv, humanitárnych a iných pracovníkov plní širokú škálu funkcií. Kladie sa pritom vysoký dôraz na povojnovú rekonštrukciu. Vojenské velenie úzko spolupracuje s lokálnymi autoritami a vojenské prvky prenikajú do väčšej hĺbky miestnej politickej a sociálnej štruktúry a to najmä s pomocou lokálnych nevládných organizácií a ďalších partnerov. Oproti minulosti, keď sa mierové operácie obmedzovali na elimináciu možností vypuknutia konfliktu v záujmových oblastiach veľmocí, súčasné mierové operácie sú komplexnejšie s vyváženým civilným prvkom. Výsledkom súčasných mierových operácií má byť nie len udržanie stavu mieru, ale tiež je snaha o obnovenie konfliktom postihnutej krajiny, prispieť k jej budovaniu a rozvoju.

Vzhľadom na nejednotnú definíciu pojmu mierová operácia, na rôzne zložité poučky od rôznych autorov ponúkame vlastnú jednoduchú definíciu, ktorej ambíciou nie konkurovať, ale prispieť k jednotnej terminológii medzinárodného krízového manažmentu.

Mierovú operáciu tak chápeme ako akciu medzinárodnej organizácie alebo pod spoločným vedením akciu viacerých medzinárodných organizácií s cieľom zaistiť bezpečnosť, mier a rozvoj v oblasti konfliktu s možnosťou použitia sily.

Literatúra:

- BELLAMY, A. J. WILLIAMS, P. 2004. Thinking Anew about Peace Operation. In International Peacekeeping, 2004, Vol. 11, No. 1, s. 1 - 15. ISSN 1353-3312
- BUČKA, P. RIŠIANOVÁ, A. 2010. Účasť Ozbrojených síl Slovenskej republiky v mierových operáciách. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. s. 178. ISBN 978-80-8040-412-3
- BUREŠ, O. a kol. 2008. Teorie a praxe postkonfliktní rekonstrukce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. s. 112. ISBN 978-80-7380-142-7
- DIEHL, P. F. 2008. Peace Operations. Cambridge: Polity Press. s. 211. ISBN 9780745642079
- GOULDING, M. 1993. The Evolution of United Nations Peacekeeping. In International Affairs, 1993, Vol. 60, No. 3, s. 451 - 464.
- HANSEN, W. RAMSBOTHAM, O. WOODHOUSE, T. 2004. Hawks and Doves: Peacekeeping and Conflict Resolution. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2004, s. 1 - 21.
- HILLEN, J. 1998. Blue Helmets: The Strategy of UN Military Operations, Washington: Brassey's Inc. 320 s.
- IVANČÍK, R. NEČAS, P. 2011. Nové trendy v manažmente európskej obrany a bezpečnosti. In: Manažment, teória, výučba a prax: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 250 - 258. ISBN 97880-8040-427-7
- IVANČÍK, R. 2013. Teoretické a terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií. In Politické vedy. Roč. 16, č. 1, 2013, s. 30-57 ISSN 1335 2741
- JURČÁK, V. a kol. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4
- KAZANSKÝ, R. 2011. Bezpečnostná politika Teória konfliktov. Banská Bystrica: FPV a MV UMB. 2011. 126 s. ISBN: 978-80-5570-250-6
- NEČAS, P., ANDRASSY, V. 2018. Diplomatic Missions' Order versus Security and Sustainability, Journal of Security and Sustainability Issues 8(2): 267–276. [https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2\(13\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2(13))
- OSN. 2008. United Nations Peacekeeping Operations. Principles and Guidelines. New York: Department of Peacekeeping Operation. 100 s. Dostupné na:

http://www.effectivepeacekeeping.org/sites/effectivepeacekeeping.org/files/04/DPKO-DFS_Capstone%20Document.pdf

ZŮNA, J. 2010. Vliv změn v bezpečnostním prostředí na budoucí použití jednotek AČR v mírových operacích. Brno: Fakulta ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. 226 s.

ECOLOGICAL AND ORGANIZATIONAL PROBLEMS OF E-MOBILITY

Lech Hyb¹

ABSTRACT

Mobility is one of the key trends of modern times. E-mobility is a challenge of the close future. It is also a challenge to the cities, agglomerations and the regions. Ensuring mobility in rapidly growing cities in Poland and in the world is one of the key challenges for the government of each country. The barriers here are of economic and evolutionary nature factors, the necessity of fighting against the climate change and the ecological safety. It is estimated that by 2040 one fourth of vehicles used in Poland will be electrically driven due to the growing level of pollution and noise. This gives an opportunity for the development of the Polish industry, science and the economic growth.

Key words: *an electric vehicle, social costs, e-mobility, the alternative sources of driving gear, public wealth*

Introduction

Automotive is a large energy consumer and currently its operation depends on oil. The first step in the creation of an electric car was the invention of Alexander Volta. In 1800 he invented a copper-zinc galvanic (Cu-Zn). In 1821, Michał Faraday discovered the phenomenon of electromagnetic induction and demonstrated the basics of electric motor operation. (Westbrook, 2001) Electric cars are used to work intensively in practically all car companies, and many scientific and research works are carried out at universities around the world. An electric car is more environmentally friendly (less harmful to the environment) than a car with an internal combustion engine. Deciding to use an electric car, the problem of petroleum fuels ends.

Ecological and organizational problems of e-mobility

Modern cars - trends do not only concern the problem of power (energy) and drive. Particular attention is paid to new construction materials, new solutions of mechanical assemblies, new steering support systems, as well as a vehicle sharing system. The construction of an electric car is flexible, it can be modified and supplemented with new functions. Road transport is one of the main sources of air pollution emission, posing a threat to the natural environment, health and even life.

¹ Lech Hyb, assistant professor Social Academy of Sciences in Łódź – Off Campus Department in Kielce, 25-562 Kielce ul. Peryferyjna 15, Kielce, Poland, hyb.lech@op.pl

The dynamically developing technical, technological and civilization progress forces the changes within the transport industry, its' kind and its' usage. Almost all car companies conduct profound works on electric vehicles while the universities worldwide undertake numerous scientific and research works on the subject. The increased interest in these cars is the result of:

- the search for more eco-friendly solutions compared to a typical main combustion engine car,
- the concerns related to the depletion of the limited oil supplies in the close future ².

An electric car is more environmentally friendly than a car with an internal combustion engine. E-mobility covers also the development of technology in terms of energy storage and dissemination of electric, hybrid and hydrogen-fueled vehicles. The use of electric engines technology is applicable in public transport but also in the car-sharing system. This means the improvement in the air quality, the improvement of the ecological system, noise reduction and the reduction in the road traffic. Within the car-sharing system one electric car replaces from four to eight combustion cars. E-mobility is, next to public transport or cycling, one of the key elements of sustainable mobility in the cities. Electric vehicles are playing an increasingly important role within the city development plans related to green transport issues.

Organizational problems

The possibilities of the new energy carriers usage in the automotive industry shows the increase in the interest in the electric vehicles in the recent years. Despite of the fact that the share in this market is still small-scale, there are plans of the significant increase in the electric vehicles production in the years to come.

The main reason behind the usage of electricity for the bus as well as passenger cars' drive is:

- the possibility of economic and political independence of the EU countries from the countries owning their own oil reserves,
- the use of electric vehicles in the crowded city centers will contribute to the reduction of pollutant emission in these areas,
- e-mobility is a great challenge for the incoming decades (new infrastructure solutions),
- a new mobility culture leading to the functioning and the development of sustainable transport (an exceptionally tough challenge),
- the adaptation of transport systems to identified needs,

² See: Improving the precision and Comfort of steering
<http://matthwez.republika.pl/statyk14htm>.

- the implementation of the Electro-Mobility Development Plan (Deputy Prime Minister Zbigniew Morawiecki-the electric bus market alone is worth PLN 2,5 billion)³.

At present, the basic strategic document on transport is the Transport Development Strategy until 2020 (with a view to 2030-No. 6 of the council of Ministers dated 22.01.2013). It is a key planning document within the development of transport sector and an integral element of joint management of national strategic documents and, above all, of the Long-term National Development Strategy and National Development Strategy 2020.

The establishment of the network of battery charging stations The best solution for countering the issue of charging electric car batteries would be to build 'electric highways' which would allow the wireless charging. Such technology of charging electric vehicles wirelessly via energy inducers placed under the roadway was developed at Stanford University. The process of charging happens automatically without the need of stopping in order to recharge the batteries. A lane equipped with the wireless chargers would eliminate one out of two biggest defects of electric cars (the other one to be the price). Thus, it would reduce the need to produce smaller and smaller batteries which production normally contributes to overpricing the electric cars.

The cost in England is 500 million pounds (i.e. 25 billion PLN)⁴. The durability of battery life is generally associated with a decrease in capacity. This is a key issue especially in electric cars. Nominally, the capacity of batteries in the above-mentioned vehicle with the 5-year exploitation is 80% and 70% after 10 years when applied to the mileage of 20,000 km per year. The average decrease in the capacity after 10,000 km is 2% (10 thousand kilometres and with the mileage of 100,000 km it is 1,5%). The decrease in capacity alongside its' exploitation (mileage done) becomes lower. The manufacturer gives a guarantee if the loss in capacity is not more than 3,4% for each 10,000 km done. The key issue are the exchange conditions. The exchange within the guarantee requires the user to return the old set (12 segments) and only then, the exchange for the new one happens. The exchange without the guarantee in the United States, for example, is the cost of \$5,500. ⁵ Home charging from the regular socket of 2,2 kW takes 15 hours and in the charging station in the city from the socket of 6,6 kW it takes 30 minutes. The charger with the power of 6,6 kW costs around 4000PLN. The main and direct source of energy in the cars is the lithium-ion battery. Thus, the recycling issue of the cells and difficult recycling technologies

³ See: Conditions for the implementation of the integrated e-mobility system In Poland. Material accepted by the Interministerial Team for the Growth of Competitiveness of the Automotive Industry on 25.06.2012. Ministry of Economy, Department of Innovation and Industry, Warsaw, June 2012.

⁴ See: World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), www.wbesd.org.

⁵ See: World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), www.wbesd.org.

related to it arises. It is estimated that the world's resources of crude oil are sufficient for 48 years. Thus, in the 21st century there is an urgent need of solving the issue of the drive sources in the vehicles of the future and the energy kind to be used for their supply. The main aspect in the construction of new cars is the reduction of their weight in order to limit the use of petrol and the emission of dangerous compounds. The dynamic development of alternative drive vehicles sale will cause certain results i.e. the necessity of recycling.

Recycling in electric and hybrid alternative vehicles

When recycling **nickel-metal hydride** (Ni-MH) batteries its components, mainly stainless steel, are recovered. Nickel and nickel hydroxide (4.1% of the weight) predominate, accounting for about 40% of recycling costs. Nickel is recycled alongside the iron and is used for the production of stainless steel. Ni-MH electrodes account for 23% of the mass while the separator is about 13% of the costs but is only 1% of the battery weight. (Gaines, Elcock, Singh, 2002)

Lithium-ion batteries are very difficult to disassemble. The cathode material is 50% of the weight and is laminated. In addition, the lithium is strongly reactive and the process must be performed in an inert atmosphere or at a cryogenic temperature. These are mainly an electrolyte and a cathode which undergo the process of recycling. Eventually, graphite is recovered and it is also a valuable material. The concerns dealing with the recycling of battery parts are: Inmetco, Toxco, Sony, Societe Nouvelle D-Affinage des Metaux. Electric and electronic scrap is a hazardous waste containing substances harmful to people and the environment due to containing lead and halides. The European Commission has introduced new obligations in the field of battery trade. EU Directive 2006/66 / WE requires that from 2012 all EU countries should collect 25% of batteries and accumulators placed on the market and in 2016 this figure is 45% of the value of all batteries.

The privileges and benefits for the low-emission car owners can have various forms. They could include the direct payments during the purchase of a car as well as the reductions related to the registration fees or road taxes (the tax is included into the petrol price in Poland). The privileges are related to the discounted or free parking, free charging stations and the possibility of entering the restricted zones and the savings on petrol. In order to achieve its' aims the European Union tends to lowering the emission of carbon dioxide into the atmosphere through the regulations enabling this task and supports the development of green automotive industry. The regulations below are crucial for the car industry: 2006/32/WE related to the effective use of energy and electric services,

- 2009/33/WE related to the promotion of green transport,

- the obligation of the Western Europe countries, Romania and the Czech Republic from 2011 to prepare and implement the system of deductions and encouragement for the low-emission car owners,
- project Gvcen Car Initiative – budget of 50 mln Euro for the development of infrastructure related to clean automotive industry,
- the action plan for the automotive industry of the European Union until.

Reductions:

1. 30% reduction from the income tax,
2. 40% tax allowance,
3. dotacje 7.000 – 16.500 Euro,
4. parking spaces for up to 10 years,
5. the use of bus-passes.

In Poland, the discounts are quite low and they are mainly related to local initiatives. There are no facilities provided at government level. The leaders in popularization are Katowice, Cracow, Gdańsk, Szczecin, Świnoujście, Toruń, Tarnów, Warsaw and Wrocław. Each of the cities pursues its own policy. The discounts apply to reducing or not charging parking fees and free access to fast charging stations. In Cracow, a refund of 1380 PLN applies for parking, the use of bus-passes and the entrance to the restricted traffic zones is provided. In Kielce there is a free parking and free charging.

The privileges in Polish cities⁶

City	Discounted parking	Free charging station	Free entry to the closed zones
Gdańsk	x	x	
Katowice	x	x	
Kielce	x	x	
Cracow			x
Szczecin	x		
Tarnów	x		
Toruń		x	
Warsaw	x	x	x
Wrocław	x	x	

On the Polish market there are effects of low-emission cars of the only hybrid type of the following brands: Audi, BMW, Citroen, Ford, Land Rover, Lexus, Mercedes, Mitsubishi, Nissan, Porsche, Renault, Smart, Toyota and Volvo. The following companies in Poland use hybrids in their transport fleets: AXA, the Capital City of Warsaw, Mitsubishi, Electric, Orange, Panasonic, Provident, T-Mobile. The comparison of the operating costs of a Mitsubishi

⁶ See: Report: Electric and hybryd cars <http://outlander.ev.mitsubishi.pl>

Outlander hybrid car is interesting. PHEV road tests for that car are as follows: city driving - 4 l / 100km and out of town driving - 6 l / 100km. Assuming fuel savings of around 40-50% for an internal combustion engine with the mileage of 30,000km per year, in case of an electric car, it gives savings of PLN 6,000. Within the course of 4 years of using an electric car it gives savings of PLN 25,000. It should be noted that a few years ago electric cars in Poland had significant drawbacks such as: a very high price, short range and the lack of charging station.

Advantages:

- they are cheaper in exploitation—driving a distance of 100 kilometres costs around 2-10 PLN,
- the costs of electricity can be easier foreseen than constantly changing prices of gas or oil,
- charging batteries at night –cheaper electricity (night tariff),
- quiet,
- eco-friendly,
- less contaminated environment,
- the use of electricity results in the car being easier to control and simpler in construction,
- electric engines have a few mobile parts which result in lower operating costs,
- an electric engine is able to recover electricity during braking ,
- the lower risk of car's burning and its' detonation during a traffic accident.

Disadvantages:

- the price is higher than the price of a combustion car,
- less capacious,
- the modification of such a car is more expensive,
- an electric car loses much of its' value after a few years of its' usage,
- battery capacity drops to 50% at -20 degrees Celsius, which causes reduced range,
- quiet operation of an electric car can cause more frequent collisions with the participation of the pedestrians.

Conclusion

Electric cars are the future of motorization, modern and friendly transport should be promoted and implemented. The goal of human development is to achieve social and economic well-being, and the goal of nature protection, the natural environment is to preserve the best condition of the earth, all living organisms and habitats. At present the humanity of the whole world must look to

the future to prevent ecological destruction. However, we all have to remember that we are an inseparable part of the entire biosphere.

It should be noted that the electric cars are the future of the automotive industry. Once you decide to use an electric car the problem of petroleum-based fuel vanishes. The owner will not need to change the oil or tune (adjust) the engine. The issues related to the use of the gearbox will vanish as well as the electric car does not have one. There are also fewer spare parts, and thus, the extremely low costs of inspections. We should also mention the savings associated with tax deductions and special benefits for electric car owners, low noise and the comfort of travel. Moreover, placing batteries within the floor lowers the center of gravity and contributes to the better stability of the vehicle on the road. The car's connection with a phone, a smart phone and a computer allows the constant contact with the car and gives control over the entire range of its functions, i.e. scheduling charging times, activating air conditioning, etc. An electric car user can count on subsidies when buying a car and he does not cover parking fees. Within the course of several hundred years of human activity, the man has made huge changes to the Earth. The influence of uncontrolled and predatory economy, developing communication and industry on the natural environment has taken place in many parts of the world.

Bibliography:

- BIEZEL, P. 2012. Integration of dispersed energy sources In micro DC networks. Academic Works notebook 142, Warsaw University of Technology, Warsaw 2012.
- GAINES, L., ELCOCK, D., SINGH, M. 2002. Nickel-Metal Hybrid Batterie: Energy USE and Emissions from Production and Recycling. Future Car Congress. Arlington 2002.
- HREHA, Ľ. 2017. Vplyv extrémizmu na trestnú politiku štátu. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017, 8. medzinárodná vedecká konferencia. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9.
- KONIAK, M. 2013. Economical, technical and environmental aspects of charging electric vehicles, Scientific Works of Warsaw University of Technology, Book nr.98/2013, p.272.
- RAJDA, Z., JAKABOVIČ, Š. 2017. Některá opatření Evropské unie v boji proti terorismu. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017, 8. medzinárodná vedecká konferencia. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9.
- WESTBROOK, M. H. 2001. The electric car. Development and future of battery, hybrid and full cell cars. London, JEE 2001.
- Batteries – this is the Achilles heel of electric cars. www.spidersweb.pl/2013/03

BYDe6 (Bulid Your Dreams) www.byd-auto.pl/e6php.
Cars – limited range discourages from buying electric cars – www.info cars.
Conditions for the implementation of the integrated e-mobility system In Poland. Material accepted by the Interministerial Team for the Growth of Competitiveness of the Automotive Industry on 25.06.2012. Ministry of Economy, Department of Innovation and Industry, Warsaw, June 2012.
Electric cars – charging standards In the Tri-City moto.trojmiasto.pl.
Electric highways – the end of the problem with range of electric cars pl/magazyn
Improving the precision and Comfort of steering
<http://matthwez.republika.pl/statyk14htm>.
Plug-in hybryd cars versus electric cars, http://samochody_elektryczne.org/cars.
Ultra – Fast electrician chargers https://tesla_blog.pl/.
Waht is the potential of the Best electric cars? <http://moto.wp.pl/moto/ekspl>.
World Business Conncil for Sustainable Development (WBCSD),
www.wbesd.org.

VOJENSKÉ VÝDAVKY SÚ NEVYHNUTNOSŤ

MILITARY EXPENDITURE IS A NECESSITY

Radoslav Ivančík¹

ABSTRACT

Reduction of military spending is often presented as one of the signs of progress in the development of human civilization and, in general, as a beneficial thing. With this view, resp. way of thinking, it is possible to agree on the one hand, but on the other hand to oppose it as well. It depends on what is the current security situation in the world, the continent, or the region, how the internal, but especially the external, security environment of the state evolves, what are the current threats and risks, how the international relations develop, etc. However, in this context, it cannot be forgotten that defence against internal but especially external threats is one of the primary tasks of each state. In order for the state to be able to secure its defence, it must inevitably allocate adequate resources to it, generally referred to as military expenditure.

Key words: Military expenditures, defence, security, threats, risks, state.

Úvod

Znižovanie vojenských výdavkov sa často prezentuje ako jeden zo znakov progresu vo vývoji ľudskej civilizácie a vo všeobecnosti ako prospešná vec. S týmto pohľadom, resp. názorom možno na jednej strane súhlasiť, no na druhej strane mu aj oponovať. Závisí totiž od toho, aká je momentálna bezpečnostná situácia vo svete, na kontinente, prípadne v regióne, ako sa vyvíja vnútorné, ale hlavne vonkajšie bezpečnostné prostredie štátu, aké sú aktuálne hrozby a riziká, ako sa vyvíjajú medzinárodné vzťahy, atď. Práve v tejto súvislosti nemožno zabúdať na to, že obrana voči vnútorným, ale predovšetkým vonkajším hrozbám je jednou z primárnych úloh každého štátu. Aby však štát dokázal svoju obranu zabezpečiť, musí nevyhnutne na ňu vyčleniť adekvátne zdroje.

Na to sme na Slovensku, ale aj vo väčšine krajín Európy v posledných troch dekádach, ako sa zdá, pozabudli. V prvých rokoch po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho rozdelenia sveta, a s tým spojeného odvrátenia hrozby globálnej raketovo-jadrovej apokalypsy medzi dvomi antagonistickými vojensko-politickými zoskupeniami, reprezentovanými Severoatlantickou alianciou (ďalej len „NATO“) a Varšavskou zmluvou, bola totiž problematika medzinárodnej bezpečnosti považovaná za jednu z najnezáživnejších a najnudnejších.

¹ Radoslav Ivančík, plk. gšt. v. z. Ing., PhD., PhD., Katedra informatiky a manažmentu, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35, Slovenská republika, radoslav.ivancik@minv.sk

Medzinárodné napätie výrazne pokleslo, Varšavská zmluva na čele s bývalým Zväzom sovietskych socialistických republík (ďalej len „ZSSR“) sa rovnako ako samotný ZSSR rozpadla a jednotlivé postkomunistické krajiny sa vydali na cestu od socializmu k demokracii a od centrálne riadenej ekonomiky k ekonomike založenej na tržných princípoch. Hrozba celosvetového jadrového, ale i konvenčného vojnového konfliktu sa vzdiaľovala, a nielen v Európe, ale na celom svete prudko opadol strach zo svetovej vojny.

Výrazne sa znížili stavy jednotlivých armád, zo strednej a východnej Európy sa stiahli postupne všetky vojenské jednotky bývalého ZSSR, na druhej strane sa uzavreli niektoré americké základne v Nemecku a domov sa vrátili britskí, kanadskí a francúzski vojaci. Klesli vojenské výdavky na udržiavanie veľkých ozbrojených síl, podpísalo sa množstvo medzinárodných zmlúv a dohôd (napr. o znížení počtov jadrových hlavíc, ich nosičov, konvenčných zbraní, počtov vojakov) a NATO dokonca nahradilo pojem bezpečnostná hrozba výrazom bezpečnostné riziko (Eichler, 2005).

Kým však bezpečnostné prostredie v období „studenej vojny“ bolo charakte-rizované pevným svetovým bipolárnym systémom, ktorý určoval spôsob účasti štátov v oblasti medzinárodnej bezpečnostnej politiky, ale aj v iných oblastiach, predovšetkým v oblasti ekonomickej, kultúrnej alebo vedeckej, ukončením bipolarity sveta došlo k výraznej zmene vzťahov medzi štátmi, k ich kvalitatívnej i kvantitatívnej premene. Uvedené skutočnosti so sebou priniesli i zmenu charakteru bezpečnostného prostredia, ktoré je charakterizované ako dynamicky sa vyvíjajúce, nestále a ťažko predikovatelné (Jurčák, 2013, s. 614). Situáciu navyše komplikuje globalizácia, ktorá predstavuje celý rad fenoménov, ktoré generujú tlaky, ktoré štáty výrazne pociťujú (Ondria – Kollár, 2011, s. 18) a ktoré ovplyvňujú, okrem iného aj ich bezpečnosť.

1 Problematika vojenských výdavkov

Problematika vojenských výdavkov, t. j. výšky a rozsahu verejných výdavkov vyčlenených na zabezpečenie obrany a bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov, ako aj ich vplyv na ekonomiku, hrubý domáci produkt, zamestnanosť, výrobu alebo hospodársky rast patrí k dôležitým otázkam v každom štáte. Vojenské výdavky totiž predstavujú špecifickú časť celkových výdavkov štátu vyčlenených na zabezpečenie najrôznejších potrieb priamo či nepriamo spätých s obranou a bezpečnosťou štátu. Zároveň predstavujú ekonomické vzťahy prostredníctvom ktorých dochádza k prerozdeleniu hrubého domáceho produktu štátu v prospech uspokojovania obranno-bezpečnostných potrieb.

Výška vojenských výdavkov určuje možnosti štátu pri formovaní počtov a štruktúry ozbrojených síl, kvantitu a kvalitu personálu, výzbroje a výstroje, materiálo-technické zabezpečenie a tiež prípadný spôsob vedenia ozbrojeného zápasu. Spätné zasa potreby obrany ovplyvňujú tempo ekonomického rozvoja

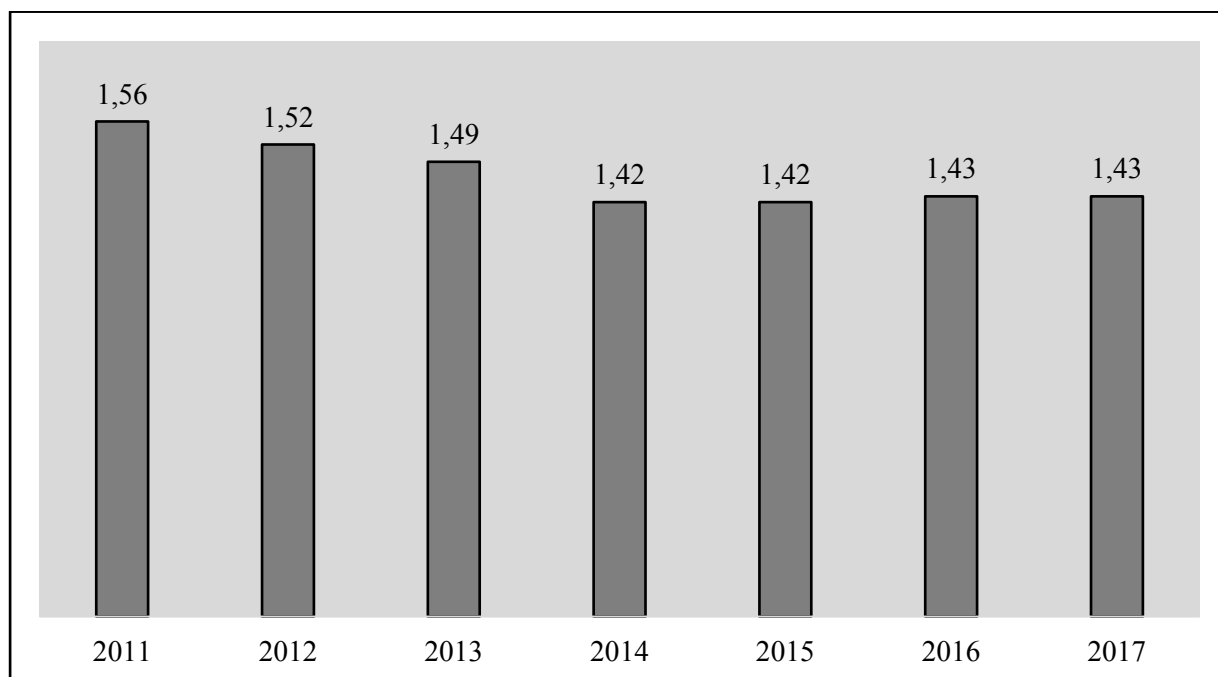
štátu, výšku HDP, zamestnanosť, investície, vedu a výskum a pod. (Benčo – Lašček, 2002). Všeobecne platí, že čím vyššie sú vojenské výdavky štátu, tým kvalitnejšiu obranu si môže zabezpečiť. Nie je to však úplná pravda, pretože na jednej strane vysoká výška vojenských výdavkov umožňuje budovanie kvalitatívne i kvantitatívne vyspelých ozbrojených síl, na druhej strane ale musia byť tieto výdavky vynakladané hospodárne, efektívne, účelne a účinne a nesmie dochádzať k ich plytvaniu.

Veľmi dôležitú úlohu v súvislosti s výškou vojenských výdavkov zohráva aj aktuálny stav ekonomickej a bezpečnostnej situácie, v ktorej sa daná krajina nachádza. Vysoké vojenské výdavky totiž môžu ovplyvniť hospodársky vývoj krajiny pozitívne i negatívne. Napríklad v období hospodárskej recesie môžu zohrať veľmi pozitívnu úlohu a pôsobiť ako výrazný hospodársky stimul pri naštartovaní ekonomiky, avšak v prípade vysokých výdavkov (na úkor ich mierového využitia) počas dlhého časového úseku môžu byť príčinou hospodárskeho poklesu.

Z hľadiska zaistenia obrany a bezpečnosti je v súvislosti s výškou vojenských výdavkov dôležité zodpovedať otázky týkajúce sa miery ohrozenia spoločnosti a/alebo jej záujmov, typu bezprostredných a/alebo potenciálnych hrozieb pre spoločnosť, sily protivníka a pod., a zároveň otázky spojené s tým, akú výšku výdavkov a akú úroveň obrany a bezpečnosti si štát môže dovoliť. Týmto dochádza k prepojeniu obranno-bezpečnostnej a fiškálnej politiky štátu, pričom obe by mali byť vzájomne zosúladené a navzájom previazané. Výška vojenských výdavkov by preto mala odrážať nielen aktuálnu ekonomickú situáciu, ale najmä bezpečnostnú situáciu a reagovať na zmeny v nej (Ivančík, 2012).

2 Trendy vo vojenských výdavkoch

Vojenské výdavky predstavovali až do polovice minulého storočia hlavnú časť štátnych rozpočtov jednotlivých štátov. V časoch vojny sa ešte viac, a dramaticky, zvýšili, nakoľko celá štátna organizácia, celé hospodárstvo krajiny slúžilo ako základňa pre fungovanie inej organizácie, a to vojenskej. V časoch studenej vojny, najmä v jej počiatočnom období, vojenské výdavky v krajinách Európy dosahovali úroveň zhruba 7 až 10 % hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“). Koncom šesťdesiatych rokov minulého storočia začali postupne klesať a ku koncu studenej vojny, koncom osemdesiatych rokov sa pohybovali na úrovni medzi 4 až 7 %. Po páde bipolarity a skončení studenej vojny vojenské výdavky v európskych demokratických štátoch naďalej klesali, dostali sa pod hranicu 3 % a neskôr až na niektoré výnimky až pod hranicu 2 %. V druhej dekáde tohto storočia oscilujú zväčša na úrovni okolo 1,5 % HDP (graf 1).

Graf 1

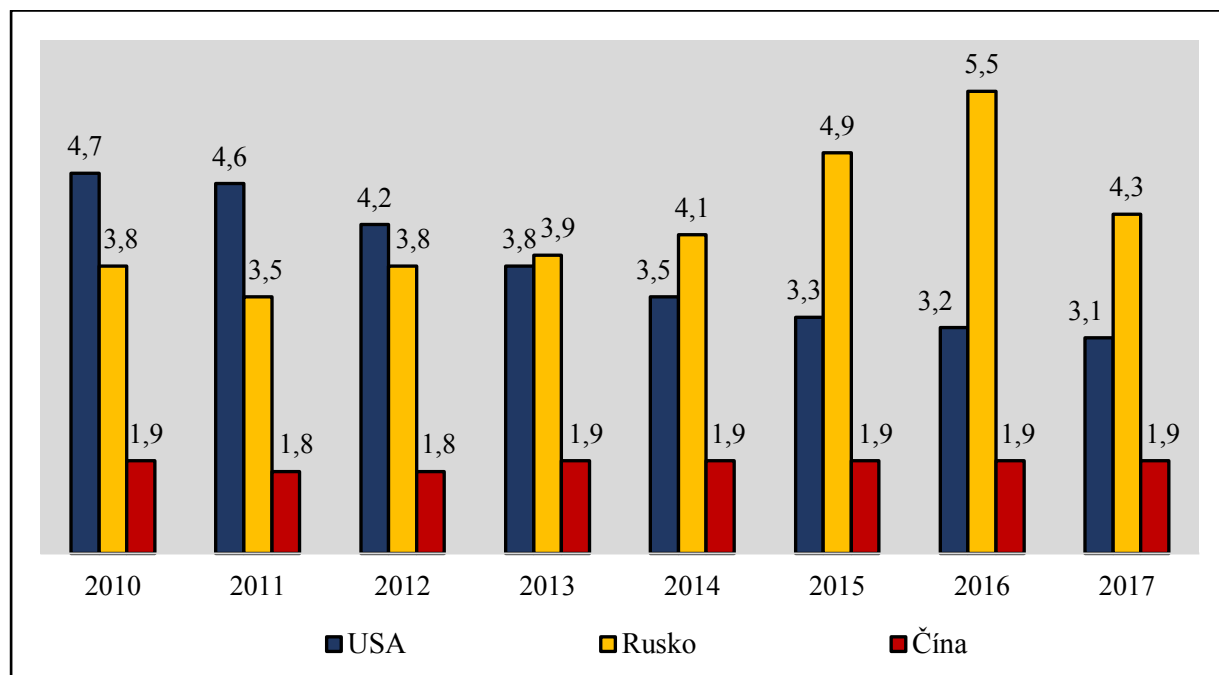
Prehľad výšky vojenských výdavkov v EÚ v rokoch 2010 až 2017 (v % k HDP)

Zdroj: European Defence Agency, 2018

Súčasný celosvetový priemer sa pohybuje okolo úrovne 2,2 %, pričom krajiny ako napríklad USA, Rusko alebo Čína vydávajú aktuálne na obranu 3,1 %, 4,3 %, resp. 1,9 % HDP (graf 2). Okrem toho existujú krajiny, ktorých vojenské výdavky sú ešte vyššie, napríklad Kórejská ľudovodemokratická republika (25 %), Saudská Arábia (10,3 %), Omán (12,1 %) alebo Izrael (6 %) (SIPRI, 2018). Vo väčšine krajín Latinskej Ameriky, Afriky, ako aj v krajinách západnej a strednej Európy sú výdavky nízke.

V absolútnych číslach „neohrozeným“ lídrom rebríčka sú Spojené štáty, ktoré vyčlenili na vojenské výdavky 610 miliárd dolárov, čo je tretina celosvetovej úrovne a 2,7-krát viac ako druhá Čína. Čína pritom zvyšuje výdavky na obranu už viac ako dve desaťročia. Vlni vyčlenila na vojenské výdavky sumu vo výške 228 miliárd dolárov, čo predstavuje 13 percent globálnych výdavkov. Pritom v roku 2008 to pritom bolo len 5,8 percenta. Za týmto trendom možno vidieť hlavne napäté vzťahy Pekingu s mnohými krajinami regiónu. Na treťom mieste je Saudská Arábia, ktorej celkové vojenské výdavky vzrástli v minulom roku o 9,2 percenta a dosiahli výšku 69,4 miliardy dolárov. Táto sunnitská krajina tak skončila na prvom mieste v oblasti Blízkeho východu. Hlavnými dôvodmi uvedeného vývoja sú účasť Rijádu na vojne v Jemene a jeho súperenie o regionálny vplyv so šiitským Iránom. Rusko prvýkrát od roku 1998 investovalo do svojej armády menej ako vlni. Suma 66,3 miliardy dolárov predstavuje pokles o 20 percent. Takýto trend bude zrejme pokračovať, keďže prezident Vladimir Putin po svojom opätovnom zvolení povedal, že nechce žiadne preteky v zbrojení (graf 3). Najvyšší nárast výdavkov v Európe zaznamenalo Poľsko, ktorého

vojenské výdavky dosiahli takmer 10 miliárd dolárov, čo možno pripočítať pocitu zvýšenej hrozby zo strany Ruska.

Graf 2

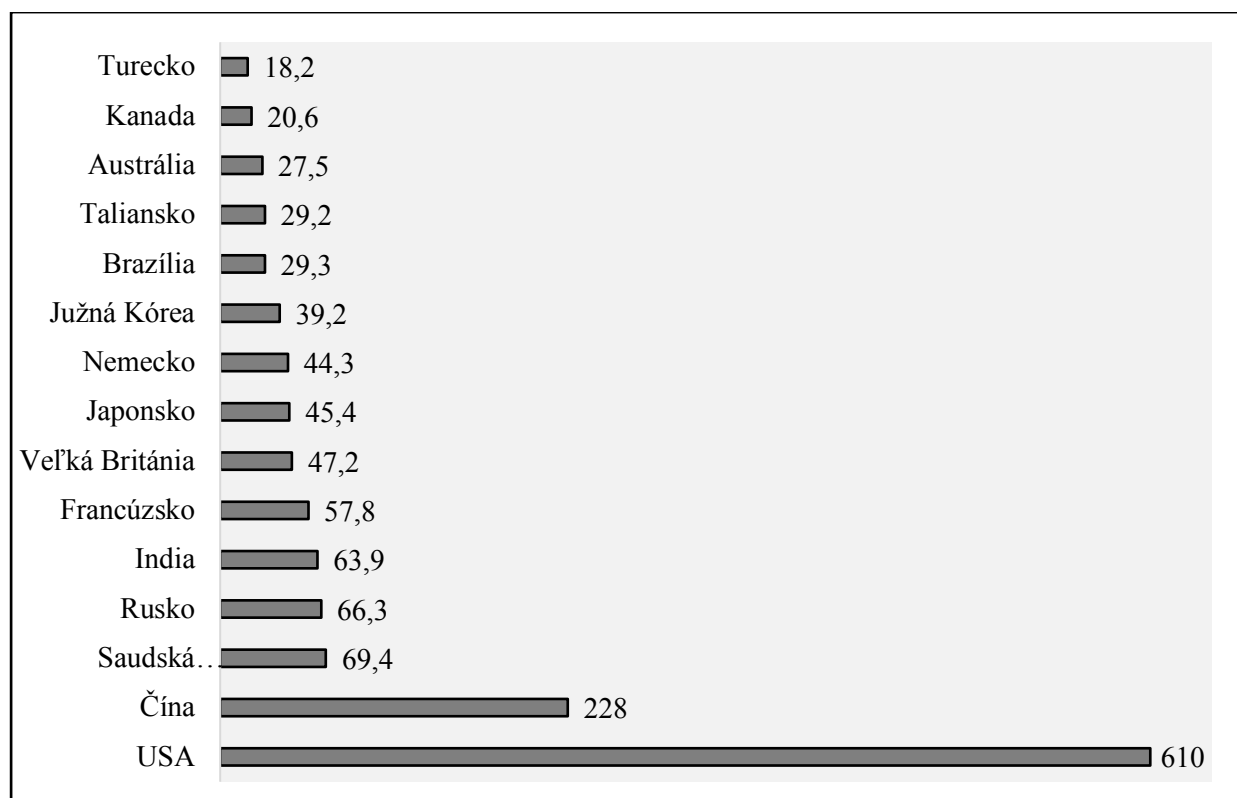
*Prehľad výšky vojenských výdavkov v USA, Rusku a Číne v rokoch 2010 až 2017 (v % k HDP)
Zdroj: SIPRI, 2018*

Súčasný pomerne nízke výdavky európskych štátov na obranu sú výsledkom relatívne priaznivého vývoja v poslednej dekáde minulého storočia a prvej dekáde 21. storočia, kedy demokratické európske štáty už dávno medzi sebou nezápasili, vojensky nesúperili, ale naopak, čím ďalej tým viac sa politicky a predovšetkým ekonomicky integrovali. Ak sa aj zdá, že vojenské výdavky európskych štátov sú nízke, tak len v ich pomere k hrubému domácomu produktu, v absolútnych číslach sú v porovnaní s drvivou väčšinou krajín sveta stále vysoké. Najmä v období po páde bipolarity mali európske štáty dostatočnú ekonomickú, technickú, technologickú i vojenskú prevahu nad zvyškom sveta, takže nemuseli mať o vlastnú bezpečnosť žiadne veľké obavy. Na druhej strane, zdanlivo vysoké vojenské výdavky by nás nemali miasť, pretože ich súčasťou sú aj vyššie náklady na prevádzku, udržiavanie, mzdy, sociálne benefity a pod., nejde teda o jednoznačnú výpoveď o skutočných vojenských kapacitách (Šmihula, 2014) a spôsobilostiach.

3 Vojenské výdavky sú pre zaistenie bezpečnosti a obrany nevyhnutnosťou

Zaistenie bezpečnosti a obrany voči vonkajším hrozbám vždy bola a vždy aj bude jedna z najdôležitejších úloh štátu. A to aj v čase mieru. Obdobia mieru a stability totiž nie sú nekonečné a nie každý štát je spokojný s jeho postavením

v rámci medzinárodného spoločenstva. Problémy nastávajú a ku konfliktom dochádza vtedy, keď mier presadzujúce, pacifistické štáty sú konfrontované s tými štátmi, ktoré neváhajú na presadenie svojich ambícií a cieľov používať vojenskú silu. Štáty, ktoré sa verejne zriekli používania vojenskej sily pri riešení sporov s inými štátmi, sa v žiadnom prípade nemôžu spoliehať na to, že sa s každým dohodnú mierovou cestou. A už vôbec sa na to nemôžu spoliehať vtedy, ak ich vyjednávacía pozícia nie je podporená dostatočnou tvrdou vojenskou silou a jasnou deklaráciou ochoty a odhodlania použiť ju.

Graf 3

Prehľad krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami v roku 2017 (v mld. USD)

Zdroj: SIPRI, 2018

Vo sfére medzinárodných vzťahov totiž neexistuje žiadny vrchný sudca alebo nadriadený policajt, ktorí by rozhodovali samostatne (bez štátov) o vine a treste za porušenie medzinárodného práva a medzinárodných dohôd, či už bilaterálnych alebo multilaterálnych. V medzinárodných vzťahoch preto aj naďalej platí, že každý štát si musí svoje práva obhájiť, resp. brániť v prvom rade sám, prípadne v spolupráci (koalícii, únii, zoskupení) s inými štátmi. V súčasnosti, ako uvádzajú Nečas a Ušiak, však štát už prestal byť jediným bezpečnostným aktérom a o túto pozíciu sa delí s ďalšími účastníkmi, okrem iného aj neštátnymi bezpečnostnými aktérmi (Nečas – Ušiak, 2011, s. 10). Aby dokázal s nimi súperiť a obhájiť či obrániť svoje záujmy, tak na to potrebuje adekvátnu vojenskú silu. A aby takouto vojenskou silou (kvalitatívnou

i kvantitatívnu) disponoval, musí priebežne, už počas mieru, nie až v čase bezprostredného ohrozenia, vyčleňovať zo svojich disponibilných zdrojov určitú ich časť vo forme vojenských výdavkov na budovanie požadovaných vojenských síl, kapacít a spôsobilostí.

Súčasný globalizujúci svet a pohyby spoločenských skupín naprieč štátmi prinášajú nové vnímanie bezpečnostného ohrozenia štátov, pričom vznikajú nové potenciálne druhy hrozieb, ktoré štát musí reflektovať a vytvárať nástroje proti týmto hrozbám (Nečas – Ušiak, 2011, s. 11), vrátane nástrojov vojenských. Konflikty boli totiž odjakživa nedeliteľnou súčasťou ľudskej existencie. Konflikty v prostredí medzinárodných vzťahov, či už vnútroštátne alebo medzištátne, sa stali jedným z najintenzívnejšie vnímaných bezpečnostných problémov súčasného sveta. Majú spravidla násilný charakter, sprevádzaný obeťami na ľudských životoch, pričom môžu eskalovať a spôsobiť enormné materiálne, finančné, populačné aj ekologické škody. Deštruktívna sila konfliktov spôsobuje hospodársky a ekonomický úpadok krajín a tým aj prehĺbovanie rozdielov medzi stabilnými regiónmi a štátmi s prebiehajúcimi konfliktami (Kazanský, 2011).

Záver

Trvalo udržateľný ekonomický, sociálny, kultúrny, technický či technologický rozvoj, možnosť sebarealizácie každého jedného člena spoločnosti, vytváranie podmienok pre šťastný život, všeobecný blahobyť, atď. predstavujú naozaj vznešené a chvályhodné ciele, ktoré však v skutočnom svete narážajú na mnohokrát krutú realitu medzinárodných vzťahov. Rast bezpečnostných hrozieb, vojenských i nevojenských, zhoršovanie bezpečnostnej situácie vo svete i v regiónoch, ako aj zvyšovanie napätia v medzinárodných vzťahoch vyvolávajú zvýšené požiadavky na nástroje, ktorými sú štáty schopné zaistiť svoju bezpečnosť a obranu. Z tohto pohľadu sa povinnosť štátu prerozdeľovať disponibilné zdroje na zaistenie vlastnej bezpečnosti a obrany javí ako nevyhnutnosť, z ktorej nie je možné nijako vyklízať. Samozrejme, za predpokladu, že štát nerezignuje na plnenie svojich základných úloh. Vojenské výdavky sú preto nevyhnutnosťou a predstavujú jeden zo základných predpokladov zaistenia bezpečnosti pred vonkajšími ohrozeniami a zaručenia obrany slobody, suverenity, územnej celistvosti a integrity štátu a jeho obyvateľov.

Literatúra:

BENČO, J. – LAŠČEK, L. 2002. *Verejný sektor*. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia v Liptovskom Mikuláši. 2002. 136 s. ISBN 80-8040-172-1.

- EDA. European Defence Agency [online]. 2018. *Defence Data*. [cit. 15.11.2018] Dostupné na: <<https://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal>>
- EICHLER, J. 2005. Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. In *Medzinárodné vzťahy*, 2005, roč. 3, č. 1, s. 8-18, ISSN 1336-1562.
- IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slo-venskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2013, s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.
- KAZANSKÝ, R. 2011. *Bezpečnostná politika IV. – Teória konfliktov*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2011. 115 s. ISBN 978-80-557-0250-6.
- ONDRIA, P. – KOLLÁR, D. 2011. Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť. In *Bezpečnostné fórum 2011 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2011, s. 18-22. ISBN 978-80-557-0136-3.
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2011. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2011. 166 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- SIPRI. Stockholm International Peace Research Institute [online]. 2018. *SIPRI Military Expenditure Database*. [cit. 15.11.2018] Dostupné na: <<https://www.sipri.org/databases/milex>>
- ŠMIHULA, D. 2014. Štát a jeho vojenské výdavky. In *Sme*, roč. 23, citovaný článok z 12. júla 2015. ISSN 1335-4418.
- ŠKVRNDA, F. 2011. Vybrané problémy medzinárodnej bezpečnosti v podmienkach utvárajúceho sa multipolárneho usporiadania moci vo svetovej politike. In *Bezpečnostné fórum 2011 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2011, s. 11-17. ISBN 978-80-557-0136-3.
- UŠIAK, J. 2018. *Slovakia's perspective on NATO*. In *Communist and Post-Communist Studies*, roč. 51, č. 2, 2018. s. 125-137. ISSN 0967-067X.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI A MIGRÁCIA

HUMAN TRAFFICKING AND MIGRATION

Štefan Jakabovič¹ - Tomáš Jakabovič²

ABSTRACT

Human trafficking, slavery and migration – it is unfortunately not just accompaniment and problem of an antiquity. There was always human trafficking during the course of the history of mankind, and we have to state, that this phenomenon persists to these days and is still present accross the world. Also modern human trafficking is carried out for profit, while grossly violating human rights. Itt degrades a human being to goods, and ruthlessly tramples essence of human rights. Developed cooperating countries across the world adopt the legal, organizational action norms and standards for the purpose of prevention and investigation of illegal activities. On this basis, the Slovak Republic is adopting appropriate and adequate measures in order to protect our citizens who might become, or already have become victims of human trafficking. In this article, we describe the current mechanism, as well as the role of competent and concerned bodies, which ensure the tasks and their implementation in the field of combating human trafficking.

Key words: *Human trafficking, Migration, Slavery, Modern slavery, Information center for the fight against human trafficking and crime prevention, The law of the prevention of crime, The criminal code, The criminal procedure, National programme to combat human trafficking, The national action plan for combating human trafficking*

Migrácia je prirodzeným javom, ktorý dokážeme nájsť pri pohľade na každý živý organizmus v prírode. Jej dôležitosť s vývojom ľudskej rasy narastala už od praveku a so vznikom suverénnych štátov priamoúmerne narastala aj potreba na kontrolovanie a riadenie migrácie v jednotlivých štátoch.

Každý jedinec zmýšľa individuálne a jeho potreby pre život sa líšia a závisia od jednotlivých prostredí, v ktorých žije. Nezáleží či motivácia, ktorou sme hnaní je ekonomická, hospodárska či politická alebo kultúrna, migrácia je pre človeka jedným z fundamentálnych nástrojov na prežitie.

So vznikom suverénnych štátov teda logicky vznikla aj povinnosť jednotlivých štátov a štátnikov toto prúdenie ľudí kontrolovať, riadiť a týmto

¹ Štefan Jakabovič, plk. V. v. JUDr., LL.M., riaditeľ, Ústav celoživotného vzdelávania a zahraničných štúdií, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, Slovenská republika, externý doktorand Akadémie Ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, stefan.jakabovic@vsbm.sk

² Tomáš Jakabovič, pplk. JUDr. Mgr., vedúci oddelenia, Oddelenie koordinácie a policajno-colnej spolupráce, Národná protidrogová jednotka, Národná kriminálna agentúra, Prezídium Policajného zboru, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Pribinova 2, 812 71 Bratoislava, Slovenská republika, externý doktorand Akadémie Policajného zboru v Bratislave, tomas.jakabovic@minv.sk

chrániť svoje štátne hranice a vlastnú identitu. S nástupom priemyselnej revolúcie sa ľudstvo pohlo do nevidanej a novodobej éry, kde presun ľudí na veľké vzdialenosti, v rozmedzí pár hodín, bolo prirodzenou realitou. Migrácia teda nadobudla nevidané rozmery a tok ľudí naprieč svetom sa ešte zdvojnásobil. Avšak v rovnakej miere narástli aj hrozby spojené s migráciou osôb.

Dnes už žijeme vo svete globalizácie, kde hranice medzi štátmi mnohokrát existujú iba na mape a kedysi nezlučiteľné kultúry sa prelínajú medzi sebou. Práve v týchto podmienkach si musíme plne uvedomovať dôležitosť regulovania migrácie na štátnej úrovni.

Migrácia je pohyb človeka alebo väčšej skupiny ľudí z jednej lokácie do inej oblasti za účelom usadenia sa. Táto zmena prostredia môže byť dočasná alebo trvalá a vo väčšine prípadov zahŕňa prekonávanie veľkých vzdialeností medzi počiatočnou a finálnou destináciou subjektu. Migrácia sa skladá z aktu emigrácie – odchod jedinca z miesta súčasného pôsobenia a imigrácie- miesto príchodu jedinca. Migrant je výraz, ktorým sa označuje osoba žijúca dočasne i trvalo v krajine, ktorá nie je jeho rodiskom, a ktorý so svojim súčasným pôsobiskom nadobudol istý druh sociálnej a kultúrnej väzby. Migrujúci jedinec by mal byť chápaný ako človek, ktorý sa rozhodol svojvoľne z vlastných dôvodov a bez zásahu externých faktorov zmeniť miesto svojho pôsobiska.³ Preto je veľmi dôležité pri migrácii rozlišovať pojem migrant a utečenec. Najdôležitejšími faktormi pri rozhodovaní jedinca emigrovať zvyčajné sú: zlé pracovné podmienky, nedostatočná zdravotná starostlivosť, nízka životná úroveň, nevyhovujúca politická situácia, prírodné katastrofy, nízka miera príležitosti a rozvíjania sa.

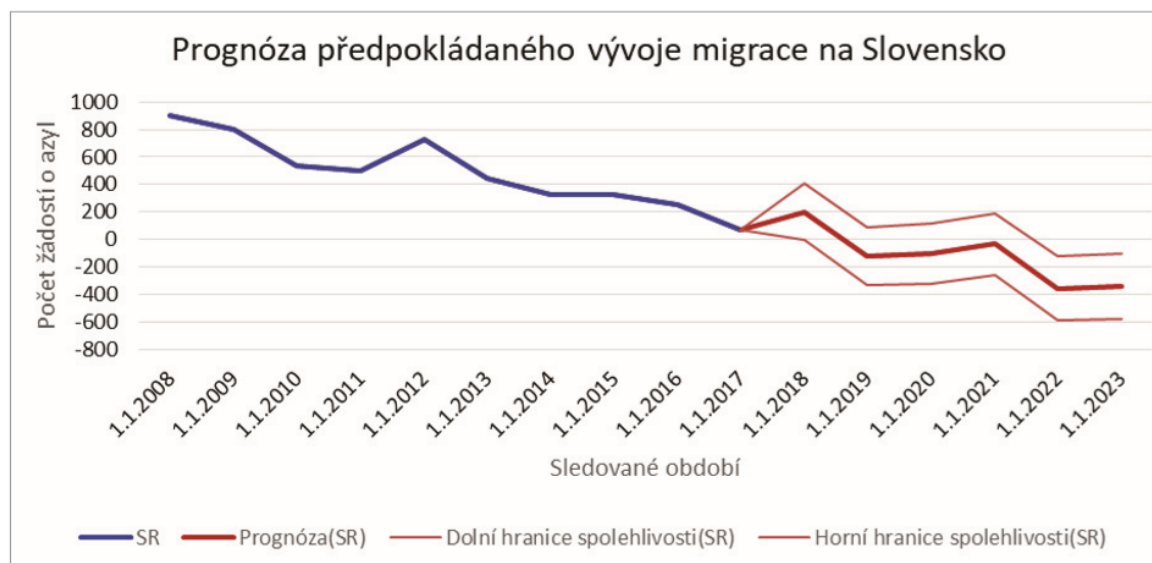
Na Slovensku je dnes v platnosti koncepcia migračnej politiky Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020, ktorá bola prijatá v roku 2011 a zahŕňa ciele a snahu Slovenska na ďalšie zlepšenie svojej migračnej politiky v nasledujúcej dekáde⁴.

Migračné vlny v rokoch 2015-2016, ale i v ďalšom období, jasne ukázali, že EÚ nemá žiadnu funkčnú spoločnú zahraničnú, bezpečnostnú a obrannú politiku. S týmito migračnými vlnami v rokoch 2015-2016 sa Slovensko zaviazalo prijímať migrantov a utečencov, no v takom regulovanom množstve, ktoré neohrozí bezpečnosť a zachovanie spoločenskej stability, ochrany tradičného spôsobu života. Pragmatický vystupovala SR v diskusii i pri schvaľovaní globálneho rámca pre bezpečnú, riadenú a legálnu migráciu, ktorý bol prijatý na stretnutí v Maroku 10.-11.12.2018 pod názvom „Globálny rámec o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii.“ Vzhľadom na vnútorné názorové turbulencie

³ Pozri: International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z United Nations- Human Rights

⁴ MINV, 2018- Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019-2023

v procese schvaľovania v SR a očakávaný možný vývoj migrácie do roku 2023 následne SR tento globálny rámec nepodporila a neschválila⁵.

Graf 1- Prognóza predpokladaného vývoja migrácie na Slovensku
Zdroj: Rožňák- et al. , 2018, str. 318

Sprievodným javom uvedených migračných vĺn v rokoch 2015 – 2016 boli rôzne negatívne činnosti, až kriminálne, v rámci ktorých evidujeme aj nelegálne obchodovanie s ľuďmi.

Popri obchodovaní s drogami a nelegálnom obchode so zbraňami sa z obchodu s ľuďmi stal jeden z troch najvýnosnejších a zároveň aj najrýchlejších sa rozvíjajúcich druhov medzinárodnej organizovanej trestnej činnosti. Zisky z tejto nadnárodnej organizovanej trestnej činnosti predstavujú ročne radovo niekoľko miliárd dolárov. Podľa hodnotenia Medzinárodnej organizácie práce (ILO) sa každoročne stáva obeťami obchodovania s ľuďmi viac ako 40 miliónov osôb. Medzi obeťami je približne 25 miliónov ľudí obeťami nútenej práce a sexuálneho vykorisťovania a 15 miliónov bolo vykorisťovaných za účelom núteného sobáša⁶.

Tzv. Palerský protokol zo dňa 12.12.2000, pojmovo vymedzil obchodovanie s ľuďmi ako: „verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, lesťou, prinútením silou, zneužitím pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba a prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúceho kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužitia, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo

⁵ Globálny rámec o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii

⁶ MINV, 2018- Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019-2023

služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely.“

Podľa Palerského protokolu definícia obchodovania s ľuďmi zahŕňa tri navzájom prepojené prvky, ktoré charakterizujú samotný jej mechanizmus :

1. Konanie t. j. (čo sa deje?) verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prevzatie ľudí
2. Prostriedky (ako sa to deje ?) t. j. hrozba alebo použitie násilia, iné formy donucovania, únos, podvod, lesť, zneužitie právomoci, zneužitie zraniteľného postavenia,
3. Účel (prečo sa to deje ?) t.j. vykorisťovanie spôsobmi vymenovanými v definícii⁷

Prijatím Trestného zákona (z.č. 300/2005 Z.z) bolo do slovenského právneho poriadku transponované rámcové rozhodnutie Rady 2002/629 z 19.7.2002 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi, ktoré sa vzťahovalo na trestné činy obchodovania s ľuďmi na účely vykorisťovania práce alebo sexuálneho vykorisťovania. Súčasne bola realizovaná implementácia Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5.4.2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa má zabezpečiť pre rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV⁸.

Prijatím Trestného poriadku (z.č. 301/2005 Z.z.) Slovenská republika transponovala rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15.3.2001 o postavení obetí v trestnom konaní, ktoré má za cieľ zabezpečiť obetiam trestných činov primerané postavenie v trestnom konaní rešpektujúce ich práva⁹.

Skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi s príslušnými sankciami je uvedená v § 179, ods. 1 až 5 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, II. Hlava – trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti. 1. oddiel – trestné činy proti slobode: „*kto s použitím podvodného konania, lsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktik podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na 4 – 10 rokov.*“

⁷ Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi

⁸ Zákon č. 300/2005 Z.z.

⁹ Zákon č. 301/2005 Z.z.

Náš právny systém definíciu obete obchodovania s ľuďmi nepozná, subsumuje ju teda pod pojem „poškodený“, ktorý upravuje § 47 Trestného poriadku.

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 423/2006 súhlasila s návrhom na uzavretie Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Dňa 30.01.2007 Národná rada SR svojím uznesením vyslovila súhlas s uzavretím Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi Slovenskou republikou. Dohovor ratifikoval prezident SR dňa 27.3.2007, do platnosti vstúpil 1.2.2008.

V roku 2005 bol prijatý aj prvý koncepčný materiál na národnej úrovni a to Národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006-2007. Zároveň bol v októbri 2006 vymenovaný do funkcie národného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi štátny tajomník Ministerstva vnútra SR a ustanovená Expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Táto expertná skupina je poradným, iniciatívnym a koordinačným orgánom národného koordinátora.

Hlavným cieľom národného programu je zavedenie koordinovaného systému s cieľom znižovania trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi. Na to, aby sa dosiahol hlavný cieľ, je potrebné venovať pozornosť čiastkovým oblastiam, ktoré pokrýva už známe vyjadrenie dôležitých oblastí či prístupov, a tým je vyjadrenie v skratke „4 P“ – Prevention (prevencia), Protection (ochrana), Prosecution (vyšetrovanie), Partnership (spolupráca)¹⁰

Ministerstvo vnútra SR na základe podkladov členov Expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ako aj ďalších oslovených subjektov, vypracovalo Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2008 – 2010. Tento materiál dňa 23.4.2008 schválila vláda SR uznesením č. 251/2008. Cieľom programu je zabezpečiť komplexnú a účinnú národnú stratégiu boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá podporuje rozvoj vzájomného porozumenia a koordinovanej činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci eliminácie rizík a predchádzania spáchania trestného činnú obchodovania s ľuďmi, ako aj pri vytváraní podmienok pre poskytovania podpory a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a zabezpečenia ochrany ich ľudských práv a dôstojnosti. Tento materiál okrem iného rieši aj komplexnú starostlivosť o obeť obchodovania s ľuďmi. Ďalší Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011-2014, bol schválený vládou SR bez pripomienok uznesením č. 96 zo dňa 16.2.2011. Následne bol schválený Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015-2018. V súčasnej dobe je aktuálny Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019-2023, schválený vládou SR uznesením č. 495/2018, zo dňa 06.11.2018.

Za účelom zjednotenia postupu vydalo Ministerstvo vnútra SR v decembri 2006 interný predpis o zabezpečovaní Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. V roku 2007 sa v Slovenskej republike realizoval pilotný

¹⁰ MINV, 2018- Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019-2023

projekt k programu na základe dohôd o spolupráci a koordinácii činností pri zabezpečení programu v SR medzi Ministerstvom vnútra SR a vybranými mimovládnymi organizáciami. V rámci tohto programu sa obetiam obchodovaniu s ľuďmi poskytovala komplexná starostlivosť prostredníctvom vybraných mimovládnych organizácií, s ktorými Ministerstvo vnútra uzatvorilo zmluvy o poskytovaní finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu SR.

Vybraným mimovládnym organizáciám sú poskytované finančné prostriedky s účelovým určením na projekty zamerané na : 1. pomoc osobám, ktoré sa nachádzajú v záujmovom prostredí sú potencionálnymi obeťami obchodovania s ľuďmi, s osobitným dôrazom na ich identifikáciu, 2. priamu podporu a pomoc identifikovaným obetiam v súlade s Programom podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, 3. na prevenciu obchodovania s ľuďmi.

V zmysle plnenia úloh národného programu boli interným predpisom Ministerstva vnútra SR zriadené multidisciplinárne pracovné skupiny zamerané na prevenciu obchodovania s ľuďmi a na poskytovanie komplexnej starostlivosti o obeť obchodovania s ľuďmi

Slovenská republika vypracovala Program podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. Fungovanie programu je zabezpečené príslušným nariadením MV SR, ktoré je priebežne aktualizované. Predmetný program plní dva základné ciele: *a) poskytovať obetiam pomoc, zabezpečiť ochranu ich základných ľudských práv, slobôd a dôstojnosti, b) motivovať obeť k podávaniu svedeckých výpovedí.*

Obeť obchodovania s ľuďmi môže byť zaradená do programu, ak sú splnené nasledovné podmienky, že obeť dobrovoľne prejaví záujem o vstup do programu a preruší kontakt s kriminálnym prostredím.

Komplexná starostlivosť je obetiam obchodovania s ľuďmi – občanom Slovenskej republiky i cudzincom, poskytovaná počas doby krízovej starostlivosti, resp. doby na zotavenie v trvaní 90 dní. Po uplynutí tejto doby je v prípade rozhodnutia obeť o spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní poskytovaná komplexná starostlivosť počas celej doby trestného konania. Po ukončení trestného konania je podľa potreby starostlivosť poskytovaná počas doby reintegrácie v trvaní 90 dní.

Všetky vyššie uvedené aktivity vychádzajú z Národného referenčného mechanizmu, ktorý predstavuje štruktúru spolupráce, v rámci ktorej si štátne orgány plnia svoju povinnosť ochraňovať ľudské práva obetí obchodovania s ľuďmi, pričom spolupracujú s neziskovým sektorom. Základným cieľom je zabezpečiť dodržiavanie ľudských práv obetí obchodovania s ľuďmi a poskytnúť im prístup k službám pomoci.

Zákom č. 583/2008 o prevencii kriminality sa v roku 2010 položili legislatívne základy pre vznik vedecko-výskumného pracoviska v organizačnej štruktúre Ministerstva vnútra SR a to „ Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality Košice (ďalej len informačné centrum).” Informačné centrum sa zameriava predovšetkým na problematiku

obchodovania s ľuďmi, najmä v exponovaných krajoch a regiónoch krajov Košice, Prešov / 60-70 % obetí v rámci SR/. Vedenie Ministerstva vnútra SR však v roku 2013, napriek výborným výsledkom, z nepochopiteľných a možno aj tendenčných dôvodov predmetné pracovisko zrušilo a systemizovalo v Bratislave, čo vzhľadom na existenciu tejto problematiky v uvedených krajoch bolo dosť neštandardné.

Literatúra:

- ČEČOT, V. et al. 2013. *Obchodovanie s ľuďmi alebo otroctvo 21. Storočia*. Vysoká škola v Sládkovičove: Sládkovičovo, 2013. 349 s. ISBN-978-80-89267-90-3.
- Globálny rámec o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácií [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z https://www.mzv.sk/documents/10182/3430180/Globalny_ramec_pre_migraciju_dokument_SK.pdf
- International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z United Nations- Human Rights
- MINV, 2018. Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019-2023. MINV: Bratislava, 2018.
- Koncept migračnej politiky SR [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z <http://www.minv.sk/?zamer-migracnej-politiky-slovenskej-republiky&subor=10500>
- Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/59722/1/2>
- ROŽŇÁK, P. et al. 2018. *Země Visegrádu a migrace- Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. KEY Publishing: Ostrava, 2018. s. 450. ISBN 978-80-7418-292-1.
- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, § 179 . Žilina 2016. Vydavateľstvo Poradca s.r.o. s. 50. ISSN 1335-6127.
- Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, Žilina 2016. Vydavateľstvo Poradca s.r.o. ISSN 1335-6127.
- Zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti.

FIGHT AGAINST THE ARRANGEMENT OF THE ARCTICS

Eugeniusz Januła¹

ABSTRACT

Arctica remains actually one of the last areas of earth, where the material is operated at the minimum state... This started a international sphere. for access to the wealth of the Artic. The beginning of the 21st century has, as yet, all the features of a typical transition period. The world has not yet fully stabilized after the "cold war" and bipolar model. However, it is obvious that the United States, although it has theoretically enlarged the circle of its allies or rather vassals, they are absolutely unable to build a global uni polar model. The next "Pax Americana" simply has no chance of being accepted by the vast majority of modern states.

Key words: *Arctica, Russian Federation, USA*

The beginning of the 21st century has, as yet, all the features of a typical transition period. The world has not yet fully stabilized after the "cold war" and bipolar model. However, it is obvious that the United States, although it has theoretically enlarged the circle of its allies or rather vassals, they are absolutely unable to build a global unipolar model. The next "Pax Americana" simply has no chance of being accepted by the vast majority of modern states.

Only the most vigorous US vassals among whom Poland is leading the most, uncritically admire next statements without coverage, current very labile United States president, becoming a kind of pro-American clap. From the railroads of other countries begins in a careful but firm manner, build alliances de facto The most promising anti-American structure in the world is the long-established BRICS, an agreement between the five virtually largest and strongest countries in the world, beyond the United States of course, namely Brazil, Russia, India, China and South Africa. (Januła, 2019) It is not or rather is not yet a political-military alliance. But the slow evolution of this supranational structure clearly aims at the evolutionary and systematic tightening of ties between the countries concerned. Naturally, the parties to this agreement have full knowledge and understanding that the most important in the modern and perspective world there are economic relations. Therefore, one of the basic institutions of the joint BRICS is the Investment Bank, which shares a large share capital with the help of which either joint investments are already being implemented or individual member states use the bank's loans. (Januła, 2019)

BRICS member countries are obviously aiming at globalization because it is an inevitable process but at the same time controlling this objective process in such a way that in this longer transitional period there is no US hegemony over the world. This is a little digression. Another reckless and often even stupid The

¹ Eugeniusz Januła, Colonel/ret/PhD, associated professor, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa, Piłsudskiego 9, 44 – 100 Gliwice, Poland, dalbo-gen@wp.pl

current President of the United States is also significantly contributing to the objective loss of the US's growing subjectivity in the world. Perhaps the other large countries join the BRICS mentioned above. For this reason, I am aspiring to become members of this organization in countries such as Mexico and Kazakhstan. Probably also Nigeria as well as very anti-American Iran.

All these and other above-mentioned processes make up for further decentralization and atomization of the modern world. Paradoxically, but generally within the general and inevitable macroprocess of the general globalization.

The United States absolutely will not be able to achieve a unipolar model in the modern world. As it has been noted, China is growing in strength, but Russia is also rapidly rebuilding its military power. (Janula, 2019)

Currently, there is a serious conflict between the US and Russia for hegemony in the Arctic. This is obvious in terms of availability to a large amount of natural resources accumulated in this region of the world. It is estimated that even 20 percent of the world's oil reserves can be found in the Arctic and the same amount or even slightly more natural gas resources. In the Arctic, there are also rare metal concentrates such as vanadium, tungsten, molybdenum, nickel and chromium on the ocean floor. Antarctic deposits of uranium and carbon ores and a number of other natural resources have also been found under the Antarctic ice. In the face of irreversibly shrinking resources of non-renewable resources, everything that is found in the Arctic is predominantly the last specific "tasty morsel" that will be fought in the near future by a fierce struggle between a certain group of countries. (Zaleski, 2014) It is already mentioned above that the main players will be the Russian Federation and the United States, but also considerable and justified claims to participate in the prospective exploitation of the Arctic resources also have Canada, Ireland and Denmark and Norway. However, please describe this group of countries that adhere to the Arctic territories. its riches are also reported by other geographically distant countries. It is first of all necessary to pay attention to claims, China, Japan and even geopolitical distances of India.

At the moment, players for the Arctic's riches occupy a kind of starting position. This, however, is a major advantage now and prospectively, the Russian Federation. Not just because W.Putin is simply a politician much larger than quite primitive Donad Trump. Just Russia is infrastructural and probably also technically much more prepared for exploitation of arctic resources. In fact, Russian oil wells, not exploratory but normal exploitation, are already located at around 300 km from the coast. For now, within the 200 mile economic zone, which is recognized in international law. Russians have already overcome technical barriers in the construction of structures resistant to ice travel. Modern Russian polar drilling and operational platforms are already built so that they do not have to be afraid that movement of ice floes or ice pack will simply sweep them away, break etc. But the problem not so much technology The Russian Oceans are of course sailing Russian oil carriers, which take away the extracted

crude oil. But these are ships in construction as well as costly exploitation. Because they have to be built with special ice reinforcements, which means they are in effect 6 8,000 tons heavier than normal tankers of similar sizes. And the next category is the size or in practice the capacity of these arctic tankers. These are in practice 120-100 thousand t. Not 200 and not 300 thousand t because it is today is widely used for oil transport at great distances. But of course, the operation of smaller tankers is more expensive than larger ones.

There is also a second problem. Namely, the modern big Russian icebreakers, the largest and the strongest in the world, have a width of about 30 meters. The three consecutive ones will be 33 meters long. So the tankers that float and will flow behind these icebreakers just do not they can be wider than them.

So, in total, they can be "only" up to 120 t. Obviously what emphasizes once again must have special anti-ice reinforcements because ice cream "work" and can sometimes close just behind the working icebreaker.

The Russians are also experimenting with hypothetical underwater tankers. They probably have two experimental ships, but with a capacity of just six thousand tons. That, of course, is not enough to talk about the profitability of transporting oil with these ships. Regarding the possibility of transporting oil The whole problem is very interesting. If there are huge submarines with a capacity of about eighty thousand tons at your disposal then the transport of oil on submarines will be quite profitable. Because, paradoxically, the submarine, even with classical propulsion, uses less Fuel than the analogous submersible vessel. If the nuclear propulsion is still used for the propulsion of the ship, the costs of operation still fall seriously.

Only for the time being, most / probably 9 / exploitation platforms work in the Karskie Sea. It is definitely shallow sea. The exploitation and transport of oil using submarines would be highly risky.

The submarine must and must have a solid depth of sea and not glide just above the rocky bottom. Experts here agree that you can use submarines for submarine oil transport only where the depth is at least 120 meters. After all, ice fields under water are often submerged to the depth of even 15 meters and ice floes it and 50-60 meters. Thus, without the proper depth of the sea, sailing on a shallow water body with submarines is highly risky.²

Tankers that transports extracted oil through circa 8 months a year are moving in the assistance of icebreakers. Assisted because it is not always ice cream condition that the icebreaker must pave the way to ships through ice fields. The same as the condition of the ice cover depends on whether the icebreaker can swim 2 3 or sometimes even 6-7 transport vessels. But there are also situations when the ice conditions are very heavy that for safety reasons, only one ship can

² See: Transport of crude oil, submarines - melody of the near future? Access.17.01.2019

flow. Of course, the icebreakers are also adapted for towing as it happens that the ice breaks or bends the ship's propellers, cargo ships.

In the meantime, the global warming of the climate. This has an obvious effect on the state of the ice cover in the Arctic. But the realities are so far that sailing along the Russian coasts from the Atlantic Ocean to the Pacific without the active help of icebreakers is realistically only for about 3.5 months in the year. In the remaining, i.e. One has to resort to the help of icebreakers. This is practically only for the Russian Federation. Russia only has a large ice-breakers fleet. Circular sites have been occupied for decades by atomic-powered icebreakers. At the moment, Russia has six large nuclear-powered icebreakers. . But only one, namely "50 years of Pobedy" is a fully modern ship. It was built for a very long time because the keel for this icebreaker was still in the end of the USSR's operation. It was planned to build another 4 icebreakers of this type, but the order was canceled because in the meantime, three much more modern icebreakers were designed and started. It is of the "Arctic" type, ie larger, wider and also much more modern units than the previously mentioned "50 years of Pobedy" O If the latter is operated by a crew of about 160 people, only 64 crew members will be on the new type of units. Also nuclear reactors are to be completely new. Namely, if the current work is based on uranium bars enriched with 90% pure uranium, these are new ones used for the first time on the new generation of icebreakers but also on new "Borej" and "Jasień" class submarines only require enrichment to approx. 40% of pure uranium. This gives obvious economic benefits. (Janula, 2019)

The first of a series of new icebreakers, the "Arctic" is already launched and currently stands in St Petersburg at the shipbuilding equipment dock. Marine and ice launches should start already in June this year. The next two are located on the ship ramps at various stages of construction. it turns out that four more units are still bigger and also much wider than the "Arctic" class icebreakers. They are to be units with a displacement of about 60,000 tons, which will be able to run convoys of merchant ships with a lifting capacity of 200,000 tons. Not only tankers. Because Russia also intends to simply earn on intensive exploitation of the northern sea route. Despite the fees for exploitation and belaying by icebreakers, a cruise on the northern route will be about 40% cheaper for commercial vessels than across the Mediterranean Sea, Suez Canal - for the flow of which one also has to pay, the Indian Ocean in the distant Pacific.

In addition to nuclear icebreakers, Russia also has about 25 active icebreakers with a classic drive. Some of them are also very large and strong units. Here, it is even hard to surprising. For Russia, maintaining the northern route, apart from hypothetical and immediate benefits, also has a very vital economic significance in the internal aspect. It is particularly connected with the northern industrial city of Norilsk. Krasnoyarsk Krai is a city of large metallurgical processing plants. in the production of copper, nickel, chromium, vanadium and some other rare metals. Concentrates and ores are mined in Norilsk mines. In

the city itself, everything is processed. It must be added that there is also a lot of hard coal in this area. All the advantages would be on the spot. However, there are great distances and extremely difficult conditions.

Processing complexes in Norilsk have been completed building, from the thirties of the twentieth century in the seventies of the same century. So as it is commonly said in the era of L. Breżniewa. Today, Norilsk is a two hundred thousand city is geared entirely to the service of metallurgical plants. This is northern Siberia, therefore, the conditions including everyday life that prevail there do not need to be described. But the metals obtained there are so valuable that it was worth building big industrial plants as well as blocks of flats. A big city. That it is virtually completely cut off from the rest the territory of Russia is a different matter. Of course, the city has a large airport, but you can deliver and transport the typical cargo and of course passengers. There is also a very local railway line from Norilsk to the port of Dudinka located at the mouth of Jesnise. This way, a large part of the produced in Norilsk is exported. In general, the Norilsk industry is completely dependent on the northern sea route. Throughout the year, ships sail between Norilsk-Dudinka and Murmansk and Arkhangelsk. It is almost 5,000 km. The cargo ships' ships run, of course, icebreakers. With milder ice conditions, those with classical propulsion. and for heavier, atomic ones. For it is assumed that heavy ice-breakers with classic propulsion can lead convoys in ice to a thickness of 1.8 meters. If there is a thicker ice it reaches for nuclear icebreakers. This is currently the largest, i.e. already mentioned here "50 years Pobiedy" has a structure that gives him freedom to operate in ice cream up to 3.20 meters thick. It's very much because rarely, ice fields have a greater thickness. But there are also times such extreme situations with only the strongest current icebreaker can ensure commercial safety shipping.

The service of these internal but extremely important communication lines for Russia is one of the basic aspects of the existence of this great country. Hence, it is so numerous and constantly complemented by the icebreakers flotilla. Not incidentally, it should be added that practically all Russian icebreakers are adapted to launch anti-ship missiles and anti-aircraft missiles. Perhaps also because of its size, also intercontinental. Of course, these rockets in the period of peace mounted on icebreakers are not. But in the fore part of the icebreakers in question, clearly visible are hidden in the hulls, containers for rockets. Also on the stickers and peripherals clearly visible built-in bases for mounting anti-aircraft missiles.

The Russian Federation is also gradually returning to the operation of former USSR military bases, which at the time of the fall of this country were simply abandoned. At present, Russia's most-advanced point, the Port Dixon, became the military base. Probably at least a squadron was installed there, or Some data may suggest that very modern intercontinental missiles of the "Lajner" class have been installed there, which are also installed on "Delta IV" submarines. It is now operating a large military base on the southern island of the archipelago, New Earth. The Soviet Union was serviced mainly by a large nuclear field located

on the northern island of this archipelago. Now it will be occupied by the garrison of this base. At the moment it is quite difficult to assess. But Russians rather to test nuclear explosions in that region will not come back. This base will be rather another class A number of military bases along the northern coast of Russia began to function. At least two on the Czukocki Peninsula, very close to the American Alaska. The Russians also established a separate military command of the Arctic area. At present, at least three specially trained and equipped with polar brigades. The naval bases in Siewieromorsko /near Murmansk/ also located on the Kolski Peninsula, not far from Norway, the large base of submarines, Zapadnaja Lica, extended.

Competitors for Arctic riches are in relation to the Russian Federation. very opoznieni. Potencjały American is just two icebreakers one of which is already very outdated. Also another competitor that is Canada, has only one and this very obsolete icebreaker. There is no point in talking about Denmark. It has two very small and also very old and worn icebreakers in the only theoretically related Greenland. These units are only suitable for operations in ice cream with a thickness of up to 90 cm.

From the political point of view, the battle for the Arctic riches is not at all interesting. The main player in this basin, that is, the Russian Federation claims that its polar properties reach the main ridge of the Lomonosov massif. Of course, no one questions the affiliation to Russia, coastal seas like the White Sea, the Karskie Sea, Sea of Laptievs'. This is practically the internal sea of Russia. The same applies to the southeastern part of the Barents Sea. However, the mentioned Lomonosov mass runs almost exactly through the middle of the Arctic Sea. If Russia is to be recognized as a claim, it would be for exclusive use alongside the above-mentioned but large coastal seas, practically almost 60% of the Arctic Sea area. There is a situation that the area of the Lomonosov massif has already been found serious resources of oil and gas, and probably there are many more

Russians there are evolving in their arguments on the historical aspect, or many years of scientific research conducted by polaritics and Russian researchers in the Arctic. is obviously true but a large contribution to this type of research and discoveries also have Norwegians, English and even Italian. Another Russian argument, which, however, neglect absolutely cannot be that the Lomonosov massif is simply a natural extension of the continental shelf Eurasia, which in this area comes out from the territory of the Russian Federation. This is an important argument because the North American Continental Shelf starts quite far from the North Pole.

So far in the dispute about the Arctic, the possibility of exploiting its riches lasts a kind of deadlock. Because the interested parties are just glaring at the arguments other Russia does not ask anyone about his opinion, rather systematically expanding its scope of exploitation of the Arctic Riches. For now oil, but you cannot have the illusion that with time it will take the turn and the

next wealth and minerals. Rather, there are only some technical obstacles as well economic barriers.

Here you should pay attention to one more situation. Namely, Japan acting very secretly puts at its disposal Russian, its technologies in the field of mining and exploitation. In exchange for access to any part of the exploited wealth. Similar tactics, maybe even on a smaller scale also use Germany. German concerns are indirectly involved in Russian research as well as initial exploitation of Arctic natural resources.

VÝZNAM STREDNEJ ÁZIE PRE EUROÁZIJSKÉ VEĽMOCI

IMPORTANCE OF CENTRAL ASIA FOR THE EURASIAN POWERS

Martin Joščák¹

ABSTRACT

The article focuses on analysis of Eurasian powers security and economic interests in the Central Asia. From the geographical point of view, Central Asia is situated at the crossroad of Europe, Asia and the Middle East, in the area – “meeting point” and potential clash – of three different civilizations, Orthodox, Sinic, and Islamic. It is a region that still represents a certain degree of instability. One of the determining factors of security in Central Asia is the considerable ethnic heterogeneity of the Central Asian countries. From the geopolitical point of view Central Asia is considered to be a region of strategic importance with the rich energy resources and becomes a theatre of geopolitical rivalry of global and regional powers since the collapse of the Soviet Union.

Key words: *Central Asia, Security, Powers, Interests, Geopolitics*

Úvod

Stredná Ázia je z geografického hľadiska región situovaný na križovatke Európy, Ázie a Blízkeho a Stredného východu, nachádza sa teda v oblasti stretu troch civilizácií – pravoslávnej, čínskej a islamskej. Je definovaný ako geografický priestor vymedzený štátnymi hranicami piatich post sovietskych republík – Kazachstanu, Kirgizska, Tadžikistanu, Turkménska a Uzbekistanu. Z geopolitického hľadiska je možné Strednú Áziu považovať za región strategickej dôležitosti s bohatými zásobami energetických zdrojov, ktorého ovládanie poskytuje veľmociam strategickú výhodu v boji o nadvládu nad euroázijským kontinentom. Z toho dôvodu bol súčasťou „Veľkej hry“ 19. storočia medzi britským a ruským impériom a môže byť jazýčkom na pomyselných váhach o víťazstvo v „novej veľkej hre“. Je tak úplne právoplatne súčasťou jednotlivých geopolitických teórií.

Dôležitosť Strednej Ázie vyzdvihol už v roku 1904 britský geograf Sir **Harold J. Mackinder** v diele „The Geopolitical Pivot of History“. Strednú Áziu umiestnil na južný okraj Centrálnej oblasti (Pivot Area) vnútrozemského regiónu strednej Eurázie. Neskôr rozpracoval tzv. teóriu Heartlandu, ktorú v 40-tych rokoch 20. storočia revidoval americký geopolitik **Nicholas. J. Spykman**. Ten

¹ Martin Joščák, Ing., externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, martin.joscak81@gmail.com

prehodnotil kľúčovú úlohu Heartlandu a za rozhodujúcu geopolitickú oblasť stanovil pás vnútorného polmesiaca, ktorý premenoval na Rimland, do ktorého umiestnil aj Strednú Áziu. Geopolitický priestor Strednej Ázie tak má podľa teórie Heartlandu a Rimlandu hraničnú až nárazníkovú polohu medzi vnútrozemskou mocnosťou a námornou mocnosťou, ktorej snahou je dominovať v geopolitickom priestore Rimlandu. Dôležitosť Strednej Ázie si uvedomovali/jú aj ďalší geopolitici ako Nemec **Karl Haushofer**, Američan **Zbigniew Brzezinski**, ako aj jeden z najznámejších súčasných ruských geopolitikov **Alexander Dugin**, ktorý do značnej miery ovplyvňuje aj súčasné správanie Ruska na medzinárodnej scéne.

Nárast globálnych energetických nárokov spôsobil záujem veľmocí o stredoázijské suroviny. Súčasne ekonomický vzostup Číny a jej stúpajúci vplyv po rozpade Sovietskeho zväzu v regióne Strednej Ázie spôsobili politickú a strategickú nervozitu. Kontrola obchodovania s uhl'ovodíkmi a ich energonosičmi, kontrola vodných zdrojov a budovanie hydroenergetického potenciálu regiónu predstavuje silný ekonomický a energetický rozmer geopolitického súperenia v regióne. Môže tak výrazne ovplyvniť smerovanie zahraničných politík jednotlivých stredoázijských republík.

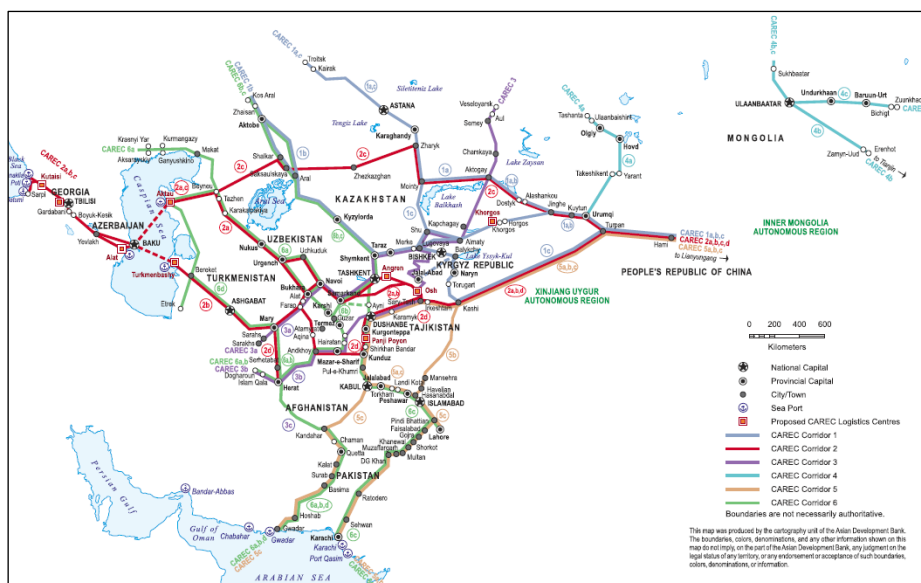
1 Postavenie Strednej Ázie

Geografia je hlavným dôvodom, ktorý umožňuje vonkajším silám formovať trajektóriu Strednej Ázie (Friedman, 2017). Región sa nachádza uprostred euroázijského kontinentu a mal by mať prospech z užšej vnútroregionálnej prepojenosti a hlbších vzťahov s tradičným partnerom Ruskom a rastúcimi ekonomikami, ako sú Čína, India a Turecko (Jha, 2015).

Po rozpade sovietskeho zväzu sa stredoázijské štáty stali ekonomickými konkurentmi a využívajú svoje prírodné zdroje na získanie príjmu z exportu (Joščák, 2018). Vnútro-regionálny obchod v Strednej Ázii však predstavuje iba 7 % celkového regionálneho obchodu (Stobdan, 2018). Tento nedostatok je spôsobený najmä ťažkosťami s cezhraničným obchodom v týchto krajinách, ale aj vzhľadom na podobnosť výrobných štruktúr v regióne. Okrem uhl'ovodíkov a kľúčových komodít (bavlna, hliník atď.) je vývoz vo väčšine krajín relatívne podobný, čo obmedzuje potenciál pre vnútroregionálny obchod (Abdimomunova a kol., 2018, s. 15).

Krajiny Strednej Ázie sa stávajú novými destináciami priamych zahraničných investícií, a to vďaka dvom hlavným charakteristikám: veľkému množstvu prírodných zdrojov a rastúcej populácii, ktorá zvyšuje veľkosť trhu. Stredoázijské trhy tvoria dôležitý geostrategický, ekonomický a tranzitný koridor, ktorý spája Áziu s Európou, Afrikou a Blízkym a Stredným východom. Pričom potenciál priamych zahraničných investícií sa v nasledujúcich 10 rokoch odhaduje na 170 miliárd dolárov, z toho 40 až 70 miliárd dolárov v neľahobnom priemysle (Abdimomunova a kol., 2018, s. 5-9).

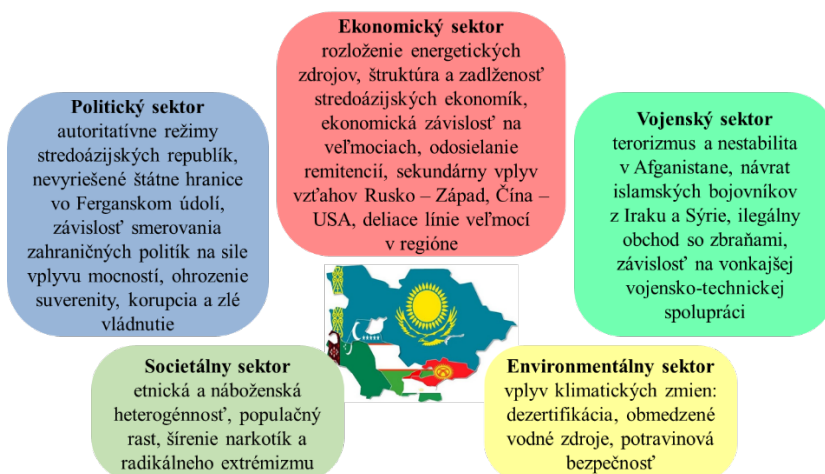
Obrázok 1 - Regionálne koridory ekonomickej spolupráce v Strednej Ázii

Zdroj: (CAREC, 2017)

Región však aj v súčasnosti čelí viacerým bezpečnostným hrozbám. Tie majú potenciál zhoršiť bezpečnostnú situáciu v regióne a v extrémnom prípade prerásť do regionálneho konfliktu. Vnútorne trenia sú čiastočne tlmené previazaním stredoázijských republík v rámci integračných zoskupení s regionálnymi veľmocami Ruskom, Čínou a Indiou.

Obrázok 2 - Bezpečnostné hrozby a výzvy v Strednej Ázii

Zdroj: Vlastná tvorba

Medzi najvýznamnejšie patria Eurázijská ekonomická únia (EEÚ), Organizácia dohody o kolektívnej bezpečnosti (ODKB) a Spoločenstvo nezávislých štátov (SNŠ) pod vedením Ruska a Šanghajska organizácia spolupráce (ŠOS), kde hrá dominantnú úlohu Čína. Práve ŠOS po integrovaní Indie a Pakistanu v júni 2017 získala ešte väčšiu váhu v regióne. Okrem týchto krajín má záujem vstúpiť do ŠOS aj Irán, ktorého členstvo je blokované

medzinárodnými sankciami. Je však nutné poznamenať, že integráciou Indie a Pakistanu do ŠOS neboli odstránené trenia a spory medzi týmito krajinami, ako ani spory medzi Indiou a Čínou a môže byť tak v kritickej situácii otázna vnútorná súdržnosť organizácie.

2 Eurázijské mocnosti

Je nutné si uvedomiť, že samotné stredoázijské republiky nie je možné chápať iba ako objekty sekuritizácie, ktoré sú vo svojej zahraničnej politike pasívne. Z vlastnej historickej skúsenosti si uvedomujú, čo môže spôsobiť dominancia jediného hegemóna v ich regióne, a preto sú aj sami iniciátormi diverzifikácie svojich energetických exportov. Ich rolu tiež nie je možné podceňovať ani v prípade vývoja vzájomných bilaterálnych a multilaterálnych vzťahov, vyrokúvania pre seba výhodných pozícií a udržiavania súťaživosti veľmocí na určitej „výhodnej“ úrovni.

Rusko má výrazný a dynamický vzťah so Strednou Áziou z dôvodu ich spoločnej histórie. Je najvýznamnejším vojenským spojencom vybraných krajín (Kazachstan, Kirgizsko a Tadžikistan), ekonomicky však stráca na Čínu. Zvyšuje sa aj angažovanosť Indie, aj keď nedosahuje úrovne Číny. Súčasne nie je možné úplne vynechať ani tzv. Západ (USA a EÚ), keďže predstavuje, aj keď obmedzene, dôležitého obchodného partnera, ako aj partnera, ktorý pomáha rozvoju regiónu a tým si udržiava určitý vplyv v jednotlivých krajinách.

Tabuľka 1 - Priority veľmocí na sekuritizáciu jednotlivých sektorov bezpečnosti

<i>Veľmoc</i> <i>Sektor bezpečnosti</i>	Rusko	Čína	India	Európska únia	USA
Politický	***	**	**	**	**
Vojenský	***	**	*	*	***
Ekonomický	***	***	**	**	*
Societálny	**	*	*	**	*
Environmentálny	*	*	*	***	**
<i>Priorita: * - Nízka, ** - Stredná, *** - Vysoká</i>					

Zdroj: Vlastná tvorba

2.1 Ruská federácia

Rusko vníma Strednú Áziu ako súčasť svojho „blízkeho zahraničia“. Často sa používa aj termín „zóna privilegovaného záujmu“, ktorý v auguste 2018 prvýkrát použil vtedajší prezident **Dmitrij Medvedev**. Stredná Ázia, ako aj ďalšie krajiny SNŠ, tvoria pre Rusko tzv. nárazníkovú zónu a poskytujú tak na svojich smeroch operačnú hĺbku. Dôležitosť tohto územia pre Rusko spočíva aj v jeho

cieľoch udržania si statusu regiónálnej veľmoci a jeho globálne veľmocenské ambície, pričom strata „blízkeho zahraničia“ by tieto ciele zhatila.

Rusko obnovuje svoju identitu postavenú na histórii veľmocenského postavenia, ktoré prežívalo tak ako počas vlády Romanovcov tak aj počas bipolárneho rozdelenia sveta (Švarný, 2016). Medzi hlavné priority Koncepcie zahraničnej politiky Ruskej federácie z roku 2016 patrí rozvoj bilaterálnej a multilaterálnej spolupráce s členskými štátmi SNŠ a ďalšie posilňovanie integračných štruktúr s účasťou Ruska, akými sú EEÚ a ODKB. Rusko súčasne pripisuje dôležitosť posilňovaniu úlohy ŠOS vo svete a zavádzanie praktických opatrení na upevnenie vzájomnej dôvery a partnerstva v Strednej Ázii.

Je možné hodnotiť, že Rusko sa snaží využívať nástroje kolektívnej bezpečnosti v rámci ODKB na realizovanie svojich strategických cieľov, vrátane zvýšenej kontroly nad postsovietskym priestorom. ODKB pre Rusko predstavuje predovšetkým nástroj na riešenie úloh národnej bezpečnosti na svojich hraniciach. Militarizácia ODKB však môže byť tiež mechanizmom, ktorým by mohlo Rusko pretvárať geostrategické prostredie v Eurázii v súlade so svojou zahraničnou politikou hlavne na území, kde by mohlo dôjsť k stretu s inými veľmocami, čo je najviac vypuklé práve v Strednej Ázii.

Rozvoj EEÚ ovplyvňuje investičnú klímu v regióne, vytvára príležitosti, ale súčasne aj riziká pre ekonomiky jednotlivých krajín. Ponúka vytvorenie najdôležitejších spoločných trhov (elektrická energia, zemný plyn, ropa a ropné produkty), ako aj spoločný vstup na trhy tretích krajín, s ktorými EEÚ uzavrela dohodu o vytvorení zóny voľného obchodu. Na druhej strane posilňovanie vzájomnej závislosti ekonomík zvyšuje pravdepodobnosť negatívnych dosahov krízových javov v jednej krajine na ostatných členov, ako aj prítomnosť vážnych politických rizík – trenia a spory medzi účastníkmi EEÚ, ako aj vzťah Ruska so Západom – pretrvávajúce ekonomické sankcie (Pritchín, 2017).

2.2 Čína

Čínska iniciatíva „Jeden pás, jedna cesta“ (označovaná tiež Ekonomický pás Hodvábnej cesty) sa stala hlavnou prioritou zahraničnej politiky Číny, ktorá má za cieľ expandovať čínsku ekonomiku a politický vplyv. Bola tiež jedným z hlavných bodov ostatného – 19. národného kongresu Komunistickej strany Číny v októbri 2017, ktorý viedol čínsky prezident **Xi Jinping** (Xi, 2017). Výsledkom kongresu bolo, že sa iniciatíva stala súčasťou Ústavy Komunistickej strany Číny a potvrdila sa jej prioritná rola. Tento rozsiahly ekonomický koridor a sieť infraštruktúry dá potenciálne Číne neporovnateľný prístup k 60 % svetovej populácie a tretine svetového bohatstva. Je navrhnutý tak, aby vynechal Indiu a aspoň čiastočne eliminoval Rusko z eurázijského obchodu. Stredná Ázia tak predstavuje pre Čínu kritický, strategický región pre jej rozvoj a obchod, ktorého stratou by Čína geopoliticky utrpela vážne straty. Predstavuje príležitosť na získanie potrebných energetických zdrojov z relatívne blízkeho okolia, výmenou

za výhodné pôžičky, investície, výstavbu potrebnej infraštruktúry, hotových výrobkov a ďalších súčastí tohto obchodu. Čína tak rozvíja postupný strategický vplyv založený na ekonomických väzbách.

Čínske spoločnosti už vlastnia veľkú časť priamych zahraničných investícií v ťažobnom priemysle v krajinách ako Kazachstan a Turkménsko, pričom vybudovanie infraštruktúry, zvýšenie priemyselných kapacít a potenciálne investície do poľnohospodárstva by mali byť ďalšími krokmi Číny (Abdimomunova a kol., 2018, s. 8).

2.3 India

Región Strednej Ázie je považovaný za súčasť tzv. „širšieho susedstva“ Indie, no angažovanosť Indie v regióne od získania nezávislosti stredoázijských republík bola na minimálnej úrovni. V novom tisícročí sa však región stal miestom zápasu mocností o energetické zdroje. Zároveň svet bol svedkom vzostupu Indie ako ekonomickej a regionálnej veľmoci. India si už nemôže dovoliť prehliadať Strednú Áziu, ak chce zostať v medzinárodnom systéme rastúcou silou. Stimulom pre nový pohľad na región bolo, že India stráca svoje „bezprostredné susedstvo“ v prospech Číny, ktorá rozvinula veľmi dobré politické a hospodárske vzťahy s takmer všetkými susedmi Indie, čím strategicky Indiu obkľúčila. Z dôvodu rastu Číny India sformulovala svoju Politiku spojenia Strednej Ázie (Connect Central Asia Policy), ktorá zahŕňa prehĺbenie politických, bezpečnostných, hospodárskych a kultúrnych vzťahov. Predstavil ju indický minister zahraničných vecí E. Ahmed na prvom stretnutí dialógu medzi Indiou a Strednou Áziou v júni 2012 v Biškeku (Jha, 2016).

Nevýhodou Indie je jej geografické obmedzenie spojenia s regiónom. Najkratšia trasa prechádza cez Pakistan a Afganistan. Avšak z dôvodu nepriateľstva Pakistanu s Indiou kvôli kontrole regiónu Kašmír a tiež spolupráca Pakistanu s Čínou proti Indii, prepojenie so Strednou Áziou zostáva pre Indiu problematické. Odpoveďou Indie je investovanie do medzinárodného severo-južného dopravného koridoru a do modernizácie iránskeho prístavu Chabahar, čím by po mori mohla obísť Afganistan a hlavne Pakistan. Po dokončení prístavu Chabahar sa ten stane najbližším námorným prístavom pre Strednú Áziu, keďže ide o pevninsky uzavretý región.

Ďalším krokom je dokončenie očakávanej dohody o voľnom obchode medzi Indiou a EÚ. Súčasný obchod Indie s členmi ŠOS je tiež výrazne asymetrický - asi 90 miliárd je napriek regionálnemu súpereniu s Čínou, 8 miliárd s Ruskom a 1,5 miliardy so štátmi Strednej Ázie, z toho 1 miliarda s Kazachstanom. Obchod Indie so Strednou Áziou predstavuje len asi 0,11 % celkového obchodu Indie (Stobdan, 2018). Hlavným geopolitickým dôvodom Indie je však snaha o čiastočné obmedzenie Číny, ktorá výrazne vojensky podporuje Pakistan dodávkami zbraní a vojensko-technickou spoluprácou.

2.4 Európska únia

EÚ spolupracuje s krajinami Strednej Ázie od získania ich nezávislosti. Z dôvodu zvýšenia energetickej bezpečnosti EÚ sú energetické zdroje regiónu jej osobitným záujmom (EEAS, 2009). Stratégia EÚ pre Strednú Áziu z roku 2007 bola revidovaná už po štvrtý raz v roku 2015, pričom prípravu novej stratégie potvrdila vysoká predstaviteľka EÚ Federica Mogherini počas 14. zasadnutia ministrov EÚ a Strednej Ázie 23. novembra 2018 v Bruseli. Jej schválenie sa očakáva v roku 2019.

Nová stratégia EÚ by mala zdôrazniť najmä záväzok EÚ podporovať trvalo udržateľný rozvoj regiónu, vnútro-regionálnu spoluprácu v Strednej Ázii, trvalo udržateľnú prepojenosť v súlade so stratégiou EÚ o prepojení Európy a Ázie prijatou 18. októbra 2018 a podporiť užšie prepojenie medzi politikami EÚ v oblasti Strednej Ázie a Afganistanu. Nová stratégia EÚ by mala poskytnúť aj usmernenia pre prípravu programov pomoci EÚ na obdobie rokov 2020 až 2027. Súčasný globálny balík pomoci EÚ pre Strednú Áziu na obdobie rokov 2014 až 2020 predstavuje 1 miliardu EUR (EEAS, 2018).

Od roku 2017 EÚ úspešne vytvorila niekoľko inštitucionalizovaných mechanizmov na posilnenie vzájomných vzťahov, avšak napriek tejto angažovanosti má EÚ v regióne obmedzený vplyv. Vedúci predstavitelia Strednej Ázie využívajú vzťahy s Bruselom ako protiváhu pri vyjednávaniach s Pekingom a Moskvou. Stabilita regiónu sa výrazne nezlepšila, predpokladané dodávky plynu z regiónu do Európy sa doteraz neuskutočnili, obchod je minimálny s výnimkou prepojení medzi EÚ a Kazachstanom. Demokraciu propagovanú EÚ považujú stredoázijské režimy za hrozbu pre ich prežitie. Korupcia vážne ohrozuje ekonomický rozvoj a odstraňuje veľkú časť rozvojovej pomoci (Boonstra, a iní, 2016 s. 5).

2.5 USA

Zaradenie USA do článku, ktorým rozpracúvame význam Strednej Ázie pre eurázijské veľmoci, je z dôvodu angažovanosti USA v regióne a ich pôsobení proti záujmom týchto veľmocí, hlavne Rusku a Číne. USA majú mierne obmedzené možnosti na pôsobenie v regióne hlavne z dôvodu ich geografickej vzdialenosti. Región má strategickú polohu, keďže susedí s Afganistanom a zohral významnú úlohu v prvých rokoch operácie Enduring Freedom a misie NATO ISAF v Afganistane. Po tlaku Ruska voči stredoázijským republikám však museli USA opustiť svoje základne v Kirgizsku a Uzbekistane.

Záujmy USA vyplývajú hlavne z geopolitického hľadiska. Ak chcú byť súčasťou „novej veľkej hry“, musia pôsobiť v regióne tak, aby vytvorili priaznivé prostredie pre svoje národné záujmy. To znamená zamedziť Rusku aj Číne stať sa hegemónom v regióne. V záujme USA však nie je vytlačiť Rusko alebo Čínu

úplne z oblasti. USA si uvedomujú významnú úlohu oboch aktérov pre stabilitu a rozvoj regiónu (Joščák, 2017 s. 197).

Diplomatickým nástrojom rozvíjania spolupráce je C5+1 Dialóg, ktorý predstavuje platformu na riešenie spoločných výziev, ktorým čelia USA a päť krajín Strednej Ázie. Dopĺňa bilaterálne vzťahy v regióne, najmä v oblastiach, kde regionálne prístupy môžu poskytnúť komparatívnu výhodu. Bilaterálne USA rozvíja vzťahy hlavne s Kazachstanom a Uzbekistanom, ktorí sú regionálni vojenský a ekonomickí lídri.

Na prvom ministerskom fóre C5 + 1, ktoré sa konalo v Samarkande v novembri 2015, sa šesť ministrov zahraničných vecí dohodlo na zameraní sa na tri oblasti spoločného záujmu - bezpečnosť so zameraním na teroristické hrozby, ekonomika so zameraním na zlepšenie regionálnych obchodných tokov a environmentálne výzvy (U.S. Department of State, 2017). Ostatné rokovanie C5+1 sa konalo 20.-23. júla 2018 v Almaty (Kazachstane) a v Taškente (Uzbekistan) s cieľom prerokovania pokroku v oblasti životného prostredia, ekonomického prepojenia a bezpečnosti (U.S. Department of State, 2018).

Spolupráca v rámci C5+1 dialógu je do značnej miery závislá na USA strane, keďže ju plne financujú, vrátane projektov na rozvoj Strednej Ázie. Je však nutné poznamenať, že napriek tomu, že USA sú zatiaľ stále jedinou supervelmocou, nedosahujú v regióne Strednej Ázie vplyv Ruska a hlavne Číny. Dôvodom je s najväčšou pravdepodobnosťou nižšia priorita Strednej Ázie v rámci smerovania zahraničnej politiky USA.

Záver

Stredoázijské republiky od získania svojej nezávislosti po rozpade Sovietskeho zväzu čelili viacerým vnútorným a vonkajším hrozbám voči svojej bezpečnosti. Etnická heterogenita vo vnútri jednotlivých republík vo Ferganskom údolí viedla k rôznym teritoriálnym a etnickým sporom, ako aj vnútroštátnym konfliktom, občianskej vojne v Tadžikistane v rokoch 1992-1997, tadžickému povstaniu v rokoch 2010-2012, etnickým sporom v Kirgizsku v rokoch 1999, 2000, 2010, či teroristickým útokom v Uzbekistane v roku 2005. Začiatok 21. storočia znamenal pre región Strednej Ázie aj zmenu v podobe intenzívneho angažovania sa tzv. Západu, predovšetkým USA, kedy sa do pozornosti dostal najmä ako geograficky strategické územie pre vojenskú operáciu Enduring Freedom a misiu NATO ISAF v susednom Afganistane. Americká prítomnosť v regióne tak zbližila konkurujúce si regionálne veľmoci Rusko a Čínu s cieľom vytlačiť hegemonu z regiónu.

Čína dlhodobo vyhlasuje, že nemá záujem s Ruskom súperiť a ich vzájomnú spoluprácu považuje za užitočnejšiu. Obe veľmoci si uvedomujú dôležitosť svojich vzťahov na globálnej úrovni a správajú sa ako protiváha proti tzv. Západu reprezentovanom USA a NATO. To je často viditeľné aj pri hlasovaní v rámci Bezpečnostnej rady OSN. Vo vojenskej oblasti je možné sledovať

dominantné postavenie Ruska. V tomto sektore má Čína obmedzený prístup, keďže Rusko kontroluje dianie v tejto oblasti nad členskými štátmi ODKB (Kazachstan, Kirgizsko a Tadžikistan) prostredníctvom tejto organizácie. Ústava ODKB z roku 2002 novelizovaná na návrh Ruska v roku 2010 dáva Rusku právo veta na zriadenie zahraničných (nie-členských) vojenských základní na územiach členských štátov ODKB.

Čínska iniciatíva „Jeden pás, jedna cesta“ udržiava v dlhodobej perspektíve orientáciu stredoázijských ekonomík viac k Číne. Tá ako najväčší investor regiónu rozvíja svoje bilaterálne vzťahy veľmi pragmaticky podľa vlastných národných záujmov, či už ide o dovoz zemného plynu z Turkménska alebo skupovanie strategických podnikov, investícií a ekonomický rozvoj regiónu. Vytvára tak závislosti na dotáciách z Číny a následný export čínskeho tovaru na trhy Strednej Ázie a ďalej do Európy a Afriky prostredníctvom svojej iniciatívy „Jeden pás, jedna cesta“. EÚ napriek veľkému ekonomickému potenciálu výrazne zlyháva v súboji s Čínou a Ruskom. Šírenie demokracie a ochrany ľudských práv ako podmienok rozsiahlych investícií EÚ v krajinách Strednej Ázie vytvára prostredie, v ktorom sa krajiny regiónu obracajú na Čínu alebo Rusko, ktorí sa nevmiešavajú do vnútorných záležitostí jednotlivých krajín (Joščák, 2017 s. 198).

India, ktorá má síce výrazný ekonomický potenciál na rozvoj vzťahov so Strednou Áziou je limitovaná svojou geografickou polohou. V rámci zoskupenia RIC (Rusko, India, Čína), či BRICS (Brazília, Rusko, India, Čína, Juhoafrická republika) vystupuje za rozvoj multilaterálnej spolupráce jej členov, uvedomuje si však dominantné postavenie Číny a jej snahu minimalizovať vplyv Indie v jej bezprostrednom a širšom susedstve. V tejto súvislosti aj namieta voči čínskej iniciatíve „Jeden pás, jedna cesta“ a zdôvodňuje to porušovaním suverenity Indie, keďže niektoré infraštruktúrne projekty prechádzajú cez sporné územie Kašmíru, ktoré je pod kontrolou Pakistanu.

Napriek geopolitickej dôležitosti regiónu je možné v poslednom období sledovať ústup USA z regiónu, čím strácajú predtým nadobudnuté pozície. Avšak USA ako zatiaľ jediná globálna supervelmoc nie je možné z „novej veľkej hry“ úplne vylúčiť, keďže historicky dokázali veľmi pružne meniť priority svojej zahraničnej politiky.

Literatúra:

ABDIMOMUNOVA, L., BOUTENKO, V., CHIN, V., NURIYEV, R., PERAPECHKA, S., RAJI, M., RUEDA-SABATER, E., SOKOLOVA, V., TÜRPIITZ, A. 2018 Investing In Central Asia: One region, many opportunities, In *BCG - Boston Consulting Group*, [online]. 2018. [cit.22.02.2019]. Dostupné na internete: <<https://www.bcg.com/en-ru/perspectives/205272>>
BOONSTRA, J., TSERTSVADZE, T. 2016. Implementation and review of the European Union - Central Asia Strategy: Recommendations for EU action.

[Online] 2016. [Cit.22.2.2019] Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/535019/EXPO_IDA\(2016\)535019_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/535019/EXPO_IDA(2016)535019_EN.pdf)>. ISBN: 978-92-823-8691-0 (pdf).

CAREC. 2017. The Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Program. [Online] 2017 [Cit.22.2.2019] Dostupné na internete: <https://www.carecprogram.org/?page_id=31>.

EEAS. 2009. The European Union and Central Asia: the new partnership in action. Brussels : European Union External Action Service, [Online] júl 2009. s. 81. [Cit.22.2.2019] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4890/the-european-union-and-central-asia-the-new-partnership-in-action_en>. ISBN 978-92-824-2467-4.

EEAS. 2018. New opportunities to take EU-Central Asia Partnership forward. European Union External Action Service [Online] 26. november 2018 [Cit.22.2.2019] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/delegations/kyrgyz-republic/54425/new-opportunities-take-eu-central-asia-partnership-forward_en>.

FRIEDMAN, G. 2017. The World Explained in Maps. Geopolitical Futures. [Online] 2017. [cit.23.2.2019] Dostupné na internete: <<https://www.mauldineconomics.com/the-world-explained-in-maps-free-ebook>>.

JHA, S. K. 2015. 21st Century Silk Road: Trade Integration in Central Asia: Overview of trade policy developments in Central Asia. World Trade Organization. [Online] jún 2015. [cit.23.2.2019]. Dostupné na internete: <https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/Session1/SarojKumarJha12stCenturySilkRoad.pdf>.

JHA, M. 2016. India's Connect Central Asia Policy. In *The Diplomat*. [Online] 2. december 2016. [cit.23.2.2019]. Dostupné na internete: <<https://thediplomat.com/2016/12/indias-connect-central-asia-policy-2/>>.

JOŠČÁK, M. 2017. Súčasná ekonomická situácia v regióne Strednej Ázie. In 8. *Medzinárodná vedecká konferencia : Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. str. 190-199 ISBN 978-80-8040-551-9.

JOŠČÁK, M. 2018. Spor o vodu v Strednej Ázii. Budúci konflikt alebo spolupráca?. In 9. *medzinárodná vedecká konferencia : Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2018, s. 163-172, ISBN 978-80-8040-568-7.

PRITCHIN, S. 2017. Ranking the Central Asian States as Investment Destinations. Expert Center for Eurasian Development. [Online] apríl 2017. [Cit.22.3.2019] Dostupné na internete: <<http://e-ced.ru/en/insights/karta-investitsionnoy-privlekatelnosti-stran-tsentralnoy-azii-i-yuzhnogo-kavkaza-/>>.

STOBDAN, P. 2018. India's Economic opportunities in central Asia, Institute for Defence Studies and Analysis (IDSA) [Online] 18. september 2018. [Cit. 23.2.2019] Dostupné na internete:

<https://idsa.in/system/files/policybrief/pb_india-economic-opportunities-in-central-asia-pstobdan.pdf>.

ŠVARNÝ, J. 2016. Neoeurázianska geopolitická škola v podaní Alexandra Dugina a jej prejavy v zahraničnej politike Ruskej federácie. In *Bezpečnostné fórum 2016*, Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2016, I. zväzok, s. 227-237, ISBN 978-80-557-1093-8.

U.S. Department of State. 2017. C5+1 Fact Sheet. [Online] 22. september 2017. [Cit. 23.2.2019] Dostupné na internete:

<<https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/09/274386.htm>>.

U.S. Department of State. 2018. C5+1 Working Group Meetings a Success in Almaty, Tashkent. [Online] 23. júl 2018. [Cit. 23.2.2019] Dostupné na internete:

<<https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/07/284306.htm>>.

XI, J. 2017. Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress. In *China Daily*. [Online] 4. november 2017. [cit.23.2.2019]. Dostupné na internete:

<http://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content_34115212.htm>.

MOŽNÉ SPÔSOBY HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

POSSIBLE WAYS OF ASSESSING THE SECURITY ENVIRONMENT

Vojtech Jurčák¹ - Jakub Sasarák²

ABSTRACT

The security environment is defined in the article based on the access of current security experts in their publications. The definition is the starting point for the characteristics of the security environment and its assessment. The result of the security environment assessment are the identification of actors who positively and negatively affect the security environment and also the threats that the reference entity has to face. The assessment of the security environment can be done by several methods. SWOT analysis and possibilities of using Saaty's method of multi-criteria decision making using software Expert Choice are described in the article.

Key words: Security Environment, security actors, Security Threats, Saaty's Method, Expert Choice.

Úvod

Poznanie stavu bezpečnostného prostredia a predikovanie jeho vývoja je dôležité pre identifikovanie a analýzu bezpečnostných hrozieb a tvorbu strategických dokumentov, formulovanie a následnú realizáciu bezpečnostnej politiky štátu. Bezpečnostná politika potom smeruje k eliminácii identifikovaných bezpečnostných hrozieb a stabilizácii bezpečnostného prostredia. Predkladaná práca sa zaoberá možnými spôsobmi hodnotenia bezpečnostného prostredia. Prvá časť práce je zameraná na teoretické východiska hodnotenia bezpečnostného prostredia. Druhá časť práce sa zaoberá konkrétnymi metódami, ktoré možno využiť na hodnotenie bezpečnostného prostredia štátu. V záverečnej časti je v práci riešená možná predikcia vývoja bezpečnostného prostredia a predkladá možnosti využitia kvalitatívnych a kvantitatívnych metód.

1 Definovanie pojmu bezpečnostné prostredie

Vymedzenie bezpečnostného prostredia by malo čo najlepšie

¹ Vojtech Jurčák, prof., Ing., CSc., profesor – vedúci katedry, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, vojtech.jurcak@aos.sk

² Jakub Sasarák, Mgr., externý doktorand, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, jsasarak@gmail.com

charakterizovať dimenzionálny bezpečnostný priestor, v ktorom sa subjekt nachádza a identifikovať hrozby, výzvy a riziká, s ktorými sa musí vyrovnávať. Z pohľadu analýzy bezpečnostného prostredia je ďalej potrebné pomenovať hybné sily (bezpečnostných aktérov), ktorí sa v tomto prostredí nachádzajú (a sú schopní toto bezpečnostné prostredie výrazne meniť) a tiež definovať (predikovať) základné trendy vývoja bezpečnostného prostredia.

Vo všeobecnej rovine predstavuje prostredie súbor podmienok rozmanitého charakteru, v ktorých existuje a formuje sa jedinec, sociálne skupiny, či ľudstvo vôbec. Pojmom prostredie sa tak vyjadruje určité priestorové vymedzenie, v ktorom sa ľudia pohybujú, žijú a pracujú.

Bezpečnostné prostredie je rámcom a priestorom realizácie bezpečnostnej politiky. Charakterizuje sa prostredníctvom vyčlenenia geografického územia, ktoré je spravidla určené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, demografickými a kultúrno-historickými činiteľmi. Bezpečnostné prostredie z globálneho pohľadu, ale aj z pohľadu každej krajiny či regiónu, sa neustále mení a vyvíja. Je modifikované radom vonkajších aj vnútorných činiteľov.

Problematike definovania bezpečnostného prostredia sa venuje rada autorov na Slovensku i v blízkom zahraničí (**Hofreiter, Škvrnda, Kmec, Korba, Kohút, Lasicová, Ušiak, Jurčák, Laml, Frank, Balabán, Rašek, Galatík, Korzeniowski** a ďalší). Z analýzy obsahu ich diel môžeme konštatovať, že bezpečnostné prostredie je chápané:

- priestorovo (geograficky), z pohľadu analýzy bezpečnostného prostredia základ tvoria roviny jeho analýzy (globálne, kontinentálne, regionálne, blízke, štátne, spoločenské, individuálne); čím je rovina analýzy vyššia, tým zložitejšie je hodnotenie bezpečnostného prostredia;
- komplexne, v bezpečnostnom prostredí pôsobia determinujúce činitele i náhodného charakteru, čím sa jeho hodnotenie stáva zložitejším;
- dynamicky sa meniace v čase, dynamizujúce činitele, ktoré spôsobujú nestabilitu bezpečnostného prostredia a zložitosť predikcie jeho vývoja.

V článku budeme vnímať bezpečnostné prostredie ako časť prírodného a technogénneho prostredia (časť prostredia prírodného, ktoré si človek zmenil pre svoje potreby), v ktorom vzniká v danom čase a priestore v dôsledku interakcií aktérov a vplyvu činiteľov prostredia adekvátne bezpečnostná situácia (Hofreiter, 2016, str. 55).

Bezpečnostné prostredie sa spravidla delí na vonkajšie a vnútorné.

Vonkajšie bezpečnostné prostredie sa vzťahuje vždy k charakteru chráneného záujmu referenčného subjektu. Napr. ak ide o štát, jedná sa o národnú bezpečnosť a prostredím v ktorom sa štát nachádza je blízke prostredie (susedné štáty), región, kontinent, svetové teritórium.

Vnútorné bezpečnostné prostredie je vymedzené lokálnymi hranicami referenčného objektu. Napr. v rámci štátu to môže byť kraj, región, okres, mesto, mestská štvrť a podobne. Základnými charakteristikami takéhoto prostredia sú:

- urbanistické charakteristiky, ako sú veľkosť územia, hustota osídlenia, typ zástavby a pod.,
- sociálno-ekonomické charakteristiky ako sú štruktúra obyvateľstva, vzdelanosť, zamestnanosť a pod.,
- policajno-bezpečnostná situácia v priestore charakterizovaná napr. kriminalitou, dislokáciou bezpečnostných zložiek a pod.,
- prírodno-geografické charakteristiky ako sú charakter a reliéf terénu, cestno-komunikačná sieť, prevažujúce poveternostné podmienky a pod.,
- rozmiestnenie a charakter možných zdrojov ohrozenia, ako sú prevádzky a sklady s nebezpečnými látkami, priehrady, vodné toky a pod.

V kontexte štátnej a národnej bezpečnosti, je vnútorným bezpečnostným prostredím územie štátu, vymedzené jeho štátnymi hranicami. Na formovanie a vývoj vnútorného bezpečnostného prostredia majú vplyv ako vonkajšie faktory, ktoré ovplyvňujú formovanie a stav vonkajšieho bezpečnostného prostredia, tak aj vnútorné faktory, ktoré pôsobia z vnútra objektu.

2 Hodnotenie bezpečnostného prostredia

Hodnotenie bezpečnostného prostredia môžeme vnímať ako prostriedok na získanie relevantných podkladov pre politické rozhodovanie o zameraní bezpečnostnej stratégie, t. j. o zámeroch politickej reprezentácie na ochranu bezpečnostných záujmov štátu prostredníctvom ovplyvňovania jeho bezpečnostného prostredia. Ovpľyňovať bezpečnostné prostredie je možné len vtedy, ak je známy jeho aktuálny stav a vývojové tendencie. Z uvedeného vyplýva, že hodnotenie bezpečnostného prostredia môžu tvoriť dve časti a to analýza aktuálneho stavu a predikcia budúceho vývoja.

Využitie SWOT analýzy

Možnou metódou na analýzu aktuálneho stavu bezpečnostného prostredia je podľa autorskej dvojice Židek, Cibáková (2009) aplikácia SWOT analýzy. SWOT analýza je univerzálna analytická technika zameraná na zhodnotenie vnútorných a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich úspešnosť organizácie alebo nejakého konkrétneho zámeru (napríklad nového produktu či služby). Najčastejšie je SWOT analýza používaná ako situačná analýza v rámci strategického riadenia. Autorom SWOT analýzy je Albert Humphrey, ktorý ju navrhol v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. SWOT je akronym z počiatočných písmen anglických názvov jednotlivých faktorov:

- Strengths - silné stránky
- Weaknesses - slabé stránky
- Opportunities - príležitosti

- Threats - hrozby

SWOT analýza súčasného stavu bezpečnostného prostredia obsahuje generovanie a zaznamenávanie kľúčových informácií o vnútornom a vonkajšom bezpečnostnom prostredí.

Informácie o vnútornom bezpečnostnom prostredí predstavujú charakteristické črty, ktoré sú vo vzťahu k bezpečnostnému záujmu objektu hodnotenia. Aplikujeme zhrnutie strengths – silných stránok štruktúry s pozitívnym vplyvom na presadzovanie záujmov a weaknesses – slabých stránok štruktúry s potenciálom vnútorných bezpečnostných hrozieb.

Informácie o vonkajšom bezpečnostnom prostredí predstavujú vplyvy z vonkajšieho prostredia, ktoré majú potenciál ho meniť. Vytvoríme zoznam opportunities – príležitostí vo vonkajšom prostredí s potenciálom, ktorý umožňuje objektu presadzovať svoje záujmy a zoznam threats – hrozieb pôsobiacich z vonkajšieho prostredia.

Postup pri uplatňovaní analytickej techniky SWOT

Východiskom na vykonanie analýzy je zoznam bezpečnostných záujmov deklarovaných politickou reprezentáciou štátu. Analýza sa uskutočňuje diferencovane vo vzťahu ku každému deklarovanému bezpečnostnému záujmu, kde identifikujeme:

- hybné sily (aktéri), prípadne relácie, prostredníctvom ktorých môže štát presadzovať svoje záujmy, pričom profilujeme odpoveď na otázku: Ktoré faktory vo vnútornom a vonkajšom prostredí môžu pozitívne ovplyvniť presadzovanie bezpečnostných záujmov referenčného subjektu?
- sily (aktérov), prípadne relácie, prostredníctvom ktorých pôsobia aktéri alebo relácie medzi aktérmi a štátom na destabilizáciu bezpečnostného prostredia, pričom profilujeme odpoveď na otázku: Ktoré faktory vo vnútornom a vonkajšom prostredí môžu narúšať, destabilizovať presadzovanie bezpečnostných záujmov referenčného subjektu?
- potenciálne hrozby, profilovaním odpovede na otázku: Aké javy v štruktúre vnútorného a vonkajšieho bezpečnostného prostredia môžu potenciálne ohroziť bezpečnostné záujmy referenčného subjektu?

V zásade ide o inventarizáciu dispozičných prostriedkov na presadzovanie bezpečnostných záujmov štátu, stanovenie ich vhodnosti a akceptovateľnosti. Analýzu dokončíme zostavením:

- Súborov vnútorných bezpečnostných hrozieb (slabých stránok vo vnútornej štruktúre bezpečnostného prostredia) a vonkajších bezpečnostných hrozieb (generovaných v štruktúre vonkajšieho prostredia). Hrozby predstavujú prekážky, ktoré musíme prekonať, ak chceme dosiahnuť požadovanú úroveň bezpečnosti štátu, to znamená, vytvoriť takú bezpečnostnú situáciu, ktorá umožňuje optimálnu funkčnosť spoločnosti vo všetkých sférach jej

spoločenských aktivít.

- Súborov príležitosti vonkajšieho prostredia a silných stránok vnútorného bezpečnostného prostredia, čo predstavuje hybné sily, ktoré môže využiť štát na elimináciu príslušných bezpečnostných hrozieb a de facto na presadzovanie svojich bezpečnostných záujmov.

2.2 Využitie Saatyho metódy pre hodnotenie bezpečnostného prostredia

Saatyho metóda je pomenovaná podľa jej autora, ktorým je Doktor Thomas L. Saaty. Ten v roku 1970 vytvoril Analytické hierarchické procesy a dopĺňajúce matematické teórie. Rozpracoval ich na Wharton School of the University of Pensilvania v Spojených štátoch amerických. Jeho teórie predstavujú metódu na podporu rozhodovania. V rámci nej sú posudzované varianty rozhodovania a výber optimálneho variantu.

Varianty sú posudzované alternatívy riešenia rozhodovacích problémov. Hodnotenie sa realizuje na základe kritérií stanovených pre výber s požadovanými prioritami dôležitosti. Výber optimálneho variantu riešenia rozhodovacieho problému a stanovenie poradia na základe vzájomných preferencií je cieľom rozhodovacieho procesu.

Kritéria sú všetky parametre, atribúty, vlastnosti a ostatné údaje jednotlivých variantov, ktoré vyplývajú na rozhodnutie výberu variantu, ktorý je najvýhodnejší. Kritéria majú spravidla hierarchickou štruktúru a rozpadajú sa od obecných k detailnejším.

Priority alebo aj hodnota váh hlavných kritérií, charakterizujú vzťahy medzi jednotlivými hlavnými kritériami a ich vplyv na celkové určenie výhodnosti jednotlivých variantov. Priority sa stanovujú podľa dôležitosti kritérií pre splnenie cieľa. Celkový súčet hodnôt priorít na rovnakej úrovni kritérií je 1.

Preferencie vyjadrujú vzťah a jeho výhodnosť (váhu) pri porovnávaní kritérií v zhládnom k určenému kritériu. Zistením vzájomných preferencií jednotlivých variantov vzhľadom k určitému kritériu jeho priorít dostaneme výsledné preferencie jednotlivých variantov.

Aplikáciou Saatyho metódy sa v článku nebudeme zaoberať. Pozri napr. Saathy 1980.

2.3 Software Expert Choice

Matematickým základom pre software Expert Choice je Saatyho metóda. Tento software bol vyvinutý v roku 1983, v spolupráci doktora Thomas Saatyho s doktorom Ernestom Formanom, profesorom fakulty vedeckého manažmentu University Georga Washingtona. Základom tohto software je metóda analytických hierarchických procesov, ktorá pomáha rozhodovať pri stanovení dôležitosti rôznych cieľov a ich preferencií v rôznych alternatívach riešenia.

Značnou výhodou program Expert Choice je široká ponuka zobrazovania

dosiahnutých výsledkov. Jedným zo zobrazení je porovnanie dvoch variantov voči sebe „head to head“. V spodnej časti sa nachádza celkové hodnotenie porovnania týchto dvoch variantov. Sumárne ohodnotenie všetkých kritérií a variantov je prehľadne zobrazené na grafe s názvom „Performance sensitivity“. Na tomto grafe sú v spodnej časti jednotlivé kritéria hodnotenia. Stĺpce pri týchto kritériách reprezentujú ich váhu.

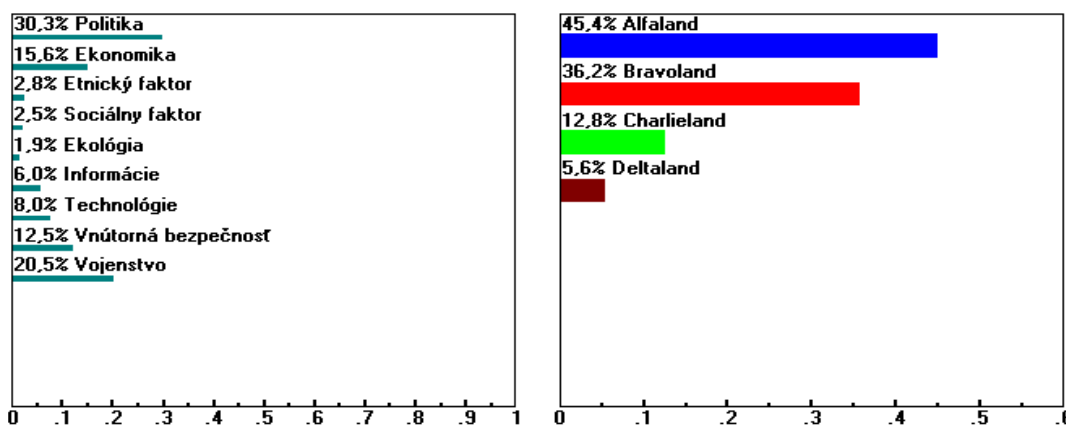
2.4 Využitie software Expert Choice pri hodnotení bezpečnostného prostredia

Saatyho metódu a program Expert Choice je možné využiť pre kvantitatívne hodnotenie bezpečnostného prostredia. Saatyho metódu využívame pri stanovovaní váh jednotlivých kritérií, ktoré predstavujú uvažované faktory bezpečnosti a ktoré formujú bezpečnostné prostredie. Faktory bezpečnosti si volí subjekt hodnotenia podľa vlastného kvalifikovaného uváženia. Varianty budú predstavovať bezpečnostné prostredie subjektov, ktoré budeme hodnotiť. Je možné hodnotiť viac bezpečnostných prostredí navzájom alebo vybrané prostredie voči referenčnému a porovnať, či dosahuje potrebné kvantitatívne ukazovatele a aké sú významné odchýlky. Výhodou využitia Expert Choice je väčšia presnosť výpočtov z dôvodu využívania exaktných postupov pri vyčíslovaní váh kritérií.

Prvým krokom, je určenie dôležitosti jednotlivých faktorov bezpečnosti a teda ich relatívneho vplyvu na celkovú bezpečnosť. Tento krok sa v terminológii rozhodovacích procesov nazýva určenie váh kritérií. Váhy kritérií vyjadrujú dôležitosť jednotlivých kritérií pre subjekt rozhodovania. Ak je váha kritéria vysoká, znamená to, že kritérium je pre subjekt rozhodovania mimoriadne dôležité. Ak je váha kritéria nižšia, tomuto kritériu sa neprikladá až taká dôležitosť pri rozhodovaní.

Ich usporiadanie je možné vidieť na obrázku 1. Číselne ohodnotenie v zátvorkách za jednotlivými faktormi je ich váha, ktorá bola vypočítaná až po vyplnení Saatyho matice na porovnanie kritérií. Na pravej strane obrazovky je možné vidieť jednotlivé varianty a ich ohodnotenie, ktoré bolo vyčíslené po vyplnení všetkých príslušných Saatyho matíc.

Hodnotenie variantov rozhodovania, v našej navrhnutej metodike hodnotenie bezpečnostných prostredí sa v programe Expert Choice taktiež vykonáva využitím Saatyho metódy. Ako prvé sa vyhodnotia čiastkové utility vzhľadom ku všetkým kritériám rozhodovania. Na vyčíslenie čiastkových utilít je potrebné zostaviť 9 Saatyho matic, podľa počtu faktorov bezpečnosti, na základe ktorých hodnotíme bezpečnostné prostredia. V týchto Saatyho maticiach sa stanoví preferencia všetkých variantov voči kritériám porovnávania.

Obrázok 3 Koeficient bezpečnosti - výpočet v prostredí Expert Choice

Výpočet celkového ohodnotenia variantov, ktorý je pre potreby metodiky nazvaný koeficient bezpečnosti, vykonáva program Expert Choice automaticky. Na obrázku 3 sú prezentované v ľavej časti váhy kritérií rozhodovania a v pravej časti obrázku hodnoty koeficientu bezpečnosti variantov.

3 Predikcia budúceho vývoja

Táto časť hodnotenia bezpečnostného prostredia je dôležitá pre tvorbu stratégií, ktorých cieľom je usmernenie vývoja bezpečnostného prostredia tak, aby sa eliminovalo riziko potenciálnych bezpečnostných hrozieb. Bezpečnostné prostredie ovplyvňujú rôzne i protichodné faktory. Predikcia sa vykonáva formou tvorby viacerých variantov – scenárov. Tvorba scenárov vychádza z aktuálneho stavu a opiera sa o kvalifikovaný odhad možného ďalšieho vývoja. Kvalita scenárov závisí od subjektu ich tvorby a jeho tendencií vnímať smerovanie optimisticky, pesimisticky alebo realisticky. Scenáre nie sú presnou a verifikovateľnou predpoveďou vývoja, no môžu poukázať na možné trendy, javy a ich vzájomnú väzbu. V zásade platí, že čím máme nedokonalejšiu informáciu o bezpečnostnom prostredí, tým väčší počet scenárov možného vývoja musíme brať do úvahy. Minimálny (maximálny) variant predpokladá minimálne (maximálne) zmeny hodnôt sledovaných parametrov prostredia. Spomedzi vytvorených scenárov sa vyberá alebo ich kombináciou sa vytvára najpravdepodobnejší variant. Spravidla vo vzťahu k tomuto variantu sa formuluje bezpečnostná stratégia.

Záver

Prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia sú často veľmi rozdielne. Existuje mnoho vedeckých metód, ktoré je možné využiť na hodnotenie bezpečnostného prostredia a jeho budúceho vývoja. Hlavným prvkom pri výbere metódy sa stáva dostatok, či naopak nedostatok, potrebných vstupných informácií. Nemenej dôležitým prvkom pri hodnotení je subjekt hodnotenia, a predovšetkým jeho znalosti a vedomosti. V stave informovanosti subjekt dokáže vierohodne predpovedať budúci vývoj.

V strategickom dokumente štátu, ako je Bezpečnostná stratégia sa snažíme o hodnotiť bezpečnostné prostredie komplexne. Hodnotenie je spracované vo viacerých rovinách. V Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky spracovanej v roku 2017 hodnotenie bezpečnostného prostredia pozostáva zo zhodnotenia vonkajšieho prostredia od najširšieho k bezprostrednému (globálne, euroatlantické, európske prostredie). Ďalej je zhodnotené vnútorné bezpečnostné prostredie s dôrazom na identifikáciu hrozieb a rizík. V neposlednej rade je hodnotenie vykonané po sektoroch bezpečnosti ako sú energetický, sociálny, environmentálny a ekonomický sektor. V hodnotení bezpečnostného prostredia je upriamená pozornosť aj na hybné sily a trendy vývoja.

Literatúra:

- BUZALKA, J. 2001. *Vybrané otázky teórie krízového manažmentu a civilná ochrana*, Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2001, 35 s. ISBN 80-8054-165-5
- BUČKA, P., MAREK, J. 2017. Opatrenia NATO ku novej bezpečnostnej situácii na východe Európy. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017 [elektronický zdroj]. 8. medzinárodná vedecká konferencia. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9. CD-ROM, s. 48-55.
- DUCZYNSKI, G. 2004. *Effects-Based Operations: A Guide for Practitioners*. In: Command and Control Research and Technology Symposium June 15-17 2004, San Diego 2004
- FOTR, J. a kol. 2010: *Manažérske rozhodování*. Praha: Ekopress, ISBN 978-80-86929-59-0 Ekopress, Praha 2006.
- HOFREITER, L. 2016: *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. 1.vyd. Zlín: Radim Bačuvčík – VeRBuM 2016, 163 s. ISBN 978-80-87500-79-8
- HOFREITER, L., REITŠPÍS, J. 2004. *Manažerstvo bezpečnostných rizík*. 1.vyd. Žilina: EDIS-vydavateľstvo Žilinskej Univerzity 2004 296 s. ISBN 80-8070-328-0
- IVANČÍK, R. 2012. Bezpečnosť z pohľadu ekonomickej teórie. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 3 , 2012. ISSN 1338 – 5623, s. 100 – 124. Dostupné na

internete: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/IVANCIK.pdf

JURČÁK, V., LABUZÍK, M., PAZDZIURKO, M. 2010. Význam hodnotenia bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb. In: Bezpečnostné fórum 2010, zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 11. februára 2010. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela, 2010. ISBN 978-80-8083-980-2. S. 14-24.

JURČÁK, V., RIŠIANOVÁ, A. 2015. Hodnotenie bezpečnostného prostredia v strategických dokumentoch Slovenskej republiky. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015[elektronický zdroj]. 6. medzinárodná vedecká konferencia. Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2015. ISBN 978-80-8040-515-1. DVD-ROM, s. 237-244.

KAZANSKÝ, R., ANDRASSY, V. 2019. Conflict resolution approaches towards smart sustainability of internal relations, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 6(3): 1268-1284. Dostupné na internete: [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.6.3\(29\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.6.3(29))

KRUPKA, J., BUČKA, P. 2003. Mathematical Methods in Decision Making Process [Matematické metódy v rozhodovacích procesoch]. In: Planowanie obrony powietrznej : materialy z sympozjum, Warszawa, 28 kwietnia 2003. Warszawa : Akademia obrony narodowej, 2003. - S.81-89.

KULAŠIK, P. a kol. 2002: *Slovník bezpečnostných vzťahov*, Bratislava: Smaragd, 2002, s. 19 ISBN 80-8906-308-0

MARCHEVKA, M. 2016. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia štátu (Possible approaches to assessing the security environment of the state). In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016[elektronický zdroj] 7. medzinárodná vedecká konferencia. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016. ISBN 978-80-8040-534-2. online, s. 269-279.

PROCHÁZKA, J. a kol. 2016: Scenáře v procese plánování schopností. In: *Vojenské Rozhledy* č. 1/2016, Praha: MO ČR, 2016.

ŠKVRNDA, F. 2001. Mäkká bezpečnosť a nevojenské bezpečnostné hrozby, In: *Mezinárodní politika* 12/2001, Praha: IIR, 2001, s. 16

WOYKE, W. 1993. *Handwörterbuch Internationale Politik*, 5. vydanie, Opladen: Leskeund Budrich, 1993, 292 s. ISBN 978-38-2520-702-1

ŽÍDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. 2009. Bezpečnosť štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1

SAATY, T. L. 1980. *The Analytic Hierarchy Process*. Mc. Graw-Hill Publising, New York 1980. ISBN 0-07-054371-2

SAATY, T., PENIWATI, K. 2008. *Group Decision Making: Drawing out and Reconciling Differences*

ŽÁK, M. a kol. 2010. *Simulačné technológie pre podporu výcviku- Modelovanie a simulácia maximálneho účinku pri riešení krízových situácií*. Záverečná

výskumná správa o riešení projektu ŠPP: 852_08-R002_RU21-240. Akadémia ozbrojených síl, Liptovský Mikuláš 2010, 136 s

Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu a núdzového stavu

THE PSYCHOLOGICAL PORTRAIT OF ANOTHER TERRORIST

Józef Kubica¹

ABSTRACT

Contemporary terrorism is one of the most modern phenomena of modernity. The perception of terrorist adepts today is a very important aspect of terrorist activities. Personalities and susceptibility to indoctrination are the most important aspects of the future terrorist's profile. Very often, women and children are recruited. Terrorism is undoubtedly one of the greatest threats of the modern world. What's more, terrorists grow from strength to strength, using newer and stronger means of struggle, and using more and more unconventional methods of action.

Key words: terrorism, psychology, combat methods, Islam

1 Combat methods used by terrorists

In order to effectively oppose this phenomenon, one should become familiar with the specificity of specific terrorist groups and learn the means they use².

The classification of methods used or likely to be used during a terrorist attack includes the sphere of conventional and unconventional measures.

The first includes, among others:

- Loads and explosives;
- Firearm;
- Means of land, water or air transport. (Guła, 2009)

Unconventional resources include:

- Biological weapon;
- Chemical weapon;
- Nuclear weapons. (Guła, 2009)

Naturally, there is a probability of combining the above-mentioned methods, as a result of which the scale of the attack is extremely intense and the intended goal is more real. (Guła, 2009)

Over time, science and technology have greatly contributed to the creation of new means of struggle used by terrorist organizations. Technological progress has created the possibility of using newer and more effective forms of struggle. The methods used by terrorists include:

¹ Józef Kubica Associate Professor, PhD. Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu, Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań, Poland, biuro_pos@tlen.pl.

² See: http://www.konflikty.pl/a,546,Czasy_najnowsze,Strategia_i_taktyka_terrorystow.html [03.01.2014].

- Attacks on the lives of specific people - the oldest method of combat used by assassins, which is used by modern times. Terrorists often confirm the fact of an attack on specific persons, and these attacks can be predicted. The purpose of attacks are usually state administration units, units dealing with defense and protection of the country (police, soldiers), politicians and business managers.
- Attack with a bomb - usually chosen way of attack. On the one hand, the use of this type of assault produces enormous destructive power, on the other hand it causes a large number of victims. The terrorist is able to carry out the attacks a place far away from the place of explosion, which in turn leads to ensuring the perpetrator's safety.
- Kidnaping - based on the abduction and detention of human units in areas inaccessible to outsiders in order to force a specific group of people to take up the behavior desirable by terrorists. .
- Taking a hostage - in comparison to kidnapping, the location of abductees is known, but detaining people is aimed at extorting some benefits just like in kidnapping. Hostages often become a shield that protects terrorists from interventions of services called to ensure security, for example, the army or police.
- Abduction of airplanes and communication vehicles - means gaining control of the airplane or means of communication with later use of them according to previously set goals. As a result of the emergence of modern technologies significantly improving safety and security at air terminals, the hijackings of airplanes become sporadic.
- Attack with the use of firearms - terrorists use this form of attack due to the large possibility of illegal entry into possession of weapons, in particular, they use Islamic groups. This activity is based on the use of various types of small arms, such as machine guns, pistols and revolvers, grenades.
- Attack with the help of white weapons or other dangerous items - (eg knife, penknife, machete, bayonet) - one of the basic and easiest methods of operation. General access at service points and no prohibitions of possession of the above-mentioned objects is undoubtedly an asset that influences the benefit of the assassins.
- "Live bombs" - one of the most modern methods of fighting contemporary terrorists. "Live bombs" are people equipped with explosives. They can carry them in everyday use items such as suitcases, bags, cars "traps" as well as put explosive devices on them. Certainly, it is one of the most dangerous and the most brutal forms of terrorist attacks. It is difficult to detect this method of operation, which is why security systems often fail. People who carry explosives on their own body must adequately protect themselves from the possibility of detecting their activities. To reduce the chance of recognition and stop, terrorists have to choose the right wardrobe to cover the explosive. Most often, these tasks are carried out by women,.

Terrorists incline us to more and more new methods of action. The latest way to use "live bombs" is to sew dogs explosives and urge children to wear shahid belts.

- The attack with the use of weapons of mass destruction - nowadays the use of weapons of mass destruction increases, because the use of these means causes maximum damage. States possessing an arsenal of unconventional funds that finance and support terrorism greatly help terrorists gain possession of weapons of mass destruction, which is why there is such a high probability of using this method of operation.
- Attack on objects using models of remotely controlled aircraft filled with explosives - a relatively new type of weapon used by terrorist organizations. Strengthening protection in public buildings has become a factor in the acquisition and use of new forms of terrorist attack. Using aircraft models, the attackers want to destroy or damage public facilities, whose cessation of functioning could result in a reduced sense of security in the country of
- Atak using information technology - a new method of terrorist activity. One of the most serious threats of the 21st century. The attack concerns hacks to IT systems and modifications that interfere with or prevent the efficient operation of these systems.
- Attack using a previously abducted plane - a hijacked plane becomes a tool to carry out an attack that destroys the original target. An example of the use of this method of combat are the events of 2001, when terrorists used a controlled aircraft to collapse building buildings.
- Criminal activity - a method of action consisting only in obtaining funds to finance terrorist organizations. Making a spectacular terrorist attack requires large financial outlays.

2 Profile of a suicide

The figure of a suicide terrorist has taken on a whole new shape since the rise of suicide terrorism. It was believed that a suicide terrorist should have such features as: a sense of isolation, social exclusion, lack of knowledge, adolescence, lack of life prospects, extreme living conditions. This opinion gained a different meaning as the suicide attacks increased. It is erroneous to think that most of the denies consists of people with low social status. Analysis of these circumstances shows that the majority of suicides are a group of people characterized by a stable financial situation and high education.

The terrorist assassin must meet several requirements to be able to accomplish his suicide plan. The creation of false protective phenomena is one of the processes of obtaining the deceased. This person acts in the belief that he must defend himself and his relatives. To become a suicide person should be deprived of the ability to avoid factors dangerous to existence. This is closely related to the mental health of the terrorist. That is why people who are in a certain way destroy

the order prevailing in society to commit suicide. These are primarily orphans, people without a positive point of view or people excluded from social life³.

Due to the ideas, methods of operation and goals achieved, you can classify suicide bombers. This division looks as follows: an

- existential assassin - the driving force behind his action is the splendor of existence, his mission is to sacrifice his life for higher values. A group of this type of terrorist is a sane man, a
- bomber with mental disorders - the most important thing is to show the person the purpose of a suicide. Such a unit exhibits sadomasochistic, aggressive behavior. In addition, he has the delusions of greatness and persecution,
- infantile infantile - incompetent, uneducated, unwilling to acquire knowledge, a religious enthusiast from a poor family,
- a zombie bomber - people who are constantly using drugs, who are convinced of the existence of opponents to be eliminated, a
- terrorist widow - women with mental disorders resulting from the loss of a loved one, used by the initiators of terrorist attacks,
- a loyal bomber - a person acting for the common good, showing a great desire to participate in paradise with his dead relatives,
- manipulated manipulator - people ready to sacrifice their lives in exchange for financial benefits or the rescue of your relatives; units on which constantly carried out acts of aggression along with a violation of human rights. (Ismahilova, 2012)

Preparing a suicide terrorist is slightly different from learning the other bombers. The influence of family, education and religion plays an important role in shaping his temperament. Propagated religious slogans calling for a fight strengthen the terrorist in the belief that he is doing the right thing in the name of Allah. People called to commit a suicide attack experienced in their lives tragic moments that reflected their psyche. For once they have witnessed murders, acts of violence committed on their loved ones. The rule of revenge and justice intensifies negative emotions in the terrorist. Suicides grew up in closed circles, where they learn hatred, aggression, brutality. The organization decides about the choice of the suicide bomber, the type of his education and about the assassination. The terrorist is a puppet in the hands of his leaders, who must fulfill their orders. He cannot give up because he could expose himself and his family to death at the hands of the organization. Before the attack begins, the suicide bombers record video cassettes or write farewell letters to their loved ones. In addition, families of "martyrs" are paid compensation for the death of their relatives. Family members are proud of suicide activities of their relatives. They

³ See:

http://www.cbnt.collegium.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=55:werbunek-do-organizacji-terrorystycznych&catid=38:poradniki&Itemid=34 [23.11.2013].

often and willingly boast of the actions of the deceased by telling stories of their life's sacrifice. They meet with many congratulations and appreciation from people, which strengthens them even more about the legitimacy of the family members' mission. (Hołyst, 2011)

Durkheim's altruistic suicide is closely related to the individual and society. A man strongly associated with the community is trying to meet the challenges posed to him. They put everything else above the expectations of the community. Sometimes individuals too intensely experience what is imposed on them by society, are influenced by other people, which in turn leads to suicide. (O'Connor, Sheehy, 2002) Altruism is one of the motivations of a suicide terrorist, because the sacrifice of his life is described by Islamic society as a "holy explosion" or "Islamic human bomb". A person choosing this type of death becomes a martyr of the Lord. This can be explained by the example of a soldier who dies in battle for his country. I become an authority to follow for my countrymen. It's the same with a terrorist suicide. Through a suicide attack, in the name of higher values, he becomes the hero of his nation. (Hołyst, 2011)

Another feature that explains the needs and motivations of suicide terrorists is Murray's theory. It defines the need to join an activity that does not end with reaching the goal. Undoubtedly, the undertaking to achieve the intention is important, so the decision on the suicide attempt meets the individual's expectations. In addition, the creator of the theory distinguishes hidden needs that do not fit into the customs of society. These activities push the suicide into action, shaping his moral sphere. In addition, attention to the result of an act is attributed as one of the characteristics of suicide terrorists. (Hołyst, 2011)

Long-lasting indoctrination sucks its mark on the psyche of a future suicide terrorist. The imitation of a person who is recognized in society shapes the character of the assassin. He draws patterns from family members, friends and acquaintances. Artificial patterns of people are becoming more and more popular in modeling attitudes of future suicides. Terrorist groups present their members with false heroes dying in assassinations for terrorist opponents.

Terrorist organizations teach future suicides to see potential victims of assassinations. People who are victims of a terrorist attack are called by their assailants who have earned the title themselves. Human beings perishing as a result of an attack are referred to as the "side effects of the holy war." Such a name of future victims completely confirms suicides in the belief that their purpose is right. It deprives them of any scruples and remorse. Suicide bombers can easily be manipulated by terrorist groups. By engaging in terrorist activities, they express their views while protecting their values and ideologies⁴.

⁴ See:

http://www.cbnt.collegium.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=55:werbunek-do-organizacji-terrorystycznych&catid=38:poradniki&Itemid=34 [23.11.2013].

Motives, ideologies, needs, hierarchy of values, the influence of the organization and family certainly shape the "personality of the suicide terrorist" and determine the actions to which the assassin is committed. A suicide attack takes the form of an object that is to lead the future suicide to acquire his desire. Specialist training of the terrorist increases the chances of the effectiveness of the attack. General social progress, dispositions and character traits are undoubtedly of importance when modeling a terrorist's figure. Research into the phenomenon of suicide terrorism and its form can create a definition that would bring the public a picture of a terrorist capable of killing himself and innocent people.

3 “Allah Akbar” - death in the name of Islam

In order to look more closely at the figures of Islamic suicide terrorists, the question of the phenomenon of Islamic fundamentalism and jihad should be discussed. In general, the term "fundamentalism" refers to a group of people who oppose any signs of modernity, observing the rigorous norms and principles set by religion, tradition or ideology. The concept of Islamic fundamentalism appeared in 1979. At that time, Ruhollah Khomeini was in charge of Iran, who sought to establish a theocratic state based on sharia. (Jadwiszczok, 2010) The protection of cultural identity against foreign influences, the annihilation of the main Islamic enemies (the United States and Israel) and the unification of Muslims with the simultaneous dissemination of the religious state model are the main goals of Islamic fundamentalists. However, not all Muslims accept the slogans spoken by the activists of this movement. The hostile attitude of fundamentalists is manifested in addition to Western countries also to those Muslims who interpret Islam differently. (Grabowski, 2013) The term "jihad" means "strive" or "struggle." This struggle determined by the Koran may have an internal character that speaks of fighting against one's weaknesses and temptations. On the other hand, the external face of the battle commands the defense of the earth and faith in the name of Allah. Jihad is divided into "big jihad", which refers to the individual affairs of every Muslim, while "small jihad" refers to military activity. (Williams, 2002)

Mujahideen are people who are actively involved in jihad. They can only be Muslim men who are suitable candidates for fighting. Minors, women, violators of Muslim law and members of other faith are forbidden to participate in jihad. Special laws have been created for the mujahedin. They include: prayer three times a day instead of five, no obligation to observe fasting, because men must be in constant readiness to take up the fight.

In the beliefs of Islamic suicide terrorists, the world around them is created and directed by supernatural forces, and suicide is initiated and supported by God. (Sznajder, 2014) Islam completely prohibits suicide, because it is considered a deadly sin deserving of condemnation. There is content in the Koran that speaks of the inviolability of sanctified life. Islamic suicide goes to hell, where he is

condemned to eternal suffering and torture⁵. You can neither kill others nor yourself. This prohibition is immortalized in the Koran (Women 4:29). Prophets in the hadith also declare a categorical ban on taking their own lives. (Capan, 2007)

The Holy Book of Islam calls for mercy, resignation of violence and harm to others, while terrorist organizations refer to out-of-context fragments of the Koran, in which content is called to impose punishments on adultery and sinful apostasy. They depart from the dominance of the value of human life, preferring it over the value of struggle in the name of God. (Kosmynka, 2012)

Suicide is a person who desires his own death as part of any higher ideas. The martyr is different from the suicide in that he sacrifices his life for God, he wants to honor Allah in this way. Participating in suicide missions is tantamount to fulfilling God's commands that guarantees divine salvation. (Pulido, 2008)

If the Muslim land is occupied by the enemy forces, Islamic law orders all Muslims to fight until the cause of the conflict ceases. A suicide terrorist who died in battle fulfills his religious duty. In exchange for sacrificing his life, he goes to Paradise life, where all sorts of good things and pleasures await him, and above all he meets Allah and his relatives. (Sznajder, 2014)

Suicide terrorists believe that suicide bombings have become the most effective way to fight, as with the minimum of expenses you can get the most losses. (Sznajder, 2014) An example to confirm this fact may be an event in 1983, when two suicide bombers blew up in Beirut by killing 299 people.

A suicide terrorist is not always looking for supporters of his activity, because the most important for him is the bond connecting him with Allah. Of course, he also wants the widest possible audience to learn about his actions. A holy fighter has no obligation to comply with moral limitations, because the fight is considered sacred. Terrorists believe that the victim's faults absolves them from their assassination, they are freed from any scruples. The sacred character of the mission justifies the acts of terrorists because it is dictated by a higher purpose. (Kosmynka, 2012)

"Martyrdom" is the path leading to life with Allah. The saha'id sins are wiped out in the event of their blood being shed. The moment of blowing yourself into the air is tantamount to entering the Paradise life. "Martyrdom death" is a testimony to the common will to fight and striving to win the Islamic nation.

Muslims coming from the West are terrifying because it is difficult to distinguish these terrorists from people of the same origin. These people begin to play leadership roles in carrying out suicide attacks. Frenchman Antoine Robert converted to Islam in 1989 and got married to a Muslim woman, Fatima, with whom he lived in Morocco. The man officially worked in a company dealing in the sale of used cars. As it turned out later, he was a religious and political guide to the cells of the Islamic terrorist group - Salafia Dzhadija. Later, the man was

⁵ See: <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3948> [08.04.2014].

convicted for carrying out suicide bombings in 2003 in Casablanca. The Frenchman, as the first European, planned and carried out such drastic attacks through terrorist suicides, in which 45 Western tourists and Moroccan Jews were killed.

Nowadays suicide resulting directly from religion appears almost exclusively in Islam. Suicide bombings in Russia, Iraq, Turkey, the United Kingdom, Egypt, the United States, and Spain were carried out by Muslims, most of whom were fundamentalists fighting against unfaithful members of the international community. (Berko, 2010)

Death in a suicide attack is not an escape from the modern world, but it is a kind of wandering of the assassin from heavenly underworld to get there the redemption of wines and free the faithful from those who use oppression. Devotion to life in a suicide mission leads to the promised promise of life in the hereafter. Entering Paradise life means endless abundance, joy and harmony. People entering paradise are allowed to immoderately satisfy their sexual needs. (Kosmynka, 2012)

Terrorist organizations have created a view about the undisturbed existence of Islam, in which military acts, and especially the acts of martyrdom, will lead to the desired goal. Terrorists deprive human traits of victims of attacks, thanks to which terrorists sent to carry out suicide attacks have no remorse. All terrorist activity is justified primarily by religious slogans, which means that terrorists have no qualms or mercy towards their potential victims. (Berko, 2010)

4 Suicide Children-Small Terrorists Terrorist

Organizations are reaching for increasingly effective methods of struggle. Nowadays not only adults are involved in suicide attacks. Often children are involved in such activities, which are more susceptible to manipulative factors guided by terrorist groups. Compared to adults, children are more disciplined, do not undermine instructions, it is easier to influence their decisions⁶.

Calling a spectacular show is one of the aspirations of terrorist organizations. Making a suicide attempt by a child undoubtedly increases the chance of achieving this goal. Recruiting children for this type of activity is not always the result of an independent and rational decision. Most often they are recruited from Islamic societies, less often in other circumstances in which child naivete is used. (Adamczuk, 2012)

Often children are the target of terrorist attacks, although they are increasingly the perpetrators of these attacks. State-of-the-art preventive measures to prevent terrorist attacks result in the use of new forms of terrorism by assassins. Particular interest focused on children who could carry out the terrorist attack is

⁶ See: <http://www.liedel.pl/?p=12> [18.02.2014].

manifested by Al-Qaida. This organization calls for international jihad, encouraging the youngest members of the local society. (Adamczuk, 2012)

Terrorist organization Hamas was the first to spread the culture of death in the name of Allah. (Adamczuk, 2012) Meanwhile, the Iraqi-Iranian war initiated the participation of children in armed operations. Children were told the story of the martyr's death of Imam Hussein at the Battle of Karbal. This tale was to encourage the youngest members of society to fight, thanks to which they could become religious heroes. Children were recruited from schools, often not being aware of the situation. However, they wanted to follow the example of Husayn while dreaming of being in paradise. They were trained to handle hand grenades and machine guns. Often, they were killed in the first days of schooling, because the grenades were thrown late or in the wrong places. The parents of the child sent to the front received a monthly payment of an Iranian worker. In addition, family members were treated with great respect and it was easier for them to get a social promotion. For the death of the child, the family obtained the legitimacy of a martyr who granted privileges in the purchase of food, clothing and electrical goods. (Adamczuk, 2012)

The active participation of Islamic children in the activities of terrorist organizations shows that the process is well organized and complex. The existence of a culture of death, the science of religious values and the constant picture of terrorist attacks is natural in the Islamic world. During the Palestinian intifada, research was carried out that depicted the dreams of Palestinian children. The amazing fact is that 72-80 percent of Palestinian children want to give their lives on faith. The games of Palestinian children, which consisted of playing the roles of Islamic fighters, became popular. The desire to become a martyr intensifies at the age of 10-13, and this striving is becoming the individual goal of each child. No wonder they decide to do so because in their opinion death for Allah is more valuable than their own lives. Young people between the ages of 14 and 17 are the most frequent cause of suicide attacks in the world.

To be able to effectively fight the phenomenon of terrorism, educational activities should be undertaken for children and youth. The main goal of each state should be to inform young people about how to behave in the event of danger resulting directly from the phenomenon of terrorism. Both countries that are more at risk of terrorism and less threatened regions should carry out preventive actions. Children should become acquainted with the recruitment methods carried out by terrorist organizations. Active education of young people as a factor in the counter-terrorism system will help reduce the risk of the youngest members of society joining the armed struggle led by Islamic radicals. (Adamczuk, 2012)

In the regions most at risk of terrorism, programs for defending children against the process of manipulation and religious indoctrination appear. Such a campaign for the protection of young people leads, among others Indonesia. The country cooperates with a former al-Qaeda terrorist who created a comic book depicting his own story. The metamorphosis that has passed and the indication of

the correct interpretation of the Koran are to set the children a life path in which there is no hatred or violence. (Adamczuk, 2012)

5 Terrorist suicides

In today's societies there are simplified thought patterns referring to various social phenomena, referred to as stereotypes. The simplified picture of reality in our minds has an impact on the process of perceiving people. As a result of interpersonal consequences of the gender stereotype, women are considered to be sensitive, caring, dependent. (Wojciszke, 2002)

The participation of women in terrorist attacks is undoubtedly a denial of these stereotypes. With the accession of the fair sex to terrorist organizations, the widely prevailing view of a weak and defenseless woman took on a different meaning. The question arises in the heads of the society: why do women resort to such drastic activities as suicide bombings? There are many factors that motivate women to work for suicide terrorism. (Janik, 2002) The motives for making a decision on a suicide attempt result from the approval of religious leaders for the participation of women in terrorist activities. The participation of the fair sex in global jihad opens up new opportunities for them, so they willingly take the opportunity to leave the house without the consent of their spouse. In addition, the affiliation of women to terrorist organizations abolishes the obligation to wear a burka and allows freedom of movement. The increase in suicide attacks by women is also dependent on religious and national motives. The woman actively participates in activities aimed at improving the current conditions prevailing in the country. Also, the cultural and customary factor contributes to the participation of women in terrorist acts. Often, a suicide attempt becomes the only way to correct a corrupt image and restore a good name to a woman. The emotional theme is another factor conditioning the engagement of the fair sex in suicide terrorism. An irrepressible desire to be close to her husband who participates in a terrorist organization contributes to the increased activity of women in terrorist activities.

Bibliography:

- BERKO, A. 2010. Droga do raju. Poznań, 2010
CAPAN, E. 2007. Terroryzm i zamachy-muzułmański punkt widzenia. Warszawa, 2007
GUŁA, J. 2009. Terroryzm międzynarodowy w tym islamski. Szczytno, 2009
HOŁYST, B. 2011. Terroryzm.T.1. Warszawa, 2011
ISMAHIŁOWA, H. 2012. Terrorysta samobójca. /w/ Terroryzm. Biuletyn Instytutu Studiów nad Terroryzmem. Rzeszów, 2012
KOSMYNKA, S. 2012.Od Boga do terroru. Łódź, 2012

O CONNOR. R. 2002. Zrozumieć terrorystę. Gdansk, 2002
WILIAMS, P. L. 2002. Al Kaida. Bractwo terroru. Warszawa, 2002
ZIMNY, M. 2006. Terroryzm samobójczy. Warszawa, 2006
[www.racjonalista.pl.kk.s.2948](http://www.racjonalista.pl/kk.s.2948)
www.liedl.pl.p=12
[www.tygodnik.przegląd.Najmłodszy samobojca](http://www.tygodnik.przegląd.Najmłodszy.samobojca)
[www.tygodnik.przegląd.Szachidki-czarne wdowy](http://www.tygodnik.przegląd.Szachidki-czarne.wdowy)

ČINITELE VPLÝVAJÚCICH NA BEZPEČNOSŤ A ICH ANALÝZA V PROSTREDÍ GIS*

FACTORS INFLUENCING SAFETY AND THEIR ANALYSIS IN GIS

Peter Lošonczi¹

ABSTRACT

This paper deals with the authors' research activity focused on the area of crime prevention at the local level with visualization and analytical support of geographic information systems. It points to factors influencing changes in the criminogenic environment and looks for ways to optimize crime prevention using modern information and communication technologies.

Key words: *crime, geographic information systems, security, risk*

Úvod

Bezpečnostné prostredie je časť prírodného, sociálneho a kultúrneho prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálneho objektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Vyjadruje predovšetkým priestorovú dimenziu bezpečnosti spojenú s pôsobením subjektov v určitom čase a podmienkach. Predstavuje najširší pojem, ktorý vyjadruje bezpečnostnú situáciu v určitom priestore v určitom čase, pričom táto bezpečnostná situácia je výsledkom aktivít relevantných bezpečnostných aktérov (bezpečnostných orgánov, inštitúcií, štátov, koalícií štátov ap.).

Bezpečnostné prostredie *nie je prázdny priestor, ale určitá kvalita, ktorá nielenže limituje možnosti spoločenského rozvoja, ale svojím kritickým stavom odráža a signalizuje kritický stav samotnej spoločnosti. Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého geografického územia, ktoré je spravidla určené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, demografickými a kultúrnohistorickými činiteľmi. Ďalšími faktormi, ktorými sa vymedzuje bezpečnostný priestor sú bezpečnostní aktéri, ktorí sa v ňom nachádzajú a pôsobia, existencie bezpečnostných rizík a ohrození, udržateľnosť rozvoja, ale tiež aj environmentálna etika a ekologicky ústretová hodnotová orientácia.* (Mesároš, 2012)

* Tento príspevok bol pracovaný v rámci riešenia projektu Identifikácia a analýza činiteľov vplývajúcich na bezpečnosť lokalít v prostredí GIS systémov podporeného Radou vlády SR pre prevenciu.

¹ Peter Lošonczi, Ing., PhD., MBA, MSc., prorektor pre informatiku a rozvoj, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Kukučínova 17, 04001, Košice, Slovenská republika, peter.losonczi@vsbm.sk

1 Bezpečnostné prostredie

Predmetom analýzy prostredia vo vzťahu k bezpečnosti občanov sú informácie o:

Informácie o **urbanistických charakteristikách prostredia**, pričom pôjde o posúdenie veľkosti sídla, v ktorom je objekt dislokovaný, typu zástavby, charakteristík okolia objektu, ktoré môžu mať vplyv na bezpečnosť obyvateľov,

Informácie o **sociálnych kriminogénnych faktoroch**, za ktoré sa môžu považovať stav životnej úrovne obyvateľstva, úroveň zamestnanosti, podiel sociálne odkázaných občanov atď.

Informácie o **kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľoch kriminality** v posudzovanom prostredí a jeho okolí. Pritom je účelné posudzovať:

- **typ kriminality**, ktorý je charakterizovaný najmä predmetnou stránkou (druhmi kriminality a ich formou),
- **demografický aspekt**, spočíva v uplatňovaní takých hľadísk, ako je pohlavie, vek, sociálny, resp. ekonomický status páchatel'a a pod.,
- **teritoriálny aspekt**, umožňuje skúmať priestorové rozloženie kriminality podľa jednotlivých regiónov; keďže absolútne hodnoty kriminality sú v značnej miere determinované počtom obyvateľov,
- **urbanistický aspekt**, ktorý umožňuje analyzovať podiel obyvateľov urbanistických priestorov na celkovej kriminalite i na jej jednotlivých druhoch, pri uplatnení tohto aspektu hodnotenia kriminality vyplýva, že mestá sú z hľadiska kriminality rizikovejšie ako menšie vidiecke sídla, čo je dané aj tým, že v mestách je väčšia anonymita, vyššia koncentrácia ľudí vyplývajúca z väčších pracovných príležitostí, v mestách sa koncentrujú väčšie materiálne hodnoty, väčšie podniky; kriminalitu vo väčších mestách zvyšujú aj migranti z vidieka alebo cudzinci (legálni alebo nelegálni migranti), členovia organizovaných zločineckých skupín a pod.,
- **vývojové tendencie kriminality**, pričom sa posudzujú najmä vývojové tendencie majetkovej kriminality.

Informácie o **stave na úseku ochrany majetku a objektov**, predovšetkým dislokácia policajno-bezpečnostných orgánov, možnosti využitia zásahových jednotiek pri ochrane objektov, predovšetkým vzhľadom na čas zásahu a iné.

Informácie o **stave názorov a nálad, o postoji občanov ku kriminalite**, stave právneho vedomia, názory na stav a zaistenie ich bezpečnosti, miera tolerance občanov k majetkovej kriminalite a pod.

Informácie o **prírodných podmienkach** v danom prostredí, o početnosti, **rozsahu a závažnosti živelných pohrôm**, ktoré by mohli ohroziť chránený objekt.

Informácie o stabilných i mobilných **zdrojoch priemyselných havárií** v danom prostredí, ktoré by mohli ovplyvniť bezpečnostný systém ochrany objektu.

Výsledkom tejto analýzy je definovanie predpokladov rizík sociálnej, technickej a environmentálnej povahy, ktoré môžu ohroziť chránený záujem - život alebo majetok občanov a právnických osôb.

Prostredie sa chápe buď ako relačný termín, alebo ako súbor javov a procesov, ktoré obklopujú človeka počas jeho života a ktoré majú pre človeka nejaký význam a hodnotu. Predstavuje veľkú skupinu faktorov, s ktorými je človek v interakcii a zároveň predstavuje súbor vplyvov na človeka. Vo všeobecnej rovine predstavuje prostredie súbor všetkých podmienok a vplyvov, v ktorom sa sociálny objekt nachádza a ktoré sú schopné ovplyvňovať alebo meniť jeho charakter. Týmto termínom je označované aj blízke a lebo vzdialené okolie, ktoré priamo alebo nepriamo vplyvávajú na sociálny objekt a jeho životné podmienky. Vo vzťahu k ľuďom sa rozlišuje:

sociálne prostredie,
kultúrne prostredie,
prírodné prostredie.

Prostredie samo o sebe nie je konštantnou veličinou, ale sa postupne mení a vyvíja. V priebehu vývoja si človek toto prostredie prispôboval a postupom času vytvoril tzv. umelé prostredie - sociálne prostredie, ktoré má rozhodujúci vplyv na vývoj sociálneho objektu. Spravidla sú ním označovaní ľudia, sociálne skupiny a spoločenské vzťahy, ktoré obklopujú jednotlivca. Patria sem aj širšie vplyvy kultúrneho prostredia, ako aj politický a hospodársky systém. (Krížovský, 2013)

2 Analýza bezpečnosti v prostredí GIS

S informatizáciou spoločnosti sa do popredia pri analýze bezpečnostného prostredia dostávajú informačno-komunikačné technológie ako aj existujúce informačné systémy štátnej správy. Podmienkou pre kvalitné komplexné hodnotenie územia alebo jeho jednotlivých častí sú spracované mapy jednotlivých zdrojov rizík. Mapovanie rizík je procesom hodnotenia, pri ktorom sa identifikujú územia s rôznou úrovňou rizika. Výsledná mapa rizika umožňuje identifikovať zloženie a úroveň rizika pre každú časť hodnoteného územia. V mapovaní rizík ide o klasifikáciu a kvantifikáciu rizika vo vzťahu k územiu, ide o hodnotové vyjadrenie rizika na mape. (Blišťanová, 2013)

Kriminalita je negatívny jav, ktorému je venovaná samostatná pozornosť. Poznanie faktorov ovplyvňujúcich samotnú kriminalitu je predpokladom pre efektívny návrh preventívnych opatrení. Samotná analýza kriminality mesta Košice bola realizovaná využitím tradičných štatistických metód ako aj využitím geografických informačných systémov. Geografické informačné systémy (GIS) chápeme ako počítačové systémy slúžiace na ukladanie, aktualizáciu, manipuláciu, analýzu a prezentáciu textovo-numerických a grafických údajov. Predstaviteľom univerzálnych komerčných GIS softvérov je produkt spoločnosti

ESRI - ArcGIS. Jedná sa o systém softvérových produktov pre tvorbu geografických údajov, ich správu a analýzu. Vďaka výkonným nástrojom na editáciu, analýzu a modelovanie, spolu s bohatými možnosťami dátových modelov a správy údajov býva softvér ArcGIS označovaný ako najkomplexnejší GIS software. (Blišťanová, 2013)

3 Špecifikácia výskumného projektu

Projekt Vysokej školy bezpečnostného manažérstva v Košiciach, ktorý je riešený v spoluprácu s zástupcami Akadémie PZ v Bratislave a TU Košice s názvom „*Identifikácia a analýza činiteľov vplývajúcich na bezpečnosť lokalít v prostredí GIS systémov*“ sa zameriava na identifikáciu a analýzu činiteľov vplývajúcich na bezpečnosť lokalít ako základného predpokladu pre zabezpečenie účinnej prevencie. Výsledky by mali napomôcť k efektívnejšiemu návrhu opatrení na prevenciu zo strany policajných zložiek ale aj podnikateľov, obyvateľov a turistov.

Existuje niekoľko skupín činiteľov ovplyvňujúcich bezpečnosť, popisovaných v normách na ochranu objektov, v kriminologickej odbornej literatúre, vo výsledkoch výskumov pocitu bezpečia a pod. Cieľom projektu je realizácia výskumu v tejto problematike prostredníctvom štúdia a odbornej diskusie zorganizovanej v rámci projektu a určenie významnosti jednotlivých činiteľov, čo je nevyhnutné pre určenie bezpečnej resp. nebezpečnej lokality. Následne sa základe spolupráce s mestom Košice (na základe zberu nových údajov ako aj spracovaných údajov z predchádzajúcich realizovaných projektov) bude realizovaná analýza v prostredí GIS systémov, ktorej výsledkom bude súbor máp publikovaných na mapovom portáli, kde budú publikované všetky doterajšie výsledky.

Projekt využíva poznatky získané výskumom v tejto oblasti za posledných 5 rokov, pričom vytvorením metodiky a výstupov pomôže otvoriť aj odborné diskusie na túto tému, ktoré môžu výrazne pomôcť v plánovaní preventívnych opatrení na Slovensku.

Projekt nadväzuje na predošlý výskum realizovaný s podporou Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality a Ministerstva vnútra SR a to v projektoch:

2013 - Mapovanie kriminality mesta Košice

2015 - Analýza priestupkov a inej protiprávnej činnosti a účinnosti kamerového systému v meste Košice v prostredí geografických informačných systémov

2017 - Tvorba a testovanie prezentácií projektov prevencie kriminality súvisiacej s nelegálnou migráciou

Záver

Bezpečnosť občana je predovšetkým výsledkom procesov a činností sociálnych subjektov, ktorými sú samotní občania ako jedinci, ako spoločenské skupiny, ale aj orgány verejnej správy. Sociálne subjekty sú rozhodujúcim faktorom utvárania bezpečnostného prostredia. Pre väčšinu sociálnych objektov bezpečnosť je predpokladom rozvoja a zárukou slobody. Bezpečnosť je neustále sa meniaci, dynamický fenomén, ktorý je ovplyvňovaný nielen vývojom a zmenami v bezpečnostnom prostredí, ale aj a zmenami a vývojom v samotných sociálnych subjektov.

Opierajúc sa o výstupy analýzy prostredia, stavu a vývoja kriminality, bezpečnosti bývania, stavu a úrovne protiprávnych konaní, vrátane demografických ukazovateľov, je možné vyhodnotiť faktory, majúce rozhodujúci vplyv na bezpečnosť občanov.

Literatúra:

- BLIŠŤANOVÁ, M., BLIŠŤAN, P. 2015. *Geografické informačné systémy v bezpečnostnej analýze*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2015. 81 s. ISBN 9788081850110.
- BLIŠŤANOVÁ, M. 2012. Možnosti analýzy bezpečnostného prostredia nástrojmi GIS. In: *Bezpieczeństwo w procesach globalizacji – Dzis i jutro*. - Katowice: Wyszka szkoła zarządzania marketingowego i języków obcych w Katowicach, 2013. ISBN 978-83-8796-54-4. Str 9-18.
- KOVÁČOVÁ, L. - ONDICOVÁ, M. - BLIŠŤANOVÁ, M. 2017. The Need for Innovation of Security Education in Terms of Spatial Analyses of Crime. In: *Security Dimensions*, Kraków. 2018. vol. 26. p. 100-113. ISSN: 2353-7000, DOI: 10.5604/01.3001.0012.7242
- KRÍŽOVSKÝ, S. 2013. *BEZPEČNOSŤ OBČANOV, Vybrané aspekty bezpečnosti obyvateľov Košíc*, Bratislava: akadémia PZ v Bratislave, 128 s.
- KRÍŽOVSKÝ Stanislav, 2012. *Analýza kriminality v meste Košice s využitím geografických informačných systémov*. In: Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2012. - Zborník vedeckých prác : Manažérstvo bezpečnosti, Košice, 2012. - ISBN 978-80-89282-81-4. - S. 128 - 141.
- MESÁROŠ, M. 2012. *Ochrana osôb a majetku v kontexte ochrany ľudských práv a chránených záujmov*, Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2012. 403 s. ISBN 978-80-224-1240-7

VÝPOČTOVÁ PROPAGANDA: KONCEPTUÁLNA DISKUSIA A PREHLAD*

COMPUTATIONAL PROPAGANDA: A CONCEPTUAL DISCUSSION AND REVIEW

Jozef Michal Mintal¹ - Karol Fabián²

ABSTRACT

Computational propaganda is a relatively new term introduced by P. Howard and S. Woolley. The term is nowadays being mainly discussed in the context of shaping public opinion during various political events in the United States, the United Kingdom, France, as well as in other countries. This article represents a literature review of computational propaganda, using a quantitative research design. In the article we also propose a new conceptualization of computational propaganda as using information and communication technologies for mass production and mass distribution of misleading information. The article ends in proposing a Slovak equivalent of the term.

Key words: výpočtová propaganda, boty, sociálne médiá, politická komunikácia

1 Úvod

Moderné technológie v dôsledku zvyšujúceho sa výpočtového výkonu, úložiskovej kapacity ako aj zvyšujúcej sa dostupnosti, vytvárajú zaujímavú reflexiu reálneho sveta vo svete digitálnom, ktorý však nie je izolovaný ale navzájom interagujúci so svetom reálnym. Takáto realita predstavuje cenný zdroj moci, ktorý je z pohľadu ovládania tejto reality značne decentralizovaný. Súčasná situácia preto prináša veľké množstvo výziev, príležitostí a rizík, s ktorými sa musia vysporiadať nielen štáty a prevádzkovatelia digitálnych platforiem ako Facebook, Twitter, etc., ale aj my ako jednotlivci. Jedna z takýchto výziev je v zahraničnej literatúre označovaná pojmom *computational propaganda*. Ide

* Dátový súbor, ktorý podporuje zistenia tejto štúdie, je k dispozícii v úložisku Zenodo, DOI:10.5281/zenodo.2604331; štúdia je publikovaná v rámci projektu VEGA č. 1/0433/18 a v rámci medzinárodného grantového projektu IBM Faculty Award č. 1/0433/188

¹ Jozef Michal Mintal, Mgr. (ORCID: 0000-0003-1651-7146), interný doktorand, Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici; Research Fellow, UMB Data&Society Lab, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, jozef.mintal@umb.sk

² Karol Fabián, doc. Ing. CSc., Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici; Principal Investigator, UMB Data&Society Lab, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, karol.fabian@umb.sk

o relatívne nový termín pravdepodobne zavedený **P. Howardom** a **S. Woolleym**, ktorý ho zväčša definujú ako „*súbor platforiem sociálnych médií, autonómnych agentov a big data, s cieľom manipulovať verejnú mienku*“. (Woolley, Howard, 2016, s. 5) Využívanie moderných technológií a digitálnych platforiem na manipulovanie verejnou mienkou bolo vo vedeckej literatúre mnohokrát demonštrované, či už išlo o prezidentské voľby v USA v roku 2016 (Kollanyi, Howard, Woolley, 2016b); referendum o členstve Spojeného kráľovstva v EÚ (Howard, Kollanyi, 2016); viaceré politické diskusie vo Venezuele (Forelle, et al. 2015); a iné.

I keď existuje značné množstvo empirických štúdií skúmajúcich konkrétne prípady využívania *computational propaganda*, z prehľadového a definičného hľadiska je tento fenomén značne zanedbaný. V čase písania tejto štúdie je nám známy iba jeden vedecký článok zaoberajúci sa prehľadovým výskumom fenoménu *computational propaganda* od kolektívu autorov pôsobiacich na Federálnej Univerzity Rio de Janeiro pod vedením **R. Santini** (Santini et al., 2018) Tento sa však viac koncentruje na prehľad jednotlivých publikovaných prípadových štúdií. Nami predkladaná štúdia je preto pravdepodobne prvou, ktorá sa konceptom *computational propaganda* zaoberá z prehľadovo-definičného hľadiska, pričom sa priamo sústreďujeme na prehľad definičných vymedzení a konceptualizáciu tohto pojmu. Na dosiahnutie takto stanoveného cieľa využívame kvantitatívny výskumný dizajn v kombinácii s kritickou analýzou. Na záver našej štúdie následne predkladáme i novú konceptualizáciu pojmu *computational propaganda*, ako aj slovenský ekvivalent tohto konceptu, v podobe termínu výpočtová propaganda.

2 Metódy

Výskumný dizajn predkladanej štúdie predstavuje primárne sekundárny výskum, tzv. *desk research*, ktorý je častokrát uplatňovaný práve pri štúdiách prehľadového typu. V rámci následnosti a obsahu jednotlivých sub-častí výskumného procesu sme vychádzali z odporúčaní od **M. Patuasso**. (Patuasso, 2013) Ako zdroj dát bolo využitých deväť vedeckých databáz a agregátorov, vybraných s ohľadom na ich veľkosť a relevanciu. Hľadaný výraz predstavovalo slovné spojenie *computational propaganda*, ktoré bolo definované cez operátor vyhľadávania presných zhôd. Podobný postup a zdroje sme zvolili aj pri vyhľadávaní slovenského ekvivalentu, pričom z translatologického hľadiska sme zúžili možný preklad³ slovného spojenia *computational propaganda* na a) *výpočtová propaganda* a b) *počítačová propaganda* (vrátane jednotlivých vyskloňovaných tvarov).

Následne sme v zmysle odporúčaní od **M. Petticrew** a **H. Roberts** (Petticrew, Roberts, 2006), stanovili vylučujúce kritéria. Ako prvé pre

³ Na základe <https://slovníky.lingea.sk/anglicko-slovensky>.

databázu/agregátor, pričom kritériom bola veľkosť nájdeného korpusu. Ako druhé pre dokumenty z vybraného korpusu, pričom vylučujúcim kritériom bol percentil citácií daného dokumentu v rámci vybranej databázy/agregátora nad 0.98. Uvádzaný percentil pritom možno považovať za kategóriu tzv. svetová špička. Analýza korpusu bola vykonaná cez softvér Harzing's Publish or Perish ver. 6.45 (Tarma Software Research Ltd, UK). Takto zúžený korpus v intenciách konceptuálnej diskusie o *computational propaganda* sme následne podrobili kritickej analýze.

3 Výsledky

Názvy prvotných deviatich vedeckých databáz/agregátorov, ako aj počet jednotlivých zodpovedajúcich výsledkov (n) pre anglické spojenie *computational propaganda* v rámci jednotlivých databáz/agregátorov, je možné vidieť v Tabuľke 1. Počet kumulatívnych výsledkov pre a) *výpočtová propaganda* a b) *počítačová propaganda* (vrátane vyskloňovaných tvarov) predstavoval n=0, z tohto dôvodu sme sa rozhodli výsledok neuvádzať vo forme tabuľky.

Na základe aplikovania vylučujúceho kritéria pre veľkosť nájdeného korpusu, sme ďalej pracovali s databázou Google Scholar. Počet stiahnutých dokumentov s metadáta predstavoval 708. Dokopy boli dokumenty v databáze Google Scholar citované 3052 krát. Z časového hľadiska prvým relevantným dokumentom, ktorý uvádza spojenie *computational propaganda* bol *Spammers, Scammers, and Trolls: Political Bot Manipulation* od **S. Woolleyho** v rámci publikácie *Data and discrimination: Collected essays* z roku 2014 editovanej **SP. Gangadharan – V. Eubanks a S. Barocas**. (Woolley, 2014) V texte sa autor odvoláva na viacero novinových článkov, ako aj odborných/vedeckých publikácií, medzi inými aj monografickú kapitolu *Social Media, Revolution, and the Rise of the Political Bot* od **S. Woolleyho a P. Howarda**, ktorá však v tom čase nebola ešte publikovaná, ale len zadaná do tlače. (Woolley, Howard, 2016) Táto pritom, ako jediná zo zdrojových dokumentov, obsahovala v neskôr publikovanej verzii spojenie *computational propaganda*. Nakoľko však v danom čase ešte nebola oficiálne publikovaná, domnievame sa, že *Spammers, Scammers, and Trolls: Political Bot Manipulation* možno považovať za prvý oficiálne publikovaný dokument odborného typu, obsahujúci zmienku a vymedzenie konceptu *computational propaganda*.

Tabuľka 1. Výsledok vyhľadávania „computational propaganda“

Databáza/Agregát výsledkov (n)	počet
Google Scholar	715
Scopus	14
Web of Science	12
JSTOR	19
DBLP	1
SSRN	2
arXiv	2
ResearchGate	676
Scientia (Primo Central + Primo Free)	197

Následne sme v našom procese bádania pristúpili k ďalšiemu kroku v poradí, kedy bol na základe aplikácie vylučovacieho kritéria pre dokumenty z vybraného korpusu, vykalkulovaný percentil 0.98, pričom táto hodnota predstavovala 46.82 citácie, zaokrúhlené na 47 citácie. Stanovenú hranicu splnilo dokopy 14 dokumentov korpusu, ktoré možno považovať za tzv. svetovú špičku v danej oblasti. Tieto sú uvedené v Tabuľke 2.

Tabuľka 2. Korpus „svetová špička“

Autor/autori	názov
A. Bessi, E. Ferrara	<i>„Social bots distort the 2016 US Presidential election online discussion“</i>
A. Marwick, R. Lewis	<i>„Media manipulation and disinformation online“</i>
P. Howard, B. Kollanyi	<i>„Bots, # StrongerIn, and # Brexit: computational propaganda during the UK-EU referendum“</i>
S. Woolley	<i>„Automating power: Social bot interference in global politics“</i>
M. Forelle, et al.	<i>„Political bots and the manipulation of public opinion in Venezuela“</i>
E. Ferrara	<i>„Disinformation and social bot operations in the run up to the 2017 French presidential election“</i>
C. Wardle, H. Derakhshan	<i>„Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making“</i>
C. Shao, et al.	<i>„The spread of fake news by social bots“</i>
G. Neff, P. Nagy	<i>„Automation, algorithms, and politics talking to Bots: Symbiotic agency and the case of Tay“</i>
P. Howard, B. Kollanyi, S. Woolley	<i>„Bots and automation over Twitter during the second US presidential debate“</i>
M. Emmer	<i>„Online-kommunikation politischer akteure“</i>

B. Kollanyi, P. Howard, S. Woolley	„Bots and automation over Twitter during the US election“
S. Woolley, P. Howard	„Computational propaganda worldwide: Executive summary“
S. Bradshaw, P. Howard	„Troops, trolls and troublemakers: A global inventory of organized social media manipulation“

Uvádzaných 14 dokumentov, bolo vydaných medzi rokmi 2015 až 2018 a dokopy majú 1244 citácií v databáze Google Scholar. Počet výskytu autora, ako autora/spoluautora v skúmanom korpuse tzv. svetová špička je možné vidieť v Tabuľke 3. Kritickú analýzu korpusu v intenciách konceptuálnej diskusie o *computational propaganda* a následného zadefinovania slovenského ekvivalentu uvádzame v nasledujúcej kapitole.

Tabuľka 3. Počet výskytu autora ako autor/spoluautor v korpuse „svetová špička“

Databáza/Aggregát výskytu (n)	počet
P. Howard	6
S. Woolley	4
E. Ferrara	2
Ostatní autori	1

4 Konceptuálna diskusia

Na základe našich zistení sa domnievame, že koncept *computational propaganda* bol pravdepodobne zavedený v roku 2014, **S. Woolley** a **P. Howard** v ich vtedy ešte oficiálne nepublikovanej monografickej kapitole *Social Media, Revolution, and the Rise of the Political Bot*. Podľa všetkého však prvý krát čiastočne rámcovo definovaný v oficiálnej publikovanej forme bol v samostatnej odbornej eseji od **S. Woolleyho** s názvom *Spammers, Scammers, and Trolls: Political Bot Manipulation*. V tejto autor *computational propaganda* definuje, ako „novú diskriminačnú formu propagandy, obsahujúcu „politické boty“ a správy nimi produkované“ (Woolley, 2014, s. 43), pričom on sám túto formu považuje „za jeden z najvýraznejších vývojov v rámci sociálnych médií“. (Woolley, 2014, s. 45) Okolo roku 2014 sa následne vytvára prvý ucelený vedecký tím zameraný na komplexné skúmanie fenoménu *computational propaganda*: najprv na *University of Washington*, s finančnou podporou Národnej vedeckej Nadácie USA (NSF USA) (NSF, 2014), a následne v roku 2015 aj na *University of Oxford*, s finančnou podporou ERC grantu (OII, 2015), pričom oba projekty boli vedené **P. Howardom**. Je však zaujímavé poznamenať, že ani v jednej zo spomínaných grantových žiadostí, ani v prvotných publikovaných

empirických štúdiách v rámci daného grantu, (Howard, et al. 2015), sme nenašli explicitne zadefinovaný koncept *computational propaganda*. Z textov však implicitne vyplýva, že autori pod týmto termínom chápu primárne využívanie automatizovaných účtov na sociálnej sieťovej službe Twitter, na ovplyvňovanie verejnej mienky.

Prvá explicitná definícia sa pravdepodobne objavuje až v článku *Political communication, computational propaganda, and autonomous agents – Introduction*, kde je tento koncept definovaný ako „súbor platforiem sociálnych médií, autonómnych agentov a big data, s cieľom manipulovať verejnú mienku“. (Woolley, Howard, 2016, s. 5) Na tomto mieste si však dovoľujeme podotknúť, že táto vlna výskumu zameraná na automatizované účty na sociálnych sieťových službách (SNS), alebo inak povedané boty, nepredstavovala z hľadiska subjektu výskumu – t.j. automatizované účty na SNS, nový neobjavený prvok. Existencii a následnej detekcii botov sa už niekoľko rokov pred **P. Howardom** venovali v rámci technických vied a informatiky viaceré výskumné tímy napr. **Ch. Yang** et al. (2013), **Z. Chu** et al. (2010), **H. Yu** et al. (2006), etc. Tieto sa však sústreďovali primárne na technické aspekty tohto fenoménu, pričom napríklad využívali aj iný pojmový aparát, kedy čiastočne aj dnes je ešte v informaticko-technických vedách automatizovaný účet na SNS označovaný pojmom *sybil*.

Vedecko-výskumný prínos tzv. *Woolley-Howard školy* však bezpochyby, okrem iného, spočíval v spoločensko-vednom uchopení skúmania automatizovaných účtov, kontextovo širšom vedecko-výskumnom ukotvení vrátane skúmania pridružených fenoménov ako big data, algoritimizácia, etc., ako aj vo výraznom príspevku pri definovaní spoločensko-vedného terminologického aparátu a metodických postupov skúmania.

Toto pomyselné rozdelenie na informaticko-technickú líniu a spoločensko-vednú líniu skúmania je badateľné aj v nami kompilovanom korpuse, tzv. svetovej špičky v rámci konceptu *computational propaganda*, v ktorom publikácie od autorov ako **A. Bessi**, **E. Ferrara** a **C. Chao** et al. (**G. Ciampaglia**, **O. Varol**, **A. Flammini**, **F. Menczer**) predstavujú primárne informaticko-technickú líniu, ktorá vzišla najmä z *Indiana University*. **A. Marwick**, **R. Lewis**, **P. Howard**, **B. Kollanyi**, **S. Woolley**, **M. Forelle** a ďalší v rámci korpusu, zas predstavujú primárne spoločensko-vednú líniu zastupujúcu najmä tzv. *Woolley-Howard školu* započatú na *University of Washington* a *University of Oxford*. Na tomto mieste je však potrebné poznamenať, že samotný termín *computational propaganda* je najmä používaný v spoločensko-vednej línii, ktorá ho z teoretického hľadiska primárne aj ďalej rozvíja. Z tohto dôvodu sa i my v našom nasledujúcom diskurze sústreďujeme na spoločensko-vednú líniu.

Články v rámci takto zúženého korpusu možno ďalej kategorizovať na:

- a) Články, v ktorých sa definícia termínu *computational propaganda* nenachádza explicitne, pričom v rámci definovania sa odvolávajú na predchádzajúce definície od P. Howarda a S. Woolleyho.⁴;
- b) Články, v ktorých sa definícia termínu *computational propaganda* nachádza explicitne.

Do kategórie a) môžeme zaradiť články: *Troops, trolls and troublemakers: A global inventory of organized social media manipulation* (Bradshaw, Howard, 2017); *Bots and automation over Twitter during the US election* (Kollanyi, Howard, Woolley, 2016b); *Bots and automation over Twitter during the second US presidential debate* (Kollanyi, Howard, Woolley, 2016a); *Automation, algorithms, and politics| talking to Bots: Symbiotic agency and the case of Tay* (Neff, Nagy, 2016); *Political bots and the manipulation of public opinion in Venezuela* (Forelle, et al. 2015); *Bots, # StrongerIn, and # Brexit: computational propaganda during the UK-EU referendum* (Howard, Kollanyi, 2016); *Automating power: Social bot interference in global politics* (Woolley, 2016).⁵ V rámci tejto kategórie ide primárne o empirické štúdie mapujúce zapojenie botov na sociálnej sieťovej službe Twitter, počas vybraných spoločensko-politických udalostí – Prezidentské voľby v USA 2016, Referendum o členstve Spojeného kráľovstva v EÚ, etc.

Konceptuálne rozvinutejšie definície následne nachádzame v článkoch patriacich do kategórie b). Pravdepodobne najobsiahlejšia definícia *computational propaganda* sa nachádza vo výskumnej správe *Computational Propaganda Worldwide: Executive Summary*, publikovanej na University of Oxford (Woolley, Howard, 2017). **P. Howard** a **S. Woolley** v nej pritom nadväzujú na svoju predchádzajúcu definíciu (Woolley, Howard, 2016, s. 5), ktorú však precizujú a konceptuálne v publikácii aj ďalej rozvíjajú. *Computational propaganda* pritom nanovo definujú ako „využívanie algoritmov, automatizácie a ľudskej kuratúry s cieľom cielene distribuovať zavádzajúce informácie prostredníctvom sociálnych médií“ (Woolley, Howard, 2017, s. 3), pričom však zdôrazňujú aspekt „učenia sa a následného napodobňovania skutočných ľudí s cieľom manipulácie“. V takto definovanom koncepte *computational propaganda* pritom možno badať odklon od pôvodnej definície **P. Howarda** a **S. Woolleyho**, kedy nová definícia nezahŕňa viaceré formy propagandy, medzi inými i cieľenú propagandu na sociálnych sieťových službách, využívajúcu psychografické postupy, známu napríklad z káuz Cambridge Analytica. Autori sa konceptuálne viac sústreďujú na distribučný aspekt

⁴ Články pochádzajú z rokov 2015, 2016.

⁵ Články neobsahujú explicitnú definíciu termínu *computational propaganda*, v rámci definovania sa odvolávajú na predchádzajúce definície od P. Howarda a S. Woolleyho, resp. niektoré články v rámci tejto kategórie obsahujú v rámci poďakovania odvolávku, že projekt skúma automatizované skripty – *computational propaganda*. (Kollanyi, Howard, Woolley, 2016; Howard, Kollanyi, 2016; Howard, Kollanyi, Woolley, 2016) Odvolávka je uvedená v rámci nepovinných častí článku - *About the project, Acknowledgement*.

computational propaganda na viacerých SNS ako Facebook, Twitter, Reddit, a rôznych iných. Pri takto definovanom koncepte však dochádza, z nášho pohľadu k prílišnej koncentrácii na amplifikačnú fázu, a k neprimeranému zúženiu v rámci fázy tvorenia obsahu. Takýmto zúžením tiež nastáva riziko technologickej zastaranosti definície, napríklad v kontexte podmienok „*napodobňovania skutočných ľudí s cieľom manipulácie*“ a „*využívania algoritmov, automatizácie,..*“, čím z nášho pohľadu tiež zbytočne dochádza k obmedzeniu výskytu *computational propaganda* primárne na Twitter, čo opomína obdobné problémy na iných sociálnych sieťových službách ako Facebook, Instagram, etc.

Povšimnutie dôrazu na distribučný aspekt konceptu *computational propaganda* v rámci definície od **P. Howarda** a **S. Woolleyho**, pravdepodobne zaznamenali i autori zvyšných dvoch publikácií v rámci kategórie b)⁶ (Marwick, Lewis, 2017; Wardle, Derakhshan, 2017). Z časti naň pritom zdá sa, reagujú zavedením synonymického ekvivalentu v podobe *computational application*. Tento však definíčne ďalej nerozširujú.

Skutočnosť, že **P. Howardova** a **S. Woolleyho** nová definícia z roku 2017 sa príliš koncentruje na amplifikačnú fázu a neprimerane zužuje fázu tvorenia obsahu, si pravdepodobne uvedomili i samotný autori. Tento fakt možno badať v ich najnovšej vedeckej monografii z novembra 2018⁷, v ktorej sa vrátili k využívaniu svojej pôvodnej definície z roku 2016. (Howard, Woolley, 2018)

4.1 Slovenský ekvivalent a nová konceptualizácia

Vychádzajúc z konceptuálnej diskusie v predchádzajúcich častiach tejto štúdie, si dovoľujeme načrtnúť nielen slovenský ekvivalent *computational propaganda*, ale aj nové definíčné vymedzenie *computational propaganda*. Nakoľko samotné slovné spojenie je tzv. motivované slovné spojenie, znamená to, že pri definovaní možno vychádzať z čiastkových lexikálnych významov zložiek spojenia. Teda slova *computational* ako vlastnosti a slova *propaganda* ako substancie. Potenciálny slovenský ekvivalent je z translatologického hľadiska možné zúžiť na dva varianty – výpočtová propaganda a počítačová propaganda. Pri definovaní konceptov sa však nemôžeme spoliehať na čisto slovníkový preklad, nezohľadňujúci koncept samotný. Z tohto dôvodu je dôležité poskytnúť ustálenú definíciu *computational propaganda*. Vychádzajúc z tejto potreby a nadväzujúc na definície uvádzane v rámci nami kompilovanej konceptuálnej diskusie, si dovoľujeme *computational propaganda* vymedziť ako *využívanie informačno-komunikačných technológií na masové vytváranie a masovú distribúciu zavádzajúcich informácií*. Takto nastavená definícia nielenže zahŕňa v predchádzajúcich definíciách opomenuté formy propagandy, ako napríklad

⁶ Publikáciu *Online-kommunikation politischer akteure* od M. Emmer, nemali autori tejto štúdie k dispozícii, z tohto dôvodu nie je súčasťou ďalej skúmaného korpusu.

⁷ Táto nie je súčasťou nami skúmaného korpusu svetovej špičky, nakoľko nespĺňa nami definované kritéria na zaradenie do korpusu – počet citácií nad 47.

cielenú propagandu na SNS, využívajúcu psychografické postupy. Ale zároveň obsahuje z nášho pohľadu i primeranú rovnováhu medzi amplifikačnou a obsahovou fázou, berúc na vedomie dôležitosť nástrahy technologickej zastaralosti pri obsahovo zúženejších definíciách.

Vychádzajúc z takto definovaného konceptu sa preto prikláňame k využívaniu označenia výpočtová propaganda. Ad 1. naša definícia kladie dôraz na masové vytváranie a masovú distribúciu, teda využíva mechanizované alebo automatizované prostriedky – t.j. výpočtové, nie počítačové;⁸ Ad 2. naša definícia kladie dôraz na využívanie informačno-komunikačných technológií.

Literatúra:

BRADSHAW, S. – HOWARD, P. N. 2017. *Troops, trolls and troublemakers: A global inventory of organized social media manipulation*. Working paper no. 2017.12, University of Oxford, [cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete: <<https://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2017/07/Troops-Trolls-and-Troublemakers.pdf>>.

FORELLE, M. – HOWARD, P. – MONROY-HERNÁNDEZ, A. – SAVAGE, S. 2015. *Political Bots and the Manipulation of Public Opinion in Venezuela*. 2015, [cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete <<http://ssrn.com/abstract=2635800>>.

HOWARD, P. N. – KOLLANYI, B. 2016. *Bots, #StrongerIn, and #Brexit: Computational Propaganda during the UK-EU Referendum*. Comprop Data Memo 2016.1, University of Oxford, cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete: <<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1606/1606.06356.pdf>>.

CHU, Z. – GIANVECCHIO, S. – WANG, H. – JAJODIA, S. 2010. Who is tweeting on Twitter: human, bot, or cyborg? In *ACSAC '10 Proceedings of the 26th Annual Computer Security Applications Conference*, 2010. s. 21-30. ISBN 978-1-4503-0133-6

KOLEKTÍV AUTOROV. 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka: 4. doplnené a upravené vydanie*, Bratislava : VEDA. ISBN 802240750X.

KOLLANYI, B. – HOWARD, P. N. – WOOLLEY, S. C. 2016a. *Bots and Automation over Twitter during the Second U.S. Presidential Debate*. Comprop Data Memo 2016.2, University of Oxford, cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete: <<http://blogs.oii.ox.ac.uk/politicalbots/wp-content/uploads/sites/89/2016/10/Data-Memo-Second-Presidential-Debate.pdf>>.

KOLLANYI, B. – HOWARD, P. N. – WOOLLEY, S. C. 2016b. *Bots and Automation over Twitter during the U.S. Election*. Comprop Data Memo 2016.4, University of Oxford, cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete: <

⁸ Pre bližšiu definíciu pozri slovo výpočtový v Krátkom slovníku slovenského jazyka (Kol. autorov, 2003)

<http://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2016/11/Data-Memo-US-Election.pdf>>.

NATIONAL SCIENCE FOUNDATION, 2014. *EAGER: Computational Propaganda and The Production/Detection of Bots*. 2014, [cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete <https://www.nsf.gov/awardsearch/showAward?AWD_ID=1450193&HistoricalAwards=false>.

NEFF, G. – NAGY, P. 2016. Automation, Algorithms, and Politics| Talking to Bots: Symbiotic Agency and the Case of Tay. In *International Journal of Communication*. ISSN 1932-8036.

OXFORD INTERNET INSTITUTE, 2015. *ERC Consolidator Grant 2014*. 2015, [cit. 2015.23.02.]. <<http://blogs.oii.ox.ac.uk/comprop/wp-content/uploads/sites/93/2015/01/ERC-COMPROP-Description-of-the-Action.pdf>>.

PAUTASSO, M. 2013. Ten Simple Rules for Writing a Literature Review. In *PLOS Computational Biology*. ISSN 1553-7358.

PETTICREW, M. – ROBERTS, H. 2005. *Systematic Reviews in the Social Sciences: A practical Guide*. Hoboken, UK : Wiley-Blackwell, 2005. 352 s. ISBN 9781405121101.

SANTINI, R. S. – AGOSTINI, L. – BARROS, C. E. – CARVALHO, D. – DE REZENDE, R. C. – SALLES, D. G. – SETO, K. – TERRA, C. – TUCCI, G. 2018. Software power as soft power: A literature review on computational propaganda effects in public opinion and political process. In *Partecipazione e Conflitto*. ISSN: 2035-6609

WOOLEY, S. 2014. Spammers, Scammers, and Trolls: Political Bot Manipulation In *Data and discrimination: Collected essays*, Washington D.C., USA : Open Technology Institute, 2014, [cit. 2015.23.02.]. Dostupné na internete: <https://www.ftc.gov/system/files/documents/public_comments/2014/10/00078-92938.pdf>.

WOOLLEY, S. C. – HOWARD, P. N. 2016. Automation, Algorithms, and Politics| Political Communication, Computational Propaganda, and Autonomous Agents — Introduction. In *International Journal of Communication*. 2016. s. 1-9. ISSN 1932-8036.

WOOLLEY, S. C. – HOWARD, P. N. 2016. Social Media, Revolution, and the Rise of the Political Bot. In *Routledge Handbook of Media, Conflict, and Security*, London, UK : Routledge, 2016, ISBN 9781317914303.

WOOLLEY, S. C. – HOWARD, P. N. 2018. *Computational propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*. New York, USA : Oxford University Press. ISBN 978- 0- 19- 093141- 4.

WOOLLEY, S. C. 2016. Automating power: Social bot interference in global politics. In *First Monday*. ISSN 1396-0466

YANG, CH. - HARKREADER, R., - Gu, G. 2013. Empirical Evaluation and New Design for Fighting Evolving Twitter Spammers. In *IEEE Transactions on Information Forensics and Security*, 2013. s. 1280–1293. ISSN 1556-6013.

YU, H. – KAMINSKY, M. – GIBBONS, P. – FLAXMAN, A. 2006. SybilGuard: Defending Against Sybil Attacks via Social Networks. In *SIGCOMM'06*. 2006. s. 267-278. ISBN 1-59593-308-5.

VZÁJOMNÉ VZŤAHY UKRAJINY A EÚ: BEZPEČNOSTNÁ DIMENZIA*

MUTUAL RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE EU: SECURITY DIMENSION

Dagmar Nováková¹

ABSTRACT

EU-Ukraine relations have undergone various phases and dimensions since 1991. Support under the Association Agreement and the Eastern Partnership is important. While Ukraine's position is clearly pro-European, the EU has a visible dichotomy between common position and Member States' position. Ukraine's geopolitical position, its potential integration into Euro-Atlantic structures, Russia's activities in the region, make Ukraine an unstable area and a security risk. The current conflict in Ukraine requires a European response, the creation of a new defense system, which is, however, limited by the energy dependence of European states from Russia.

Key words: Ukraine, European Union, Association Agreement, conflict, energy security

Úvod

Ukrajina vníma EÚ ako zdroj prosperity, bohatstva a trhov. V prípade jej začlenenia do EÚ ako úspešného geopolitického projektu by sa Ukrajina mohla zbaviť, príp. obmedziť svoju závislosť na Rusku. Na druhej strane nie je úplne jednoznačné ako vnímajú význam a potenciál Ukrajiny jednotlivé členské štáty EÚ a ako únia samotná. Významnú úlohu tu zohrávajú aj postoje USA a Ruska. Samotná Ukrajina sa totiž ocitla v akomsi procese premiestňovania „tektonických dosiek“ a je len otázkou budúcnosti kde nastane „zlom“ a na ktorej strane sa napokon ocitne. Či na strane Ruska alebo na strane rozširujúceho sa euroatlantického spoločenstva. Z tohto pohľadu sa územie Ukrajiny stáva bezpečnostne nestabilné, so zvyšujúcim sa rizikom otvoreného vojenského konfliktu.

Európska únia v tomto procese sa snaží vytvárať dlhodobé vzťahy založené na ľudských právach, voľnom pohybe tovaru a služieb, na podporných misiách

* Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0545/17 Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

¹ Dagmar Nováková, PhDr., PhD., odborný asistent, Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, dagmar.npvakova@umb.sk.

a na politickej podpore voči agresii. Avšak nestabilita v dôsledku ruskej agresie voči Ukrajine núti EÚ, aby prehodnotila svoje súčasné prístupy k svojej vlastnej bezpečnosti s cieľom primerane reagovať na tieto nové výzvy. Táto úloha je náročná, pretože vyžaduje jednomyselnosť EÚ v súvislosti s rôznymi rizikami vyplývajúcimi z geopolitickej konfrontácie s Ruskom.

1 História vzťahov medzi Ukrajinou a EÚ

Vzťahy medzi Ukrajinou a Európskou úniou možno datovať od decembra 1991, keď minister zahraničných vecí Holandska, ktorý vtedy zastával predsedníctvo EÚ, oficiálne uznal ukrajinskú nezávislosť v mene Európskej únie.

V rozhodnutí Najvyššej rady Ukrajiny (parlament Ukrajiny), prijatom 2. júla 1993 „Kľúčové smerovanie zahraničnej politiky Ukrajiny“, Ukrajina vyhlásila po prvýkrát svoje snahy o európsku integráciu. V dokumente sa uvádza, že „prioritou ukrajinskej zahraničnej politiky je ukrajinské členstvo v Európskych spoločenstvách, pokiaľ nepoškodí jej národné záujmy. S cieľom udržať stabilné vzťahy s EÚ uzatvorí Ukrajina dohodu o partnerstve a spolupráci, ktorej realizácia sa stane prvým krokom k jej pridruženiu a neskôr k plnému členstvu v tejto organizácii.“ (*Ukraine – EU Relations*, 2012)

Z tohto dôvodu bola ukrajinská strategická politika v oblasti európskej integrácie potvrdená a rozvinutá v Stratégii ukrajinskej integrácie do EÚ, schválenej dekrétom prezidenta Ukrajiny z 11. júna 1998 a v Programe ukrajinskej integrácie do EÚ, schválenom dekrétom prezidenta Ukrajiny zo 14. septembra 2000. Predovšetkým stratégia hlásala, že plné členstvo v EÚ je dlhodobým strategickým cieľom európskej integrácie Ukrajiny. (Burakovsky a kol., 2000)

Podporu smerom k integrácii do EÚ tradične poskytuje aj Najvyššia Rada Ukrajiny. Napríklad zodpovedajúce ustanovenia sú obsiahnuté v rozhodnutí Najvyššej rady Ukrajiny „O parlamentných vypočutiach o spolupráci Ukrajiny a EÚ“, schválenom 28. novembra 2002; vo vyhlásení Najvyššej rady Ukrajiny z 22. februára 2007 o začiatku rokovaní o novej dohode medzi Ukrajinou a EÚ, ako aj v dekréte Najvyššej rady Ukrajiny z 19. mája 2011 o odporúčaníach z parlamentného vypočutia o stave vecí a perspektívach rozvoja hospodárskych vzťahov medzi Ukrajinou a EÚ a Ukrajinou a colnou úniou. (*Ukraine – EU Relations*, 2012)

Politika Ukrajiny zameraná na rozvoj vzťahov medzi Ukrajinou a EÚ vychádza zo zákona Ukrajiny z 1. júla 2010 „O základoch vnútornej a zahraničnej politiky“. Podľa článku 11 tohto zákona je jedným z kľúčových prvkov ukrajinskej vonkajšej politiky „zabezpečenie integrácie Ukrajiny do európskej politickej, hospodárskej a právnej oblasti s cieľom získať členstvo v EÚ“ (*President Signed Law... 2010*).

Rozhodnutie najvyššieho vedenia Ukrajiny v novembri 2013 odmietnuť podpísanie Asociačnej dohody medzi Ukrajinou a EÚ vyvolalo začiatok

masového pokojného protestu na Ukrajine s cieľom ochrániť európske túžby ukrajinského ľudu nazývané „EuroMaidan“.

Po víťazstve revolúcie dôstojnosti na Ukrajine Najvyššia Rada Ukrajiny dňa 13. marca 2014 prijala rezolúciu „O potvrdení smerovania Ukrajiny smerom k integrácii do Európskej únie a prioritných opatrení v tomto smere“, ktorá potvrdila nezvratnosť európskej integrácie Ukrajiny, ktorej cieľom je vstup do Európskej únie. Poznamenalo sa tiež, že Ukrajina ako európsky štát, ktorý má spoločnú históriu a hodnoty s Európskou úniou, má právo požiadať o členstvo v Európskej únii v súlade s článkom 49 Zmluvy o Európskej únii. Týmto uznesením Ukrajinská Najvyššia Rada odporučila úradujúcemu prezidentovi Ukrajiny a kabinetu ministrov Ukrajiny splniť niekoľko okamžitých krokov v oblasti európskej integrácie, najmä v kontexte záveru Asociačnej dohody medzi Ukrajinou a EÚ.

Podpísanie a ratifikácia Asociačnej dohody medzi Ukrajinou a EÚ v roku 2014 spustili proces rozvoja kvalitatívne novej formy vzťahov na princípoch politického združovania a hospodárskej integrácie.

Počas podpísania Asociačnej dohody dňa 27. júna 2014 a počas ratifikácie 16. septembra 2014 prezident Ukrajiny **P. Poroshenko** a ukrajinský parlament oznámili, že Ukrajina považuje Asociačnú dohodu za ďalší krok smerom ku konečnému cieľu európskej integrácie – k plnému členstvu Ukrajiny v EÚ.

Avšak proces ratifikácie na strane EÚ bol pozdržaný holandskými voličmi, ktorí odmietli dohodu v referende. Holandský parlament ju prijal až po tom, ako dostal uistenie, že nebude znamenať spustenie prístupového procesu Ukrajiny s EÚ. (*Asociačná dohoda EÚ s Ukrajinou už platí*, 2017)

Asociačná dohoda predstavuje významný míľnik vo vzájomných vzťahoch EÚ a Ukrajiny. Obsahuje preambulu, sedem hláv, 43 príloh stanovujúcich právne predpisy EÚ, ktoré má prijať Ukrajina a tri protokoly. Jednotlivé hlavy podrobne opisujú povahu vzťahu v nasledovných oblastiach a podmienky, ktoré sú s nimi spojené:

1. Všeobecné zásady
2. Politický dialóg a reforma, politické združenie, spolupráca a konvergencia v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky
3. Spravodlivosť, sloboda a bezpečnosť
4. Obchod a obchodné záležitosti
5. Hospodárska a sektorová spolupráca
6. Finančná spolupráca s ustanoveniami o boji proti podvodom
7. Inštitucionálne, všeobecné a záverečné ustanovenia

Na vykonávanie Asociačnej dohody dohliada Asociačná rada EÚ – Ukrajina. Asociačná dohoda sa zameriava na politické pridruženie ako aj na voľný obchod medzi EÚ a Ukrajinou. Politická časť dohody približuje Ukrajinu o krok bližšie k EÚ. Otvára nové kanály pre politický dialóg a ustanovuje základné pravidlá pre spoluprácu napríklad v oblasti energetiky, dopravy a vzdelávania.

Ukrajina má hranice s niekoľkými štátmi EÚ, konkrétne s Poľskom, Slovenskom, Maďarskom a Rumunskom. Vzájomné vzťahy sú založené na Európskej politike susedstva (European Neighbourhood Policy ENP) a v rámci nej fungujúci Európsky nástroj susedstva (European Neighbourhood Instrument ENI²). EÚ spolupracuje s Ukrajinou v rámci Východného partnerstva jednak na bilaterálnej úrovni a jednak v rámci skupiny spolu s krajinami ako Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Gruzínsko a Moldavsko.

Dalej sa Ukrajina zúčastňuje na mnohých programoch EÚ. Patria sem:

- Horizont 2020³
- Programy cezhraničnej spolupráce (program Poľsko-Bielorusko-Ukrajina, program Maďarsko-Slovensko-Rumunsko-Ukrajina, program Rumunsko-Ukrajina)⁴
- Erasmus + ⁵
- TAIEX (Technická pomoc a výmena informácií) ⁶
- SIGMA (podpora zlepšovania správy a riadenia) ⁷
- Investičný nástroj susedstva (NIF) ⁸.

Európska únia prostredníctvom uvedených programov prispieva finančnými prostriedkami v nie malom rozsahu. V rámci nového programu Makro-finančnej podpory pre Ukrajinu, Európska komisia schválila 1 bilión Eur, pričom doteraz bolo alokovaných 12,8 bilióna Eur na podporu reformných procesov na Ukrajine. (*EU-Ukraine...., 2018*)

Energetická bezpečnosť

Na vzťahy medzi Ukrajinou a Európskou úniou je potrebné nazerať aj optikou zabezpečenia dodávok ropy a zemného plynu, ktoré sú zabezpečované z Ruska do štátov EÚ práve cez územie Ukrajiny. Energia bola vždy používaná ako politický nástroj ovplyvňovania Ruska. V tomto konflikte Moskva využíva energetickú zraniteľnosť EÚ a Ukrajiny. (Horemuž, 2017)

Tento model značne narúša iniciatíva medzi Ruskom a Nemeckom pod názvom Nord Stream 2, ktorá buduje plynovod a ropovod mimo územia Ukrajiny. Projekt prináša dichotómiu v postoji Nemecka medzi vlastnými obchodnými záujmami a spoločnými európskymi predstavami. Zároveň postoj USA je jednoznačný – snaha o vytvorenie konkurencie zo strany USA v dodávkach ropy

² Nariadenie (EÚ) 232/2014 Európskeho parlamentu a Rady z 11.5.2014.

³ <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>

⁴ http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/cross-border-cooperation_en

⁵ https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en

⁶ http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/tenders/taix_en

⁷ http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/neighbourhood-wide/twinning-taix-and-sigma_en

⁸ http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/neighbourhood-wide/neighbourhood-investment-facility_en

a zemného plynu do Európskych štátov a obava o postavenie Nemecka ako „rukojemníka“ Ruska (*Čo summit Trumpa a Putina*, 2018).

Ukrajina sa spolieha na dodávky z EÚ s reverzným tokom, ktoré však môžu Rusku len sotva prekážať, ako sa nedávno preukázalo na kapacitách Poľska na spätný tok do Ukrajiny. Konfrontácia medzi Ruskom a EÚ v súvislosti s pravidlami tretieho energetického balíka EÚ poukazuje na odhodlanie Ruska udržať si energetický monopol.

To samozrejme znamená pre Ukrajinu a EÚ, že sú v zraniteľnej pozícii. Ruský energetický vplyv - narušenie dodávok môže ovplyvniť Západ aj Ukrajinu. Vytvorenie navrhovanej energetickej únie by mohlo byť súčasťou riešenia pre EÚ, pretože môže zvýšiť efektívnosť EÚ s ohľadom na bezpečnosť dodávok a urobiť európsky energetický trh koherentnejší a jednotnejší. Keďže Energetická únia je pre EÚ dlhodobou perspektívou, nemôže slúžiť ako okamžitý prostriedok na zníženie energetickej závislosti EÚ a Ukrajiny na Rusku. V tejto súvislosti energetická vzájomná závislosť môže predstavovať negatívny faktor konfliktu, ktorý môže destabilizovať jednotu EÚ.

EÚ a Ukrajina dnes čelia mnohým spoločným výzvam spojeným s ich energetickou a obrannou bezpečnosťou. Pozitívny výsledok pri prekonávaní týchto výziev bude závisieť od schopnosti EÚ a iných medzinárodných aktérov transformovať svoje politiky v súlade so zmenami v medzinárodnom poriadku a schopnosťou členských štátov podriaďiť svoje národné záujmy spoločnému záujmu o mier a prosperitu.

Záver

Súčasná nestabilná situácia na Ukrajine, ozbrojený konflikt na východnej hranici, odčlenenie Krymu, reakcia medzinárodného spoločenstva formou sankcií – to všetko sú len prejavy či príznaky trendu v medzinárodných vzťahoch. Sme svedkami zmeny v medzinárodných vzťahoch kedy dochádza k postupnému ukončeniu unipolarity USA, objavujú sa staro-noví či noví aktéri, ktorí si vymedzujú svoje vlastné sféry vplyvu či už vojensky alebo nevojenskými prostriedkami. V tomto procese zohráva dôležitú úlohu aj medzinárodné právo, jeho dichotomický výklad a možnosti vynútenia.

Ukrajinská kríza začala v období americkej a ruskej rivality, či dokonca až konfrontácie. Opätovná snaha o získanie nadradenosti. Táto súťaž je však asymetrická a veľmi nerovná. Konflikt sa vedie hlavne v politickej, hospodárskej a informačnej sfére, ale má aj vojenské podnety. Odlišuje sa od studenej vojny v tom, že kontakt s ľuďmi, obchod a informačné toky nie sú úplne uzavreté a existuje len málo spolupráce. Rusko sa zameriava na post-sovietsku integráciu v Eurázii, zatiaľ čo Spojené štáty iniciovali sériu opatrení na obnovenie „udržiavacej línie“ proti Rusku v Európe. Prístup Spojených štátov voči Rusku odráža tradičné obavy, dokonca až fóbie, a nie je založený na primeranom pochopení krajiny, čiastočne preto, že Rusko prestáva byť centrom zahraničnej

politiky USA. Medzinárodný systém je čoraz vyváženejší a Washington sa na to musí pripraviť vypracovaním politik, ktoré zohľadňujú záujmy hlavných hráčov vrátane Ruska. (Trenin, 2014)

EÚ poskytla Ukrajine politickú podporu v otázke Krymu a považuje Rusko za agresora. Vyplýva to jasne z vyjadrenia vysokej predstaviteľky **F. Mogheriniovej** 19. decembra 2016: „Naša podpora suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny je neochvejná a budeme aj naďalej neuznávať nezákonné pripojenie Krym a Sevastopolu Ruskou federáciou“ (EEAS, 2018).

Európska únia, ale aj NATO reagujú na rôzne výzvy v regióne a najmä na území Ukrajiny, veľmi opatrne a trochu oneskorene. Pomalosť EÚ je možné vysvetliť s veľkým počtom výziev, ktoré súvisia s posilnením schopnosti EÚ v oblasti obrany. Pre vytvorenie nového systému európskej obrany a vybudovanie silného mechanizmu kolektívnej obrany v Európe by bolo potrebné nájsť prepojenie medzi rôznymi vojenskými a bezpečnostnými mechanizmami EÚ a NATO.

Ukrajina, na ktorú sa nevzťahuje článok 5 Washingtonskej zmluvy o vzájomnej obrane sa musí spoliehať na svoje vlastné sily, na silnú a jednotnú pozíciu zo strany EÚ a USA a na ich investície do ukrajinského obranného systému. Ukrajina by potrebovala aktívne odolať vojenskej konfrontácii s Ruskom, prípadne nedosiahnuť status „zmrazeného konfliktu“. Takýto scenár by totiž Ukrajine znemožnil ďalšie zblíženie a prípadné členstvo v NATO. Preto Ukrajina naliehavo potrebuje rozhodnú a jednotnú pozíciu EÚ. Dosiahnutie takejto pozície je však podlomené a ohrozené energetickou závislosťou EÚ od Ruska.

Literatúra:

- Asociačná dohoda EÚ s Ukrajinou už platí.* 2017. [online] Aktuality 1. september 2017 [cit.14.10.2018] Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/517667/asociacna-dohoda-eu-s-ukrajinou-uz-plati/>.
- BURAKOVSKY, I. et al. 2000. *Roadway into the Future – Roadway to Europe: Ukraine's European Integration*. Kiev: Centre for European and International Studies, 2000.
- Čo summit Trumpa a Putina znamená pre Európsku úniu.* 2018. [online] Euractiv 17. 7. 2018 [cit.14.10.2018] Dostupné na internete: <https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/co-summit-trumpa-a-putina-znamená-pre-europsku-uniu/>.
- EEAS. 2016. [online] Press releases 19. decembra 2016. [cit. 28.10.2018] Dostupné na internete: https://eeas.europa.eu/cetrála/ústredia-homepage/17521/poznámky-high-representativevice-prezident-federica-mogherini-press-konferencii-following_en.

EU-Ukraine: Commission proposes €1 billion in new Macro-Financial Assistance. 2018. [online] Európska komisia, tlačová správa, 9. marec 2018. [cit.14.10.2018] Dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1702_en.htm.

HOREMÚŽ, M. 2017. The Conflict in Ukraine and Its Impact on Russia's Energy Policy. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 20,č. 2, 2017. ISSN 1335–2741, s.27-48. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/archiv-vydani/2017/2-2017/martin-horemuz.html>.

President Signed Law of Ukraine On the Foundations of Domestic and Foreign Policy. 2010. [online] Religious information service Ukraine, 15, July 2010. [cit.28.10.2018] Dostupné na internete: http://risu.org.ua/en/index/all_news/state/legislation/36488/.

TRENIN, D. 2014. *The Ukraine crisis and the resumption of great-power rivalry*. Moskva : Carnegie Moscow Center, 2014. [cit. 2018-10-26]. Dostupné na internete: http://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf

Ukraine – EU Relations. 2012. [online] Ministry of foreign affairs of Ukraine, 2012. [cit.28.10.2018] Dostupné na internete: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/ukraine-eu/relations>.

PARENTS LABOR MIGRATION AS A DANGER FOR MODERN FAMILIES

Antoni Olak¹ - Krzysztof Żołyniak² - Jerzy Michno³

ABSTRACT

Nowadays the labor migration is often undertaken as a life strategy. Opening of the borders as well as the labor markets caused increasing dynamism of abroad departures in order to find a job, which unfortunately conceive consequences in family functioning and imbalance its structure. The following article touches on the problem of increasing labor migration phenomenon, its causes, results and influence on family functioning in the face of migration. Labor departures of family members have diversified influence on functioning of family and its duration. From one hand, migration undoubtedly causes improvement of family financial situation, the possibility of economic needs satisfaction. From another hand, it weakens marital and family ties as well as causes sense of parents leaving among children. Parents mass migration in order to be paid initiated new social phenomenon called euro-orphanhood, which causes serious pedagogical and social consequences. Parents who stay out of the borders are often unaware of excluding them from the parenthood realisation and loss possibility of influence on a child development and in consequence loss of feeling of security as well as children stability. The lack of close contact with parents may cause among other things problems with building relations with peers, dislocation of socialization process, marks retrogradation, depression, aggression, problems with law and intensification of antisocial behaviours among euro-orphans. The process of child upbringing in such family model is several times deranged in the educational, social-living, and emotional sphere.

Key words: labor migration, family, disconnected family, euro-orphanhood, migration results, family functioning

Introduction

Since the dawn of time people moved and migrated in order to many different purposes, from searching food, through military expeditions, persecutions, till economic, social or family reasons. Abroad migrations gained strength especially in last decades, and their reasons are connected with globalization. Information and knowledge flow allows us to know how people live nearly at any place on the Earth. Besides that abroad migrations are in

¹ Antoni Olak, Dr. h. c. prof. nadzw. dr hab., PWSW w Przemyślu, ul. Książąt Lubomirskich 4, II piętro 214A, 37-700 Przemyśl, Poland, antonio130@vp.pl

² Priest Krzysztof Żołyniak, Dr. PhD., Urban School Complex number 3 in Krosno, Poland, antonio130@vp.pl

³ Jerzy Michno PhD., PWSW w Przemyślu, PWSW w Przemyślu, ul. Książąt Lubomirskich 4, II piętro 214A, 37-700 Przemyśl, Poland, antonio130@vp.pl

favour of huge difference in standard living between people who live in well-developed and underdeveloped countries. (Więckiewicz, 2011)

1 Labour migrations- reasons and effects

The phenomenon of Poles labor migration, especially after the entry to the European Union, its range, nature as well as effects on society, economy, culture and education of our country excites controversies, contradictory opinion and a lot of emotions. Among crucial

reasons of Polish migration we should mention exactly those economically, earningly, socially and familiars motivated. (Bera, 2010)

Poland is the country with long migratory tradition. To begin with 19th century it was one of the most important countries of labor migration in Europe. (Kaczmarczyk, 2008) But the migration movements started in 18th century, during the period of Republic of Poland partions, and they were mainly caused by political situation of the country, to a lesser extent by economic factors. (Danilewicz, 2006) The first wave of migration started after 1792, when Poland lost its independence, on migration went Constitution of May 3 supporters, Kosciuszko Insurrection and national uprisings participants. It is estimated that, until the end of 1830s such countries as France, England, Belgium and Switzerland provided a shelter for approximately 8-9 thousands of people from the area of ex I Republic of Poland. Immigrants were above all politicians, officers, soldiers, poets, artists as well as students. (Kozak, 2010)

At the turn of 19th and 20th century the labor migration from poorer parts of the Polish society started. "For bread" departures were, among others, resulted in overpopulation of Polish countryside, miserable condition of Polish economy and political repression. The crucial significance for decisions about departures had a huge demand for labor force in East Europe and North as well as South America countries. In order to find a job and better social conditions, as first started its migration Prussian annexation population of that time, settling mainly in the USA and Germany. By contrast, Russian annexation and Galicia population, apart the USA, migrated to Canada and countries of South America e.g. Brazil. (Trusz, 2012)

In 19th century there was also Polish seasonal migration. When inhabitants, who lived in east parts of Prussia, started to move to west Germany, there the need to employ seasonal workers in agriculture appeared. Landlords received the right to employ workers from Polish Kingdom and Galicia. It could be only lonely people, both sexes, imported for one season (from March to December). Before the I World War about 500 thousand people annually worked there. Although, Polish people from Polish Kingdom and Galicia were badly paid by German people, but their salaries were much higher than in their village. (Kozak, 2010)

Generally, it is evaluated that in the time of global transcontinental migrations until 1940 about 5 millions of people left Polish grounds, and approximately 1,7 million settled in the USA. (Kaczmarczyk, Tyrowicz, 2007) According to the statistics, it may be stated that among 5 millions of migrants who left Polish grounds in 1860- 1940, only 20-30 % decided to return to the country. (Trusz, 2012)

Bigger migration movement succeeded also after II World War. Until 1950, as a reason of political decisions, massive people movement encompassed from 3 to 4 millions of people, which is even more important that present population processes heavily shaped present social conditions in Poland. (Trusz, 2012) Migration movement tried to control and reduce citizens departures, through the implementation of different restrictions connected with passport obtaining. According official statistics, the extent of migration at the beginning of the 1950s varied from a few to dozens of thousand people every year. (Danilewicz, 2006)

In 1960s slow growth of the scale of this phenomenon followed, mainly by departures to the Communist Bloc- according Central Office of Statistics, migration dimensions in this decade included about 240 thousands of people. (Kaczmarczyk, 2008) In next decade, thanks to the liberalization of border movement principles for example departure formalities simplification, the number of abroad migration significantly rose. In 1971 about 200 thousands of people went to GRD, and one year later until 9,5 million. In 1970s and 1980s abroad departures intensified in massive range. There was a rapid growth, almost a six- fold increase of migrants number. It is estimated that from 1971 to 1980 altogether more than 4,5 millions of Polish people migrated to countries of West Europe. (Kaczmarczyk, Tyrowicz, 2007)

1980s is a period of time of equally intensive migration movement. It is assumed that in such called 'Solidarność' decade combined number of foreign migrants gained 2,35 millions of people. It was caused by the deteriorating situation of country, and after martial law introduction- political crisis. The permanent departures dominated at that time. In terms of the migration amount record- breaking was year 1989, when 19 million people went abroad (repeated departures), and in East Germany there were over 250 thousands of displaced people from Poland.

The National Common List which was carried out shortly before systemic transformation revealed that in the period of time longer than 2 months there were 507,8 thousands of people abroad of what it was 1,3% of Polish population. Taking into account the forms of migration to another European and non- European countries there were mainly installation departures to the traditional Polonia clusters such as the USA and Germany. (Okólski, 2002)

As can be seen, the abroad migration balance in the post- war period was negative - in Poland there was about 5 million defect of population. Apart from previously mentioned migrants the majority of people decided to leave the

country on a permanent basis, looking for better living conditions in Western Europe countries or in Canada and the USA. As Magdalena Ślusarczyk claims, “migration has become a way of living, causing popularisation of belief in opportunity of material success outside the country. Such living orientations contributed to the consolidation of multi- generation emigration chain and weaken the idea of definitive returns”. (Ślusarczyk, 2010)

Changes that appeared after the political transformation, significantly influenced the migration processes, especially their form and structure. Primarily, the scale of short- term departures, lasting from several weeks to several months, increased. These changes were related to the political and economic changes, which appeared after 1989. First of all, border traffic rules changed, which caused that Poland citizens were able to legally leave the country as well as legally return to Poland. Secondly, the economic factors influenced the scale of migrations, especially profit and loss account connected with departures and attractiveness of labor markets of states receiving foreigners, e.g. seasonal work. (Kaczmarczyk, 2008)

In 1989- 2004 legal departures of Polish people were possible due to bilateral agreements with Germany, Luxembourg, France, Spain and Belgium (mainly job departures in particular sections such as agriculture and gastronomy), guard professional (so-called workers - guests), directed employment of scarced specialties (e.g. IT specialists, doctors, nurses), delegating workers within contracts for specific work (mainly in construction) and au pair employment. (Wiśniewski, 2006) Moreover, in that time the individual half legal or illegal jobs were undertaken by Polish people, most frequently in agriculture section or services especially in babysitting and care for the elderly.

The inclusion of Poland to the European Union in the first of May 2004 was the reason of many different changes in sphere of Polish social mobility. Above all, many European countries such as Great Britain and Ireland, banned the limitations about the access to the labor market. Significant limitations were in “grey sphere” of illegal Poles employment in these countries. As a consequence, the legal migration became a basic expression of migration movement. (Ślusarczyk, 2010) Two interesting phenomena were recorded, from one hand there was the significant growth in the number of circulation migrants. On the other hand, according official statistics, in 1992 there was the first time when the number of Polish people who have left Poland permanently decreased. The mentioned tendency is significantly explicit in the case of Germany and North America⁴. The National Census results in 2011 indicated that considerable part of people who have left in this period of time further stay

⁴ See:

https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LU_infor_emigra_z_polski_w_latach_2004_2011.pdf [dostęp 2.12.2018].

abroad. What is more, in the last years the number of new or next departures persists on the significant level. The opening of labor market encourages Polish people to taking job out of the borders.

Research results performed by the Ministry of Economy indicate that about 800-900 thousands of Polish citizens take up an employment in European Union countries. This number is in almost two times higher than before the accession. (Kaczmarczyk, 2008) The assessment of current migrations scale represented by Central Office of Statistics in 2008 also seems to be interesting. In 2007 the number of Polish citizens who temporarily stay abroad reached the highest value estimated on 2270. It arises that there were about 2515 thousands of Polish citizens living temporarily abroad in 2016, i.e. 118 thousand more than in 2015 (4,7%). There were about 2214 thousands of people in Europe, however the vast majority- about 2096 thousand- in the member countries of European Union. This number has increased on 113 thousand towards to 2015. From among European Union countries the biggest number of Polish emigrants were in Great Britain (788 thousand), Germany (687 thousand), the Netherlands (116 thousand) as well as Ireland (112 thousand). In 2016 significant increase in number of Polish citizens staying in Great Britain and Germany was noticed. In case of Great Britain in comparison to 2015 the increase was about 68 thousand (9,4%), in case of Germany the number of Polish emigrants increased about 32 thousand (5%). The increase of Polish people temporarily staying abroad was also noticed in another European countries- in Austria, Belgium, Denmark, the Netherlands, Ireland and Sweden. The minor decline of Polish emigrants in relation to previous year was noticed in Spain and Italy. At the same time, there was the increase of people who were permanently registered in Poland and staying for more than three months in European countries that are not members of European Union- most in Norway, where in 2016 there were 85 thousands of Polish people.

2 Euro-orphanhood – consequence of parents labor migrations

In terms of topic of euro-orphanhood – its reasons and consequences- it is important to stress that 75% of Polish temporary emigrants stay abroad at least 12 months. These people are counted to long- term emigrants and should be taken into account in state of population in particular countries (are residents of receiving countries)⁵. According to researchers, long parent absence ie. longer than six months, in particular conditions, e.g. lack of contact with physically absent parents by means of new technologies, the child belief that parent

⁵ See:

https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LU_infor_o_rozm_i_kierunk_emigra_z_polski_w_latach_2004_2011.pdf

[dostęp 2.12.2018]; por. GUS, Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski w latach 2000-2009, Departament Badań Demograficznych, Warszawa 2010.

departures are subordinated to the superior needs, (Trusz, 2012) may significantly affect the process of child socialization, e.g. the disappearance of connexions between child and parent who stays in a foreign land, in a consequence it increases the possibility of “traumatizing rejection effect” appearance. (Walczak, 2008)

Also worth of note is firstly the analysis of migratory results for family, secondly the family policy about them.

The modern world is affected by consistent pursuit of job and material assets, have not favorable influence on families. The life style that is promoted by mass media, directed towards occupational and economic success, more often forces parents to move to another areas or abroad. (Dudek, 2010) One of disadvantages is an orphanhood, of which there are a lot of reasons as well as consequences and types. In pedagogical literature there is the division of natural and social orphanhood. This division is taken as a basic one. The natural orphanhood is when both parents died and essentially its current understanding coincides with its juridical and scientific definition.

A lot of people claim that social orphanhood is more difficult matter than natural one. Nowadays, more and more social scientists use the term of euro-orphanhood., in 2007- 2014 a new term of euro-orphan appeared in literature. Euro-orphanhood is one of the basic types of social orphanhood, and one of its reasons is parents exodus. Although, departures in order to find a job are not new phenomenon, their range and consequences dispose to intensified analysis according to this issue. The terms of euro- orphanhood and euro- orphan are used in inconsistent and underspecified way in the context of scandal or social pathology (Kozak, 1986) as well as according to another cognate and strongly stigmatizing term of “orphanhood”. (Sajkowska, 1999)

In case of orphanhood the child loses the sense of familiar bonds and membership to the family. The family gives the sense of security, provides economical and mental support, especially in hard situations. A human who is not sure that he or she has got loved people in surrounding, who provide support, becomes a person full of fears. Such situation may result in individual as well as social identity loss. The degree of migration processes messiness, the diversity of labor migration and their consequences on cognitive, emotional and social development of children reduces the possibility of clear and generally accepted scientific criteria establishment, on the basis of which it may be determined whether the child is an euro- orphan or not. (Kozdrowicz, 2008) Stanisław Kozak highlights three degrees of an orphanhood. The first one, superior, means entire leave of child by its parents, in this situation there is no contact between parents and children. The second one, medium, consists of unsure and unstable contacts between parents and children. However the third one, bottom, is characterized by often but not regular contacts. (Kozak, 1986)

According to definitions, the most relevant solution in case of parent or both parents absence seems to be conclusive. Such definition is proposed by Sławomir Tłuszcz, who claims that euro- orphanhood is a situation in which parent/ parents

or guardian/guardians as a result of temporary or regular migration to another European country do not want or cannot perform their parental functions, and their minor child remains under the care of its relatives, unauthorized people or orphanage. According to this definition, euro- orphan is a child who is deprived of the contact with its parent (or parents), who in order to migration does not fulfil its parental obligations. (Trusz, 2010)

The Ministry of National Education indicates euro- orphanhood as a situation in which parent/ parents labor migration ruins the basic functions of family such as providing the continuity of the process of socialization, the emotional support for child and cultural transmission. (Markowski, 2008) Euro-orphan is a child who is grown up by one parent or without parents, who went abroad in order to find a job. The term of euro- orphanhood is defined by S. Kozak as “a fact of lack of a parent or both parents who left the country in search of a job”. (Kozak, 1986)

It is easily noticed that the definition of S. Trusz does not take into account the psychological aspect, such as the influence of separation between parents and a child on its functioning in the family as well as school environment and in peer group. It also omits the criterion of duration and purpose of the stay abroad. According to this approach euro- orphan is each child whose parents went abroad, regardless the duration of the stay (two weeks or two years as well), and its consequences of the lack of contact with parents for child. The relations between the consequences of separation between child and parents and its duration often depend on 1) individual child characteristics, e.g. its age, social- emotional maturity; 2) relationships in family, e.g. degree of bonds saturation between family members with positive emotions; 3) migration structure; 4) contacts intensity between child and parent/ parents after country leave. (Trusz, 2010)

Bartłomiej Walczak convinces that “naming each migrant’s child as an orphan seems to be inappropriate that firstly means unawareness of the generally received orphanhood definitions, secondly very harmful for parents- migrants”. The same author claims that “the term migratory orphanhood functions in pedagogy. It means that child is in the alternative care, towards pedagogical failure of the migratory family. Therefore it is specific kind of social orphanhood. It is undeniable, that naming all children from migratory families euro- orphans is a nonsense. First of all, migration does not automatically mean bonds disorder between parent- migrant and a child (without mentioning second parent who mainly stays at home). Formally, we can say about orphanhood when a child is given under the care of foster or education care centers”.

B. Walczak is aware of euro- orphan term pejorative implication as well as for child and parents. According to him, the majority of migratory decisions is reasonably taken, and departures are motivated by the desire on increase of living conditions or achieving the minimum for family existence, i.e. for its good. That is why, identification of each migrant family with ‘destructive factor’ is unfair. Moreover, one of the parents decision about long- term separation does not have

to be the cause of family bonds disintegration and connected with them disorders, but their fulfilling e.g. arguments, misunderstandings, disruptive games etc. as well as the processes that have an influence on family members mutual reception. (Walczak, 2008)

According to these clues B. Walczak reduces the euro- orphanhood term to “the situation in which both parents labor migration causes the disorders in basic family functions, such as: continuity of socialization process providing, emotional support for children and cultural transmission”. The author adds: “[...] distinction for several grades of euro- orphanhood, that are indicated as quality and frequency parent- child contacts, ought to be provided”. (Walczak, 2008)

The majority of migrations are departures of one parent- mostly father and their duration is no longer than two months, that is why it is hard to say about specific, occurring only in migrants families caring and socializing functions disorders. Therefore, B. Walczak as euro- orphans indicates only children who are permanently separated (for more than one year) with both parents, single- parent or guardian. Another cases affected by parents euro-migration may be included into the group of post- accession migrants children. (Walczak, 2008)

The departure of one or both parents is not indifferent for left in the country child. The time of separation, long or even short, provides (especially in toddler and preschool age) different negative effects in child’s psyche and those are: psychological (for child personality development), not meeting the needs: love, affiliation, safety and closeness as well as pedagogical, that reveal as a lack of positive marks, arrogance to teachers and colleagues. Unfortunately, suicide attempts appear (often it is only the way to attract the attention). As another forms of social maladjustment here are also mentioned thefts or alcohol, drugs and nicotine addictions. (Kozak, 1986)

According to The Ministry of National Education modern euro- orphanhood is a certain circumstance connected with labor migration of both parents (biparental orphanhood) that causes negative changes in family functioning, especially in basic functions towards its minor members, who feel like orphans after their closest family leave. Additionally, family socializing process is interrupted and the generational- cultural transmission is disrupted⁶.

The migratory families are different. We may share them in relation to absent people. There are four types of situations:

- both parents stay abroad at the same time and place,
- both parents stay abroad at the same time but in different places,
- one spouse stays abroad long- term,
- spouses go abroad alternatively.

Each type of situation brings set of problems. In case of father migration, mother performs the functions of ‘the head of the family’. She holds responsibility for upbringing and care providing for children (e.g. supports them, disciplines and

⁶ See: <https://men.gov.pl/> [dostęp: 18.10.2013].

places demands). Father's role is limited to the material function. Children perceive him as a person, who requires a little and often rewards. It is worth pointing that, the lack of contact with father causes lower feeling of protection and difficult contacts with peers. (Danilewicz, Izdebska, 2003)

Taking the risk of labor migration is nowadays easier than several years ago. The borders opening, Poland accession to the European Union and the Schengen caused the increase of migration, especially by young, educated people. The emigration into the structures of the European Union is mainly temporary and it is motivated by the desire of job, especially connected with better payment level than in native country. The short- term (from 2 to 12 months) as well as the long-term migration (more than 12 months abroad) become growing. Regardless its duration, it brings two types of consequences- for family (as a whole and for particular members) and for the society (practically in all aspects of social life). They have got different character, range and significance, they are positive as well as negative. However, within the number and frequency increase of abroad departures, it often indicates its negative aspects, accomplishing deeper analysis of its consequences. As a result, the recommendations are formulated and demands to different structures, organizations and people. Their aim is to help separated family as a result of abroad departures and deal with wider range of social consequences.

At the end of first decade of 21st century negative effects of emigration are clearly identified and it proves that they are more troublesome and need undertaking appropriate actions by the country and its structures. Because consequences concern different aspects of social life, the undertaken steps should have a wide range of influence.

It seems to be, that the family policies dispose of appropriate set of the instruments. As Antoni Rajkiewicz claims, dissemination and bigger diversity of migratory movements requires thorough view as well as appropriate actions resulting from social (and familiar) policy, which deals with life conditions formation and social relations in place of living and working. Spatial wanderings typically modify material and social position of migrant and often require external support. Indications and service actions of social policy institutions are particularly expected. Therefore, social and familiar policy with regard to migratory processes may assign cognitive, informative, educational, advisory, protection, intervention, charity and integrative duties. (Kurzynowski, 1992)

Why familiar policy ought to deal with problems stemming from labor migration, their range is so wide and in the same time various. Familiar policy is entirety of juridical norms, actions and means available for the aim of creating suitable conditions for the family, its formation, proper functioning, and fulfilling all of the significant social roles. (Kurzynowski, 1992) In source literature two types of familiar policies are marked: explicite and implicate policy. The first one is directly addressed to the family and deliberately aims at family. It involves only family - concentrated solutions, programs and actions established for the

realization of direct aims connected with family (e.g. social benefits, tax system, social services). The range of its instruments is narrower. Implicite policy does not treat the family as a distinguished aim. It involves norms and actions that are not specially addressed to family, its aims are wider but they have momentous consequences for situations and family functioning (e.g. policy of counteracting the unemployment, poverty reduction, housing policy, health care, children protection etc.). As a result, familiar policy means multiplicity of policies and not singular, unitary legislation. (Balcerzak-Paradowska, 2007)

Familiar policy generally in discussed range ought to be referred to the families that temporary live abroad, thus to the families in which one of parents works abroad. This problem was noticed in 1999, when the programme of family - friendly policy was created. Essential for discussed issue is: counteraction and help in solving familiar and pedagogical problems, guidance for separated families caused by labor migration, and preparation of programs as well as staff in order to fulfill these goals and cooperation with nongovernmental organizations; reduction of poverty zone, organizing juridical - professional guidance on the area of emigration. The subject responsible for those aims realization is the Government Plenipotentiary for Family. Polish government therefore recognized the problem of labor emigrants families that is why on 11th February 2016 it introduced 'The law on state aid in bringing up children', commonly labelled 'Family 500+'⁷.

Certainly, the quality and quantity aspects of abroad labor departures are crucial and that is why it has found the reflection in social discourse, researches and conferences which present research results on different consequences of migration, especially for family. According to B. Więckiewicz it ought to be dual kind of actions. First group of actions refers to help for families separated by labor migration and it involves:

- psychological and emotional support for family members who stay in the native country;
- negative effects of emigration counteraction, especially according to children and teenagers;
- diagnosing of euro- orphanhood phenomenon by schools, social care centres and juridical administrators;
- creating conditions and supporting in proper functioning of these families (organization of social infrastructure: nurseries, kindergartens, school common rooms);
- juridical help, especially realization of legal guardian establishment necessity for children who stay in native country, informational actions about the social and familiar consequences of abroad departures;
 - popularization of knowledge about children functioning in the case of separation with parents and about proceedings in educational problems;

⁷ See: <https://prostaekonomia.pl/program-rodzina-500-plus-analiza/> [dostęp 1.12.2018]

- help of social care services (family counselling centers, experts accessibility);
- help with finding job in native labour market (career guidance).

Second type of actions refers to fulfilling duties, which have got wider impact, and are not directly addressed to migratory families, but which realization indirectly influences (improves) their situation. These are such actions that from one hand counteract the labor migration especially among young people, from another hand foster returns to Poland. Those are:

- combating unemployment or wider salary and labor market policy (for example conveniences in terms of registration and job finding, employment costs reduction, investment actions, Union funds activation);
- conveniences within economic activity running (e.g. in company foundation, tax preferences, grants);
- fiscal conveniences (tax abolition, pro-familiar solutions, housing loans);
- poverty counteracting (unemployed activation);
- housing policy;
- educational system- adjustment of qualifications and standard of education to the needs of labor market;
- growth of educational establishments involvement in the problems of migratory families (tutors cooperation with parents, pedagogical-psychological care, help in solving educational problems);
- social services staff, police and juridical administrators preparation;
- migratory policy so Polish human and intellectual potential protection through creation of emigration unfavourable conditions for young people and experts who are significant for Polish economy and science (Iglicka, 2003);
- international cooperation development in the sphere of transnational contacts (in terms of family allowance, alimony benefits, pension contributions);
- foundation of possibilities about savings and deposits gathering in Polish banks primarily investing conveniences for emigrants in Poland;
- taking extensive and multidisciplinary research on labor migration phenomenon, with regard to its familiar and social effects;
- elaboration of unitary roadmap for a lot of institutions that provide help for families in migratory separation, also in cooperation with nongovernmental organizations. (Iglicka, 2003)

Migrants, generally, do not expect financial help from the government in the form of grants or another benefits. They require actions which will activate Poland economically and allow them to take a job in better conditions, especially payroll conditions.

R. Jończy believes that from the perspective of migratory policy, that aims in return of labor migrants, the most crucial issue is finding of actual reasons of labor migration. It is mainly about statements in what range labor migrations are

caused by hard situation in Polish labor market and in what it's obvious profitability, which allows to obtain salaries that are several times higher than in Poland. Results finding may, from the one hand, simplify the keeping in Poland those who are still in country and from the other hand return encouraging for those who work abroad. This author research shows that the main reason for working abroad is definitely opportunity to gain higher salaries. Residents definitely less frequently indicate the impossibility of finding any job in Poland or finding job that is incompatible with qualifications or occupation. (Jończy, 2007) It proves that financial matters mainly determine decisions about labor migration. If salaries in Poland were similar to those in western countries including 'costs of living' in Poland and abroad, the number of labor migrations would be lower.

It finds the reflection in Centre of Public Opinion Research findings, which shows that labor migration is fostered by two factors and they determine needs as well as opportunities of finding job abroad. Those are features which specify the position on labor market (lack of employment in country, lack of job covering the financial needs) as well as features connected with mobility (young age, education above primary). (Regulska, 2010)

Moreover, highly significant are features that lead Polish people to return to the homeland. It involves:

- economical nature of migration (lack of job in country of emigration);
- lack of political obstacles according to the return to homeland and departure to the migration country;
- low costs of transportation;
- low accessibility to the social benefits in country of migration;
- job accessibility especially by contacts inside of ethnical group;
- short- term stay abroad
- inadequate knowledge of language. (Papademetriou, Sumption, Somerville, 2010)

Aforementioned list of factors points at the relation between migration and economic cycle or even economic recession. They may be defined as objective factors. According to ISP research, returns causes were not mainly based on rational costs and benefits account but on familiar reasons. Respondents indicated on the homesickness as well as on the fact that family and friends stayed in Poland. However, Krystyna Iglicka states that there is not clear dominance in sentimental motives in migrants declarations. She refers to another researchers- Agata Górny and Georg Kolankiewicz - who indicate that sentimental motives go hand in hand with economical motives. We may say that one of them prevails, but frequently the second one is necessary for taking remigration. In another words, even huge sentiment toward Poland as a homeland may be insufficient when migrant expect hard financial- occupational situation in Poland. (Frelak, Rogulska, 2008)

As K. Iglicka specifies, the migration trap may transform into new migration wave, which may have a significant importance for situation of Polish society. As C. Mech claims, 'there exists a real danger that wrong economic

policy as well as lack of pro- familiar actions will cause the situation in which work in country become unprofitable for young generations. And western countries that need workers and guardians for their elder citizens want to suck our workers. In Poland there will be a huge group of pensioners who may not receive due benefits'. (Frełak, Rogulska, 2008)

Moreover, respondents indicate the extension of familiar and social policy, demanding increase of family allowances, benefits for children as well as social services. Apart the objective realization of this need, abroad stay and recognition of the range of help offered in countries of Western Europe undoubtedly affected the increase of this issue. (Frełak, Rogulska, 2008)

Conclusion

In summary, we may state that if we want the undertaken actions bring expected effects (keeping workers in Poland and encouraging migrants to returns) they ought to be assumed by state institutions, local governments, employers (high salary, employment confidence, progression possibility) as well as employees (matching qualifications to the labor market needs).

Elaboration of comprehensive strategy of help for separated families requires continuous diagnosing of their situations, including the Euro-orphanhood phenomenon, but most of all realizing parents (emigrants or potential emigrants) negative effects of separation and leaving families in country.

To conclude, the severe knowledge about different migration effects for families as well as for the society is necessary. It will allow to undertake proper initiatives which are aimed at removing negative effects of labor migration. The knowledge about migratory factors is helpful in elaborating actions according to the policy to support families, in order not to have reasons for labor migration. (Frełak, Rogulska, 2008)

There is need to strengthen the actions seeking to the increase of Polish labor migration caring. They ought to have dual system: on the level of the family and the society. From one hand, it should be pro- familiar actions mitigating negative effects of migration and preventing family bonds disintegration. From another, large- scale demands of economy reorganization as a basic reason for undertaken migrations.

Bibliography:

- BALCERZAK - PARADOWSKA, B. 2004. *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków*. IPiSS: Warszawa, 2004,
BALICKI, J., DĘBSKI, M., PAWLUS, M., 2009. *Wpływ migracji na trwałość związków rodzinnych (wybrane zagadnienia)*, „Biuletyn RPO" 2009, nr 66.

- BERA, R. 2010. *Wielka emigracja młodzieży. Wyzwania dla edukacji*, UMCS: Lublin 2010,
- DANILEWICZ, W. 2006. *Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych*, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana: Białystok, 2006
- DANILEWICZ, W., IZDEBSKIEJ, J. 2003. *Dziecko w rodzinie rozłączonej*, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana: Białystok, 2003.
- DANILEWICZ, W. 2006. *Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych*, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana: Białystok 2006, s. 24
- DUDEK, M. 2010. *Wybrane obszary dysfunkcjonalności rodziny*, Krasnystaw, 2010,
- DUSZCZYK, J., WIŚNIEWSKI, J. 2007. *Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowej Polaków do państw EGO po 1 maja 2004 roku*, Instytut Spraw Publicznych: Warszawa, 2007.
- FREŁAK, J., ROGULSKA, B. 2008. *Powroty do Polski. Wyniki badań*, Warszawa, 2008,
- Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski w latach 2000-2009*, Departament Badań Demograficznych, Warszawa 2010.
- GÓRNY, A., KOLANKIEWICZ, G. 2002. *Reemigracja z Wielkiej Brytanii - poszukiwanie „nowego” czy kontynuacja „starego?”*, [w:] K. Iglicka (red.), *Migracje powrotne Polaków. Powroty sukcesu czy rozczarowania?*, Warszawa, 2002.
- GRABOWSKA-LUSIŃSKA, I., OKÓLSKI, M., 2008. *Migracja z Polski po 1 maja 2004 r.: jej intensywność i kierunki geograficzne oraz alokacja migrantów na rynku pracy krajów Unii Europejskiej*, Prace migracyjne, 33/ 91, Centrum Badań nad Migracjami UW: Warszawa, 2008.
- IGLICKA, K. 2003. *Priorytety i kierunki rozwoju polskiej polityki migracyjnej*, „Analizy i Opinie” 2003, nr 13,
- IGLICKA, K., OLSZEWSKA O., STACHURSKI A. 2008. Żurawska J., *Dylematy polityki migracyjnej Polski*, „CMR Working Papers” 2008, nr 58,
- JONCZY, R. 2007. *Oczekiwania migrujących a realne możliwości działań - wnioski końcowe*, [w:] R. Jończy (red.), *Migracje zarobkowe z województwa opolskiego. Przyczyny i charakterystyka pracy za granicą oraz warunki powrotu*, Opole, 2007.
- KACZMARCZYK, P. 2008. *Współczesne migracje z Polski – statystyczna ocena zjawiska*, [w:]
- P. Kaczmarczyk (red), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, OBM WNE UW: Warszawa, 2008.
- KACZMARCZYK, P., TYROWICZ, J. 2007. *Współczesne migracje Polaków*, Biuletyn Fundacji Inicjatyw Społeczno- Ekonomicznych: Warszawa, 2007.
- KAMERMAN, S. B. 1994. *Rodzina: problemy teorii i polityki*, [w:] K. Rynkiewicz (red.), *O polityce rodzinnej: definicje, zasady, praktyka*, Warszawa, 1994

KŁOS, B. 1997. SZYMAŃCZAK, J. 1997. *Polityka rodzinna: wybrane zagadnienia*, Warszawa 1997,

KOSTRZEWA, Z., SZAŁTYS, D. 2017. *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2016*, GUS: Warszawa, 2017.

KOZAK, S. 2010. *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*. Difin: Warszawa, 2010.

KOZAK, S. 1986. *Sieroctwo społeczne: psychologiczna analiza zaburzeń z zachowaniu się wychowanków domów dziecka*. PWN: Warszawa, 1986.

KOZDROWICZ, K. 2008. *Psychologiczne skutki rozłąki migracyjnej*, [w:] W. Kozdrowicz, B. Walczak (red.), *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów*, Zeszyty metodyczne nr (21-36), Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej: Warszawa, 2008.

KURZYNOWSKI, A. 1991. *Rodzina w polityce społecznej państwa*, [w:] A. Kurzynowski (red.), *Problemy rodziny w polityce społecznej*, Ośrodek Badań Społecznych: Warszawa, 1991.

MATKOWSKA, M. 2011. *Współczesne problemy migracji w Polsce*, [w:] E. Łongiewska-Wijas (red.) *Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania* nr 24, Szczecin 2011.

MECH, C. 2009. *Kryzys urodzeń może zrujnować Polskę*, Forum Autorów 1-2 sierpnia 2009.

Ministerstwo Gospodarki, *Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski*, Departament Analiz i Prognoz, Warszawa 2007.

TRUSZ, S., KWIECIEŃ, M. 2012. *Społeczne piętno eurosieroctwa*, Difin: Warszawa, 2012.

OKÓLSKI, M. 2002. *Ludzie na huśtawce – mobilność międzynarodowa polski w okresie transformacji*, [w:] B. Klimaszewski (red.), *Emigracja z Polski po 1989 roku*, Grall: Kraków, 2002.

PAPADEMETRIOU, D. G., SUMPTION, M., SOMERVILLE, W. 2010. *Migrañon and the Economic Downturn. What to Expect in the European Union*, Washington, DC 2009, [za:] K. Iglicka, *Powroty Polaków po 2004 roku. W Pętli pułapki migracji*, Warszawa, 2010.

Polityka prorodzinna państwa”, *Kierunek IX: Polskie rodziny poza granicami kraju*, Warszawa, 1999.

REGULSKA, B. 2010. *Praca Polaków za granicą*, Komunikat CBOS: Warszawa, 2010.

SAJKOWSKA, M. 1999. *Stygmat społeczny. Społeczne postrzeganie wychowanków domów dziecka*, ISNS UW: Warszawa, 1999.

SZATUR-JAWORSKA, B. 2001. *Zadania polityki rodzinnej w Polsce na tle sytuacji demograficznej*, [w:] B. Rysz-Kowalczyk (red.), *Problemy społeczne wybranych grup demograficznych*, Warszawa, 2001.

SZYSZKA, M. 2008. *Polityka rodzinna w Polsce 1990-2004*, Wyd. KUL: Lublin, 2008.

ŚLUSARCZYK, M. 2010. *Demograficzne i społeczne aspekty migracji Polaków na początku XXI wieku*, [w:] H. Grzymała –Maczyńska, A. Kwiatkowska, J. Roszak (red), *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku*, ZW Nomos: Kraków, 2010.

TRUSZ, S., KWIECIŃSKA, R. 2010. *Edukacyjne i społeczno–emocjonalne konsekwencje zjawiska „eurosieroctwa*, Kultura i Edukacja, 1, WN SCHOLAR: Warszawa, 2012.

TRUSZ, S. 2012. *Edukacyjne i społeczno-emocjonalne konsekwencje euromigracji zarobkowych rodziców dla jakości funkcjonowania dzieci w rodzinie, środowisku szkolnym i grupie rówieśniczej. Analiza przypadków*, [w:] I. Kawecki, A. Kwatera, E. Majerek, S. Trusz, *Společna i edukacyjna sytuacja dzieci cyrkularnych migrantów w Polsce*, WN UP: Kraków, 2012.

WALCZAK, B. 2008. *Migracje rodzicielskie - skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje*, Pedagogika Społeczna.

WALCZAK, B., 2008. *Migracje poakcesyjne z perspektywy ucznia. Wstępna diagnoza społecznych i pedagogicznych skutków „euromigracji” rodziców i opiekunów*, PWSPR: Warszawa, 2008

WALCZAK, B. 2008. *Společne, edukacyjne i wychowawcze konsekwencje migracji rodziców i opiekunów prawnych uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Pedagogium WSPR: Warszawa, 2008

WALCZAK, R. 2008. *Migracje rodzicielskie*, [w:] E. Kozdrowicz, B. Walczak (red.), *Szkoła wobec mobilności zawodowej rodziców i opiekunów*. Zeszyty metodyczne nr 8 (21-36), Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej: Warszawa, 2008.

WIŚNIEWSKI, J. 2006. *Emigrować i wracać po pierwszym maja 2004 r.*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2006.

WIECKIEWICZ, B. 2011. *Problem eurosieroctwa. Wybrane aspekty*, KUL w Stalowej Woli: Stalowa Wola, 2011.

<https://pl.org/Sieroctwo> [dostęp:10.03.2016].

<https://men.gov.pl/> [dostęp:18.10.2013],

MARKOWSKI M., 2008. MEN: *Eurosieroctwo? Taki sam problem mają dzieci marynarzy*, 2008,; http://wyborcza.pl/MEN_EurosieroctwoTaki_sam_problemmaja_dzieci_marynarzyhtml, [dostęp: 2.11.2012].

„Polityka”, *Raport – eurosieroty*, [dostęp: na dzień 17.11.2007], https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LU_infor_o_rozm_i_kierunk_emigra_z_polski_w_latach_2004_2011.pdf [dostęp 2.12.2018]

<https://prostaekonomia.pl/program-rodzina-500-plus-analiza/>

VÝVOJ KONFLIKTU V LÍBYI

LIBYAN CONFLICT DEVELOPMENT

Rudolf Pástor¹ - Pavel Bučka² - Ján Marek³

ABSTRACT

The events in Libya, following the overthrow and killing of its long-time leader Colonel Muammar Al-Qadhdhafi near his hometown of Syrta, presented his symbolic personal necrology and the fulfillment of his own prophetic words listed in his Green Book. On the other hand, these words had presented the prologue of conflict that broke out in Libya after Arab Spring in 2011. There has not been any peaceful solution for Libya until nowadays. Libya has fallen into civil war and chaos resulted into disruption of state structures and its institutions. It has become another dysfunctional state in the Mediterranean providing opportunity and safe heaven for Islamic terrorists. Civil war, ethnic and religious violence became reality in Libya without hope for peace in close future.

Key words: *Libya, civil war, terrorism, ethnic and religious violence, dysfunctional state, peace.*

Úvod

„Ak nástroj vlády je diktátorský, ako je tomu v politických systémoch dnešného sveta, bude mať bdelá spoločnosť len jeden spôsob k dosiahnutiu nápravy v prípade odchýlenia od právneho poriadku. Je ním násilie, ktoré znamená revolúciu proti nástroju vlády.“

Muammar Al-Kaddáfí⁴

Ráno 20. 10. 2011, skôr než líbyjská Syrta konečne padla po záverečnom útoku do rúk jednotiek Dočasnej národnej rady, vyrazila z mesta východným smerom kolóna 75 vozidiel. V jednom z vozidiel sa nachádzal aj nenávidený líbyjský vodca plukovník *Muammar Al-Qadhdhafi* (*7.6.1942), jeho zranený syn *Mutasim bi-lláh Al-Qadhdhafi* a minister obrany *Abú Bakr Júnis Džabir*. Pohyb kolóny bol

¹ Rudolf Pástor, Ing., doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, rudolf.pastor@mil.sk

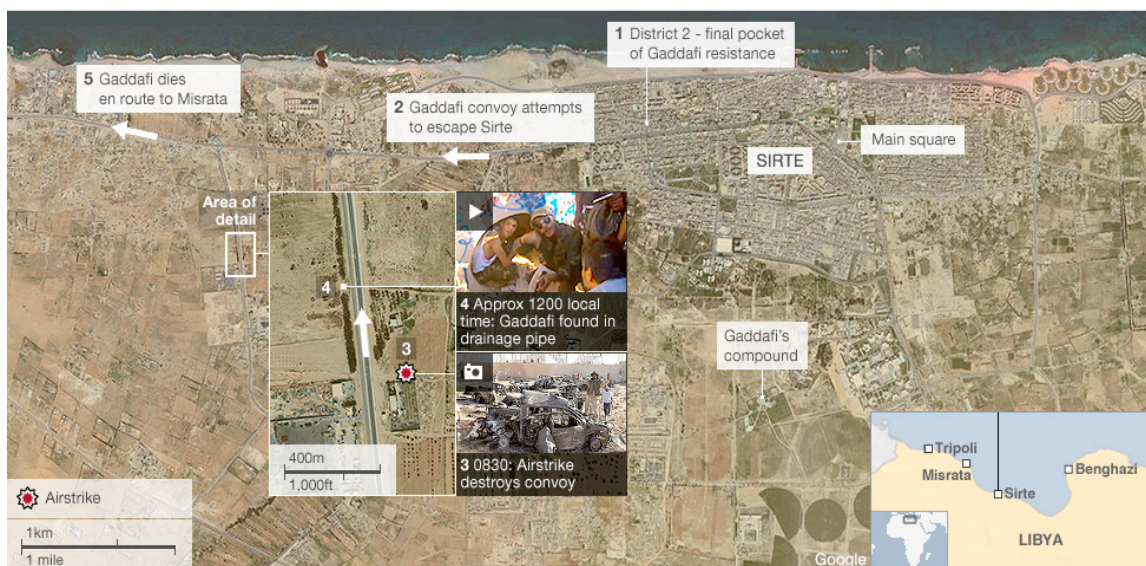
² Pavel Bučka, doc. Ing., CSc., Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl, gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, pavel.bucka@aos.sk

³ Ján Marek, Ing., doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, jan.marek@aos.sk

⁴ AL-KADDÁFÍ, M. 1990. *Zelená kniha*, Dialog 1990, ISBN-8085194-11-2, str. 20.

monitorovaný podľa zachyteného hovoru zo satelitného telefónu, ktorý bol identifikovaný jednotkami koalícieho elektronického spravodajstva ako telefón líbyjskeho vodcu. Vzhľadom na prebiehajúce prudké boje a v dôsledku povstaleckého útoku sa kolóna rozdelila, pričom jedno z vozidiel pred vozidlom líbyjskeho vodcu bolo zasiahnuté riadenou strelou vypálenou z amerického bezpilotného prostriedku Predator. Plukovník *Al-Qadhdháfí* si presadol do iného vozidla a kolóna zamierila južným smerom. Približne o 08,30 na kolónu zaútočila francúzska stíhačka Rafale. Po následnom útoku povstalcov na kolónu zahynul minister obrany *Júnis Džabit*, zatiaľ čo *Muammar Al-Qadhdháfí* a jeho syn sa ukryli v priepuste pod cestou. Napriek tomu, že jeho muži mávali bielou šatkou, zranený *Al-Qadhdháfí* bol zajatý misurátskymi príslušníkmi Brigády *al-Ghírán*, ktorí ho lynčovali a následne zavraždili strelou do hlavy a do hrude. Jeho syn *Mutasim bi-lláh Al-Qadhdháfí* bol zajatý živý o čom svedčia zábery zo zverejneného videa, ale nakoniec aj jeho stihol otcov osud. Telá plukovníka *Al-Qadhdháfího* a jeho syna boli verejne vystavené v chladiarenskom boxe na mäso v obchodnom centre Misuráty až do 25.10.2011, kedy boli pochované na neznámom mieste v púšti.

Gaddafi's reported final movements

Obrázok 1 Trasa konvoja plukovníka *Al-Qadhdháfího* a jeho syna pred jeho dopadnutím a zavraždením⁵.

1 Historický a demografický vývoj Líbye

Pojem „*Líbya*“ bol starovekými Grékmi všeobecne používaný pre označenie územia severnej Afriky západne od Egypta. V staroveku bol tento názov použitý oficiálne rímskym cisárom *Diokleciánom* (244–311 n.l.), ktorý zriadil (296 n.l.) provincie *Libya Superior* a *Libya Inferior*. (Gombár, 2015) V stredoveku bol tento názov až do začiatku 20. storočia zabudnutý, následne

⁵ Pozri: <https://www.bbc.com/news/world-africa-15390980>

začal byť znovu používaný pre ospravedlnenie talianskej koloniálnej expanzie označujúc bývalé osmanské provincie dobité počas Tripolskej vojny (1911-1912). V roku 1934 bol názov Líbya formálne zavedený pre označenie troch dovtedy separátne spravovaných provincií (Fezzan, Kyrenaika, Tripolsko) zjednotených pod talianskym generálnym guvernérom (maršal *Italo Balbo*). Po získaní nezávislosti (1949) bol tento štátny útvar nazvaný Spojené kráľovstvo Líbye⁶ a následne v roku 1963 premenovaný na Líbyjské kráľovstvo⁷. Po zvrhnutí monarchie v roku 1969 zaviedol revolučný režim *Muammara Al-Qadhdháfiho* pre Líbyu názov Líbyjská arabská republika⁸, ktorý bol zmenený v roku 1977 na Líbyjskú arabskú ľudovú socialistickú džamahíriu⁹. Po americkom bombardovaní v apríli 1986 premenoval *Muammar Al-Qadhdháfi* Líbyu na Veľkú líbyjskú arabskú ľudovú socialistickú džamahíriu¹⁰. Dnes krajina nesie oficiálny názov Štát Líbya¹¹.

Z geografického hľadiska Líbya pozostáva z troch historických oblastí, ktoré sa po stáročia vyvíjali relatívne samostatne. Severozápadná časť krajiny známa ako Tripolsko s hlavným mestom Tripolis leží na hraniciach s Tuniskom a jeho názov je odvodený od troch bývalých púnskych a neskôr rímskych miest *Leptis Magna*, *Sabrata* a *Oea*. Celá východná časť Líbye susediaca s Egyptom sa nazýva Kyrenaika, podľa starogréckeho mesta Kyrénia. Tripolsko a Kyrenaika sú od seba oddelené približne 500 kilometrovým pásom púšte známej ako pláň Syrta. Táto prirodzená bariéra po tisícročia oddeľovala arabský východ (*Mashrik*), do ktorého patrí Kyrenaika a arabský západ (*Maghrib*) ktorého súčasťou je Tripolsko. Treťou historickou oblasťou na juhozápade Líbye je Fezzán ktorý leží južne od púšte *al-Hammáda al Hamrá* a susedí s Alžírskom na západe, Nigerom a Čadom na juhu.

Líbya je relatívne novým štátom pričom jej územie bolo po tisícročia dobývané, kolonizované a spravované cudzími mocnosťami a to aj napriek tomu, že z celkovej rozlohy (1 759 541 km²) je z 95 % tvorená púšťou a polopúšťou. Iba 5 % územia Líbye je vhodné na hospodárske využitie, no len 0,5 % celkovej rozlohy je v dôsledku nedostatku vodných zrážok a absencie vodných tokov poľnohospodársky využívaných a to hlavne v oblastiach pobrežných pásov v severného Tripolska a Kyrenie.

Po páde Kartága a po rímskej okupácii Egypta sa celé líbyjské pobrežie ocitlo pod rímskou nadvládou. Následná obmedzená byzantská vláda bola v 7. storočí zničená arabskými výbojmi. Arabsko-moslimská expanzia v 11. storočí úplne zmenila staroveké pomery a dala Líbyi nový charakter vrátane arabského jazyka. Územie dnešnej Líbye však aj naďalej zostávalo na periférii susediacich

⁶ *Al-mamlaka al-libíja al-muttahida (arab.)*

⁷ *Al-mamlaka al-libíja (arab.)*

⁸ *Al-džamahírija al-arabíja al-libíja (arab.)*

⁹ *Al-džamahírija al-arabíja al-libíja aš-šabíja al-ištirákíja (arab.)*

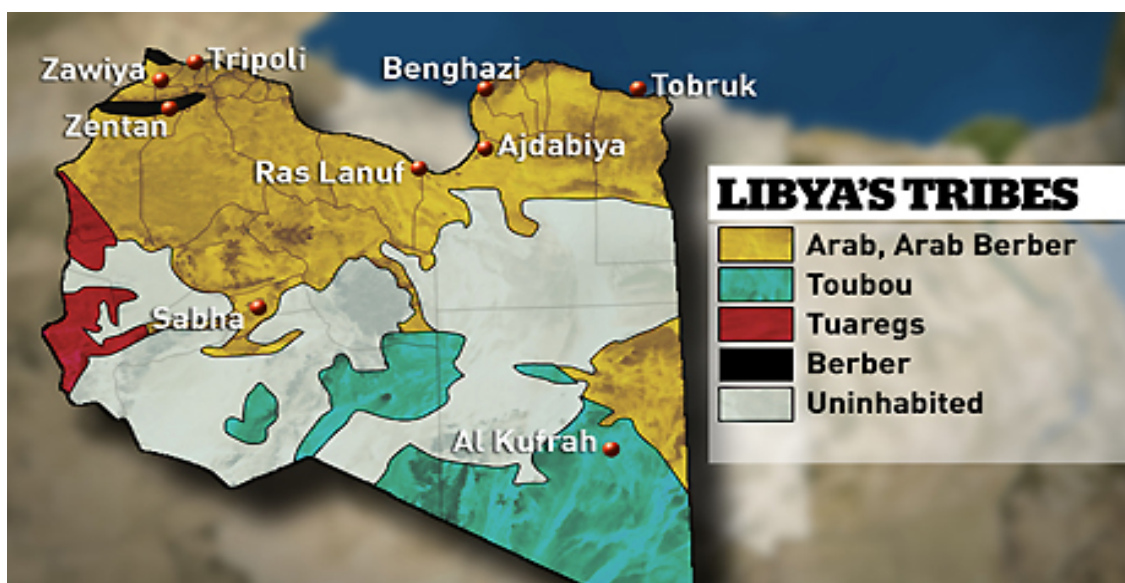
¹⁰ *Al-džamahírija al-arabíja al-libíja aš-šabíja al-ištirákíja al-uzmá (arab.)*

¹¹ *Dawlat Libíja (arab.)*

štátov. Zatiaľ čo Tripolsko a Fezzán boli medzi 12. a 16. storočím súčasťou štátu tuniských *Hafsovcov*, Kyrenaika pripadla mameluckému Egyptu. Po obsadení Tripolisu Španielskom a maltézskeymi rytiermi sa vlády v Líbyi v roku 1551 zmocnili osmanskí Turci, ktorí pripojili územie k Osmanskej ríši. Tripolis sa stal známym korzárskeym prístavom a centrom obchodu s otrokmi. Začiatkom 18. storočia sa vlády zmocnila autonómna dynastia Qaramánliovcov. Osmanskému sultánovi sa podarilo opätovne obnoviť priamu nadvládu nad územím až v roku 1835. Začiatkom 20. storočia prejavovalo o Líbyu intenzívny záujem Taliansko, čo vyústilo do Tripolskej vojny (1911-1912) ktorá ukončila tureckú správu a nastolila európsku koloniálnu nadvládu. Talianski fašisti realizujú svoju koncepciu „*Mare nostrum*“¹² kolonizovali najúrodnejšie územia Líbye takmer 100 000 kolonistami. Počas 2. svetovej vojny sa územie Líbye (1940-1942) stalo významným bojiskom a po porážke Rommelovho Afrikakorps Briti okupovali Kyrenaiku a Tripolsko, zatiaľ čo Francúzi obsadili Fezzán. Vyhlásením nezávislosti v novembri 1951 sa Líbya stala monarchiou na čele s kráľom *Irdisom I.* Líbya uzatvorila spojeneckú zmluvu s Veľkou Britániou a umožnila Britom udržiavať a využívať vojenské základne pri Tobruku, Tripolise a Benghází, zatiaľ čo Spojené štáty mohli využívať vojenskú leteckú základňu *Wheelus Air Base* neďaleko Tripolisu (do júna 1970). Líbya patrila do objavenia nálezísk ropy medzi najchudobnejšie a zaostalejšie krajiny, až jej ťažba zásadne zmenila jej geopolitický a hospodársky význam. Republikánska revolúcia (1969) vedená nacionalistickými dôstojníkmi vyvolala veľké nádeje, no vzápätí sa premenila na diktatúru jej vodcu *Muammara Al-Qadhdháfiho*. Ropný boom sedemdesiatych rokov 20. storočia umožnil nebývalú prosperitu obyvateľstva, no rozvoj bol marený zahranično-politickými aktivitami *Al-Qadhdháfiho*, ktorý krajinu vtiahol do nezmyselných a finančne nákladných konfliktov so Spojenými štátmi a západnými mocnosťami, čo viedlo k uvaleniu sankcii zo strany medzinárodného spoločenstva a následne k medzinárodnej izolácii krajiny.

Starogrécky historik Hérodotos už v 5. storočí pred n.l. hovoril o štyroch národoch obývajúcich územie dnešnej Líbye a to „Líbyoch a Aithiopoch“ ktorí boli pôvodnými národmi a Feničanoch a Grékoch ako o prisťahovalcoch. Obyvateľstvo Líbye je všeobecne označované za arabské, no v skutočnosti sa pôvodná berberská populácia po stáročia miešala s potomkami prisťahovalcov arabských kmeňov. Približne 4% celkovej populácie hovorí ženátskym dialektom berberštiny. Dnešná Kyrenaika bola od 11. storočia arabizovaná viac než ostatné časti arabského sveta s výnimkou Arabského poloostrova. Oblasti oáz *Ghát* a *Ghadámis* sú obývané severskými a saharskými Tuarégmi z kmeňového zväzu *Kel Ažžer*, južná Kyrenaika a južný Fezzán je čiastočne osídlený negroidným etnikom *Tebu*. Z náboženského hľadiska takmer sto percent obyvateľstva Líbye vyznáva islam (97 %) s dominanciou sunitov, zvyšok obyvateľstva tvoria koptskí kresťania, židia a príslušníci muslimských siekt (3%).

¹² Naše more (lat.)

Obrázok 2 Etnické zloženie obyvateľstva Líbye¹³

Krajina zaznamenávala počas svojej histórie vysoký prírastok populácie. Zatiaľ čo začiatkom 20. storočia žilo na území dnešnej Líbye približne 800 000 obyvateľov, v roku 1956 populácia dosiahla úroveň 1 090 830 obyvateľov. K masívnemu populačnému nárastu došlo až v rokoch 1973 (2 249 000) až 2013, kedy populácia dosiahla úroveň 6 003 347 obyvateľov.

2 Prvá občianska vojna v Líbyi ako výsledok Arabskej jari a začiatok internacionalizácie konfliktu

Termínom „Arabská jar“ označujeme revolučnú vlnu ktorá sa prehnala v rokoch 2010-2011 Severnou Afrikou (Gombár, 2015) s cieľom zvrhnúť vtedajšie autokratické režimy a nastoliť demokratické politické systémy. Arabskú jar iniciovali dramatické udalosti v Tunisku (17.12.2010) potom, čo sa na protest v dôsledku zlej sociálnej situácie verejne upálil *Muhammad al-Bú Azízi*. Jeho upálenie viedlo k takzvanej Jazmínovej revolúcii a následne aj k zvrhnutiu prezidenta krajiny. Ďalšou významnou revolúciou bola ľudová revolúcia v Egypte označovaná tiež ako Revolúcia 25. januára v ktorej bol zvrhnutý autokratický režim prezidenta *Husního Mubáraka*. Arabská jar zasiahla viac menej všetky arabské krajiny (Tunisko, Egypt, Líbyu, Sýriu, Bahrajn, Jemen, Maroko, Alžírsko, Libanon, Jordánsko, Saudskú Arábiu, Palestínu a Irak). Jedine však v Egypte a Tunisku viedli sociálne nepokoje k demokratickým voľbám do parlamentov, celonárodným voľbám prezidentov a k plebiscitom o prijatí nových ústav. V Líbyi, Sýrii, Bahrajne a Jemene eskalovali do zdĺhavých občianskych vojen, alebo iných foriem násilnosti. (Mendel, 2015)

¹³ Pozri: <https://www.cbc.ca/gfx/images/news/photos/2011/03/03/si-libya-tribe-map-460.jpg>

Prvé protesty v Líbyi prepukli v *Benghází* (15.2.2011) a boli reakciou na zatknutie aktivistu *Fethiho Tarbela*, pričom demonštranti žiadali prepustenie politických väzňov a odstúpenie líbyjského vodcu *Muammara Al-Qadhdháfího*. Napriek tomu že prvé demonštrácie boli rozohnané bezpečnostnými zložkami za použitia vodných diel a strelbou gumovými projektilmi, v nasledujúcich dňoch sa protesty rozšírili z východnej časti krajiny do Tripolisu na západe Líbye. Po streľbe do protestujúcich zo strany líbyjských ozbrojených zložiek násilie medzi opozíciou a provládnymi silami rýchlo eskalovalo. Protesty prerástli do ozbrojeného povstania potom, čo odporcovia režimu vyrabovali sklady zbraní a vyzbrojili sa. V reakcii na zhoršenie situácie v Líbyi bola Radou bezpečnosti OSN schválená rezolúcia č. 1970,¹⁴(26.2.2011) ktorou bolo uvalené na Líbyu zbrojné embargo. Zároveň bol touto rezolúciou zmrazený majetok plukovníka *Muammara Al-Qadhdháfíh* a jemu a jeho rodinným príslušníkom bolo zakázané vycestovanie z krajiny. Medzinárodný trestný súd bol zároveň vyzvaný, aby zahájil vyšetrovanie porušovania ľudských práv a použitia násilia voči demonštrantom zo strany líbyjského režimu. V krajine naplno vypukla občianska vojna s baštou opozičných síl v *Benghází* na východe a stúpenkami vládneho režimu v Tripolise na západe potom, čo 27.2. 2011 došlo k zjednoteniu líbyjskej opozície a k vytvoreniu 33 člennej tzv. Dočasnej národnej rady Líbye (*National Transitional Council- Libya*)¹⁵.

V úvodnej fáze občianskej vojny mali provládne sily *Muammara Al-Qadhdháfího* vďaka letectvu a vzdušnej nadvláde prevahu nad opozičnými vojskami. Vzhľadom na skutočnosť že v snahe potlačiť opozíciu vládne vojská využívali letectvo aj na bombardovanie civilných cieľov, opozičná Dočasná národná rada požiadala medzinárodné spoločenstvo o zriadenie bezletovej zóny nad Líbyou. Po jej zavedení Radou bezpečnosti OSN (17.3.2011) ktorú podporila aj Liga arabských štátov (13.3.2011) sa situácia začala meniť v prospech opozičných vojsk. Rezolúcia č. 1973¹⁶ schválená pomerom hlasov 10-0-5 (zdržali sa Brazília, Čína, India, Nemecko a Rusko) bola prelomovou v líbyjskom konflikte. Jej implementácia bola zahájená dňom 19.3.2011 náletmi na strategickú infraštruktúru provládných síl pod vedením Francúzska, Veľkej Británie a Spojených štátov amerických. Začiatkom septembra 2011 opozičné sily nakoniec ovládli hlavné mesto Tripolis a Valné zhromaždenie OSN (16.8.2011)¹⁷ uznalo opozičnú Dočasnú národnú radu za zástupcu líbyjského ľudu.

¹⁴ Pozri: Rezolúcia Rady bezpečnosti OSN č.1970. Organizácia spojených národov.2011.Dostupné: <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/1970-%282011%29>

¹⁵ Pozri: National Transitional Council- Libya. Dostupné: <http://ntclibya.org/>

¹⁶ Pozri: Rezolúcia Rady bezpečnosti OSN č.1973. Organizácia spojených národov.2011.Dostupné: <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/1973-%282011%29>

¹⁷ Pozri: After much Wrangling, General Assembly Seats National Transition Council of Libya as Country's Representative for Sixty-Sixth Session. *United Nations* 2011. Dostupné : <https://www.un.org/press/en/2011/ga11137.doc.htm>

3 Slobodné voľby a nenaplnené nádeje na demokratický vývoj

Už 3.8.2011 pred pádom režimu líbyjského vodcu *Muammara Al-Qadhdháfího* bola prijatá tzv. Ústavná deklarácia, ktorá vymedzovala fungovanie krajiny po jej oslobodení. Táto deklarácia definovala demokratické fungovanie krajiny s hlavným mestom Tripolis a za štátne náboženstvo bol vyhlásený islam. Ústavná deklarácia garantovala slobodu vierovyznania pre náboženské menšiny, no zároveň v nej bolo zakotvené, že základom budúceho legislatívneho systému Líbye bude islamské právo *šaría*. Tento rozpor bol zrejmý už pri tvorbe ústavnej deklarácie, ktorá obsahovala prvky liberálnej demokracie ale zároveň definovala základy budúceho právneho systému založeného na islamskom práve, čo sa stalo jedným z kľúčových faktorov eskalácie ďalšieho konfliktu medzi zástancami sekularizácie a islamizácie. Deklarácia zároveň stanovila, že najneskôr 240 dní po vyhlásení oslobodenia Líbye sa musia uskutočniť slobodné voľby do Všeobecného národného kongresu, ktorý mal byť novým líbyjským parlamentom.

Dočasná národná rada (23.10.2011) vyhlásila oslobodenie Líbye a jej predseda liberál a politológ *Dr. Mahmúd Džibri* odstúpil, aby tak vytvoril podmienky pre slobodné voľby v krajine. Slobodné voľby do 200 členného Všeobecného národného kongresu sa uskutočnili 7.7.2012 s účasťou 62% obyvateľstva. Optimistické očakávania jednotlivých aktérov opozičných síl z výsledkov volieb však boli naplnené len čiastočne. Voľby vyhrala umiernená fundamentalistická Aliancia národných síl¹⁸, vedená *Dr. Mahmúdom Džibrilom* so ziskom 48,1% hlasov a obsadila 38 z 80 kresiel určených pre politické strany. Ďalších 120 z 200 kresiel vo Všeobecnom národnom kongrese bolo určených pre nezávislých kandidátov. Na druhom mieste skončila Strana spravodlivosti a budovania¹⁹ (10,3%) ktorá reprezentovala politické krídlo líbyjského Moslimského bratstva a tretou v poradí sa umiestnila liberálna Strana národnej fronty²⁰ (4,7%), ktorá bola nástupkyňou Národnej fronty spásy Líbye. Po dlhých politických ťahaniciach sa premiérom Líbye nakoniec (14.10.2012) stal s podporou Aliancie národných síl liberál a právnik *Alí Zajdán* (*1950), ktorý bol aj tak nakoniec zosadený (11.3.2014) a ušiel do exilu.

Dočasná národná rada nedokázala odzbrojiť a rozpustiť povstalecké milície ktoré sa zúčastnili bojov proti *Al-Qadhdháfího* režimu, čím sa nepodarilo stabilizovať bezpečnostnú situáciu v Líbyi a vytvoriť podmienky pre úspešne zavŕšenie demokratizačného procesu v krajine.²¹ Prílišná militarizácia spoločnosti a nefunkčný štátny aparát viedli k ďalšej eskalácii násilia v krajine a k následným

¹⁸ *Mu'tamar al-watani al-'amm (arab.)*

¹⁹ *Hizb al-'adala wa al-biná (arab.)*

²⁰ *Hizb al-džabha al-watanija (arab.)*

²¹ Len v roku 2012 bolo v Líbyi registrovaných okolo 500 milícií s 200 000 povstalcami.

teroristickým útokom.²² Situácia sa stala natoľko neudržateľnou, že líbyjská vláda nariadila milíciám začleniť sa do líbyjskej armády, alebo sa rozpustiť. Situácia v Líbyi bola natoľko nestabilná, že v rámci pokusu o prevrat bol (10.10.2013) jednou z islamských milícií na znak nesúhlasu s proamerickou politikou unesený a na niekoľko hodín zadržávaný aj samotný premiér *Alí Zajdán*.

Potom, čo si Všeobecný národný kongres svojvoľne predĺžil svoj mandát (pôvodne stanovený do 7.2.2014) až do konca roku 2014, krajinou otriasli silné protesty po ktorých sa Líbya ako štát fakticky rozpadla.

4 Islamizácia konfliktu po druhých voľbách v Líbyi

Na základe nasledujúcich volieb z 25.6.2014 (účasť 18% obyvateľstva) bola ustanovená 200 členná Poslanecká snemovňa²³ ktorá sa z bezpečnostných dôvodov uchýlila do Tobruku. Jej predsedom sa stal *Aqíla Saláh Ísa* (*1944). Táto medzinárodne uznaná inštitúcia ovládla Kyrenaiku a Fezzán. Na druhej strane v Tripolise vznikol nový Všeobecný národný kongres kontrolovaný islamskou Stranou spravodlivosti a budovania na čele s *Núrí Abú Sahmajnom* ktorý získal kontrolu nad väčšinou Tripoliska a bol uznaný Katarom, Sudánom a Tureckom. Kyrenaiské mesto *Benghází* ovládla Rada benghazskej revolučnej shuri²⁴ vytvorená v júni 2014 islamskými milíciami. V októbri 2014 sa v oblasti Kyrenaia etablovala líbyjská odnož veteránov Islamského štátu v Iraku a Levante²⁵ so sídlom v meste *Darna*, čo viedlo k eskalácii teroristických útokov.²⁶

Dňa 16.5.2014 Líbya upadla do ďalšej občianskej vojny potom, čo vrchný veliteľ vládnych síl a bývalý exulant generál *Chalifá Bilqásim Haftar* (*1943) zahájil Operáciu dôstojnosť²⁷ proti islamistom v *Benghází*. Operácia dôstojnosť bola reakciou na jeho neúspešný pokus o uchopenie moci v Tripolise (14.2.2014) v dôsledku čoho presunul svoje jednotky do *Benghází* kde mal veľkú podporu odporcov režimu vodcu *Muammara Al-Qadhdháfího*. Reakciou na Operáciu dôstojnosť bolo sformovanie opozície proti *Haftarovi* zo strany islamských a neislamských skupín vytvorením aliančnej Rady bengázskej revolučnej shuri, čo situáciu ešte viac skomplikovalo. Islamisti následne odpovedali na ofenzívu vládnych síl zahájením Operácie líbyjský úsvit²⁸, ktorej úspechom bolo dobytie medzinárodného letiska v Tripolise kontrolovaným *Zintánskou brigádou*.

²² 11.9. 2012 bol uskutočnený útok na konzulát Spojených štátov amerických pri ktorom zahynul aj americký veľvyslanec John Christopher Stevens (1960-2012).

²³ *Mdžilis an-nuwwáb (arab.)*

²⁴ *Mudžlis šúrá thuwwár Bengház (arab.)*

²⁵ *Ad-dawla al islamíja fi-l-Iráq wa-š-Šám (arab.)*

²⁶ K najznámejším akciám patrila dekapitácia 21 egyptských koptských robotníkov (15.2.2015) a poprava 30 etiópskych kresťanov v apríli 2015.

²⁷ *Amalíjat al-karáma (arab.)*

²⁸ *Amalíjat al-fadžr al-líbí (arab.)*

Boje o moc a vojenské operácie medzi politickými aktérmi líbyjského konfliktu a náboženskými frakciami viedli k jeho internacionalizácii do subsaharskej Afriky potom, čo po vojenských úspechoch povstalcov začali z Nigérie a zo severu Mali prúdiť na juh Líbye tisíce bojovníkov z radov Tuarégov a to najmä zo samozvaného nezávislého štátu *Azawad*²⁹. Výrazne sa zaktivizovala Organizácia *al-Qáida* islamského Maghribu³⁰ a to rozšírením vedenia operácií do oblasti západnej Líbye, západného Čadu, Nigeru, Mali, Mauretánie, južného Alžírsku a južného Maroka. Táto organizácia zároveň v severnej Nigérii úzko spolupracovala s islamistickou teroristickou organizáciou *Boko Haram*.

V dôsledku internacionalizácie konfliktu a z neho vyplývajúcej nestability a chaosu v Líbyi, začalo prúdiť najmä k brehom Talianska nekontrolované množstvo ilegálnych migrantov z Afriky. Len v roku 2014 dosiahlo talianske pobrežie celkovo 170 000 migrantov pričom len z územia Líbye ich bolo 141 484. Situácia na ostrove Lampedusa sa v dôsledku koncentrácie migrantov stala neúnosnou a Líbya sa stala hlavnou východiskovou krajinou pred ich cestou cez Stredozemné more do Európy.

Neustále zasahovanie do politického diania v krajine zo strany ozbrojených skupín bolo príčinou, prečo nedošlo k upokojeniu situácie a napätie medzi jednotlivými politickými rivalmi sa naďalej zvyšovalo. Na prelome apríla a mája 2015 obsadili islamské revolučné milície na niekoľko týždňov ministerstvo zahraničia a spravodlivosti. Na ich nátlak bol prijatý tzv. „izolačný zákon“ s cieľom zabrániť stúpencom bývalého režimu pracujúcich v 70. rokoch pre režim *Muammara Al-Qadhdháfího*, aby mohli zastávať politické, mediálne alebo akademické funkcie v porevolučnej Líbyi. V skutočnosti bol tento zákon mimoriadne prísny a diskriminačný, nakoľko nešlo o druh lustračného zákona ale o legalizáciu vylúčenia veľkej časti sekulárneho obyvateľstva z verejného života stúpenkami politickej islamizácie. Nakoľko sa na revolúcii okrem stúpencov tradičnej liberálnej demokracie veľkou mierou podieľali aj zástupcovia islamistov, ktorí v nábožensky konzervatívnej Líbyi majú podporu širokého spektra obyvateľstva, obe skupiny chceli využiť šancu v porevolučnom období a ovplyvniť budúcnosť krajiny v svoj prospech. Islamisti nedokázali v demokratických voľbách v roku 2012 zvíťaziť predovšetkým kvôli roztrieštenosti, zatiaľ čo stúpenci sekulárneho smerovania Líbye pod vedením *Mahmúda Džibríla* boli po prvých voľbách vo výhodnejšej pozícii. Po júnových voľbách 2014 sa však islamisti dokázali poučiť zo svojich vlastných chýb a zjednotili sa vo Všeobecnom národnom kongrese.

²⁹ Založený na severe Mali po úspešnom povstaní Tuarégov (6.4.2012)

³⁰ *Tanzím al-Qáida fi bilád al-Maghrib al-islámí(arab.)*

5 Líbyjská politická dohoda a jej zlyhanie

Rok 2016 sa javil pre Líbyu rokom nádejí a očakávaní spojeným s vytvorením Vlády národného porozumenia a porážkou Islamského štátu. Víťazstvo nad Islamským štátom však nebolo výsledkom sústredeného vojenského úsilia politických aktérov založenom na ich vzájomných dohodách, ale výsledkom vojenského úsilia Misurátskych milícií mohutne podporovaných letectvom Spojených štátov amerických a špeciálnymi silami a spravodajstva Veľkej Británie a Talianska. Po vojenských úspechoch a porážke Islamského štátu došlo k zrážkam medzi dvomi vojensky najvýznamnejšími rivalmi a to Misurátskymi milíciami podporovanými „Prezidentskou radou“ a „Líbyjskou národnou armádou“ vedenou generálom *Chalífom Bilqásim Haftarom*. Riziko opätovnej eskalácie konfliktu v centrálnej a južnej časti Líbye medzi týmito zoskupeniami, najmä potom čo OSN si nedokázala získať verejnú mienku na svoju stranu, bolo mimoriadne vysoké.

Z pohľadu Európy sa situácia v roku 2016 nejavila tak dramaticky ako tomu bolo na jeseň 2014, kedy španielsky diplomat *Bernardo Leon* zahájil v mene OSN negociačný proces s líbyjskými frakciami, čo viedlo k podpísaniu „Líbyjských politických dohôd“ v *Skhirate* (december 2015). *Bernardo Leon* sa snažil v prvom rade ukončiť bojkot vlády a dosiahnuť politickú dohodu medzi rivalmi. Rokovania ním vedené spôsobili v konečnom dôsledku rozdelenie Líbyjského úsvitu na umiernené krídlo z Misuráty a na tvrdých zástancov kontrolujúcich znovuzjednotený parlament pôvodne zvolený v prvých voľbách (2012). Proces rokovaní mal byť pôvodne vedený v štyroch, ale nakoniec rokovania prebiehali v troch paralelných líniach v duchu princípov mnohoúroňovej diplomacie. (Hofreiter, 2008) Prvá línia rokovaní predstavovala rokovania a politický dialóg medzi dvomi znepriatelenými parlamentmi a politickými stranami pod vedením Alžírska. Druhá línia obsahovala negociácie medzi znepriatelenými kmeňmi pod vedením Egypta a tretia línia zahŕňala predstaviteľov samosprávy pod vedením Európskej únie. Štvrtú líniu, ktorá žiaľ nebola realizovaná, mali obsahovať rokovania s jednotlivými veliteľmi znepriatelených milícií. Pod tlakom západných mocností a regionálnych krajín o čo najskoršie dosiahnutie politických dohôd bola zo strany OSN položená priorita na dosiahnutie dohody medzi členmi dvoch parlamentov a Líbyjská politická dohoda bola nakoniec s problémami podpísaná v *Skhirate*.

Aj vďaka Líbyjskej politickej dohode mohlo síce medzinárodné spoločenstvo viesť rokovania s medzinárodne uznanou líbyjskou vládou vedenou Prezidentskou radou na čele s *Faiezahom Serrajom* a podporovanou OSN so sídlom v Tripolise, ktorá sa snažila získať kontrolu nad všetkými štátnymi inštitúciami, ale tieto dohody neviedli ku konečnému urovnaniu konfliktu. Európska únia získala legitímneho strategického partnera pre riešenie dvoch najpálčivejších problémov. Na jednej strane to bolo v boji proti Islamskému štátu

(ktorý bol na konci roka 2016 porazený a stratil všetky dobité územia), na druhej strane partnera pre riešenie problémov spojených s utečeneckou krízou.

Situácia sa však opäť skomplikovala potom, čo sa koalícia podporovaná touto politickou dohodou rozpadla a štátne inštitúcie sa nepodarilo konsolidovať a dostať pod kontrolu. Nakoniec *Faiez Serraj* prerušil akékoľvek vzťahy s relevantnými hospodárskymi inštitúciami, nakoľko nedokázal zabezpečiť ekonomickú stabilitu a vyriešiť najpálčivejšie problémy smerujúce k ukončeniu krízy. Potom čo neprerušil vzťahy s predchádzajúcou politickou garnitúrou, došlo k všeobecnému presvedčeniu, že nie je schopný realizovať zmeny a stratil akúkoľvek dôveru. Prezidentská rada bola bojkotovaná na základe straty vzájomnej dôvery. Rozkol medzi jednotlivými frakciami líbyjského konfliktu sa prehlboval aj v dôsledku zásahov iných krajín potom, čo jednotlivé frakcie (podporované Spojenými arabskými emirátmi) boli za čiastočnú kontinuitu a pokračovanie politiky starého režimu a stúpenkami politickej islamizácie spoločnosti (podporované Katarom). Na druhej strane stúpenci antiislamizácie spoločnosti a odporcovia Moslimského bratstva podporovali generála *Chalifa Bilqásima Haftara*.

6 Aktéri líbyjského konfliktu

Všeobecne môžeme tvrdiť o hlavných aktéroch líbyjského konfliktu ovplyvňujúcimi udalosti v krajine, že sú aktérmi lokálnej úrovne. Len veľmi málo z týchto aktérov pôsobí na národnej úrovni a ak na tejto úrovni pôsobia, reprezentujú predovšetkým regionálne záujmy a záujmy jednotlivých aglomerácií ktoré zastupujú. Aktéri pôsobiaci v mimo mestských aglomeráciách majú vzhľadom na tradičnú sociálnu štruktúru líbyjskej spoločnosti mimoriadne silné kmeňové väzby. Počínajúc letom 2014 si politickú moc v krajine uzurpovali dva vládne subjekty so sídlami v Tripolise a v Tobruku, uznané medzinárodným spoločenstvom pred vytvorením Prezidentskej rady (december 2014) ktorá predstavovala vedenie krajiny a vrchné velenie ozbrojených síl Líbye. Súčasní aktéri líbyjského konfliktu sa v snahe získať politickú moc roztrieštli do ozbrojených skupín pôsobiacich v mestách a aglomeráciách západnej a južnej časti Líbye vytvoriac tzv. „mestské štáty“ a kmeňové milície pôsobiace v strednej a východnej časti krajiny.

Aktérov líbyjského konfliktu môžeme rozdeliť na :

- politických aktérov s tromi centrami politickej moci tvorenými (Prezidentskou radou so sídlom v Tripolise, Snemovňou reprezentantou sídliacou v Tobruku a Vládou národnej spásy oficiálne rozpustenou v r.2016),
- regionálnych aktérov (Egypt, Spojené arabské emiráty, Turecko a Katar),
- ozbrojené skupiny a milície (Líbyjská národná armáda, bývalá aliancia milícií Líbyjský úsvit, Tripoliské ozbrojené skupiny, Tajouriho militanti, Misurátske militantné skupiny, Zintanske milície a Ropné milície),

- islamistické skupiny (Tripoliskí islamskí militanti, Rada bengházskej evolučnej shuri),
- džihádistické a teroristické organizácie (*Al-Qaida Islamského Maghrebu*³¹, *Ansar al-Sharia*, Lýbyjská islamská bojová skupina³², ISIS známy tiež pod názvom *Tandhim ad-Dawla*³³ vrátane Slafisticko-džihádistických frakcií).

Obrázok 4 Vojenská situácia v Líbyi k 21.10.2018³⁴

Záver

Súčasná bezpečnostná situácia v Líbyi a ostatných krajinách Stredomoria je dostatočným dôkazom toho, že medzinárodné spoločenstvo nemá spoľahlivý mechanizmus pre riešenie vzniku občianskych, etnických alebo nábožensky motivovaných konfliktov v krajinách tretieho sveta.

Scenár zmeny režimu pomocou zahraničnej intervencie použitý v Iraku zlyhal a nevedol ani v Sýrii a ani v Líbyi k nastoleniu demokratického liberálneho systému. Líbya sa prepadla do ďalšej občianskej vojny v dôsledku snahy aktérov tohto konfliktu o uspokojenie vlastných mocenských ambícií a vyplnenie mocenského vákua ktoré vzniklo po páde režimu *Al-Qadhdháfího*.

Diplomatické snahy OSN o sprostredkovanie rokovaní o urovnaní lýbyjského konfliktu medzi jednotlivými znepriatelenými stranami vedené španielskym

³¹ *Al-Qaida in the Islamic Maghreb (AQIM)*

³² Libyan Islamic Fighting Group (LIFG).

³³ The Organisation of the State.

³⁴ Pozri: <https://southernfront.org/military-situation-in-libya-on-october-21-2018-map-update/>

diplomatom *Bernardom Leonom* (2014) boli aj napriek aplikácii mnohoúroňovej diplomacie síce chválihodným počinom, ale pod tlakom mocností o čo najskoršie dosiahnutie politických dohôd neboli implementované negociácie s veliteľmi znepriatelených milícií a ozbrojených skupín, čo bolo kameňom úrazu a to aj napriek dosiahnutiu Líbyjskej politickej dohody podpísanej v *Skhirate*. (Hofreiter, 2008)

Operácie NATO (*Sea Guardian*) a EÚ (*EUNAVFORMED SOPHIA*) sú z hľadiska ich zamerania na dodržiavanie zbrojného embarga, proti ilegálnej migrácii a obchodovanie s ľuďmi operáciami, ktorých primárnym cieľom je zabrániť eskalácii dôsledkov líbyjského konfliktu na okolité krajiny a neriešia vnútorný konflikt v Líbyi a antagonizmus medzi zástancami politickej islamizácie krajiny a jej sekularizácie.

Spravodajské servery v posledných mesiacoch priniesli kusé správy týkajúce sa dodávok zbraní a vojenskej prítomnosti príslušníkov ozbrojených síl Ruskej federácie na území Líbye³⁵, čo by nebolo prekvapením po čulých diplomatických aktivitách generála *Chalifá Bilqásima Haftara* v Moskve³⁶. Znepokojujúcejšia by bola skutočnosť, ak by Ruská federácia otvorila svoje vojenské základne v *Bengházi* a *Tobruku*³⁷, čo by popri súčasne prevádzkovaným dvom ruským základňam v Sýrii značne posilnilo vplyv Ruska na celkový vývoj v Stredomorí, vrátane migrácie z Afriky do Európy, čo by mohlo byť v budúcnosti predmetom politického nátlaku či už na Európsku úniu ako celok, alebo na jej jednotlivé členské štáty pri presadzovaní národných záujmov Ruskej federácie.

Podľa francúzsko-nemeckého geografa *Christophea Neffa* sa geopolitické usporiadanie podľa *Sykes-Picotovej dohody* rozpadlo v roku 2014 a s ním aj ochrana etnických a náboženských minorít na Strednom východe. *Samuel Huntington* vo svojej knihe „*Stret civilizácií. Boj kultúr a premena svetového poriadku*“ charakterizuje konflikty v zlomových oblastiach ako „vojny medzi klanmi, kmeňmi, etnickými skupinami, náboženskými spoločnosťami a národmi ako častý jav v každom období dejín, keďže ich korene spočívajú v otázke identity.“ (Huntington, 2001)

Francúzsky prezident *Emanuel Macron* po stretnutí znepriatelených líbyjských strán v Paríži konanom 22.5.2018 pod záštitou OSN, na ktorom sa znepriatelené strany dohodli na termíne konania prezidentských a parlamentných volieb (10.12.2018), vyjadril optimizmus týmito slovami: „*Bolo to prvýkrát, keď vedúci líbyjskí predstavitelia súhlasili so vzájomnou spoluprácou a dohodli sa na spoločnej deklarácii.*“³⁸ Budúcnosť ukáže, či sa tieto voľby vzhľadom na bezpečnostnú situáciu vôbec uskutočnia a či sa nepotvrdia pesimistické

³⁵ Pozri: <https://www.libyanexpress.com/russia-ponders-sending-weapons-to-haftar-in-exchange-of-benghazi-airbase/>

³⁶ Pozri: <https://www.libyanexpress.com/haftar-has-high-profile-meetings-in-russia/>

³⁷ Pozri: <https://the arabweekly.com/russias-real-designs-libya>

³⁸ <https://svet.sme.sk/c/20837342/prezidentske-a-parlamentne-volby-v-libyi-by-sa-mali-konat-koncom-roka.html>

predpovede analytikov týkajúcich sa ich nekonania³⁹. Podľa spravodajských serverov by sa o funkciu prezidenta Líbye mal uchádzať aj syn zvrhnutého plukovníka *Al-Qadhdháfiho* - *Sájf Islám Al-Qadhdháfi*⁴⁰. Zostáva len dúfať, že sa v prípade zvolenia poučil z otcových chýb.

Literatúra:

- AL-KADDÁFÍ, M. 1990. *Zelená kniha*, Dialog 1990, ISBN-8085194-11-2.
- BOYLE, F. A. 2003. *Destroying Libya and World Order*. Clarity Press Inc., Atlanta, Georgia, USA, ISBN 978-0-9860362-0-0.
- GOMBÁR, E. 2015. *Dějiny Líbye*, Nakladatelství Lidové noviny, ISBN 978-80-7422-363-1.
- HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*, AOS Liptovský Mikuláš, ISBN 987-80-8040-347-8.
- HUNTINGTON, S. P. 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*, Rybka Publishers, 2001, ISBN 80-86182-49-5.
- CHIVVIS, S. Ch., MARTINI, J. 2014. *Libya after Qaddafi Lessons and Implications for the Future*, RAND Corporation, Washington DC, USA, ISBN 978-0-8330-8489-7.
- JOHNSON, P. 2008. *Dějiny 20. století*, LEDA, ISBN 978-80-7335-145-8.
- KISSINGER, H. 2016. *Uspořádání světa*. Prostor, Praha, 2016, ISBN 978-80-7260-335-0.
- MENDEL, M. 2015. *Arabské jaro: historické a kulturní pozadí události na Blízkém východe*. Academia, Praha, ISBN 978-80-200-2474-9.
- MEZRAN, K., VAVELLI, A. 2017. *Foreign actors in Libyan conflict*. Ledizioni Ledi Publishing, Milano, Italy, ISBN 978-8-8670-5645-3.
- PACK, J., SMITH, R., MEZRAN K. 2017. *The Origins and Evolution of ISIS in Libya*. Atlantic Council, Washington DC, USA, ISBN 978 - 1-61977-416-2.
- ROBERTS, J. M. 1995. *History of the world*, 3 rd Edition, Penguin books, 1995, ISBN 014-01-5495-7.
- Rezolúcia BR OSN č. 2240/2015.
- Rezolúcia BR OSN č. 2292/2016 EUNAVFORMED SOPHIA.
- Rezolúcia BR OSN č. 2357/2017.
- <http://ntclibya.org>
- <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/1970-%282011%29>
- <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/1973-%282011%29>

³⁹ <https://worldview.stratfor.com/article/why-libyan-elections-probably-wont-happen-year>

⁴⁰ <http://www.teraz.sk/najnovsie/libya-prezident-volby-kaddafi-syn/299755-clanok.html>

<https://www.bbc.com/news/world-africa-15390980>

<https://www.cbc.ca/gfx/images/news/photos/2011/03/03/si-libya-tribe-map-460.jpg>

<https://southernfront.org/military-situation-in-libya-on-october-21-2018-map-update>

<https://www.libyanexpress.com/russia-ponders-sending-weapons-to-haftar-in-exchange-of-benghazi-airbase>

<https://the arabweekly.com/russias-real-designs-libya>

<https://worldview.stratfor.com/article/why-libyan-elections-probably-wont-happen-year>

KOMPLEXNÝ PROGRAM REVITALIZÁCIE OBRANNÝCH SÍL MAĎARSKA „ZRÍNYI 2026“ A JEHO VPLYV NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE STREDNEJ EURÓPY

COMPREHENSIVE REVITALIZATION PROGRAM OF HUNGARIAN DEFENCE FORCES „ZRINYI 2026“ AND HIS IMPACT ON THE SECURITY ENVIRONMENT OF CENTRAL EUROPE

Ladislav Pásztor¹

ABSTRACT

As a result of long term underestimation of the need to ensure the home security of countries, under budgeting of national armies of countries from the former socialistic block in the region of central Europe and the change of security environment, central European governments were encouraged to improve their defence. In Hungary, this process began in 2017 by implementing the duties set out in the program of complex revitalization of defence forces of Hungary under the name „ZRÍNYI 2026“. The purpose of this article is to demonstrate the main highlights of this plan, the reasons for its approval and completed modernizations in the context of the safety of the region.

Key words: ZRÍNYI 2026, Hungarian Armed Forces, central Europe, migration, Hungary

Úvod

Cieľom článku je stručné predstavenie komplexného programu revitalizácie Obranných síl Maďarska „ZRÍNYI 2026“ (ďalej „ZRÍNYI 2026“), analýza dôvodov jeho prijatia, spôsob dosiahnutia vytýčených cieľov a realizácia politických a vojensko-politických cieľov zahraničnej politiky Maďarska v kontexte s aktuálnou bezpečnostnou situáciou v regióne strednej Európy. Autor analyzuje dostupné informácie, ktoré čerpal z platných zákonov, relevantných vyhlásení premiéra Maďarska, Ministra obrany Maďarska a predstaviteľov velenia Obranných síl Maďarska (OS HUN) ako aj verejne dostupných dokumentov NATO. Pri tvorbe analýzy autor, okrem vyššie uvedených zdrojov, použil vlastné poznatky, ktoré získal doterajším doktorandským štúdiom na Národnej univerzite verejnej správy v Budapešti a relevantných odborných článkov maďarských bezpečnostných analytikov.

¹ Ladislav Pásztor, Ing., externý doktorand na Národnej univerzite verejnej správy Budapešť, Doktorandská škola vojenských vied, H-1083 Budapest, Ludovika tér 2. „Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola“.

Výskum sťažuje skutočnosť, že Ministerstvo obrany Maďarska a velenie OS HUN uplatňujú veľmi reštriktívny postoj k zverejňovaniu údajov týkajúcich sa organizačnej štruktúry, činnosti, technickej a materiálnej vybavenosti OS HUN. Tieto údaje sú predmetom utajovanej skutočnosti na dobu 30 rokov od ich vzniku a ich zverejnenie povoľuje Minister obrany na návrh Veliteľa Obranných síl Maďarska po zvážení dopadov na národnú bezpečnosť a vojenské záujmy (2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, 2011, paragraf 38, odsek 7)

1 Udalosti predchádzajúce prijatiu programu „ZRÍNYI 2026“

Obranné sily Maďarska (OS HUN) od konca studenej vojny a po zmene režimu v roku 1989 prešli, podobne ako ozbrojené sily všetkých bývalých socialistických republík v regióne výraznými zmenami. V roku 1999 bolo Maďarsko prijaté za člena NATO, ktoré bolo spojené s reorganizačnými zmenami v podobe znižovania počtu personálu a techniky v duchu budovania moderných, akcieschopných obranných síl expedičného typu. Tento trend však v dôsledku pocitu bezpečnosti, ktoré poskytuje kolektívna obrana NATO viedol k faktickej strate bojaschopnosti OS HUN, ktorá bola priamo úmerná nezáujmu politikov o udržanie bojaschopnosti vlastnej armády². V roku 2006 sa Maďarsko ocitlo na pokraji štátneho krachu v dôsledku uprednostňovania záujmov vládnej moci pred záujmami štátu³. V roku 2008 vypukla svetová hospodárska kríza, ktorej dôsledky sa v Maďarsku prejavili v roku 2010, v tom istom roku, kedy vznikla vláda tzv. „Národnej spolupráce“ premiéra **Viktora Orbána**. V slede uvedených udalostí zachovanie bojaschopnosti (a tým pádom aj obranyschopnosti) Maďarska nepatrilo medzi priority vlády Maďarska. V roku 2014 Ruská Federácia anektovala Krym, dňa 4. 9. 2014 bola prijatá spoločná deklarácia členských krajín NATO z Walesu⁴ a začala sa migračná kríza, ktorá sa v Maďarsku plnou silou prejavila v septembri 2015⁵.

² Vláda Maďarska sa sústredila na sociálne a zdravotné zabezpečenie občanov a udržanie výkonnosti národného hospodárstva. Obranné sily, podobne ako v okolitých krajinách boli vnímané ako zbytočná inštitúcia štátu, ktorá je finančná nákladná.

³ V septembri 2006 predseda vládnej politickej strany **Ferenc Gyurcsány** (Maďarská socialistická strana „*Magyar Socialista Párt*“) a predseda vlády verejne priznal, že v záujme víťazstva vlastnej strany v parlamentných voľbách, za ostatné dva roky klamal o stave ekonomiky Maďarska.

⁴ Okrem iného záväzok členských štátov NATO udržať a dosiahnuť 2% HDP na obranu Bližšie vid': <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm>

⁵ Neustály prílev nelegálnych migrantov zo Severnej Afriky cez tzv. Balkánsku trasu začínajúcu v Grécku cez Macedónsko a Albánsko, Srbsko a Chorvátsko, pokračujúc cez Maďarsko ďalej cez Rakúsko do Nemecka primäla vládu Viktora Orbána k rozhodnutiu postaviť na Srbsko-Maďarskej štátnej hranici technickú zábranu (plot) a prijať legislatívne opatrenia k zamedzeniu prílevu nelegálnych migrantov na územie Maďarska. Nelegálni migranti sa zdržiavali hlavne

V súvislosti so zmenou vonkajšieho bezpečnostného prostredia, ktorého dôsledky sa bezprostredne týkali Maďarska sa politici začali reálne zaoberať otázkou zabezpečenia bezpečnosti občanov vlastnej krajiny. Vznikla politická objednávka zo strany premiéra Maďarska na výstavbu moderných obranných síl, ktoré sa vyrovnajú ostatným ozbrojeným silám v regióne, sú akcieschopné a národne orientované. K splneniu politickej objednávky v súčasnosti je k dispozícii podpora verejnosti⁶, politikov a potrebné finančné krytie⁷ (Németh in Baranyai, 2019a).

Úloha USA v rámci NATO sa po inaugurácii nového prezidenta USA (**Donald Trump**) dňa 20. 1. 2017 a jeho následných politických vyhláseniach⁸ postupne mení, v dôsledku čoho sa mení aj rozloženie vojenského potenciálu v Európe. Vlády štátov, ktoré nevynakladali dostatočné finančné prostriedky na ozbrojené sily postupne menia svoj postoj k vlastným armádam.

Program „ZRÍNYI 2026“ spočíva na dvoch pilieroch:

1. ľudské zdroje;
2. modernizácia a nákup vojenskej techniky a zbraní.

2 Program „ZRÍNYI 2026“v oblasti ľudských zdrojov

V centre pozornosti programu ZRÍNYI 2026 je človek – vojak a preto je hlavný dôraz položený na rast spoločenského uznania, finančného ohodnotenia

v Budapešti, v okolí východnej železničnej stanice „*Keleti Pályaudvar*“. Situácia sa vyostрила koncom augusta 2015 protestmi niekoľko tisíc migrantov, ktorým Maďarské úrady v súlade s európskymi právnymi normami umožnili pokračovanie v ceste na západ iba ak do Maďarska vstúpili s platným cestovným dokladom a registrovali sa. Začali protesty migrantov, ktoré vyústili dňa 4. 9. 2015 do situácie, kedy cca 800 migrantov zahájilo peší presun z Budapešti do Rakúska.

⁶ Medializácia riešenia migračnej krízy políciou a OS HUN, za výraznej podpory vlády Maďarska, jednoznačne dopomohla k znovuzískaniu spoločenského uznania policajtov a vojakov. Jediná bezpečnostná zložka, ktorá bola v tom čase schopná technicky a personálne zvládnuť výstavbu plotu boli práve OS HUN a preto výstavbou bol poverený vtedajší Minister obrany Maďarska **Csaba Hende**. Pre nezvládnutie procesu výstavby, na základe kritiky členov Parlamentného výboru pre obranu a bezpečnosť, dňa 7. 9. 2015 podal demisiu. Premiér **Viktor Orbán** demisiu prijal a za nového ministra obrany vymenoval **István Simicskó**. Pod vedením súčasného zástupcu Veliteľa OS HUN (generálporučík **Gábor Böröndi**) plot vojaci v stanovenom termíne 15. 9. 2015 dokončili. Účast' vojakov a techniky na riešení danej situácie poukázalo na nedostatky vo výzbroji, výstroji, personálnom obsadení a motivácii vojakov. Preto už na konci roku 2015 začali prvotné analýzy k vytvoreniu komplexného programu pre obnovu (revitalizáciu) OS HUN, ktoré pokračovali v roku 2016. Finálna verzia bola schválená na úrovni vlády v roku 2017, kedy sa plán začal postupne plniť.

⁷ Na rok 2019 je rozpočet obrany cca 513 miliárd HUF, z ktorých je cca 150 miliárd určených na modernizáciu OS HUN. Po prepočte na EUR (výmenný kurz 1,00 EUR = 318,03 HUF podľa NBS ku dňu 22.2.2019) ide celkom o cca 1,613 miliárd EUR, z toho cca 471,6 miliónov EUR na modernizáciu.

⁸ **Donald Trump** požaduje zabezpečenie obrany členských štátov NATO v prvom rade vlastnými ozbrojenými silami a nespoliehanie sa na pomoc USA.

vojakov a zamestnancov rezortu obrany, možností predvídateľného životného a kariérneho plánovania. K naplneniu uvedených cieľov Ministerstvo obrany Maďarska (MO HUN) vypracovalo koncepciu podpory konkurencieschopnosti platov vojakov s civilným sektorom. Ide o postupné zvyšovanie platov od roku 2015, celkom v piatich etapách. V roku 2018 došlo k najväčšiemu nárastu platov vojakov, v priemere o 15% oproti predchádzajúcemu roku, pričom najväčší nárast nastal v hodnotiach mužstva. K poslednému navýšeniu platov došlo k 1. 1. 2019 a to v priemere o 7,4 %⁹, čím od roku 2015 boli platy celkovo navýšené o 52,4 %. V konečnom dôsledku sa platy vojakov sa od roku 2015 v nominálnom vyjadrení zvýšili o 38%.

Oproti civilnému sektoru rezort obrany pravidelne ročne vypláca dodatočné peňažné dávky formou príspevku na školopovinné dieťa¹⁰ a príspevok pri narodení dieťaťa. Poskytuje bezúročné pôžičky¹¹ a príspevok pri presťahovaní. MO HUN v spolupráci s OS HUN organizuje letné detské tábory pre deti vojakov a zamestnancov rezortu obrany, ako aj poskytuje zvýhodnené rekreácie vo vlastných a zahraničných partnerských vojenských rekreačných zariadeniach.

V prípade prevelenia vojaka do inej posádky v záujme výkonu služby môže byť manželke (družke) vyplácaný vyrovnávací príspevok medzi jej platom z bývalého zamestnania alebo celkový plat v prípade ak manželka (družka) nezíska zamestnanie v novom mieste výkonu služby vojaka. Ako ďalší motivačný faktor je zavedená podpora bývania formou pridelenia služobného bytu ak v danej posádke je voľný služobný byt. OTP Banka, na základe zmluvy s MO HUN poskytuje pre vojakov zvýhodnené úrokové sadzby na hypotéky a zľavy z mesačného poplatku za vedenie bežného účtu. MO HUN prepláca 50% mesačného cestovného lístku na MHD¹².

Pre siroty vojakov, ktorý zahynuli počas výkonu služby alebo v súvislosti s výkonom služby je vyplácaný mesačný príspevok až do výšky 50% oproti zákonným nárokom zo sociálneho zabezpečenia. Ďalej je vyplácaný dvojnásobok štátneho príspevku pre školopovinné deti na začiatku školského roka a možnosť získania sirotského sociálneho štipendia.

Od roku 2018 bol zavedený zvýhodnený systém lekárskej starostlivosti a sociálnej podpory, pre vojakov, ktorí odslúžili minimálne 10 rokov a v dôsledku výkonu povolania bola znížená ich zdravotná spôsobilosť¹³.

S účinnosťou 1. 1. 2019 došlo k zmene právneho postavenia zamestnancov na tzv. „zamestnanca rezortu obrany“. Motiváciou pre zamestnancov pre prijatie ponuky MO HUN, bolo nepochybne navýšenie ich platov, v priemere o ďalších

⁹ Pôvodne bolo plánované zvýšenie platov o 5%.

¹⁰ Vždy v septembri sa vypláca príspevok na výchovu dieťaťa a príspevok na školské pomôcky

¹¹ Pre vojakov žijúcich v manželstve a pre vojakov žijúcich ako druh a družka, do fyzického veku 35 rokov.

¹² Autor uvádza iba najdôležitejšie benefity.

¹³ V súčasnosti sa už realizujú podporné programy formou výplaty dodatkových vojenských invalidných dôchodkov.

20%, okrem celoštátneho 15% zvýšenia plátov pre zamestnancov vo verejnej a štátnej správe. Štatút zamestnanca rezortu obrany je však spojený s povinnosťami zamestnanca nad rámec povinností zamestnanca vo verejnej a štátnej správe. Ide o povinnosť vykonávať verejnú službu spadajúcu do pôsobnosti MO HUN a OS HUN a povinnosť zúčastniť sa na každoročných povinných kurzoch organizovaných OS HUN v súlade s ustanoveniami vyhlášky ministra obrany¹⁴.

Treťou kategóriou osôb, ktorí sú na prechodnú dobu zamestnancami rezortu obrany sú dobrovoľné zálohy. Maďarský právny systém rozlišuje tri kategórie dobrovoľných záloh:

1. Dobrovoľné teritoriálne zálohy (*Önkéntes területvédelmi tartalékos*). Primárnou úlohou týchto záloh je zvyšovanie bezpečnosti miestnej komunity. V prípade potreby plnia úlohy spojené s odstraňovaním živelných pohrôm, obranné úlohy a protokolárne úlohy (kladenie vencov počas regionálnych spomienkových aktov). Celkový maximálny plánovaný počet je do 12.000 osôb.
2. Dobrovoľné obranné zálohy (*Önkéntes védelmi tartalékos*). Ich úlohou je stráženie a ochrana vybraných vojenských objektov. Príslušníci týchto dobrovoľných obranných záloh sú zamestnancami spoločnosti HM Ei Zrt¹⁵. Sú tvorené prevažne bývalými vojakmi z povolania na výsluhovom dôchodku. Celkový maximálny plánovaný počet je do 6.000 osôb.
3. Dobrovoľné operačné zálohy (*Önkéntes műveleti tartalékos*). Ide o kvalitatívne najvyššiu úroveň dobrovoľných záloh. Ich primárnou úlohou je v mierovom stave na domácom území alebo v zahraničí naplnenie funkcií, ktorých obsadenie nie je prvoradé, ale pritom sú nevyhnutné k plneniu služobných úloh. Ide hlavne o obsadzovanie funkcií, ktorá je obsadená vojakom z povolania, ktorý dočasne plní úlohy v zahraničí alebo na domácom území. Celkový maximálny počet je do 2.000 osôb.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že celkový maximálny počet dobrovoľných záloh je do 20.000 osôb. K novembru 2018 bol stav dobrovoľných záloh cca 8.000 osôb. Je reálny predpoklad, že do konca roku 2026 bude dosiahnutý plánovaný stav 20.000 osôb (Benkő in Nyulas, 2018a). Osobe, ktorá sa zúčastní výcviku a následne výkonu služby, počas doby služby v OS HUN patrí mzda podľa funkcie a hodnosti na ktorú je zaradený. Taktiež mu patrí tzv. ročný udržiavací poplatok, ktorý sa odvíja od výšky minimálnej mzdy.

¹⁴ Zamestnanec rezortu obranu je povinný prijať záväzok, že v prípade nutnosti bude svoje funkčné povinnosti vykonávať aj mimo pracovnej doby, vo výcvikovom priestore a mimo miesta stáleho výkonu služby. Touto právnou úpravou MO HUN a OS HUN zabezpečilo plnenie úloh zamestnancami rezortu obrany počas cvičení a mimoriadnych situácií.

¹⁵ HM Ei Zrt. je akciová spoločnosť so 100% účasťou štátu, ktorá vznikla v roku 1993. Pre MO HUN poskytuje služby v oblasti správy nehnuteľností, stráženia a ochrany nehnuteľností a zabezpečenia IT technológií. Počet zamestnancov sa pohybuje okolo 4.500 osôb.

Personálne sú dobrovoľné zálohy väčšinou naplnené bývalými vojakmi z povolania, ktorí poberajú výsluhové dôchodky. Vláda Maďarska v roku 2010 v dôsledku nedostatku finančných zdrojov okrem iných reštrikčných opatrení v sociálnej oblasti, zdanila výsluhové dôchodky. V súčasnosti je táto daň vo výške 15%, ktorá sa však neplatí ak sa poberateľ dôchodku aktívne zapojí do aktívnych záloh¹⁶. V praxi to znamená, že väčšina personálneho stavu spadá do vekovej kategórie viac ako 55 rokov. Tento stav je príznačný hlavne u dobrovoľných obranných záloh.

Národné zhromaždenie Maďarska 30. októbra 2018, na návrh MO HUN schválilo nové maximálne počty OS HUN.

Vývoj počtov vojakov, zamestnancov rezortu obrany a dobrovoľných záloh od roku 2006 je uvedený v tabuľke.

<i>Kategória</i>	<i>Maximálny počet do 31. 12. 2006¹⁷</i>	<i>Maximálny počet do 31. 12. 2007¹⁷</i>	<i>Maximálny počet do novembra 2018</i>	<i>Maximálny počet od novembra 2018</i>
<i>Dôstojníci</i>	7.500	5.350	5.690	6.600
<i>Poddôstojníci</i>	11.700	7.950	9.270	10.200
<i>Mužstvo</i>	13.350	7.100	8.850	13.200
<i>Študenti vysokých škôl</i>	650	-	500	800
<i>Študenti poddôstojníckej školy</i>	-	-	100	250
<i>Zamestnanci</i>	6.800	3.550	6.670	6.600
<i>Dobrovoľné zálohy</i>	-	-	8.000	20.000
Celkom	40.000	23.950	31.080	37.650

Ďalšia výrazná zmena, ktorú môžeme zaradiť do personálnej oblasti je realizácia procesu dezintegrácie MO HUN a Generálneho štábu OS HUN (GŠ OS HUN). Proces začal dňa 1. 1. 2019, kedy došlo k zrušeniu GŠ OS HUN a jej podriadenej organizačnej zložky Spoločného veliteľstva (JFC) OS HUN. Dňom 1. 1. 2019 bolo vytvorené Veliteľstvo OS HUN na čele s Veliteľom OS HUN, ktorým sa dňa 9. 1. 2019, po predchádzajúcom vypočutí pred Parlamentným výborom pre obranu a bezpečnosť, stal generálporučík **Ferenc KOROM**¹⁸. Veliteľ OS HUN disponuje vlastným finančným rozpočtom na zabezpečenie úloh vyplývajúcich pre OS HUN. Podľa koncepcie MO HUN rezort obrany, politicky

¹⁶ Daň vo výške 15% sa neplatí ak sa poberateľ výsluhového dôchodku na dobu dvoch mesiacov ročne stane dobrovoľným záložníkom. Dobu povinnej služby je možné kumulovať, pričom je nutné odslúžiť šesť mesiacov za obdobie troch, po sebe nasledujúcich rokov.

¹⁷ V roku 2004 bola v Maďarsku zrušená povinná vojenská služba. Postupné znižovanie počtov početného stavu príslušníkov OS HUN bolo ukončené v roku 2007.

¹⁸ Od 16. mája 2018 pôsobil ako Náčelník GŠ OS HUN, predtým ako veliteľ JFC OS HUN.

riadi ale reálnu činnosť a výkon OS HUN plnohodnotne a vo vlastnej kompetencii realizuje Veliteľ OS HUN. Podľa novej štruktúry sú pod Veliteľstvo Obranných síl priamo podriadené útvary, tzn. zrušil sa zbytočný medzistupeň vo forme JFC.

3 Program „ZRÍNYI 2026“v oblasti modernizácie a nákupu vojenskej techniky a zbraní

V roku 2017 boli spustené prvé nákupy vojenskej techniky. V podstate išlo o riešenie nevyhnutných potrieb OS HUN: nákup 550 osobných motorových vozidiel Suzuki Vitara; 100 autobusov Currus Aries-Volvo¹⁹; 27 nákladných vozidiel Rába H14; 90 viacúčelových vozidiel Volkswagen T6; 12 mikrobusev Mercedes Sprinter a 70 úžitkových vozidiel Volkswagen Crafter. Okrem uvedeného sa začala aj obmena poľných rovnošiat vojakov OS HUN na modernejší typ.

Za modernizáciu je možné považovať nákupy vojenskej techniky, ktoré začali v roku 2018. V apríli 2018 bolo pre útvary špeciálneho určenia OS HUN²⁰ dodaných 12 ks vozidiel Polaris MRZR 4, pre 59. leteckú základňu Kecskemét²¹ boli dodané 2 ks použitých dopravných lietadiel Airbus A319 a 2 ks požitých osobných dopravných lietadiel Dassault Falcon 7Xs. Ďalej išlo o nákup 2 ks cvičných lietadiel Zlin 242-L a 2 ks malých dopravných lietadiel Zlin 143 LSi, a použitého trénera Mi-17, ktoré sú využívané pre výcvik pilotov vrtuľníkov u 86. vrtuľníkovej základne v meste Szolnok²².

28. marca 2018 uzavrela spoločnosť Česká Zbrojovka. a.s. a maďarská spoločnosť HM Arzenál, Zrt.²³ zmluvu o licenčnej výrobe krátkych guľových zbraní CZ P-07, CZ P-09, CZ Bren 2 a samopalov CZ Scorpion EVO. Konštrukčný a výrobný závod vznikol v obci Kiskunfélegyháza a vytvoril 200 nových pracovných miest. V roku 2018 išlo iba o kompletizáciu zbraní z dovezených dielcov a od 1. 1. 2019 sa začala vlastná licenčná výroba. Vyrobené zbrane sú v prvom rade určené pre prebrojenie OS HUN a polície Maďarska ako aj na reexport do Českej republiky.

Predpoklady pre skutočnú modernizáciu boli vytvorené na jeseň a začiatkom zimy 2018 kedy predstavitelia MO HUN podpísali zmluvy na dodávku 20 ks útočných vrtuľníkov Airbus H145M, 16 ks viacúčelových vrtuľníkov Airbus H225M, 44 nových tankov Leopard 2 A7+, 12 ks použitých tankov Leopard 2 A4 a 24 ks samohybných húfníc PzH 2000. Uvedená bojová technika nahradí súčasne používané zmodernizované vrtuľníky Mi-17 a Mi-24, tanky T-72

¹⁹ Výrobcom je spoločnosť CURRUS Zrt. v 100% vlastníctve štátu v spolupráci so spoločnosťou Ikarus Járműtechnikai Kft.

²⁰ MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendeltetésű Dandár

²¹ MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis

²² MH 86. Szolnok Helikopter Bázis

²³ 100% vlastníctvo MO HUN

a delá D-20. Dodávka tejto modernej vojenskej techniky bude realizovaná od roku 2020.

Modernizácia, resp. generálna oprava vrtuľníkov sovietskej výroby²⁴ bola realizovaná v rokoch 2017-2018 a slúži na zabezpečenie spôsobilostí vzdušných síl OS HUN do doby dodávky nových vrtuľníkov H145M a H225M.

Nadálej ostáva v platnosti zmluva o prenájme bojových lietadiel JAS 39 Gripen z roku 2001, podľa ktorej²⁵ lízing na prenájom 14 ks lietadiel končí v roku 2026 s možnosťou odkúpenia za zostatkovú cenu.

4 Program „ZRÍNYI 2026“ v kontexte bezpečnostného prostredia strednej Európy

Nekontrolovaná nelegálna migráciu z juhu, situácia na Ukrajine v dôsledku agresívneho správania Ruska, vojensko-politické aktivity Ruska, hybridné hrozby, kybernetické hrozby a zastaranosť tradičných stratégií²⁶ sú Ministrom obrany Maďarska považované za bezpečnostné hrozby (Benkő in Nyulas, 2018b). Geografické umiestnenie Maďarska vo vzťahu k vyššie uvedeným bezpečnostným hrozbám a aktuálny stav OS HUN si uvedomili aj politický predstavitelia Maďarska a v spolupráci s odborníkmi na bezpečnostnú politiku a vedením MO a OS HUN bol vypracovaný program na komplexnú revitalizáciu OS HUN. Tento program je v skutočnosti programom na znovu obnovenie bojaskopnosti OS HUN, v ktorej od roku 1989 neboli realizované podstatné obmeny techniky a výzbroje²⁷. Boli vykonávané nevyhnutné opravy a údržba spojená so znižovaním počtov osôb a techniky.

Súčasnú opatrenia Maďarska v rámci programu „ZRÍNYI 2026“ je preto možné považovať za dodržiavanie ustanovení článku 3 Severoatlantickej zmluvy k dosiahnutiu cieľov Zmluvy, konkrétne udržanie a rozvíjanie svojej individuálnej a kolektívnej schopnosti odolávať ozbrojenému útoku svojpomocou. Pokračovaním reformných a modernizačných procesov bude aj plánovaná revízia a zmena aktuálne platnej národno-bezpečnostnej a vojenskej stratégie, ktoré budú pravdepodobne revidované v roku 2019 a prispôbené aktuálnym bezpečnostným hrozbám. Nie sú vylúčené ani zmeny niektorých článkov Ústavy Maďarska týkajúce sa zvláštnych právnych ustanovení (Németh in Baranyai, 2019b).

Problematika modernizácie armády je vnímaná a podporovaná z úrovne premiéra Maďarska veľmi citlivo a pristupuje k nej so zánietením. Na domácej politickej scéne **Viktor Orbán** na ceremónii uvedenia nového Náčelníka

²⁴ 8 ks vrtuľníkov Mi-24 a 5 ks vrtuľníkov Mi-17.

²⁵ Bolo podpísaných niekoľko dodatkov k pôvodnej zmluve. Na základe posledného dodatku je možné odkúpenie bojových lietadiel za zostatkovú cenu.

²⁶ Národno-bezpečnostná stratégia a Vojenská stratégia Maďarska boli prijaté v roku 2012.

²⁷ Okrem nákupu 14 ks bojových stíhacích lietadiel JAS 39 Gripen, čiastočnej modernizácie radarového systému a riadenia letovej prevádzky.

generálneho štábu OS HUN v Parlamente do funkcie predniesol reč, v ktorej sa vyjadril, že obrana Maďarska nie je úlohou NATO ani EÚ ale Maďarska (Orbán Viktor: az ország megvédése..., 2018). Program „ZRÍNYI 2026” je často spomínaný v politických vyjadreniach premiéra a samozrejme vo vyjadreniach Ministra obrany a štátnych tajomníkov MO HUN. Toto na jednej strane napomáha znovuzískaniu dôvery obyvateľstva Maďarska v OS HUN, na druhej strane však je armáda vtáňovaná do politickej agendy vlády.

V medzinárodnom prostredí sa Maďarsko angažuje vo vytváraní veliteľstiev na rôznych úrovniach velenia. Hmatateľným výsledkom je podpis dohody medzi Maďarskom, Slovenskom, Slovinskom a Chorvátskom o vytvorení regionálneho veliteľstva komponentu pre špeciálne operácie (R-SOCC²⁸). Ako pozorovateľ k iniciatíve pristúpilo Rakúsko. Veliteľstvo R-SOCC bude dislokované v Maďarsku, v Stoličnom Belehrade (Székesfehérvár). Počiatočnú fázu pripravenosti dosiahne v roku 2021 a plnú bojovú pohotovosť v roku 2024.

Reformné procesy a angažovanosť Maďarska v obrannej politike stredoeurópskych štátov, ktoré premiér Maďarska nazýva „Karpatská kotlina“ sú na domácej a zahraničnej politickej scéne prezentované ako iniciatívy a úspechy Maďarska k obrane vlastného štátu a príspevky na obranu tohto priestoru. Premiér Maďarska sa vo svojej inauguračnej reči pri príležitosti zloženia sľubu premiéra, dňa 10. 5. 2018 okrem iného vyjadril, že *konečne vybudujeme nové maďarské obranné sily. Naši susedia sústavne zbroja, ale aj vo všeobecnosti je pravda, že národ, ktorý nedokáže garantovať vlastnú bezpečnosť, je nezodpovedný a v historických súvislostiach robí chybu* (Orbán Viktor beszéde..., 2018).

Záver

Hlavným cieľom programu „ZRÍNYI 2026“ je vybudovanie OS HUN, ktoré sú schopné dostať súčasným bezpečnostným výzvam, disponujú modernými bojovými prostriedkami a majú podporu verejnosti, ktorá z vlastnej vôle a vedomie sa podieľa na obrane vlasti. Z pohľadu Maďarska ide o zabezpečenie obrany vlastného štátu pred aktuálnymi bezpečnostnými hrozbami, ktoré Maďarsko ohrozujú hlavne z juhu v dôsledku nelegálnej migrácie a z východu, z dôvodu prebiehajúceho konfliktu medzi Ukrajinou a Ruskom.

V širšom kontexte je možné program „ZRÍNYI 2026“ chápať ako stabilizačný príspevok Maďarska k bezpečnosti regiónu, ktorý je využívaný k politickej propagácii vládnej strany FIDESZ-KDNP²⁹ v domácej a zahraničnej politike.

²⁸ Regional Special Operations Composite Command

²⁹ Zväz mladých demokratov – Kresťanskodemokratická ľudová strana „Fiatat Demokraták Szövetsége – Kereszténydemokrata Néppárt”

V neposlednom rade realizácia programu „ZRÍNYI 2026“ pomáha aj domácemu hospodárstvu podporou existujúcich a vytváraním nových pracovných miest.

Modernizačné procesy budú pokračovať aj v budúcnosti, nakoľko OS HUN naďalej disponujú zastaranou pozemnou technikou a prostriedkami protivzdušnej obrany štátu. Premyslenosť kontinuálneho pokračovania programu „ZRÍNYI 2026“ demonštruje skutočnosť, že dňa 28. 2. 2019 bol Ministerstvom zahraničného obchodu a zahraničných vecí Maďarska³⁰ na prerokovanie Parlamentným výborom pre obranu a bezpečnosť Maďarska (ďalej „výbor“) predložený návrh Dohody o obrannej spolupráci (*Defence Cooperation Agreement - DCA*). V prípade ak vláda schváli a následne parlament ratifikuje navrhované znenie DCA, odsúhlasené „výborom“, rekonštrukciu vojenskej infraštruktúry na letiskách v mestách Kecskemét a Pápa, objekty v posádke Tata a vo výcvikovom priestore Várpalota uhradí vláda USA s tým, že stavby a vykonané rekonštrukcie budú naďalej majetkom Maďarska.

Vo výhľade je aj investícia spoločnosti Airbus, ktorá plánuje otvoriť závod na výrobu komponentov pre vrtuľníky v regióne východného Maďarska.

Literatúra:

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. [online], 2019. [cit.24.02.2019]. Dostupné na internete:

<<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV>>

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

BARANYAI, G. 2019, *Ha szükségés, több ezer katona indulhat a határra* [online], 2019. [cit.14.02.2019]. Dostupné na internete:

<<https://magyarnemzet.hu/belfold/ha-szukseges-tobb-ezer-katona-indulhat-a-hatarra-4447592/>>

https://honvedelem.hu/files/files/108409/zrinyi2026_190_190_7.pdf

2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról. [online], 2019. [27.02.2019].

Dostupné na internete: <<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1200205.TV>>

<http://iranyasereg.hu>

https://honvedelem.hu/cikk/114090_nemeth_szilard-_az_illetmenyemeles_is_mutatja_a_katonak_megbecsuleset

2018. évi CXIV. törvény a honvédelmi alkalmazottak jogállásáról. [online], 2019. [01.03.2019]. Dostupné na

internet: <<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800114.TV×hift=ffffff&txtreferer=00000001.TXT>>

³⁰ Ministerstvo zahraničného obchodu a zahraničných vecí je hlavným garantom pre vyjednávanie vo veci DCA na základe poverenia Vlády Maďarska.

NYULAS, Sz. 2018. *Az új kihívásokhoz új képességek kellenek* [online], 2018. [cit.03.03.2019]. Dostupné na internete:

<https://honvedelem.hu/cikk/113595_az_uj_kihivasokhoz_uj_kepessegek_kellenek>

Az Országgyűlés 25/2018. (X. 31.) OGY határozata a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. [online], 2019. [27.02.2019]. Dostupné na internete:

<<http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2018/11.pdf>>

35/2016. (XII. 19.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozat módosításáról. [online], 2019. [01.03.2019]. Dostupné na internete:<

<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A16H0035.OGY>>

2018. évi CX. törvény egyes törvényeknek a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő módosításáról. [online], 2019. [28.02.2019].

Dostupné na internete:

<<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800110.TV>>

106/2007. (XII. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. [online], 2019. [28.02.2019]. Dostupné na internete:

<<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a07h0106.OGY>>

15/2004. (III. 24.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. [online], 2019. [28.02.2019]. Dostupné na internete:

<<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A04H0015.OGY>>

<http://www.curru.hu/cikkek.html>

<https://tldr.444.hu/2019/02/13/a-szovjet-megszallas-ota-nem-vett-ennyi-fegyvert-magyarorszag>

https://honvedelem.hu/cikk/109340_ujabb_ket_zlin_repulogep_szolnokon

https://honvedelem.hu/cikk/109462_uj_merfoldko_a_haderofejlesztesben

<http://iho.hu/hir/modosult-a-gripen-szerzodes-szoftvercsere-magyar-tulajdon-170227>

Orbán Viktor: az ország megvédése nem a NATO, nem az EU feladata, hanem a miénk [online], 2019. [cit.03.03.2019]. Dostupné na internete:

<https://honvedelem.hu/cikk/110308_orban_viktor_az_orzag_megvedese_nem_a_nato_nem_az_eu_feladata_hanem_a_mienk>

https://honvedelem.hu/cikk/114626_benko_tibor_megallapodas_jott_letre_egy_regionalis_muveleti_parancsnoksag_magyarorszag_i_letr

https://www.nato.int/cps/en/natohq/photos_163335.htm

https://honvedelem.hu/cikk/114626_benko_tibor_megallapodas_jott_letre_egy_regionalis_muveleti_parancsnoksag_magyarorszag_i_letr

https://honvedelem.hu/cikk/114126_ujabb_harci_helikopterek_tertek_vissza

https://honvedelem.hu/cikk/114698_minosegi_csere

https://honvedelem.hu/cikk/111408_befejezodott_a_berepules
Orbán Viktor beszéde a miniszterelnöki eskütételét követően, [online], 2018. [cit. 03.03.2019]. Dostupné na internete: <<http://www.miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-miniszterelnoki-eskutetelet-kovetoen/>>
<http://www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/a-magyar-szuverenitas-nem-serulhet>
<https://honvedelem.hu/114823>

AN INDUSTRIAL ESTABLISHMENT POSING A THREAT OF MAJOR ACCIDENTS ON THE EXAMPLE OF POLPHARMA S.A. IN STAROGRAD GDAŃSKI

Grzegorz Pietrek¹

ABSTRACT

Major industrial accidents result in vast loss in natural environment, animals and human life. Starogard Gdański, where Polpharma SA Pharmaceutical Works is based, must focus on well-trained municipal services and on the crisis management system. It is necessary because the company has been qualified into the category of upper-tier establishments posing high risk related to major industrial accident occurrence, and its production technology is mainly based on hazardous substances. Therefore, it is worth considering a question to what extent the municipal services and the crisis management system in Starogard Gdański are prepared to face a major industrial accident in Polpharma SA Pharmaceutical Works.

Key words: *safety, industrial accident, crisis management.*

Introduction

Every day we are exposed to danger related to fire, communication accidents and crime. All citizens have their constitutional rights to be safe, and the state is obliged to provide proper conditions for safety. In order to achieve such an objective, well-trained, professional services have been established which are specialised in performing duties in the field of public order and safety.

In order to provide safety and security, the Police, the State Fire Service, the Emergency Medical Services and other numerous services, inspections and guards have been established for immediate response to local threats, fires or law violation. Nevertheless, it would be advisable to consider to what extent the above-mentioned services cooperate with the crisis management system.

The main aim of the article is to present the knowledge on the readiness of the municipal rescue services in Starogard Gdański to face a threat related to an industrial accident in the area of Polpharma SA Pharmaceutical Works.

1 Category of the establishment. A mechanism of occurrence and prevention of industrial accidents on the example of Polpharma SA Pharmaceutical Works

Polpharma SA Pharmaceutical Works in Starogard Gdański is a plant which poses a threat of major industrial accidents. It results from the use of

¹ Grzegorz Pietrek, PhD. Associate Professor, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku, Al. Grunwaldzka 238a, 80 - 266 Gdańsk, Poland, gpietrek@wsb.gda.pl

hazardous substances and possibilities of generating such substances during the production processes (Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, art. 248 paragraph 1). The plant becomes a serious threat during an industrial accident, therefore a number of legal regulations have been provided to minimise such a threat. Remedial measures, long experience and evaluation of threats in the plant are applied in decisions made during the processes of safety management, adequately to the acceptable level of risk or the necessity to reduce it.

Registered in the National Court Registry, Polpharma SA Pharmaceutical Works is a company which operates in the pharmaceutical sector. It was established in 1935 in Starogard Gdański as the Polish Chemical and Pharmaceutical Factory Polpharma. The year 1995 was a milestone in the operation of the company. It started operation as a sole shareholder company of the State Treasury and it returned to its historical name Polpharma. Since then, the production of chemical substances has been largely developed along with ready-made ampouled medications and pills (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works in Starogard Gdański, 2018).

The core activities of the company include in particular:

- producing ready-made medications;
- producing pharmaceutical substances;
- producing infusion fluids;
- manufacturing medical products;
- producing dietary supplements;
- manufacturing dietary food for special medical purpose (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works in Starogard Gdański, 2018).

The plant is situated in Starogard Gdański, and it is one of the largest pharmaceutical companies in the country, with approximately 1500 employees. The area of the plant is urbanised: there are buildings, facilities, tanks and technological installations which are dedicated to the use of hazardous substances in industrial processes. The area of the plant directly and entirely borders with urban development, including detached houses, buildings of public utility and multi-family residential buildings (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 4).

Considering the amount and the use of hazardous and highly toxic substances which pose a threat of fire and explosion, the company has been qualified as an upper-tier establishment posing high risk of industrial accidents. The above-mentioned qualification has been made on the basis of the Ordinance of the Minister of Economy, of 9th April 2002 on the types and amounts of hazardous substances stored in industrial plants which determine their qualification to the categories of lower-tier establishments or upper-tier establishments posing high risk of major industrial accidents (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 4).

The storage of highly toxic materials and flammable substances, which combined with air may become explosive mixtures, can pose a highly serious threat to the town. The most serious danger results from the storage of the following chemical substances:

- liquid ammonia;
- chlorine;
- methanol
- dimethyl sulphate (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p.

4).

If a major industrial accident occurs, the storage of large amounts of the above-mentioned chemical substances which are applied in the production processes at Polpharma SA Pharmaceutical Works will pose a considerable threat to life and health of town citizens. The character of the accident which poses the highest threat to citizens of Starogard Gdański involves the following:

- fire and explosion;
- emission of toxic substances.

With the development of industry, particularly of the chemical sector, the amount of hazardous substances which are manufactured has been growing. Considering their properties and some possible cases of their improper handling, hazardous substances may pose a threat to human health and life or cause damage to natural environment. A constant growth in the number of industrial accidents and disasters in the area of plants storing hazardous materials has been recently observed. Hence, it has initiated the establishment of international regulations on industrial accidents in large factories.

The disaster in Seveso, which took place on 10th July 1976, contributed to the development of regulations which were intended to protect people against threats caused by industrial plants. In the suburbs of Seveso, at the ICMESA works where pesticides were produced, an exothermic reaction and an increase in the pressure on a relief valve took place, resulting in the opening of that valve in the reactor used for production of 2,4,5-trichlorophenol. As a result, approximately 2 tonnes of hot chemical substances, including two kilograms of 2,4,5-trichlorophenol, were released to the environment. The released toxic substances contaminated a very large area. A lot of animals died and several hundred citizens of Seveso suffered from the exposure to these substances. The people who lived in the nearby towns and those who lived in Seveso were evacuated or relocated (Kowalczyk, Rump, Kołaciński, 2004).

The year 1982 came as a turning point for defining principles for the operation of large industrial companies which can pose serious threats to their regions, storing large amounts of hazardous substances which are dangerous for human health and life and natural environment. After the disaster in Seveso, the Council of the European Union initiated the development of regulations on risk management in the face of threats related to industrial accidents and

contamination of natural environment. These regulations were intended to minimise any possibilities of threats related to major accidents at industrial plants.

As a result, on 24th June 1982, the Council Directive 82/501/EC was implemented with regard to the danger of major accidents caused by some particular industrial operations. It was referred to as the Seveso Directive (The Council Directive 96/82/EC of 9th Dec. 1996 on the on the control of major-accident hazards involving dangerous substances Journal of Laws EU L 010 of 14th Jan.1997. The Polish special edition, Chapter 1, vol. 1, p. 1).

Many years of experience and documentation records kept by industrial plants, along with safety reports resulted in the extension of knowledge and in the development of numerous modifications applied in the elimination of accident causes. The conclusions drawn from the analyses of various major accidents in the world, the development of technology and knowledge indicated a need to provide some amendments to the Seveso Directive. Hence, there were some discussions on such amendments to the above-mentioned regulation, and as a result, the previous Directive was replaced by a new one. On 9th December 1996 the Council Directive 96/82/EC on the on the control of major-accident hazards involving dangerous substances was implemented. It was later on referred to as the Seveso II Directive (The Directive of the European Parliament and Council 2012/18/EU of 4th July 2012 on the on the control of major-accident hazards involving dangerous substances, amending and subsequently repealing the Council Directive 96/82/EC; Journal of Laws UE L 197/1 of 27th July 2012 The Polish special edition, Chapter 1, vol. 1, p. 1.).

The aim of the above-mentioned Directive was to prevent major accidents in which hazardous substances were largely involved and to reduce their effects for people and natural environment, with the consideration of providing a high level of efficient and consistent protection in the European Community (The Council Directive 96/82/EC of 9th Dec. 1996 on the on the control of major-accident hazards involving dangerous substances Journal of Laws EU L 010 of 14th Jan.1997. The Polish special edition, Chapter 1). The Seveso II Directive specifically defined tasks and obligations of parties which ran companies where hazardous substances were applied. It also defined competences of public authorities in each of the European Union member states.

The implementation of the regulations stated in the Seveso II Directive to the Polish law required some new draft acts to be submitted to the Sejm. One of them was a draft act on the Environmental Protection Law, which was eventually adopted by the Sejm on 27th April 2001. It included resolutions which referred to counteracting major industrial accidents. The implementation of the amended acts initiated some changes in Polish legal regulations on protection of natural environment against detrimental influence of industrial plants. Hence, a great step was made along the path towards the cohesion of the Polish regulations and the law of the European Union in the field of accident prevention. The Act on Environmental Protection Law along with some similar implementing regulations

introduced the legal achievements of the Seveso II Directive into the Polish law (Michalik, 2001).

The adjustment of the Seveso II Directive to the conditions of Polish enterprises was not a problem, considering some previous preparations; however, despite the time when the Seveso Directive was in force in Poland, there were some fields which required changes and improvement. It mainly referred to spatial development which was related to the establishment of new industrial factories (Michalik, 2001).

The implementation of new regulations contributed to risk assessment which was conducted in large factories and, subsequently to the implementation of new safety systems. In order to improve operations during the implementation of the new regulations, some education systems regarding prevention of major accidents were developed. Some new major post-graduate courses were established, along with numerous training courses and sessions (Michalik, 2001).

On 4th July 2012, the European Parliament and the European Council proclaimed a new Directive 2012/18/EU on the control of major-accident hazards involving dangerous substances amending and subsequently repealing the Council Directive 96/82/EC. It is now referred to as the Seveso III Directive. The fundamental aim for the implementation of the new regulations is to guarantee a high level of protection in the whole territory of the European Union. The new regulations define the principles for preventing major accidents which involve hazardous substances and the ways to mitigate effects of accidents which pose threats to human health and life. The Seveso III Directive is applicable to companies where large amounts of hazardous substances are stored and applied in technological processes.

The Seveso III Directive defines the classification of industrial establishments, according to the level of industrial accident risk.

According to the level of threat, plants are divided into the following:

- upper-tier establishments – these are plants with installations which in a case of an accident generate higher and more serious threats that are identified with the application of lower threshold values of the classification criteria;
- lower-tier establishments – these are plants with installations which in a case of an accident generate lower and less serious threats that are identified with the application of lower threshold values of the classification criteria (The Directive of the European Parliament and Council 2012/18/EU of 4th July 2012 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances, amending and subsequently repealing the Council Directive 96/82/EC; Journal of Laws UE L 197/1 of 27th July 2012 The Polish special edition, art. 3 paragraphs 2, 3.).

The national regulations in the field of preventing major accidents are stated in the following acts:

The Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law and the implementing acts issued on its basis:

- The Ordinance of the Minister of Development on the types and amounts of hazardous substances stored at industrial establishments, which determine the classification of a particular plant to the group of the upper-tier or lower-tier establishments posing threats of major industrial accidents;
- The Ordinance of the Minister of Development of 23rd February 2016 on safety reports submitted by upper-tier establishments;
- The Ordinance of the Minister of Internal Affairs and Administration of 8th June 2016 on the requirements which must be met by emergency plans;
- The Ordinance of the Minister of Internal Affairs and Administration of 2nd December 2015 on the specific scope of information which must be revealed to the public by the relevant bodies of the State Fire Service.

The Act of 20th July 1991 on the Environmental Protection Inspection and the Ordinance issued on its basis by the Minister of Natural Environment on 30th December 2002 on major accidents which must be reported to the Chief Inspector of Environment Protection.

The Act of 27th March 2003 on Spatial Planning and Development.

The Act of 3rd October 2008 on public access to information about natural environment and its protection, participation of citizens in environmental protection and evaluation of environmental impact (Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, 2018.).

In accordance with the above-mentioned regulations, the classification of Polpharma SA Pharmaceutical Works in Starogard Gdański as an upper-tier establishment posing a threat of major accident occurrence results from the fact that large amounts of hazardous chemical substances are stored at the plant and applied in its technological processes. The substances which qualify the factory as an upper-tier establishment posing a threat of major industrial accidents are: methanol, liquid ammonia and chlorine (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 3).

2 Methods applied to prevent major accidents

In order to prevent major accidents, upper-tier establishments, such as Polpharma SA Pharmaceutical Works, implement a number of regulations and recommendations which are included in the best available technology. The Act on Environmental Protection Law defines the best available technology as *the most efficient and advanced level of technology development and methods applied to carry out particular activities. It indicates possibilities to use some particular techniques as a basis for the definition of acceptable levels of emission and other conditions required to prevent generation or – if it is impossible – to limit*

emission and environmental impact (The Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, op. cit., art. 3 paragraph 10).

Meeting such requirements is provided by proper risk management at the plant. Efficient risk management should minimise the occurrence of major industrial accidents. However, practice and experience in prevention of failures and accidents indicate that only active cooperation of employees can provide following and meeting the required regulations and recommendations. Technical means are efficient only when

- the best available technology is applied;
- technical means are provided and ready to be applied;
- proper handling of the installation is provided;
- employees are ready to cooperate;

all the protective measures are adequately selected (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 8).

Responsibility for minimising threats of major accidents at industrial plants falls on their operators. The main instruments which should ensure a certain level of safety include providing programmes for prevention of major industrial accidents by the plant authorities. In accordance with the Environmental Protection Law, operators of upper-tier or lower-tier establishments are obliged to develop programmes for prevention of major industrial accidents (Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, art. 251 paragraph 1).

Moreover, operators of industrial plants are obliged *to develop and to implement systems for safety management which provide proper levels of protection to people and environment and which are adequate to possible threats. Such systems come as an element of the general system of plant management* (Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, art. 252 paragraph 1), which involves providing relevant instructions, training courses, motivation of employees and regular technical maintenance inspections. Some of the most important elements of the system are systematic control and analysis of current issues and efficiency of accident prevention.

The development of a universal plan for prevention of industrial accidents is impossible. Factories differ from each other in terms of substances applied in their production processes, technologies, technical safety measures and locations. A detailed analysis of a particular plant allows interested parties to define the best protective techniques dedicated to that plant and to implement them there. Presented in such an analysis, the identification of threats appearing in the plant allows the interested parties to select the best protective measures against accidents, and it minimises the occurrence of any threats by forestalling any possibility of such occurrence.

The safety management system implemented at Polpharma SA Pharmaceutical Works takes duties of employees who are responsible for emergency procedures in case of any accident into consideration, and it also defines measures undertaken in order to bring the necessity of constant improvement to general attention. Furthermore, it defines the training programme and provides training courses to employees and other people who work in the area of the plant, including sub-contractors. The system also refers to the functioning of the mechanisms involving constant analysis of accident threats and likelihood of their occurrence. It also presents instructions developed for the safe operation of the plant installations which contain hazardous substances during the industrial processes. The instructions have been developed for the regular exploitation of the installations, for their maintenance and temporary breaks in their operation. The most important element of the safety management system is operation of the plant with the consideration of the best available practice, including the monitoring of operation of installations which contain hazardous substances during the industrial processes. It allows people to undertake corrective actions in case there are any exceptions to regular exploitation of the plant installations, including wear and corrosion (Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, art. 251 paragraph 1).

The operators of Polpharma SA Pharmaceutical Works are obliged to submit a safety report. It results from the fact that the plant has been classified as the upper-tier establishment posing a threat of major industrial accident occurrence.

The main methods to prevent accidents at Polpharma SA Pharmaceutical Works in Starogard Gdański are restrictions imposed on the following:

- the amount and type of the applied substances which pose particular threats;
- elimination of the applied substances which pose particular threats from technologies;
- implementation of the procedural systems of technology control and changes which are implemented during their operation;
- the monitoring and control of process parameters;
- the monitoring of technological safety installations;
- campaign production of batch technological processes (Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, art. 251 paragraph 1).

Polpharma SA in Starogard Gdański applies a number of measures to limit threats related to its operation. The applied measures include, among others, procedures and documentation of technical and organisational solutions, including:

- equipment and facilities,
- technological functions,

- procedures.

The instructions for the above-mentioned technological and organisational solutions are updated whenever a change occurs. The constant monitoring of the consistency with the requirements stated in the safety procedures is provided by:

- the fire protection department,
- the occupational health and safety department,
- the environmental protection department,
- auditors of the Integrated System of Environmental Management and OHS during scheduled and random audits (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 5).

Providing constant, uninterrupted supply of utilities important for safety comes as another safety measure which limits threat occurrence. It refers to:

- water for fire protection purposes, which is available from the hydrant network or water tanks;
- uninterruptible backup power supply systems (UPS), power generators;
- water tanks equipped with pumps in order to increase the capacity of the hydrant network;
- use of water for cooling;
- use of brine for cooling;
- use of neutral gases, such as carbon dioxide, nitrogen (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 5).

Another measure applied to minimise threat occurrence is safe design of equipment, namely: newly designed equipment and installations are produced on the basis of the best available technologies. Such solutions mainly refer to:

- technological equipment and installations;
- systems of technical process visualisation;
- systems of current and threshold values for storage and process control.

The programmes referring to modernisation of rooms, equipment and installations define the scope which meets:

- the requirements related to safety of people,
- the requirements related to fire protection, particularly to anti-explosion measures and measures applied against generation and negative electrostatic impact (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 5).

Acquiring knowledge in the process of self-education, through the participation in training courses and seminars, conducting examinations and audits contribute to an increase in the level of employees' knowledge and awareness which consequently increases safety at the company.

3 Accident prevention

In accordance with legal regulations, industrial enterprises must adjust their policies to the requirements of protection and minimisation of threats related to accidents occurrence and any incidents which might result in emission of hazardous substances from their areas to the atmosphere. Therefore, plants classified as upper-tier establishments posing threats of industrial accidents implement principles of major accident prevention. Protection against industrial accidents involves the following:

- appointment of employees responsible for the organisation of training courses related to the operation at the particular workstations for the company staff;
- organisation of the first aid training courses and intervention undertaken in the case of any emergency accidents.

Expert panels are obliged to undertake preventive actions which involve prediction and prevention of accident aftereffects. Company management and people responsible for elimination of accident aftereffects in technological processes should integrally cooperate with the bodies of public administration, including the State Fire Service and other emergency services. The above-mentioned services should participate in the development of plans for protection of industrial plants in emergency situations.

Another objective which should be set by operators of industrial plants includes development, implementation and maintenance of procedures in order to limit threats, implementation of constant monitoring, inspections and application of instruments which are crucial for increasing safety. Reliable training and implementation of principles related to responsible and safe work guarantee a decrease in threat occurrence and prevent accidents in the sector of industry (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 19).

In its safety policy and principles followed to prevent industrial accidents, Polpharma SA Pharmaceutical Works defines the following:

Newly designed installations and equipment are produced with the best available technologies. The solutions which are applied particularly refer to:

- technological equipment and installations;
- systems of technological process visualisation;
- systems of current and threshold values for storage and process control.

Programmes for modernisation of rooms, equipment and installations with regard to:

- meeting requirements related to safety of people;
- meeting requirements related to the properties of applied substances and agents;
- meeting requirements related to fire protection, prevention of explosions, protective measures against generation and negative

electrostatic impact, integrity and tightness of storage rooms where hazardous substances are kept.

Improvement in staff qualifications (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 9).

Upper-tier establishments posing threats of industrial accidents apply programmes related to minimisation of accident aftereffects. Such programmes are defined in the relevant documents of plants, in accordance with legal regulations on environmental protection and fire protection. The development of such programmes is mainly based on the character of production which takes place at particular plants. The main aim of such programmes is the minimisation of accident aftereffects and their impact on the surroundings of industrial plants.

Polpharma SA Pharmaceutical Works in Starogard Gdański has got the emergency equipment which, in the case of any accident, allows people to limit the time of the impact of chemical substances or fire and to fight and to minimise aftereffects of the accident (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 13).

In order to achieve the intended aim, the company has applied some specific methods to minimise aftereffects of industrial accidents, including:

- buildings are constructed of non-flammable materials so that their structure is adequate to their purposes;
- proper protection of the plant premises and facilities;
- rescue operation, on-site fire service;
- fixed and portable fire extinguishing equipment;
- systems for detection of explosive concentration and contamination;
- measures of anti-explosive protection;
- investigation analysis after an accident and far-reaching conclusions;
- training courses for employees and management staff (Borysiewicz, Furtek, Potemski, 2000).

The company follows the procedures which refer to fire-hazardous work. Polpharma SA operates its own on-site Fire Service in order to detect and to fight against any aftereffect of industrial accidents. The company also runs its own technical monitoring of safety systems, it records and monitors process parameters. There is also a CCTV system and a system which monitors access to the plant premises and plant facilities. There is also an alarm system in case of fire and a system to detect explosive concentration. Portable fire-extinguishing equipment is available at clearly-marked places all over the area of the plant and its buildings (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 13).

Operations undertaken by Polpharma SA to provide protection of human health and life in case of an industrial accident are implemented through the following:

- initiating procedures alarming about an accident;

- following procedures of evacuation from danger zones to safety zones;
- providing first aid by well-qualified people;
- providing medical treatment at specialist medical centres (Polpharma S. A. Pharmaceutical Works, 2017, p. 14).

Apart from reporting an upper-tier establishment posing a threat of major industrial accidents to the relevant unit of the State Fire Service and informing the Provincial Inspectorate of Environmental Protection about that fact, the responsibilities which indirectly affect minimisation of accident industrial occurrence and which result from the Act on Environmental Protection Law are imposed on Polpharma SA Pharmaceutical Works, and they include the following:

- reporting the company,
- developing a programme for accident prevention;
- providing a safety management system;
- providing a plant management system;
- providing an occupational health and safety system;
- providing a fire protection system;
- providing a major accident prevention system (Act of 27th April 2001 on Environmental Protection Law, Journal of Laws 2001, No. 62, item 627, art. 248 paragraph 1, 2, 3, 4).

In accordance with legal regulations and obligations imposed on the plant by the legislature, Polpharma SA Pharmaceutical Works must meet strict requirements in order to run its business operation, that is namely: production of medical substances. Despite the fact that it is an upper-tier establishment posing a threat of a major industrial accident, and it applies large amounts of hazardous substances for its production processes, the company implements the most advanced safety systems and it maintains its on-site Fire Service operational capacities all the time. The presence of the on-site Fire Service is the key element for identification and fight against threats resulting from major industrial accidents.

Conclusion

Polpharma SA Pharmaceutical Works is classified as an upper-tier establishment posing a threat of major industrial accidents. Being aware of hazard related to applied technological processes, the plant implements the most advanced techniques and innovation to its production processes in order to improve safety and to minimise threats. The best available technologies developed by the plant along with the implementation of the programme for prevention of major industrial accidents result in minimisation of loss in production, and it comes as an excellent preventive measure. A lot of effort put by the operators of the plant into development, implementation and compliance with the procedures

has allowed them to eliminate threats related to major industrial accident occurrence. Despite all the above-mentioned facts, however, a possibility of such occurrence has not been excluded because the main factor which causes major accidents is the human error, which can never be completely excluded.

A major industrial accident at the plant results in a possibility that the risk posing threats to life and health of the city inhabitants and natural environment will be increased. Fast and efficient operation of the on-site Fire Service and cooperation with other municipal services guarantee minimisation of aftereffects and impact of hazardous substances exerted outside the plant premises.

Bibliography:

BORYSIEWICZ M., FURTEK A., POTEMPSKI S. 2000. *Poradnik metod ocen ryzyka związanego z niebezpiecznymi instalacjami procesowymi*, Institute of Atomic Energy, Otwock 2000, p. 219.

KOWALCZYK M., RUMP S., KOŁACIŃSKI Z. 2004. *Medycyna katastrof chemicznych*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2004, p.13.

MICHALIK J. S. 2001. *Przeciwdziałanie poważnym awariom przemysłowym. Nowe polskie przepisy*, „Bezpieczeństwo Pracy” 2001, no. 9, p. 7,8.

MICHALIK J. S. 2001. *System przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym*

w Polsce, „Bezpieczeństwo Pracy” 2001, no. 11, p.14.

Polpharma SA Pharmaceutical Works, *Raport bezpieczeństwa zakładu o dużym ryzyku powstania awarii przemysłowej*, Starogard Gdański 2017.

Polpharma SA Pharmaceutical Works in Starogard Gdański, Starogard Gdański: <https://www.polpharma.pl/firma/historia>.

Polpharma SA Pharmaceutical Works in Starogard Gdański, Starogard Gdański: [https://www.polpharma.pl/upload/2018/01/raport - społecznej - odpowiedzialności](https://www.polpharma.pl/upload/2018/01/raport-spolecznej-odpowiedzialnosci-grupy-polpharma-2015-2016.pdf)

- grupy - Polpharma - 2015 - 2016.pdf.

The Chief Inspectorate of Environmental Protection in Warsaw, Warsaw:

[http://www.gios.gov.pl/pl/powazne – awarie](http://www.gios.gov.pl/pl/powazne-awarie).

The Act of 26th April 2007 on Crisis Management, Journal of Laws, 2007, No. 89, item 590.

The Directive of the European Parliament and Council 2012/18/EU of 4th July 2012 on the on the control of major-accident hazards involving dangerous substances, amending and subsequently repealing the Council Directive 96/82/EC; Journal of Laws UE L 197/1 of 27th July 2012 The Polish special edition

The Council Directive 96/82/EC of 9th Dec. 1996 on the on the control of major accident hazards involving dangerous substances Journal of Laws EU L 010 of 14th Jan.1997. The Polish special edition.

ANTHROPOLOGICAL ASPECTS OF SECURITY CULTURE

Juliusz Piwowarski¹

ABSTRACT

The development of anthropology of security intensifies the dynamics of processes aimed at breaking the state-centric current of conceptualization of security. The fundamental reference for a security construct is man, as an individual or as a family - the original social group, not the state. Only the state-centric approach to security, in the sphere of international relations, is a serious imprint and a brake on the development of the universal theory of security, so necessary in an increasingly complicated world. Is it justifiable to distinguish a separate subdiscipline or anthropology of security? What should this discipline be for, what structure should it have? What cognitive traditions should be referred to? To what disciplines should it be referred to? The scientific research signalled here brings about the concretization of the prolegomenon to research in the field of the problem proposed here, the centre of which is a man seeking freedom from the threats to its development and existence. Prolegomena is an attempt to create a plane of integration that is too much today's identified trends of human reflection (and human action) about various aspects of human activity in the process of creation of multi-faceted security

Key words: Security studies, security culture, security, anthropology, security dimensions

From the very beginning of his existence, man, fighting for survival, constructed the foundations of *security*². Individuals and groups of people could survive expected or unexpected risks, threats and challenges, multiplying and passing on to their successors their established heritage, i.e. *culture*, if they were able to protect themselves and undertake effective defence. This meant an individual – psychological, collective – organisational, psychological and material mobilization of human individuals and communities, without which dreams of repelling uncertainty or fear would be an unfulfilled and very short-lived fantasy.

Assuming that the *subject of security*, a citizen of a given *state*, is an individual carrier of a particle of the *national security culture* built by the whole *nation* (understood supra-ethnically: as a whole of the citizens of *the state*) residing on the territory of the country, the basic conditions necessary to be an *active subject of security* should be defined. In addition, “security has a social dimension. It is a major need not only for the individual, but also for the social group” (Kuc, Ściborek, 2013, s. 9). The development of *national security* and a *culture of security* for citizens and *society* as a whole requires the fulfilment of

¹ Juliusz Piwowarski, assoc. prof., Rector of University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow, Krupnicza 3, 31-123 Kraków, Poland, juliszpiwowarski@apeiron.edu.pl.

² A *construct* is a defined logical structure, which was created in the mind of a given individual subject or social awareness of a given group subject of activity.

three basic conditions:

1. The subject, in order to serve the security of others, must first obtain the strength to defend himself against internal and external threats; therefore, he must first possess the right competences – the necessary knowledge, skills, experience (Piwowarski, 2012, s. 9), strength (moral strength and physical efficiency) (Wiszwaty, 2011) and social competences; the way to this aim leads through a properly planned and reliably conducted *socialisation process*; the process is *de facto* a training based on practical and scientifically verified resources of the consolidated, non-material and material achievements of *the society* building its own *national security culture* in the *state*; the strength of the citizen, the strength of *the society* forming *the nation* and the potential of informal and formal *state* institutions are based on the *praxeological tripod* of experience, skills and knowledge, which corresponds to the combined potential of *I* and *II* – *streams of national security culture* (Piwowarski, 2012, s. 70).
2. Once a subject has the necessary strength, then, in order to ensure the *security* of others, it must also demonstrate the competence to prevent the occurrence of negative inclinations, often accompanying the sense of strength; these inclinations are contrary to the assumptions associated with the *essence of kb*; an insensitive *subject of security* may be a threat to others; therefore, *moral and ethical* safeguards are needed here, which are of interest, among others, to sociologists of morality.
3. The participation of an *active security entity* in building a *culture of national security* (Cieślarczyk, 2010) consists in the reconstruction of specific ideas and stimulation of accompanying *higher needs*, as well as their absorption and application in practice by human beings and by the entire social groups. If this process continues, it increases the effectiveness of an *autonomous security system*³ for individuals and social groups. Needs are manifested by the human factor, with its intellectual, emotional, volitional and social activity. Ideas and accompanying needs are realised through psychosocial mechanisms. Higher needs in *society* are a kind of moral compass in which mental and social factors regulate forms of behaviour, shape human aspirations, while building the power of influence and development of the subtle *nature of the national culture of security and power*.

Individual development of a human being woven into a process which is a social development, always with cultural and civilisational roots and its effects experienced by us nowadays, make human life, considered in terms of the need for a certain effort, gain more and more support from the knowledge and

³ The theory of *autonomous systems* was developed by Marian Mazur (1909–1983); the *autonomous system* is self-steerable and counteracts the loss of this ability, it is the basis of the Polish school of social cybernetics (Mazur, 1966).

technology created by us. Therefore, in many spheres it is becoming easier and easier.

We consider *social development* in the collective and individual dimension of human existence. In any case, when confronted with the objective of these considerations with the definition of *security* in a broad sense, process, *development* and *security*, appear to be almost identical phenomena and one can put forward the thesis that they are phenomena that are strongly interdependent. So let us remind you –

Security from a dynamic perspective is a process of a social nature, consisting in the *action of a security entity*⁴, the aim of which is to improve the *security culture* it possesses, providing it with an objective, optimal condition, close to freedom from threats, including threats to the freedom of its development (Piwowarski, 2016a, s. 65).

Let us recall that the *social construct*, which is a generator of “security fields”, is a *security culture* that affects the individual and group sphere of human existence.

The culture of security is the entirety of man’s consolidated material and non-material heritage, a resource of non-military and military elements of his resilience and defence; *the culture of security* makes it possible to maintain security, regain it when it is partly lost and improve it when it is needed; the *culture of security* results in human capabilities ensuring the highest possible quality of existence, correlated with the development process fed by the three streams of energy:

1. individual (mental-spiritual),
2. group (organisational-legal)
3. physical (material) (Piwowarski, 2015a, s. 44–45).

Accompanying the *social development* of specialized equipment, everyday life in its many aspects offers man various conveniences and multiplied in comparison to the state of the past eras, the possibility of using various *opportunities* and avoiding numerous *threats*.

Important discoveries made by man strongly change the *social*, natural and technical *reality* in which he functions as a human individual or social group. Facebook, for example, has expanded the possibilities of telling our friends and loved ones about the experiences of everyday life. Technological development does not bypass whole organizations, which can use new technologies to improve their statutory activities.

⁴ *Action*– Max Weber’s theory of social action was developed by Talcott Parsons; Weber’s *actions* are human behaviours that are marked by some sense; Parsons paid more attention to actions and interactions related to social roles; Weber distinguished the following types of actions:

- a) rational – goal-oriented (teleological);
- b) rational (emotional) affective actions performed in terms of socially recognised values;
- c) traditional, based on habits derived from cultural patterns.

Security anthropologist Stanislaw Jarmoszko writes that “along with the progress of anthropogenesis, species development and civilization, man created more and more sophisticated instruments to protect himself against dangerous - *hazards*. Thousands of years of *homo sapiens* on earth (...) is also (among other spheres of human activity) the history of creating an entire system of symbols, objects, buildings, devices, institutions and organization of safe/secure living environment” (Jarmoszko, 2015, p. 17). They are a very constructive way of directing human existence towards positive development that is at the same time resistant to *threats*.

Jarmoszko, however, wishing to cool down our premature eagerness to species self-adoration, points out that this development process also had (and still has) a component, represented by a vector, whose turn is directed towards the negative component of human life and the development of negative tendencies in it. Often, “one’s own *security* was built at the expense of the security of others” – on their work, suffering, humiliation or even elimination (which generally equated to extermination, death – both of whole communities and their cultures). The *security* gained by some people at all costs automatically implied the high price of this prey, which was depriving other people, who also need and want it.

This gloomy theme casts an ominous shadow over the (un)human actions still accompanying man for some reason until now. Let us note that cultural sociologist Kazimierz Żygulski (1919–2012) called the “subspecies” of man characterized by this approach, *homo sapiens atrox* – a cruel and rational man (Żygulski, 1996, s. 52). *Homo sapiens atrox* is precisely the kind of human being who creates *security* in a way, as if it was “fed”, absorbing the *security* of others, thus creating (new) *threats*.

According to Eugeniusz Moczuk (Moczuk, 2015), *social facts* may explain the essence of *security*, as it is created and experienced by members of a given *social group*. Moczuk indicates that when investigating a *security* phenomenon, attention should be paid to such aspects (Moczuk, 2009, p. 70):

- a) **individual factors** related to the human individual – in this case we talk about *security* in the sphere of biology. This means that the individual, a social group, or *society* as a whole, wants to survive biologically, which means that there is a need for a stable biological existence, also thanks to political, economic and national stability,
- b) **factors of a social nature** that speak of *security* in the social dimension, which means that occupying certain positions in society determines the standard of living of the individual, members of social groups, their economic, economic and intellectual development, and the improvement of the social position in relation to other individuals and other societies;
- c) **cultural factors**, the phenomenon of *security* in the cultural dimension, giving the possibility of existence and efficient functioning in the society of fixed social norms and a stable, universally recognised *system of values*.

The last two groups of factors have a socio-cultural background and refer

to a category known, for example, as *societal security* in the concept of the Copenhagen school. An elaborate spectral definition of the *security culture*, showing the importance of the *security entity's* awareness, is given below. It was created as a result of Polish-Ukrainian cooperation, and its authors are Juliusz Piwowski and Vasyl Zaplatyński.

The culture of security is the sum of the well-established, non-material and material achievements of man, serving him militarily and non-militarily in the broadly understood defense of individual and group entities, and it is composed of three streams of energy:

1. mental-spiritual stream (individual dimension),
2. group stream (psycho-legal-organizational dimension),
3. physical stream (material dimension).

A security culture allows people to get things like this:

1. Control of *threats* in order to achieve a low alert state.
2. Restoring *security* when it has been reduced or lost.
3. Optimisation (harmony), from the point of view of a given entity, of the level of multisectorally understood security.
4. Affirmation and stimulation of such needs as: a) self-improvement, b) the triple of mental, social and material development, c) motivation for group and individual actions, for development, including development of group defence and individual security entities (Piwowski, 2014b, s. 451).

Culture, including its particular sphere, which is the *culture of security*, as it is known as non-natural, is a human creation with a strong impact on man. It would be difficult to explore it scientifically, without the participation of knowledge and anthropological tools.

Security anthropology must stick during the studies to the question of – *threats*, which, to quote Jarmoszko again, are a kind of *alter ego of the security* phenomenon. Man always, sooner or later, however, had to face the dangers. When analysing the *socio-cultural* development of man, two main trends can be observed:

1. First of all, in an attempt to neutralize fears and uncertainties arising from the social world, the world of technology and the world of nature, man constantly improves his ability to cope with situations of difficult *challenges, risks* and potential or active *threats*.
2. Secondly, in most situations, unintentionally increases the risk spheres and stimulates the development and diversity of *threats* to the *security* of human development and existence.

In the present time described as the *era of anthropocene*, due to the extremely strong, as never before, human influence on the future fate of the Earth and the entire humanity inhabiting it, one can say, paraphrasing the words of the German sociologist, Ulrich Beck, that *dangers* are more and more often “stowaways” riding the train of everyday existence of human groups (Beck, 2004,

s. 13).

Faced with more and more complex and growing number of difficult situations (Tomaszewski, 1982a, p. 17–36)⁵, challenges, risks and threats, man has to take specific remedial actions, in various areas of existential and social space. These activities become an inseparable element of his everyday life and *security culture*, which is directly in the area of interest of researchers dealing with anthropology and security anthropology.

At the beginning of the new millennium we experienced one of the spectacular accents of its loud “opening”. It became a sign of the times – a New York nightmare, to be remembered for all mankind on September 11, 2001. Perhaps – as Sławomir M. Kozak, among others, suggests – this event had a second, not necessarily related to terrorists (sic!) background (Kozak, 2008)⁶.

In any case, we observe an increase in interest in *security* issues, both for the benefit of current practice and in theoretical considerations or research processes. Particular types of *threats to state security*, as their epiphenomena⁷, are assigned to established *security sectors*, behind which they are important for *the security entity*, i.e. the *nation*, specific values and corresponding needs.

Taken together, all *security sectors* of a country, together with the resources they contain, is nothing more than *a culture of national security*. This separation allows researchers to carry out more accurate securitological analyses.

Let us pay attention to the division of *security* threats and its *sectors*, appropriate to any scale of *security entity*, from the human individual or social group, to the *society* forming *the nation* and its *state*. The following typology of *security sectors* is therefore proposed (Piwowarski, 2016b, s. 241 and next):

⁵ *Difficult situation* – a situation where the balance between the needs, actions and conditions of *the security subject's* operation is disturbed; difficult objective and subjective *situations* are distinguished; *difficult objective situations* occur when the conditions in which the operation takes place significantly exceed normal conditions – such a situation is difficult for each *subject*; *difficult situations* occur *subjectively*, when in spite of normal conditions *the subject* cannot satisfy its needs (Tomaszewski, 1965, 1982b; Tyszkowa, 1978).

⁶ This book (Kozak, 2008) presents today's United States as an entity posing serious threats to the world: according to the author of the book, the real causes of the drama of 11.IX, trying to discover the intricacies of the imperial policy of the USA; unveiling here the unfamiliar backstage of the memorable terrorist attack, showing the mechanisms of international corporations and their overwhelming influence on the lives of every person; also showing some connections between successive revolutions of different colors and wars that still accompany the routes and places that are associated with oil, gas or drugs.

⁷ *An epiphenomenon* is a secondary phenomenon that accompanies another phenomenon resulting from the primary phenomenon; there is a broader, slightly different definition of *an epiphenomenon* that repeats the above sequence, adding that it is a phenomenon that has no significant impact on the course of the initiating phenomenon – this approach would contradict, however, already at the very beginning of the concept of security; *epiphenomenon* as a category present in theory, initially used in medicine, nowadays it is a position in the philosophy of the mind described as *epiphenomenalism*.

1. The military *sector*.
2. The political *sector*.
3. Socio-cultural *sector*: national, individual and group awareness and identity.
4. Economic *sector*: economy and finance.
5. Legal-administrative *sector*, e.g. flawed legislation, “legal collapse”. (excessive number of legal regulations), bureaucracy, buta urzędnicza.
6. Ecological *sector*.
7. The raw materials *sector* (raw materials for industry, fuel and energy, water and food).
8. The technogenic *sector*.
9. The cybersecurity *sector*.
10. The health and social *sector*.

In Poland, researchers dealing with *security culture* include Marian Cieślarczyk (Cieślarczyk, 2003, 2006, 2009), Ryszard Studenski (Studenski, 2001), Krzysztof Malinowski (Malinowski, 2003), Agnieszka Filipek (Filipek, 2008), Juliusz Piwowarski (Piwowarski, 2014a, 2016b) and researchers associated with scientific sub-disciplines, concerning the areas that create *security culture*. In Poland, researchers who deal with *security culture*, also in the sense of *national security culture*, include such people as Waldemar Kitler (Kitler, 2011), Juliusz Piwowarski (Piwowarski, 2011, 2014c, 2015a, 2015b), Krzysztof Malinowski (Malinowski 2003), Agnieszka Filipek (Filipek, 2008) or Ryszard Studenski (Studenski, 2001).

We can also talk about further researchers, connected with sub-disciplines of science, connected with the concept of the emergence of the idea of a *security culture*, or constituting an important auxiliary function for it. There are sub-disciplines: security philosophy (Rosa, 1998, 2003; Grabińska, 2012), security axiology (Wojtyła, 1999; Sułek, Świniarski, 2001; Piwowarski, 2013), security anthropology (Jarmoszko, 2013, s. 53), security sociology (Maciejewski, 2001) or security theory. Among the authors, one should mention here such people of Polish science as Stanisław Jarmoszko (Jarmoszko, 2010, s. 110 and next), Ryszard Rosa (Rosa, 2009), Janusz Świniarski (Świniarski, 1997), Jarosław Prońko (Prońko, 2012), Włodzimierz Fehler (Fehler, 2011) or Teresa Grabińska (Grabińska, 2013) and many others.

The established *security science* (*nauk o bezpieczeństwie – NOB*) is the part of our national culture (Pelc, 2012, s. 9) that belongs to the *culture of security*, while the *security science* is a special case *e pluribus unum – one made of many*.

Therefore, at least a few leaders of this scientific discipline in Poland should be mentioned here. These are researchers such as Waldemar Kitler (Kitler, 2011), Jacek Pawłowski (Pawłowski, 2015), Ryszard Jakubczak (Jakubczak, 2004), Kuba Jałoszyński (Jałoszyński, 2011), Józef Kukułka (Kukułka, 1978), Andrzej Glen (Glen, 2010, 2013), Janusz Gierszewski (Gierszewski, 2013), Andrzej Misiuk (Misiuk, 2005), Jerzy Stańczyk (Stańczyk, 1996), Piotr Sienkiewicz

(Sienkiewicz, 1994, 2013), Ryszard Wróblewski (Wróblewski, 2017), Jarosław Gryz (Gryz, Kitler, 2007), Tomasz Kośmider (Kośmider, 2012, 2014), Krzysztof Drabik (Drabik, Żyła, 2017), Andrzej Urbanek and Piotr Majer (Urbanek, Majer, 2016), Mariusz Kubiak (Kubiak, 2012), Henryk Wyrębek (Wyrębek, 2014), Jan Borkowski (Borkowski, 2011), Mirosław Sułek (Sułek, 2013), Stanisław Sulowski and Michał Brzeziński (Sulowski, Brzeziński, 2009), Bolesław Rafał Kuc and Zbigniew Ścibiorek (Kuc, Ścibiorek, 2013) or Bernard Wiśniewski (Wiśniewski, Zalewski, 2006), Ryszard Zięba (Zięba, 1989), Łukasz Trzeciński (Trzeciński, 2013), Wojciech Kostecki (Kostecki, 2012), Eugeniusz and Maciej Nowakowie (Nowak, E., Nowak, M., 2011), Lech Chojnowski (Chojnowski, 2011, 2015, 2016) Waldemar Zubrzycki (Zubrzycki, 2017) and others.

Recently, an intensive process has been observed, leading to a clearer separation of *security sciences* from other areas and fields of knowledge. It turns out that some essential for the core of knowledge about *security* were present not only in applied sciences, but also in basic sciences. Many representatives of the *security sciences* already have impressive scientific and didactic achievements, as well as extensive practical experience. Thanks to such personnel base one can try to distinguish several trends and concepts here.

In the analysed field of *security sciences*, the division proposed by Janusz Gierszewski can be applied, in order to distinguish the following branches of the *NOB*:

1. Dogmatics of security.
2. General security sciences.
3. Auxiliary sciences of the *NOB* (Gierszewski, 2018, s. 102).

As Stanisław Jarmoszko points out, “against the background of increasingly clear *sciences on security* – also in the international dimension – the anthropological perspective is clearly neglected. When, at the beginning of this decade, I started to be interested in these problems, the notion of *security anthropology* only began to appear in the scientific discourse. This slogan could not be found in any dictionaries or encyclopaedias, no specific textbooks or periodicals devoted to it were created. (...). So there were no *traces* of institutionalisation of this discipline” (Jarmoszko, 2015, s. 10-11). It is a fact, however, that the anthropological dimensions of the phenomenon of *security* began to be written at that time, but these works can nowadays be attributed mostly to the initiating value (Eriksen, Bal, Salemink, 2010; Maguire, Frois, Zurawski, 2014a). Theoretical, but increasingly empirical, reflections were undertaken mainly in the context of wars that were conducted in Iraq and Afghanistan, counteracting terrorist attacks and the war on terrorism declared by the U.S. President and in the aspect of practical values – i.e. the implementation of anthropological research in relation to the functioning of military structures and activities (Selmeski, 2007; Albro, Marcus, McNamara, Schoch-Spana, 2012; Kelly, Jauregui, Mitchell, Walton, 2010; Lucas, 2009; Rubinstein, Foshier, Fujimura, 2012; Maguire, Frois, Zurawski, 2014a).

After the break-up of the bipolar global order, the dismantling of the USSR and the collapse of the communist bloc, and Francis Fukuyama's utopian and highly illusory rejection of the "end of history" at the end of the 20th century, Western civilization suddenly had to face reality. The true *social reality* clearly indicated that the utopia of *happiness* under the colours of liberalism is only a propaganda trick and that we should rather engage in the struggle for security not only of *nations* and supranational structures, but also for the security of every single person.

Despite the shortage of research in the field of *security* problems from an anthropological perspective and gaps in the definition of the foundations of – *security anthropology*, there are manifestations of revival, scientific conferences, specializations, or pioneering scientific texts, leading to the constitution of a new sub-discipline of *security sciences*.

Today's situation in this area is beginning to be more satisfactory, as exemplified by books and articles explicitly referring to *security anthropology* (Goldstein, 2010; Jarmoszko, 2013; Hurtado, Ercolani, 2013; Maguire, Frois, Zurawski, 2014a). The number of foreign and Polish works, close to *security anthropology*, is also growing (Brozi, 1995; Kukuczka, 2010; Kubiak, 2012; Schreiber, 2013; Balcerowicz, 2013; Stomma, 2014; Kowalski, 2015). This is also indicated by the editors of the first book (with the name in the title) devoted to security anthropology, writing about the so-called turn in anthropology towards security issues, which dates back to the eighties of the last century, as well as the increasingly growing trend of interest in anthropology in contemporary security problems (Maguire, Frois, Zurawski, 2014b; Waldens, Laffey, Gusterson, Duvall, 1999).

However, we still do not have a comprehensive concept of outlining cognitive horizons, structuring and directions of development of the emerging stream of science. It is difficult to find a concise, systematic lecture on key issues, which in general have socio-cultural provenance, with a clear shortage of biological aspects. For the time being, it is still difficult to speak of a well-developed discipline that could be described as security anthropology. This is a classic case of discipline *in statu nascendi*, in the initial phase. The pace of positive changes (accumulation of knowledge and increasingly rich cognitive initiatives), however, allows us to hope for its successful development.

The development of *security anthropology* intensifies the dynamics of processes aimed at breaking the state-centric trend of *security* conceptualisation. The fundamental reference for a *security* construct is man, as an *individual* or as a family – the *original social group*, not the *state*.

The centric view of security, in the sphere of international relations, is a serious stigma and at the same time a brake on the development of the universal theory of security, which is so necessary in an increasingly complex world.

- Is a separate sub-discipline, anthropology of security, justified?
- What should this discipline deal with, what structure should it have?

- What cognitive traditions should it refer to?
- Which disciplines should it refer to?

According to Stanisław Jarmoszko, a pioneer of the scientific searches signalled here, such questions make it possible to concretize the prolegomena for research in the area of the proposed issues, the centre of which is a man seeking freedom from the threats to his development and existence. This prolegomenon is an attempt to create a platform for integration of the highly diversified currents of human reflection (and human action) on various aspects of human activity in the process of creating multifaceted *security*. It is an attempt to structure holistic knowledge and its systematization.

The substantive framework of *security anthropology*, the most important and readable at the present stage of scientific development, should be presented. Some shots, especially the key terminology used, as Jarmoszko says, should have been named somehow. Neologisms used, of a kind: “The *somatosphere*, *personosphere*, *internatiosphere*, *socio-structural sphere* can be replaced with other terms over time, because the anthropology of security is still searching for its theoretical-methodological identity”.

Bibliography:

- ALBRO, R., MARCUS, G., MCNAMARA, L. A., SCHOCH-SPANNA, M. (eds.) 2012. *Anthropologists in the Securityscape. Ethics, Practice, and Professional Identity*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, 2012. 277 s. ISBN 978-1611320138.
- BALCEROWICZ, B. 2013. Kultura w sferze wojskowości – od kultury strategicznej do zwrotu kulturowego. In Schreiber, H., Michałowska, G. (eds.) *Kultura w stosunkach międzynarodowych*, č. 1: *Zwrot kulturowy*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2013. ISBN 978-83-235-1108-3, s. 61–76.
- BECK, U. 2004. *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2004. 372 s. ISBN 83-7383-116-9.
- BORKOWSKI, J. 2011. *Człowiek zagrożony i niebezpieczny. Socjologia i psychologia zagrożeń*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2011. 260 s. ISBN 978-83-7151-043-4.
- BROZI, K. J. 1995. *Ludzie i kryzys cywilizacji. Szkice antropologiczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1995. 108 s. ISBN 83-227-0759-2.
- CHOJNOWSKI, L. 2011. Kulturowo-tożsamościowy wymiar bezpieczeństwa. In Jaczyński, S., Kubiak, M., Minkina, M. (eds.) *Współczesne bezpieczeństwo. Perspektywa teoretyczno-metodologiczna*. Siedlce – Warszawa: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, 2011. ISBN 978-83-7051-620-8, s. 117–136.

- CHOJNOWSKI, L. 2015. *Bezpieczeństwo. Zarys teorii*. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, 2015. 250 s. ISBN 978-83-7467-256-6.
- CHOJNOWSKI, L. 2016. *Bezpieczeństwo narodowe. Studium teoretyczne*. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, 2016. 271 s. ISBN 978-83-7467-271-9.
- CIEŚLARCZYK, M. 2006. *Kultura bezpieczeństwa i obronności*. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2006. 268 s. ISBN –
- CIEŚLARCZYK, M. 2009. Tożsamość służb reagowania kryzysowego w świetle socjologicznego modelu kultury bezpieczeństwa. In Maciejewski, J., Nowosielski, W. (eds.) *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2009. ISBN 978-83-229-2991-9.
- CIEŚLARCZYK, M. 2010. Fenomen bezpieczeństwa i zjawisko kryzysów postrzegane w perspektywie kulturowej. In Reklajtis, E., Wiśniewski, R., Zdanowski, J. (eds.) *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*. Warszawa: ASPRA-JR, 2010. ISBN 978-83-7545-225-9.
- CIEŚLARCZYK, M., POMYKAŁA E. (eds.) 2003. *Kultura organizacyjna w siłach zbrojnych*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2003. 225 s. ISBN 83-89423-45-6.
- DRABIK, K., ŻYŁA, M. (eds.) 2017. *Bezpieczeństwo personalne wobec współczesnych zagrożeń i wyzwań*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, 2017. 272 s. ISBN 978-83-7523-582-1.
- ERIKSEN, T. H., BAL, E., SALEMINK, O. (eds.) 2010. *A World of Insecurity: Anthropological Perspectives on Human Security*. New York – London: Pluto Press, 2010. 312 s. ISBN 9780745329840.
- FEHLER, W. 2011. Percepcja zagrożeń. In Wiśniewski, B. (ed.) *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*. Szczytno: Wyższa Szkoła Policji w Szczytynie, 2011. ISBN 978-83-7462-301-8.
- FILIPEK, A. 2008. *Poziom i charakter kultury bezpieczeństwa młodzieży akademickiej*. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2008. 188 s. ISBN –
- GIERSZEWSKI, J. 2013. *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Zarys systemu*. Warszawa: Difin, 2013. 202 s. ISBN 978-83-7641-828-5.
- GIERSZEWSKI, J. 2018. Problemy tożsamości nauk o bezpieczeństwie w perspektywie subdyscyplin i nauk pomocniczych. In Piwowarski, J., Gierszewski, J. (eds.) *W poszukiwaniu tożsamości nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin, 2018. ISBN 978-83-8085-601-1.
- GLEN, A. 2013. *Podstawy poznawcze bezpieczeństwa powietrznego państwa*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2013. 138 s. ISBN 978-83-7523-274-5.
- GLEN, A. (ed.) 2010. *Reagowanie państwa na zagrożenia terroryzmem lotniczym*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2010. 181 s. ISBN 978-83-7523-095-6.
- GOLDSTEIN, D. M. 2010. Toward a Critical Anthropology of Security. In *Current Anthropology*, 2010, č. 4. ISSN 0011-3204, s. 487–517.

- GRABIŃSKA T. 2012. *Filozofia wojny, pokoju i bezpieczeństwa. Od Platona do Clausewitza*. Wrocław: Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu, 2012. 132 s. ISBN 978-83-87384-59-3.
- GRABIŃSKA, T. 2013. *Teorie bezpieczeństwa państwa w myśli filozoficznej i politologicznej. Od Sun Tzu do Józefa M. Bocheńskiego*. Wrocław: Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych we Wrocławiu, 2013. 161 s. ISBN 978-83-63900-80-9.
- GRYZ, J., KITLER, W. (eds.) 2007. *System reagowania kryzysowego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007. 287 s. ISBN 978-83-7441-834-8.
- HURTADO, F. A., ERCOLANI, G. (eds.) 2013. *Anthropology and Security Studies*. Murcia: Universidad de Murcia – Nottingham Trent University & College of William and Mary (USA), 2013. 451 s. ISBN 978-84-16038-00-8.
- JAKUBCZAK, R. (ed.) 2004. *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*. Warszawa: Bellona, 2004. 423 s. ISBN 83-11-09744-5.
- JAŁOSZYŃSKI, K. 2011. *Jednostka kontrterrorystyczna – element działań bojowych w systemie bezpieczeństwa antyterrorystycznego*. Szcztytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, d2011. 399 s. ISBN 978-83-7462-278-3.
- JARMOSZKO, S. 2010. Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a proces deterioracji więzi społecznej. In Reklajtis, E., Wiśniewski, R., Zdanowski, J. (eds.) *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*. Warszawa: ASPRA-JR, 2010. ISBN 978-83-7545-225-9.
- JARMOSZKO, S. 2013. U źródeł naukowej tożsamości antropologii bezpieczeństwa. In Cieślarczyk, M., Filipek, A., Świdorski, A. W., Ważniewska, J. (eds.) *Elementy teorii i praktyki transdyscyplinarnych badań problemów bezpieczeństwa*, č. 1, Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, 2013. ISBN 978-83-7051-707-6, s. 53–82.
- JARMOSZKO, S. 2015. *Antropologia bezpieczeństwa. Kontury naukowej tożsamości*. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, 2015. 330 s. ISBN 978-83-7051-789-2.
- KELLY, J. D., JAUREGUI, B., MITCHELL, S. T., WALTON, J. (eds.) 2010. *Anthropology and Global Counterinsurgency*. Chicago: University of Chicago Press, 2010. 408 s. ISBN 978-0226429939.
- KITLER, W. 2011. *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2011. 411 s. ISBN 978-83-7523-159-5.
- KOSTECKI, W. 2012. *Strach i potęga. Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*. Warszawa: Poltext, 2012. 188 s. ISBN 978-83-7561-135-9.
- KOŚMIDER, T. (ed.) 2012. *Planowanie wojenne i przygotowania obronne II Rzeczypospolitej. Studia i materiały*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2012. 349 s. ISBN 978-83-7523-176-2.
- KOŚMIDER, T. 2014. *Polityczno-wojskowe implikacje członkostwa Polski w NATO. Z perspektywy 15-lecia obecności w strukturach Sojuszu*. Warszawa:

- Akademia Obrony Narodowej, 2014. 301 s. ISBN 978-83-7523-318-6.
- KOWALSKI, M. W. 2015. *Antropolodzy na wojnie. O „brudnej” użyteczności nauk społecznych*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2015. 673 s. ISBN 978-83-235-1606-4.
- KOZAK, S. M. 2008. *Oko Cyklopa*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aurora, 2008. 495 s. ISBN 978-83-926179-4-5.
- KUBIAK, M. 2012. *Kulturowe uwarunkowania obronności państwa*. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2012. 369 s. ISBN 978-83-7477-736-0.
- KUC, B.R., ŚCIBIOREK, Z. 2013. *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Wydawnictwo Menedżerskie, 2013. 145 s. ISBN 978-83-61949-05-3.
- KUKUCZKA, J. 2010. Antropologia na wojennej ścieżce. Wojny i konflikty etniczne jako wyzwanie dla współczesnego antropologa. In *Prace Etnologiczne*, 2010, č. 38. ISSN 0083-4327, s. 75–84.
- KUKUŁKA, J. 1978. *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*. Warszawa: PWN, 1978. 326 s. ISBN 83-88766-78-3.
- LUCAS, G. R., JR. 2009. *Anthropologists in Arms: The Ethics of Military Anthropology (Critical Issues in Anthropology)*. Lanham: AltaMira Press, 2009. 248 s. ISBN 978-0759112131.
- MACIEJEWSKI, J. 2001. *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001. 207 s. ISBN 83-229-2071-7.
- MAGUIRE, M., FROIS, C., ZURAWSKI, N. (eds.) 2014a. *The Anthropology of Security: Perspectives from the Frontline of Policing, Counter-terrorism and Border Control (Anthropology, Culture and Society)*. London: Pluto Press, 2014. 224 s. ISBN 978-0745334578.
- MAGUIRE, M., FROIS, C., ZURAWSKI, N. 2014b. Introduction. The Anthropology of Security: Prospects, Retrospects and Aims. In Maguire, M., Frois, C., Zurawski, N. (eds.) *The Anthropology of Security: Perspectives from the Frontline of Policing, Counter-terrorism and Border Control (Anthropology, Culture and Society)*. London: Pluto Press, 2014. ISBN 978-0745334578, s. 8–10.
- MALINOWSKI, K. (ed.) 2003. *Kultura bezpieczeństwa narodowego w Polsce i Niemczech*. Poznań: Instytut Zachodni, 2003. 312 s. ISBN 83-87688-40-1.
- MAZUR, M. 1966. *Cybernetyczna teoria układów samodzielnych*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe, 1966. s. 228. ISBN –
- MISIUK, A. 2005. *Administracja spraw wewnętrznych w Polsce (od połowy XVIII wieku do współczesności): zarys dziejów*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2005. 316 s. ISBN 83-7299-427-7.
- MOCZUK, E. 2009. *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa lokalnego*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. 270 s. ISBN 978-83-7338-437-8.

MOCZUK, E. 2015. Bezpieczeństwo jako fakt społeczny w teorii Emila Durkheima. In *Kwartalnik Policyjny*, 2015, č. 2. ISSN 1898-1453, s. 51–56.

NOWAK, E., NOWAK, M. 2011. *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*. Warszawa: Difin, 2011. 208 s. ISBN 978-83-7641-485-0.

PAWŁOWSKI, J. (ed.) 2015. *Podstawy bezpieczeństwa współczesnego państwa (podmiotu). Implikacje*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2015. 602 s. ISBN 978-83-7523-418-3.

PELC, M. 2012. *Elementy metodologii badań naukowych*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2012. 98 s. ISBN 978-83-7523-167-0.

PIWOWARSKI, J. 2011. *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushidō*. Kraków: Collegium Columbinum, 2011. 393 s. ISBN 978-83-7624-057-2.

PIWOWARSKI, J. 2012. *Etyka funkcjonariusza policji. Źródła, motywacje, realizacja*, Kraków: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2012. 316 s. ISBN 978-83-930321-6-7.

PIWOWARSKI, J. 2013. *Police Officer's Ethics*. Podhajska: EEDA, 2013. 223 s. ISBN 978-80-896080-2-7.

PIWOWARSKI, J. 2014a. *Ethos rycerski. Przyczynek do budowy kultury bezpieczeństwa policji*. Kraków: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2014. 192 s. ISBN 978-83-64035-16-6.

PIWOWARSKI, J. 2014b. Ochrona VIP-a a czworokąt bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa. In Bogdalski, P., Cymerski, J., Jałoszyński, K. (eds.) *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożenia XXI wieku*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 2014. ISBN 978-83-7462-416-9.

PIWOWARSKI, J. 2014c. The continued transfer of Japanese security culture: forms ancient to modern Bushido. In *Security Dimensions: International & National Studies*, 2014, č. 11. ISSN 2353-7000, s. 162–181.

PIWOWARSKI, J. 2015a. *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*. Kraków: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2015. 208 s. ISBN 978-83-64035-40-1.

PIWOWARSKI, J. 2015b. *Security Culture and Self-Improvement. From the Ancient Kshatriya to Modern Samurai*. Podhajska: EEDA, 2015. 212 s. ISBN 978-80-89608-22-5.

PIWOWARSKI, J. 2016a. *Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne*. Kraków: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2016. 215 s. ISBN 978-83-64035-47-0.

PIWOWARSKI, J. 2016b. *Transdyscyplinarna istota kultury bezpieczeństwa narodowego*. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, 2016. 531 s. ISBN 978-83-7467-265-8.

PROŃKO, J. 2012. Natura współczesnego bezpieczeństwa. In *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje*, 2012, č. 9. ISSN 2299-4033, s. 22–43.

- ROSA, R. 1998. *Filozofia i edukacja do bezpieczeństwa. (Wybrane aspekty ontologiczne, aksjologiczne i prakseologiczne)*. Siedlce: IP WSPR, 1998. 217 s. ISBN 83-87088-26-9.
- ROSA, R. (ed.) 2003. *Dialektyka bezpieczeństwa wojny i pokoju*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Edukacji Europejskiej i Bezpieczeństwa, 2003. 332 s. ISBN 83-89365-02-2.
- ROSA, R. 2009. *Zarys polskiej filozofii bezpieczeństwa na tle europejskiej myśli polemologicznej i irenologicznej*. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2009. 205 s. ISBN 978-83-7051-501-0.
- RUBINSTEIN, R.A., FOSHER, K., FUJIMURA, C. (eds.) 2012. *Practicing Military Anthropology: Beyond Expectations and Traditional Boundaries*. Sterling: Kumarian Press, 2012. 208 s. ISBN 978-1565495494.
- SCHREIBER, H. 2013. *Świadomość międzykulturowa. Od militaryzacji antropologii do antropologizacji wojska*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2013. 364 s. ISBN 978-83-235-1116-8.
- SELMESKI, B. R. 2007. Who are the security anthropologists? In *Anthropology News*, 2007, č. 48. ISSN 1556-3502, s. 11–12.
- SIENKIEWICZ, P. 1994. *Analiza systemowa. Podstawy i zastosowania*. Warszawa: Bellona, 1994. 273 s. ISBN 83-11-08337-1.
- SIENKIEWICZ, P. 2013. *25 wykładów*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 2013. 398 s. ISBN 978-83-7523-279-0.
- STAŃCZYK, J. 1996. *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*. Warszawa: PAN, 1996. 128 s. ISBN 83-86759-13-5.
- STOMMA, L. 2014. *Antropologia wojny*. Warszawa: Iskry, 2014. 316 s. ISBN 978-83-244-0382-0.
- STUDENSKI, R. 2001. Zarządzanie bezpieczeństwem w sytuacji zagrożenia katastrofą lub kataklizmem. In Popiołek, K. (ed.) *Człowiek w sytuacji zagrożenia. Kryzysy, katastrofy, kataklizmy*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2001. ISBN 83-909262-2-9.
- SUŁOWSKI, S., BRZEZIŃSKI, M. (eds.) 2009. *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2009. 365 s. ISBN 978-83-7151-846-1.
- SUŁEK, M. 2013. *Potęga państw. Modele i zastosowania*. Warszawa: Ramber, 2013. 380 s. ISBN 978-83-62751-17-4.
- SUŁEK, M., ŚWINIARSKI, J. 2001. *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego. Podręcznik akademicki*. Warszawa: Bellona, 2001. 219 s. ISBN 83-11-09133-1.
- ŚWINIARSKI, J. 1993. Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego – próbą kompleksowego ujęcia wyzwań współczesności. In Rosa, R. (ed.) *Materiały z konferencji naukowej AON*, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, 1993. ISBN 978 83 62753 26 0.
- ŚWINIARSKI, J. 1997. *O naturze bezpieczeństwa. Prolegomena do zagadnień ogólnych*. Warszawa – Pruszków: Agencja Wydawnicza ULMAK, 1997. 255 s.

ISBN 83-87226-04-1.

TOMASZEWSKI, T. (eds.) 1982a. *Psychologia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1982. 891 s. ISBN 83-01-00159-3.

TOMASZEWSKI, T. 1982b. Człowiek w sytuacji. In Tomaszewski, T. (ed.) *Psychologia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1982. ISBN 83-01-00159-3.

TRZCIŃSKI, Ł. 2013. *Mit wolności w cyberkulturze*. Kraków: Nomos, 2013. 151 s. ISBN 978-83-7688-148-5.

TYSZKOWA, M. 1978. Sytuacyjno-poznawcza koncepcja odporności psychicznej. In *Przegląd Psychologiczny*, 1978, č. 1. ISSN 0048-5675, s. 3–18.

URBANEK, A., MAJER, P. 2016. *Bezpieczeństwo społeczne. Ewolucja, instytucje, zagrożenia*. Warszawa: Wydawnictwo Editions Spotkania, 2016. 244 s. ISBN 978-83-7965-232-7.

WALDENS, J., LAFFEY, M., GUSTERSON, H., DUVALL, R. (eds.) 1999. *Cultures of Insecurity: States, Communities and the Production of Danger*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999. 452 s. ISBN 978-0816633081.

WISZOWATY, E. 2011. *Etyka policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa: Łośgraf, 2011. 305 s. ISBN 978-83-62726-30-1.

WIŚNIEWSKI, B., ZALEWSKI, S. (eds.) 2006. *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Administracji, 2006. 149 s. ISBN 83-60430-30-6.

WOJTYŁA, K. 1999. *Elementarz etyczny*. Lublin: TN KUL, 1999. 101 s. ISBN 83-87703-40-0.

WRÓBLEWSKI, R. 2017. *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, 2017. 414 s. ISBN 978-83-7051-845-5.

WYRĘBEK, H. 2014. Wpływ polityki regionalnej na bezpieczeństwo regionów. In Bąk, T., Ciekanowski, Z., Szot, L. (eds.) 2014. *Determinanty bezpieczeństwa państwa a ich wpływ na rozwój regionalny*, Jarosław: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, 2014. ISBN 978-83-63909-47-5.

ZIĘBA, R. 1989. Pojęcie i istota bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych. In *Sprawy Międzynarodowe*, 1989, č. 10. ISSN 0038-853X.

ZUBRZYCKI, W. 2017. *Tak zwany terrorizm*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 2017. 556 s. ISBN 978-83-7462-590-6.

ŻYGULSKI, K. 1996. Widmo przyszłości i nowa fala okrucieństwa. In Wojnar, I. Kubin, J. (eds.) *Edukacja wobec wyzwań XXI wieku. Zbiór studiów*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 1996. ISBN 83-7151-168-X.

OBLAST VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI V RÁMCI EVROPSKÉ UNIE A ČESKÉ REPUBLIKY

INTERNAL SECURITY AREA OF THE EUROPEAN UNION AND THE CZECH REPUBLIC

Zdeněk Rajda¹

ABSTRACT

The individual European countries are increasingly responsible for security of their country, the entire group and indirectly for the world peace too. Nevertheless, a considerable degree of responsibility has the European Union. Europe has been able to reflect individual threats and promote global peace for decades. The individual EU member states and the European Union itself successfully use diplomatic representation in each country and in the world societies in order to strengthen and maintain global peace and security. The EU member states promote world peace, peaceful organization of regional conflicts, inclusive growth and human rights. We also need to include environmental protection at the national, regional and global levels in this category. The basic precondition for maintaining stability and security is the integration process itself, which must be precisely defined. The individual countries will have to spend more means in the future to maintain global peace, especially in own defence and individual humanitarian missions, and to support the development of the states at risk of poverty, which creates undesirable migration, crime and terrorism, which at the end exceeds the national borders and becomes a global problem.

Key words: security, terrorism, threats, sanctions, migration, financing

Úvod

Jednotlivé státy Evropy stále více nesou zodpovědnost za bezpečnost své země, celého seskupení a nepřímo úměrně i za celosvětový mír. Nemalou míru zodpovědnosti má i celá Evropská unie. Již několik desetiletí se daří Evropě odrážet jednotlivé hrozby a podporovat celosvětový mír. Jednotlivé státy Evropské unie i samotná Evropská unie úspěšně využívají diplomatické zastoupení v jednotlivých státech i ve světových společenstvích k posílení a udržování celosvětového míru a bezpečnosti. Zde členské státy Evropské unie prosazují světový mír, mírové uspořádání regionálních konfliktů, inkluzivního růstu a lidských práv. Do oblasti bezpečnosti musíme zařadit i ochranu životního prostředí, a to na úrovni států, regionů i celosvětově. Základním předpokladem udržení stability a bezpečnosti je samotný integrační proces, který však musí být přesně definován. Na udržení celosvětového míru budou muset i v budoucnu

¹ Zdeněk Rajda, JUDr. Ing., externí doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, zdenek@ak-judrrajda.cz

vynakládat jednotlivé státy vyšší výdaje, a to především jak na vlastní obranu, tak na podporu jednotlivých humanitárních misí a podporu rozvoje ekonomiky jednotlivých států ohrožených chudobou, ze které se tvoří nežádoucí migrace, trestná činnost a terorismus, který v závěru překročuje hranice jednotlivých států a stává se celosvětovým problémem.

1 Bezpečnostní prostředí a jeho trendy

I nadále klíčovou roli v celosvětovém bezpečnostním prostředí bude hrát bezpečnostní prostředí jednotlivých suverénních států. Přesto, že je tendence z některých nadnárodních společností, tedy i z Evropské unie přesouvat kompetence jednotlivých států na unijní orgány, role suverénního státu zůstane i nadále nezastupitelná. Je více než zřejmé, že nelze čelit jednotlivým bezpečnostním hrozbám pouze individuálně ze strany jednotlivých států a že jednotlivá bezpečnostní seskupení budou i nadále posilovat na svém významu. Zde prokázala své opodstatnění i Visegrádská bojová skupina, kterou lze pokládat za funkční seskupení Visegrádské čtyřky – V4, která de facto spadá pod jurisdikci zástupců všech členů Evropské unie, bez jejichž souhlasu není možné tuto skupinu nasadit. Tato jednotka k dnešnímu dni čítá na 4 000 příslušníků. V minulosti se tato jednotka zúčastnila několika společných vojenských cvičení a další nasazení těchto jednotek je plánováno na rok 2019. S ohledem na to, že v budoucnu bude docházet k aktivnějšímu zapojení jednotlivých států do své obrany, ale i do obrany regionální a světové, a velká vojenská seskupení nebudou schopna zabezpečovat dílčí úkoly obrany jednotlivých států a regionů, bude třeba i nadále klást důraz na rozvoj lokálních jednotek. Mimo jiné prostřednictvím těchto bojových seskupení a armád jednotlivých států budou zabezpečovány úkoly pro činnost nadnárodních seskupení, především poskytnutí zázemí a s tím souvisejícího materiálního zabezpečení.

Při vzniku Evropské unie a posléze po vstupu České republiky do EU byl kladen důraz na jednomyslné odsouhlasení všech zásadních rozhodnutí všemi členy EU. S vývojem Evropské unie docházelo k modernizaci názorů se záměrem podřizování se většině, které vyústily ve snahu o přijetí Evropské ústavy. S ohledem na neshodu jednotlivých států EU nebyla ústava Evropské unie přijata. Především zde docházelo ke zvýšení byrokracie a navýšení vlivu velkých států jako je Německo a Francie, což bylo pro ostatní státy nepřijatelné. Centralizace a byrokracie v oblasti politické moci není v rámci orgánů EU žádoucí. V budoucnu bude třeba posílit evropskou bezpečnost a bezpečnost jednotlivých členů EU bezpečnostními složkami Evropské unie. Evropská unie bude muset na svou vlastní bezpečnost, de facto i na bezpečnost v Evropě, vyčlenit v podstatě větší kapacity lidských zdrojů i větší finanční prostředky. Již jednou byla Evropa přistižena nepřipravena zabezpečit své hranice před vlnou migrace, což at' chceme

či nechceme, mělo obrovské negativní vlivy na politický, ekonomický a bezpečnostní systém jednotlivých států.

2 Bezpečnostní hrozby

Bezpečnostní hrozby můžeme rozčlenit do několika skupin, které jsou však vzájemně propojeny. Tyto hrozby můžeme rozdělit na neekonomické a ekonomické.

Nejčastěji jsou mezi bezpečnostní hrozby neekonomické zařazovány:

- hrozba světového konfliktu,
- napadení spojeneckého státu,
- místní konflikty,
- použití zbraně hromadného ničení,
- terorismus,
- mezinárodní organizovaný zločin,
- migrace,
- státy s nestabilním politickým systémem,
- epidemie a pandemie.

Mezi ekonomické hrozby patří:

- státy s nedostatečně vyspělou ekonomikou,
- státy s nedostatkem strategických surovin – vodních zdrojů a potravin,
- změna klimatu,
- živelné katastrofy.

Celosvětový globální konflikt v současné vypjaté situaci kolem ruských hranic nelze naprosto vyloučit, ale lze jej považovat za nepravděpodobný. V ostatních částech světa, kde se nacházejí ostatní světové velmoci, především se jedná o státy, které jsou zastoupeny v Radě bezpečnosti OSN s právem veta, nelze jakýkoliv konflikt předpokládat. Samozřejmě na celosvětový globální konflikt je třeba nahlížet i z hlediska států, které drží jaderné zbraně. I z tohoto pohledu se jeví celosvětový konflikt jako nepravděpodobný a pokud i nadále bude prosazována politika zabraňování v rozšiřování jaderných zbraní v držení dalších států, a to především států s nestabilním politickým zřízením, nelze celosvětový globální konflikt v této oblasti předpokládat.

Taktéž je velmi nepravděpodobné, že by došlo k napadení kteréhokoliv státu Evropské unie cizí mocností. Převážná část členů Evropské unie jsou členy NATO a v rámci doktríny NATO a z toho vyplívajících závazků, které mají členské státy NATO vůči sobě navzájem, kdy napadení členského státu NATO je považováno za napadení kteréhokoliv jiného členu NATO, je možné napadení Evropy a jejích států považovat za nereálné.

Velkou hrozbou i nadále zůstává terorismus, mezinárodní organizovaný zločin a migrace. Přes velkou vyspělost, odbornost a technickou dokonalost bezpečnostních složek, především tajných služeb, a poučení se z událostí 11. září 2001, nelze předpokládat, že by došlo k tak rozsáhlým teroristickým útokům, jako v minulosti. S teroristickými útoky se však i nadále setkáváme v každodenním životě a nelze je podceňovat.

Teroristické útoky především můžeme členit na:

- terorismus náboženský,
- terorismus etnický,
- terorismus ideologický,
- terorismus kybernetický.

Terorismus v kybernetickém prostoru úzce souvisí s rozvojem technologií a mezinárodního organizovaného zločinu v této oblasti. Kybernetický terorismus lze považovat za velmi rizikový, neboť dopady nemusí být lokální, ale světové. Prostřednictvím kybernetického terorismu je možné ohrozit jednotlivé činnosti demokratických států, ať již často zmiňovanými možnostmi ovlivňování demokratických voleb jednotlivých států. S vývojem technologií se stávají čím dál více ohroženy jednotlivé činnosti států i jejich armád. Zde může dojít k nezvratným změnám průnikem prostřednictvím kybernetického terorismu do jednotlivých státních a vojenských struktur, což by mělo nedozírné následky. Na tuto obranu a ochranu jednotlivých států a nadstátních struktur bude i nadále třeba vynakládat obrovské finanční prostředky.

Migrace, jak nás přesvědčila nedávná historie, je obrovský problém, na který nebyla Evropská unie nikterak připravena. Migrací obyvatelstva z hlediska politického pronásledování se není třeba zabývat, neboť toto procento osob je naprosto zanedbatelné a netvoří žádný bezpečnostní problém. Bezpečnostní problém tvoří osoby migrující do států Evropské unie, především z hlediska ekonomického. Problém tvoří osoby, u kterých není předpoklad zařazení se do běžného života dané země, a to především pro rozdílnou kulturní úroveň a vyznávání jiných hodnot. Jediným prostředkem k řešení migrace je posílení politické, kulturní a ekonomické úrovně jednotlivých států, odkud migranti přichází. Začleňování těchto migrantů do kultury evropských států se jeví velmi neproduktivní až kontraproduktivní. I zde bude třeba, aby světové společenství, Evropská unie i jednotlivé členské státy Evropské unie vynaložily nemalé finanční prostředky, aby se celková úroveň států, odkud migrace pochází, zlepšila. Určité kroky ze strany České a Slovenské republiky, respektive z členských zemí Visegrádské čtyřky, již byly v minulosti provedeny. V úzkém sepětí s touto ekonomickou a kulturní pomocí státům, ze kterých pochází migrace, je nutné řešit i ostrahu hranic a vnitřní bezpečnost jednotlivých členských států EU.

3 Omezující opatření – sankce

Do budoucna Evropská unie musí maximální mírou využívat především prosazování bezpečnosti „měkké síly“, která by měla předcházet před „sílou tvrdou“. „Měkké síly“ je třeba využívat především prostřednictvím omezujících opatření – sankcí, které jsou nezbytným nástrojem zahraniční a obranné politiky, a to především na úrovni Evropské unie. Tyto sankce je třeba používat společně s celou škálou aktivit, které zahrnují především politický dialog, doplňkovou činnost a využívání dalších nástrojů, které má k dispozici (Ušiak, 2018). Samotné sankce se mohou v rámci EU používat dovnitř EU i navenek. Tyto sankce podléhají schválení orgánu EU a jsou obsaženy v „*Pokynech pro provádění a vyhodnocování omezujících opatření*“, které byly přijaty Radou v roce 2003 a které byly v roce 2005, 2009 a 2012 aktualizovány. Sankce umožňují Evropské unii učinit preventivní opatření a rychle zareagovat na činnosti jednotlivých států, které jsou v rozporu s cíli EU a jejími principy a hodnotami. Sankce se především ukládají pro ochranu hodnot, základních principů a bezpečnosti Evropské unie, pro rozvoj demokracie a míru, udržení a rozvoj právního státu, pro dodržování lidských práv a zásad mezinárodního práva, řešení a předcházení jednotlivých konfliktů a posílení mezinárodní bezpečnosti.

Sankce můžeme rozlišovat na sankce:

- diplomatické - které především zahrnují oblast diplomatických vztahů, odvolání diplomatických zástupců, snížení diplomatického sboru a jiné,
- vyplývající ze smluv EU – jako například zbrojní embarga, zákaz vstupu konkrétním osobám zapsaných na seznamu do jednotlivých zemí EU, zmrazení veškerého majetku osob, společností či států zařazených na seznam sankcí,
- zablokování veškerých finančních prostředků osobám a subjektů zařazených na seznam sankcí

Sankce mohou být uplatněny proti:

- jednotlivým zemím,
- vládám samostatných zemí,
- teroristickým skupinám,
- jednotlivým osobám, a to především osobám podílejících se na teroristické činnosti.

Uvalení sankcí je v současné době převážně řešeno z těchto důvodů:

- terorismus a jeho podpora,
- porušování lidských práv,
- zabránění cizího území,
- činnost vedoucí k destabilizaci svrchovanosti země.

V rámci Evropské unie a jejích členských států jsou ukládány sankce především pro nedodržování zásad primárního unijního práva, a to především pro:

- porušování směrnic, nařízení a unijních předpisů,
- chybné fungování konkrétního právního státu a neuplatňování vlády práva,
- nesprávné, liknavé a pomalé rozhodování o předběžné otázce,
- nedodržování unijního práva národním státem.

Evropská unie používá vůči svým členským státům hospodářské sankce nebo omezení týkající se jich, případně třetích osob, zaměřené na konkrétní hospodářskou činnost spočívající v zákazu dovozu nebo vývozu určitého zboží, zákazu investic, zákazu poskytování služeb a jiných. Evropská unie v plném rozsahu akceptuje veškeré sankce, které přijala Rada bezpečnosti OSN. Tuto aplikaci sankcí je potřeba i nadále dodržovat, neboť Rada bezpečnosti OSN má primárně zabezpečovat mezinárodní mír, světovou bezpečnost a řešení konfliktů. Systém jejích orgánů a zástupců jednotlivých států v Radě bezpečnosti včetně zástupců s právem veta zaručuje nemožnost zneužití postavení Rady bezpečnosti OSN.

Rada Evropské unie může také rozhodnout o uložení sankcí z vlastní iniciativy. Toto rozhodnutí má samostatnou proceduru v orgánech EU, a návrh na uvalení sankcí předkládá Radě Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Rozhodnutí Rady vstupuje v platnost vyhlášením v úředním věstníku Evropské unie. Sankce Evropské unie jsou významným nástrojem bezpečnostního systému a bezpečnostní strategie. Sankce EU jsou důležitým nástrojem nemající právní povahu, ale vedou k zachování míru a zabránění války. Zde je třeba podotknout, že uvalení sankcí může mít i kontraproduktivní účinek, a to nejen ve vztahu k třetímu státu, na kterého jsou sankce zaměřeny, ale i vůči státům Evropské unie, které tyto sankce musí dodržovat. Nesčetněkrát jsme se setkali s tím, že tyto sankce oživily zkorumpovanou ekonomiku třetích států, proti kterým byly sankce zaměřeny, a vytlačily z trhu členy EU, které tyto sankce byly povinny dodržovat. Proto je třeba pečlivě zvažovat, zdali nedojde k opačnému efektu při uvalování sankcí a ztráty trhu, který bude jinak obsazen a na který vás již nikdo zpět nepustí.

4 Směry zajištění bezpečnosti

Za rozhodující směry v oblasti bezpečnosti lze považovat:

- vytvoření jednotné strategie k obraně Evropské unie a jejích členských států,
- navýšení finančních prostředků pro činnost EU a jejích členských států na úseku obrany,

- sblížení jednotlivých kultur s cílem vytváření společných hodnot a jejich realizace,
- větší finanční solidarita směřující ke zmenšení ekonomických rozdílů jednotlivých států, zvýšení jejich kulturní a ekonomické úrovně a zabránění ekonomické migraci,
- koordinace činnosti EU s NATO s cílem přebírání odpovědnosti EU za obranu svých členských států a přebírání činnosti NATO ozbrojenými složkami EU,
- zvýšit koordinaci jednotlivých států se zaměřením dosáhnout co největší efektivnosti výdajů, které jsou vynakládány na obranu.

Závěr

Z hlediska bezpečnosti EU a jejich členských států je třeba prohlubovat jednotný a zásadní postoj k vlastní bezpečnosti. Není nadále možné, aby docházelo k nejednotnému postoji k migraci. Řešení migrační politiky EU přerozdělováním migrantů se nepotvrdilo jako vhodné. Jako chybné se ukázalo řešení migrační politiky uvnitř EU, nikoliv v zemích, odkud migranti pochází. Na řešení problematiky migrace je třeba uvolnit větší finanční prostředky, které budou směřovány na zvyšování životní úrovně přímo v zemích původu migrace. Investované finanční prostředky musí podléhat zvýšené kontrole při jejich využití. Nemělo by se stávat, aby finanční prostředky využívaly neziskové organizace, které s nimi budou podporovat a zabezpečovat migraci do zemí EU. V rámci jednotlivých států i na úrovni Evropské unie bude třeba vytvořit jednotný systém a principy financování neziskových organizací tak, aby nedocházelo ze strany zájmových osob prostřednictvím těchto organizací k financování činností, které narušují bezpečnost jednotlivých států a jejich vnitřní pořádek. Na tomto úseku bude třeba zavést naprostou transparentnost financování a činnosti neziskových organizací, ať uvnitř jednotlivých států EU, tak ve státech, ze kterých pochází migrace. I nadále bude třeba nárůst finančních prostředků směřujících na vnitřní bezpečnost. V souvislosti se současným vývojem a podpisem smlouvy o vzájemné spolupráci a integraci uzavřené mezi Německem a Francií v západoněmeckých Čáchách dne 22.1.2019, kdy de facto dochází k dvourychlostní Evropě, bude nadále třeba posilovat rozvoj a hlubší spolupráci v rámci Visegradské čtyřky.

Literatura:

BALABÁN, M., STEJSKAL L. 2006. *Hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě v horizontu 2020 s výhledem 2050* (Sborník z workshopu 14. června 2006), online. Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie, 2006.
https://ceses.cuni.cz/CESES-74-version1-061115_sbormik.pdf

- BALABÁN, M., PERNICA, B. a kolektiv. 2015. *Bezpečnostní systém ČR: problémy a výzvy*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2015, ISBN 978-80-246-3150-9.
- BRADLEY, J. F. N., MASOPUST, Z. 1994. *Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem*. Bradley, John F. N. [Přeložil]: Masopust, Zdeněk. Praha: Victoria Publishing, 1994. 199 s.
- BUČKA, P., ANDRASSY, V. 2017. Distributed simulation as a platform of security community preparation. In: Distance Learning , Simulation and Communication 2017 : proceedings (selectedpapers). - Brno: Univerzita obrany, 2017. - ISBN 978-80-7231-415-7. - s. 24-31. – Medzinárodná konferencia konaná v rámci CATE 2017 (Community - Army - Technology - Environment). - Tiež: Distance Learning, Simulation and Communication 2017 [elektronický zdroj] : CD proceedings. - Brno: University of Defence, 2017. – ISBN 978-80-7231-416-4. s. 25-32.
- CLAUSEWITZ, C. von. 2008. *O válce*. Přeložil Zbyněk SEKAL. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1598-3.
- EICHLER, J., DITRYCH, O. 2014. *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2013. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2014.
- EVROPSKÁ KOMISE. 2017. *O budoucnosti evropské obrany*. Praha 9. 6. 2017.
- FRANK, L., GALATÍK, V., HLAVÁČEK, P. a kol. 2008. *Principy obrany České republiky „2030“*. Brno: Univerzita obrany, Brno, 2008. ISBN 978-80-7231-513-0.
- GALATÍK, V., KRÁSNÝ, A., ZETOCHA, K. 2008. *Vojenská strategie*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2008. ISBN 978-80-7278-475.
- HREHA, Ľ. 2018 *Migrácia jako bezpečnostná výzva EÚ pre rok*. In UŠIAK, J. – KOLLÁR, D. *Bezpečnostné fórum 2018.** Banská Bystrica: Interpolis, 2018. s. 131-137. ISBN 978-80-972673-5-3
- HREHA, Ľ. 2017. *Vplyv extrémizmu na trestnú politiku štátu*, s 159. In: 8. Medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9
- JURČÁK, V., LABUZÍK, M., PTÁČEK, D., PAZDZIURKO, M., et. al. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia Ozbrojených síl generála M.R.Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-387-4.
- JURČÁK, V., KORECKI, Z., CABICAROVÁ, M. 2016. *Udržitelnosť subjektů v humanitární operaci*. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2016. ISBN 978-80-8040-541-0.
- JURČÁK, V., IVANČÍK, R. 2013. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. ISBN 978-80-8040-469-7.

- JUŘÍČEK, L., ROŽŇÁK, P. 2014. *Bezpečnost, hrozby a rizika v 21. století*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 9788074182013.
- KOLEKTIV autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015
- KRÁSNÝ, A., HŘEBÍČEK, M., GALATÍK, V. 2005. *Vojenské prostředí, schopnosti ozbrojených sil a prognózy dalšího vývoje*. Studie ÚSS/2005-S-032. Brno: ÚSS UO, 2005.
- MEZINÁRODNÍ OCHRANA V ČESKÉ REPUBLICE. 2016. Ministerstvo vnitra České republiky. 2017. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/cs-stat-2016-pdf.aspx>. Náměstek pro řízení sekce vyzbrojování a akvizic Ministerstva obrany.
- NEČAS, P., IVANČÍK, R. 2017. *Privatizácia vojenstva: súkromné vojenské spoločnosti*. Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7418-269-3.
- NEČAS, P., IVANČÍK, R. 2011. Globalizácia, obrana a bezpečnosť : vysokoškolská učebnica. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2011. ISBN 978-80-8040-425-3.
- NEČAS, P., ANDRASSY, V., BARTEJSOVÁ, A. 2011. Nástroj OneSAF a jeho využitie v krízovom manažmente. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2011. ISBN 978-80-8040-421-5.
- NEDBAL, J. 2006. Vojenské a veřejné výdaje a fiskální politika v ČR v 90. letech. *Vojenské rozhledy*. 2006, roč. 15, č. 1, s. 25-34. ISSN 1210-3292.
- PANENKA, R. 2018. *Miloš Zeman: cesta k vítězství*. Velké Přílepy: Olympia, 2018. ISBN 978-80-7376-499-9.
- PROROK, V. 2012. *Tvorba rozhodování a analýza v politice*. Grada Publishing, a.s., Praha 2012. ISBN 978-80-247-4179-6.
- RAJDA Z., JAKABOVIČ Š. 2017. Některá opatření Evropské unie v boji proti terorismu. Národní a mezinárodní bezpečnost 2017. 8. mezinárodní vědecká konference. Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 401 – 407. ISBN 978-80-8040-551-9.
- RAJDA Z. 2018. Postoj států V4 k řešení migrační krize. Národní a mezinárodní bezpečnost 2018. 9. mezinárodní vědecká konference. Zborník příspěvků z 9. mezinárodní vědecké konference. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018. s. 533-538. ISBN 978-80-8040-568-7.
- RAJDA, Z. 2018. Armáda v demokratické společnosti v kontextu budoucího vývoje bezpečnostní situace světa a vývoje spolupráce v rámci mezinárodních organizací. Bezpečnostné fórum 2018. Zborník vedeckých príspevkov. Banská Bystrica: Interpolis, 2018. s. 339-349. ISBN 978-80-972673-5-3.
- ROŽŇÁK, P., ZAHRADIL, J. 2018. *Sankce Evropské unie*. In: SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*.

- XII.svazek, Sa-Smlouva ná, s. 111-112, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2018. ISBN 978-80-7380-569-2.
- ROŽŇÁK, P. 2015. Mechanismy fungování Evropské unie: in quorum gratiam? Ostrava: KEY Publishing, 2015. Monografie (KEY Publishing). ISBN 978-80-7418-237-2.
- ROŽŇÁK, P., KUBEČKA, K., a kolektiv. 2018. Země Visegrádu a migrace; Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4, Brno: KEY Publishing, 2018, 505 s. monografie, ISBN 978-80-80-7418-292-1.
- UŠIAK, J. 2018. *Slovakia's perspective on NATO*. In Communist and Post-Communist Studies, roč. 51, č. 2, 2018. s. 125-137. ISSN 0967-067X.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. 2015. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*, únor 2015 Praha, 24 s. ISBN 978-80-7441-005-5.
- WEISS, T. 2014. *Role policie a armády v Evropské unii: Analýza evropské a národní úrovně s využitím případové studie České republiky*. Praha: Karolinum, Praha 2014.
- ŽÍDEK, R., CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnost státu*. AOS Liptovský Mikuláš, 2009. ISBN 978-80-8040-375-1.

SPOLOČENSKÉ DETERMINANTY NÁBOŽENSKEJ RAKALIZÁCIE V REGÍONE ZÁPADNÉHO BALKÁNU*

CORPORATE DETERMINANTS OF RELIGIOUS RADICALISATION IN THE WESTERN BALKANS

Ladislav Regenda¹ – Rastislav Kazanský²

ABSTRACT

The contribution solves approaches to the contemporary research in religious radicalisation in western balkan region, the quantification of extension of radicalisation hand in hand to the specific crisis situation in this region have come impacts to the security environment in states which are failing in this area and it means escalation of potential threats.

Key words: *Security environment, integration processes, radicalisation, religion, Western Balkan*

Nedlho po krvavom rozdelení Juhoslávie sa Západný Balkán stal jedným z dôležitých zdrojov regrutácie ľudských zdrojov, tiež uvádzaných ako zahraniční bojovníci, pre vojny v Iraku a Sýrii. Odhaduje sa, že v rozpätí rokov 2012 až 2016 viac než tisíc obyvateľov Albánska, Bosny a Hercegoviny, Macedónska, Čiernej Hory a Srbska vycestovalo na bojiská na Blízkom Východe. Dôležitosť uvedeného čísla je očividná v kontexte veľkosti populácie uvedených krajín, ktorá nedosahuje ani 19 miliónov obyvateľov. Miera mobilizácie vzťahnutá na veľkosť populácie v spomínaných krajinách, najmä v srbskej provincii Kosovo, ale taktiež v Bosne a Hercegovine a v Macedónsku je oveľa vyššia než v krajinách Západnej Európy postihnutých uvedeným fenoménom. Aj keď v dôsledku zmeny dynamiky vývoja situácie na Blízkom Východe po vstupe Ruska do vojny Sýrii došlo k výraznému zníženiu toku zahraničných bojovníkov do bojových zón a v mnohých krajinách dochádza k návratu značného počtu zahraničných bojovníkov, potreba porozumenia problematike dynamiky radikalizácie ostáva kritická. Nie je to len výsledkom potreby manažmentu bezpečnostných výziev spojených s návratom zahraničných bojovníkov, ale taktiež spojených s potrebou prijatia efektívnych stratégií rehabilitácie a reintegrácie navrátilcov z bojov na Blízkom Východe.

* Táto štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0149/19 „Bezpečnostné aspekty zlyhávajúcich štátov“

¹ Ladislav Regenda, Ing., externý doktorand, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, rastislav.kazansky@umb.sk

² Rastislav Kazanský, doc. PhDr., PhD., EMBA, vedúci Katedry bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, rastislav.kazansky@umb.sk

Balkánske krajiny boli v nedávnej minulosti v epicentre náboženských a etnických konfliktov, no v súčasnosti ostávajú, z pohľadu vedeckého výskumu súčasného terorizmu, nepovšimnuté. A to aj napriek tomu, že terorizmus je jedným z najvýznamnejších fenoménov súčasnosti. Predstavuje rozsiahly, viacdimenzionálny, premenlivý a neustále sa vyvíjajúci spoločenský jav, ktorý zložitými psychologickými, sociálnymi a násilnými mechanizmami pôsobí na jednotlivcov, skupiny i celú spoločnosť (Ivančík, 2013, s. 238).

Niektorí vedci teoretizujú, že pozostatky Juhoslovanských vojen sa priamo podpísali pod nárast radikalizmu a poskytli úrodnú pôdu extrémistickým skupinám. Militantné moslimské hnutia si efektívne vybudovali masívnu infraštruktúru na podporu svojej agendy. Balkánski náboženski extrémisti podporovaní bohatými donormi z krajín Blízkeho Východu majú k svojej dispozícii širokú škálu prostriedkov na efektívne šírenie svojej propagandy (Richardson, Berlouis, Cameron, 2017).

V prostredí Západného Balkánu zohráva sociálno-ekonomický štatút jednotlivcov dôležitú rolu ako predispozičný faktor radikalizácie. Vysoká miera nezamestnanosti mladých (na úrovni 40 – 45 %) je živnou pôdou na šírenie myšlienok náboženského extrémizmu. Radikálne skupiny využívajú ekonomickú situáciu regiónu a zlyhania vlád zabezpečiť obyvateľstvu prístup k základným službám, vrátane vzdelania a zdravotnej starostlivosti. Najmä mladé obyvateľstvo s prístupom k virtuálnemu prostrediu sociálnych sietí je náchylné na politickú a náboženskú radikalizáciu.

Problematika moslimskej radikalizácie v Bosne a Hercegovine získala v dôsledku vzostupu DAEŠ a prebiehajúcich bojov v Iraku a Sýrii nový rozmer. Počtom zahraničných bojovníkov sa Bosna a Hercegovina radí na popredné miesta prispievateľov v prepočte na počet obyvateľov. Bosnianský zahraniční bojovníci konfliktov v Iraku a Sýrii sú regrutovaní z prostredia komunity Salafistov. Vypuknutie vojny v Sýrii viedlo k schizme v rámci militantnej časti salafistického hnutia v Bosne a Hercegovine. Časť vyznávačov salafizmu sa priklonilo k ideológii DAEŠ a časť podporila Front Al-Nusra, čo zákonite viedlo k účasti na vzájomných bojoch na bojiskách Blízkeho Východu. Niektorí z nich sa už vrátili z bojov do svojej krajiny, iní sa postupom času vrátia. Mieru hrozieb plynúcu z návratu zahraničných bojovníkov doposiaľ nebola relevantne posúdená (Bećirević, 2016).

Pojem zahraniční bojovníci môže pôsobiť zavádzajúco, pretože nie všetci moslimovia odcestovali do Sýrie za účelom zúčastniť sa bojových operácií. Niektorí mohli byť motivovaní vierou v povinnosť poskytnúť humanitárnu pomoc trpiacim, poprípade cítili potrebu života v spoločnosti riadiacej sa právom šaria. V mnohých prípadoch sa zahraniční bojovníci ocitli v bojoch proti sunitským moslimom bojujúcim v radoch rôznych strán zúčastneným na neprehľadnej vojne znepriatelených frakcií. Táto skutočnosť viedla často k dezilúzii zahraničných bojovníkov, čo sa mohlo odraziť na znížení záujmu

o účasť na bojoch na Blízkom Východe zo strany obyvateľov Západného Balkánu.

Niektorí odborníci zastávajú názor, že bývalí zahraniční bojovníci vracajúci sa v dezilúzii a pravdepodobne traumatizovaní svojimi skúsenosťami v Iraku a Sýrii potrebujú viac psychologickú pomoc než pozornosť bezpečnostných zložiek štátu (Wither, 2016). Pričom neposkytujú návod na efektívne rozlíšenie rozčarovaných zahraničných bojovníkov od indoktrinovaných, ktorí po svojom návrate do domovských krajín budú s najväčšou pravdepodobnosťou pokračovať šírení radikálnej náboženskej ideológie, náborovej činnosti a hľadať cesty na pokračovanie džihádu, u ktorých je pozornosť bezpečnostných zložiek štátu viac než žiadaná.

Aj keď počet zahraničných bojovníkov z regiónu Západného Balkánu predstavuje relatívnu minoritu k celkovému počtu obyvateľstva krajín Západného Balkánu, je nutné si uvedomiť že tento údaj predstavuje takisto len zlomok rozsiahlej siete rovnako zmýšľajúcich stúpcov radikálnej viery a podporovateľov, ktorí nielenže s nimi otvorene zdieľajú tú istú ideológiu ale sú taktiež zapojení do jej šírenia a procesu regrutácie prostredníctvom rozsiahlych fyzických a virtuálnych sociálnych sietí. Podľa zaužívaných stereotypov je náboženská radikalizácia zameraná na spektrum obyvateľstva pochádzajúce zo sociálne slabšieho prostredia s nízkou úrovňou vzdelanosti a pochádzajúce z vidieckych oblastí. Pozornejší rozbor problematiky ponúka pohľad búrajúci uvedený mýtus.

Na základe oficiálnych údajov z mája 2016, najmenej 314 obyvateľov srbskej provincie Kosovo opustilo od roku 2012 svoje domovy a odcestovalo do Iraku a Sýrie. Z uvedeného počtu bolo 44 žien a 28 detí. Ďalších 40 osôb bolo zadržaných pri pokuse vycestovať na Blízky Východ. Neexistujú oficiálne štatistiky o počtoch detí narodených v Iraku a Sýrii rodičom z regiónu Západného Balkánu, no výskum na sociálnych sieťach potvrdzuje tento jav. Približne 34 príslušníkov „kosovského kontingentu“ má dvojité občianstvo a žilo v európskych krajinách. Analýzou uvedených údajov patrí Kosovo s počtom 147 zahraničných bojovníkov na milión obyvateľov k najviac postihnutým regiónom fenoménom regrutácie zahraničných bojovníkov v Európe. Ženy a deti nie sú zahrnuté v uvedenom údaji, keďže vo všeobecnosti nie sú považovaní za kombatantov. Napriek tomu, prvotné výsledky výskumu indikujú, že mladistvé osoby mužského pohlavia podstúpili výcvik v narábaní so zbraňami a mohli sa zúčastniť v ozbrojených stretoch a niektoré ženy sa aktívne podieľajú na propagande a regrutácii.

Bosna a Hercegovina evidovala v apríli 2016 celkovo 188 zahraničných bojovníkov, to znamená relatívny pomer 54 zahraničných bojovníkov na milión obyvateľov krajiny. Ak by sa pri výpočte pomeru regrutácie zahraničných bojovníkov vzala do úvahy veľkosť moslimskej populácie, ktorej údaje nie je možné vnímať ako exaktné a relevantné, pomerné číslo v Bosne a Hercegovine dosahuje hodnotu 105 zahraničných bojovníkov na milión obyvateľov.

K máju 2016 sa evidovalo zabitie 57 mužov a návrat 117 príslušníkov „kosovského kontingentu“. Medzi ženami a deťmi neboli hlásené úmrtia. V počtoch navrátilcov dominujú muži, t.j. Približne 45 % mužov, ktorí odišli do Iraku a Sýrie sa vrátilo napäť do Kosova. V radoch žien pomer navrátilcov predstavuje oveľa nižší údaj – menej než 14 %. Keďže väčšina žien z Kosova vycestovala do Iraku a Sýrie so svojimi manželmi, je z dostupných údajov možné vyvodiť zovšeobecnenie poukazujúce na vyššiu mieru oddanosti a nižšiu mieru inklinácie k návratu u mužov, ktorí vycestovali do krajiny spoločne so svojimi manželkami. Na druhej strane, návrat žien z konfliktnej zóny je limitovaný nutným sprievodom dospelého muža. V prípade úmrtia manželov sú vdovy v mnohých prípadoch nútené k opätovnému sobášu.

Približne 75 % príslušníkov „kosovského kontingentu“ sa narodilo v rozpätí rokov 1984 až 1997, t.j. V dobe vycestovania do Iraku a Sýrie dosiahli vek medzi 17 až 30 rokov. Tretinu z celkového počtu regrútov z Kosova predstavuje veková skupina 21 až 25 rokov. Naproti tomu, táto veková skupina tvorí, podľa oficiálnych demografických štatistík, iba 9 % z celkovej populácie Kosova. Uvedenú vekovú skupinu je možné vnímať ako najviac zraniteľnú kategóriu v procese radikalizácie.

Analýza údajov o vzdelaní 142 príslušníkov „kosovského kontingentu“ u ktorých sú tieto údaje dostupné, poukazujú na nasledujúce skutočnosti: 3 % majú ukončenú základnú školskú dochádzku, 87 % majú ukončenú stredoškolskú dochádzku a 10 % má dosiahnuté vysokoškolské vzdelanie. Drvivá väčšina zahraničných bojovníkov z uvedenej skupiny patrí do kategórie vzdelaných ľudí, čo kontrastuje so zaužívanými schémami o slabej vzdelanostnej miere zahraničných bojovníkov. To znamená, zahraniční bojovníci nie sú nevyhnutne a primárne nevzdelaní a teda viac uniformovaní segment spoločnosti, ktorý prispieva k regrutácii zahraničných bojovníkov do Iraku a Sýrie.

Miera dosiahnutého vysokoškolského vzdelania u zahraničných bojovníkov z Kosova presahuje kosovskú vzdelanostnú úroveň, ktorá na základe oficiálnych údajov z roku 2011 dosahuje 6,7 %. Aj keď patrí miera dosiahnutého vysokoškolského vzdelania v Kosove k najnižším na Balkáne a v Európe, výskumy nepreukázali kauzálny vzťah medzi vzdelanosťou a regrutáciou pre potreby nadnárodného terorizmu. „Kosovský kontingent“ javí vyššiu mieru vzdelanosti než príslušníci kontingentu Bosny a Hercegoviny u ktorého väčšina príslušníkov dosiahla iba základné vzdelanie, pričom miera dosiahnutého vysokoškolského vzdelania v Bosne a Hercegovine dosahuje takmer dvojnásobok kosovskej úrovne t.j. 12,07 %.

Dôležitým krokom pri identifikácii komunit najviac náchylných k radikalizácii, regrutácii a mobilizácii je určenie pôvodu zahraničných bojovníkov. Oficiálne demografické údaje k zahraničným bojovníkom mužského pohlavia z Kosova poukazujú na pôvod prevažne z okresov Priština (35) a Prizren (26). Napriek tomu, že uvedené okresy prispeli približne 25 % z celkového počtu známych zahraničných bojovníkov, je nutné podotknúť na skutočnosť, že

v uvedených okresov žije približne 20 % obyvateľstva Kosova. Aj keď je fenomén zahraničných bojovníkov najviac viditeľný v uvedených okresoch, táto skutočnosť neznamená najväčšiu akútnosť problému práve v týchto regiónoch.

Z uvedeného dôvodu je vhodnejšie zamerať sa na pomer zahraničných bojovníkov na počet obyvateľstva. Výpočty uskutočnené na základe uvedenej metodológie poukazujú na nepomerne vysoký výskyt zahraničných bojovníkov z okresov Elez Han, Kačanik, Mitrovica, Gjilane a Vitina. V uvedených piatich okresoch žije iba 14 % obyvateľstva Kosova, no tieto okresy prispeli celkovým počtom osemdesiattiri zahraničných bojovníkov, čo predstavuje viac než jednu tretinu zahraničných bojovníkov mužského pohlavia kosovského kontingentu. Navyše, okresy Elez Han a Kačanik nachádzajúce sa na hraniciach s Macedónskom sa javia byť najviac postihnuté fenoménom zahraničných bojovníkov keďže spoločne prispeli tridsiatimi bojovníkmi na bojiská v Iraku a Sýrii pri podiele 2,4 % populácie Kosova.

Na porovnanie, Elez Han a Kačanik dosahujú päťnásobne, resp. Dvojnásobne vyššiu mieru mobilizácie na tisíc obyvateľov než belgický okres Sint-Jans-Molenbeek, považovaný za ohnisko islamskej radikalizácie a v Európe. Takto vysoká miera mobilizácie zahraničných bojovníkov v uvedených okresoch nie je náhodným javom. Početné protiteroristické operácie v oblasti Kosova a Macedónska poukazujú na cielenú a efektívnu radikalizáciu, regrutáciu a mobilizačné úsilie extrémistických sietí, ktoré sa úspešne etablovali v regióne v priebehu ostatnej dekády (Shtuni, 2016).

Sociopolitická realita a životné podmienky v Kosove a Bosne a Hercegovine nedosahujú štandardy štátov EÚ, napriek tomu v nich pretrvávajú frustrujúce pocity zlyhania politických lídrov, korupcie a sklamanie z očakávaní obyvateľstva. Uvedené frustrácia s najväčšou pravdepodobnosťou nie sú postačujúcimi prvkami vysvetľujúcimi vysokú mieru radikalizácie, regrutácie a mobilizácie, resp. Mieru reakčnej gravitácie k náboženským lídrom a dogmatickým hodnotám. Súčasný stav je skôr výsledkom nepretržitých cielených investícií islamských krajín, ktoré využívajú náboženstvo ako prostriedok svojej zahraničnej politiky – často agresívne presadzujúcich primárnosť náboženskej identity a konzervatívneho islamského spôsobu života v otvorenej tenzii s náboženskými tradíciami krajín bývalej Juhoslávie a západnej liberálnej demokracie, než vedľajším produktom socioekonomickej a politickej situácie v Kosove a Bosne a Hercegovine. V období po rozpade bipolarity sa vplyvné krajiny blízkeho východu svojou agresívnou zahraničnopolitickou agendou poponáhľali s obnovením historických väzieb s regiónom alebo s investovaním petrodolárov s cieľom získať vplyv v regióne. Investície smerovali do strategických ekonomických segmentov a do obnovy kultúrneho a náboženského dedičstva v regióne. Veľké úsilie bolo investované do šírenia ultrakonzervatívnych foriem Islamu spätých so šírením politickej agendy prostredníctvom blízkovýchodných charitatívnych organizácií toho času infiltrovaných extrémistickými organizáciami.

Z dostupných policajných evidencií vyplýva, že približne 64 % zahraničných bojovníkov z Kosova deklaruje nadpriemerné ekonomické zabezpečenie a iba približne 36 % sa radí k skupine chudobných. Navyše, žiaden z okresov postihnutých najvyššou mierou mobilizácie zahraničných bojovníkov v Kosove - Elez Han, Kačanik, Mitrovica, Gjlane a Vitina nepatria k okresom s najnižším indexom ľudského rozvoja v Kosove. Inými slovami, na základe dostupných dát nebola preukázaná priama korelácia medzi výškou príjmu, dosiahnutým vzdelaním a náchylnosťou k radikalizácii (Shtuni, 2016).

Zvláštnu pozornosť si zasluhujú obyvatelia regiónu Západného Balkánu s dvojitým občianstvom, resp. Obyvatelia regiónu žijúci v krajinách Západnej Európy tvoriaci balkánsku diasporu v krajinách s funkčnou ekonomikou a možnosťami pracovného uplatnenia sa u ktorých je identifikácia zdroja radikalizácie komplikovaná v dôsledku častého pohybu medzi sociálnym prostredím domovskej krajiny a spoločenskými väzbami v rámci nových pôsobísk v štátoch Západnej Európy. Zdroj radikalizácie u týchto osôb môže tiež prameniť z virtuálneho prostredia sociálnych sietí, ktoré nahrádzajú nedostatok spoločenských kontaktov s reálnym prostredím v procese adaptácie do nových spoločenských štruktúr.

Bosanské inštitúcie poukazujú na úspešne realizované systémové opatrenia v boji proti islamskej radikalizácii a regrutácii zahraničných bojovníkov, ktorý sa premietol do zastavenia procesu mobilizácie zahraničných bojovníkov z územia Bosny a Hercegoviny na bojiská na Blízkom východe. Približne od polovice roka 2016 bosnianske úrady neeviduujú odchod zahraničných bojovníkov na bojiská v Iraku a Sýrii. Táto skutočnosť sa pripisuje primárne na vrub procesu úspešnej identifikácie a eliminácie regrutačných kanálov v Bosne a Hercegovine a sekundárne aj zmene dynamiky bojov na Blízkom východe sprevádzanej porážkami DAEŠ a ďalších islamských militantných skupín a postupným pádom DAEŠ (Muslimovic, Rovcanin, 2017).

Zastavenie mobilizačného procesu zahraničných bojovníkov z krajín Západného Balkánu môže byť alarmujúco nesprávne interpretovaná skutočnosť, ktorá s najväčšou pravdepodobnosťou nemôže byť vnímaná ako výsledok úspešnej implementácie deradikalizačných mechanizmov. Strata kritickej pozornosti médií, ktorú problematika náboženskej radikalizácie priťahovala, vytvára vhodné prostredie na ďalšie šírenie extrémistických náboženských dogiem bez náležitej pozornosti bezpečnostných zložiek. Zreteľným príkladom pretrvávania hrozieb plynúcich z náboženskej radikalizácie obyvateľstva regiónu Západného Balkánu zosobňuje zadržanie podozrivého z plánovania teroristického útoku na vianočný trh v rakúskom meste Graz v roku 2017. Napriek pozitívnym medializovaným posolstvám politických elít krajín Západného Balkánu bude náboženský radikalizmus predstavovať serióznu výzvu pre bezpečnostné prostredie Európy pravdepodobne aj v najbližších rokoch.

Literatúra:

- CAMISAR, A., DIECHTIAREFF, B., LETIC, A., SWITZER, B. 2005. *An Analysis of the Dayton Negotiations*. Dostupné na Internete: The Fletcher School of Law and Diplomacy: <https://pdfs.semanticscholar.org/ce5e/a7cdc353bb81706a3d2b7cd669bdcf1c06a4.pdf>
- BARDOS, G. N. 2014. *Jihad in the Balkans: The Next Generation*. Dostupné na Internete: World Affairs Journal: <http://www.worldaffairsjournal.org/article/jihad-balkans-next-generation>
- BEĆIREVIĆ, E. 2016. *Salafism vs. moderate islam*. Sarajevo: Atlantic initiative.
- MCCAULEY, R. C., MOSKALENKO, S. 2017. *Understanding Political Radicalization: The Two-Pyramids Model*. Dostupné na Internete: Bryn Mawr College: http://repository.brynmawr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=psych_pubs
- DEMČÍKOVÁ, I. 2013. *Aplikácia Daytonskej mierovej dohody a vnútorná bezpečnosť Bosny a Hercegoviny*. Dostupné na Internete: Masarykova univerzita: <https://is.muni.cz/th/numnr/Diplomka-ostra.pdf>
- GLENNY, M. 2001. *The Balkans: Nationalism, War & the Great Powers, 1804-1999*. Auckland: Penguin Books Ltd.
- HEĆIMOVIĆ, E. 2008. *Radical movements – a challenge for moderate Balkan-Islam?*. Dostupné na Internete: Bundesheer: http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/rel_exterm_vs_fried_beweg_05_radical_movements_moderate_balkan_islam_e_hecimovic_17.pdf
- HOARE, M. A. 2014. *The Bosnian Muslims in the Second World War*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- JUNCOS, A. E. 2017. *EU security sector reform in Bosnia and Herzegovina: Reform or resist?* Dostupné na Internete: Taylor and Francis Online: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2017.1391625>
- LARKIN, E. W. 2013. *Has the Dayton Peace Agreement Stopped Progress in Bosnia and Herzegovina?* Dostupné na Internete: The U.S. Army War College: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a589209.pdf>
- IANNACCONE, L. R., BERMAN, E. 2005. *Religious Extremism: The Good, The Bad, and The Deadly*. Dostupné na Internete: The national Bureau of economic research: <http://www.nber.org/papers/w11663>
- LEDERER, G. 2005. *Countering Islamist Radicals In Eastern Europe*. Dostupné na Internete: Semantic scholar: <https://pdfs.semanticscholar.org/537b/398a4fc72a6a807b92d8d74639dfc27f8acf.pdf>
- MUSLIMOVIC, A., ROVCANIN, H. 2017. *Terrorism Focus Shifts from Trials to Deradicalisation*. Dostupné na Internete: <http://www.balkaninsight.com/>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/terrorism-focus-shifts-from-trials-to-deradicalisation-11-27-2017>

ORAV, A. 2015. *Religious fundamentalism and radicalisation*. Dostupné na Internet: European parliament: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-briefing-551342-Religious-fundamentalism-and-radicalisation-FINAL.pdf>

PERDAN, S. 2007. *Bosnia: SSR under International Tutelage*. Dostupné na Internet: The university of Manchester: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14678800600739226?scroll=top&needAccess=true>

PETROVIĆ, P. 2016. *Islamic radicalism in the Balkans*. Dostupné na Internet: EU Institute for security studies: <https://www.iss.europa.eu/content/islamic-radicalism-balkans>

PIRICKÝ, G. 2002. *Neofundamentalizmus v islamskom svete*. Cit. 1. jún 2016. Dostupné na Internet: História online: <http://www.historiarevue.sk/hr01-02/piricky.htm>

RICE, M. E. 2017. *Building a State From a Broken Nation: The Case of Bosnia-Herzegovina*. Dostupné na Internet: Towson University: <https://cpb-us-west-2-juc1ugur1qwqqo4.stackpathdns.com/wp.towson.edu/dist/b/55/files/2017/12/FL17006-Copy-Edited-2-12-18-24vi3jm.pdf>

RICHARDSON, C., BERLOUIS, K. M., CAMERON, P. A. 2017. *Radicalisation of Young Adults in the Balkan States: Counter-Measures, Healthcare Provision, and Community Involvement*. Dostupné na Internet: Journal for Deradicalization: <http://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/viewFile/102/85>

SHTUNI, A. 2016. *Dynamics of Radicalization and Violent Extremism in Kosovo*. Dostupné na Internet: United States Institute of Peace: <https://www.usip.org/publications/2016/12/dynamics-radicalization-and-violent-extremism-kosovo>

TRIFUNOVIĆ, D. 2010. *Islamic Radicalization Processes in South East Europe*. Dostupné na Internet: International institute for counter-terrorism: <http://www.ict.org.il/Article/587/Islamic%20Radicalization%20Processes%20in%20South%20East%20Europe>

WILDMAN, W. J. 2011. *The Religious Violence Project*. Dostupné na Internet: Boston University: <http://www.bu.edu/sth/files/2013/06/Wildman-The-Religious-Violence-Project.pdf>

WITHER, J. K. 2016. Salafi - Jihadists: a threat to the Western Balkans. *Violent Extremism in the Western Balkans* (s. 39 - 57). Viedeň: National Defence Academy, Vienna, Austria.

MIGRACE JAKO POLITICKÝ A BEZPEČNOSTNÍ PROBLÉM LATINSKÉ AMERIKY – PŘÍPAD VENEZUELA

MIGRATION AS A POLITICAL AND SECURITY PROBLEM OF LATIN AMERICA – EXAMPLE OF VENEZUELA

Vít Rouč¹

ABSTRACT

The presented summary of „Migration as a political and security problem of Latin America – example of Venezuela“ describes historical and especially actual factors which have influenced the development in this very monitoring part of the world. It describes reasons of the problem in the past and its influence on the geopolitical and security points too. This problem has the influence not only on the interior development of the states but on the international relations too. Migration has become international and it connected factors which have overcome borders of Venezuela. The main target of the presented summary is to accent various important facts connected with this theme – reasons, interior, international, security and socioeconomic points. The rule and policy of the USA as the regional and global power will be mentioned too.

Key words: migration, Venezuela, USA, policy, international relations, security, border

Úvod

Problematika migrace se v současném vývoji v latinskoamerickém světě stává minimálně na několika místech stěžejním tématem, které ovlivňuje vnitropolitický i regionální prostor. V současné době jsou zejména dvě ohniska, která se mohou stát příčinou hlubšího konfliktu. První oblastí je severní část Jižní Ameriky, kde v souvislosti s krizí ve Venezuele dochází k rozsáhlému exodu obyvatelstva, zejména do okolních států, se všemi dopady na jejich vnitřní politiku, socioekonomickou oblast, bezpečnost i mezinárodní vztahy.

Obdobným příkladem je pak oblast Střední Ameriky, odkud se emigranti snaží dostat do Mexika a dále do USA.

Migrace provází americký kontinent již od jeho znovuoobjevení. Cílem článku není podávat historický a velmi komplikovaný popis tohoto tématu. Jednoho odlišného faktoru mezi současností a minulostí je však nutné si všimnout. Do počátku meziválečného období byla migrace na americkém kontinentu vnímána spíše pozitivně a některé země dokonce přistěhovalce lákaly různými podpůrnými programy. V meziválečném období se však tento přístup začíná měnit spíše k omezujícímu, přísně výběrovému a restriktivnímu. V současné době je na něj velmi často pohlíženo jako na bezpečnostní a socioekonomické riziko,

¹ Vít Rouč, PhDr., PhD., Odborný asistent, Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, o.p.s., U Santošky 17, Praha 5, 150 00, Česká republika, vitrouc@seznam.cz

kteře zejména bohaté státy vedou ke zpřísnění imigrační politiky. Ani však „chudé“ státy nepovažují imigraci většího množství lidí za přínosnou a obávají se narušení křehké rovnováhy jejich již tak napnutého sociálního a vnitropolitického systému. Migrace se tak stává výrazným faktorem ovlivňujícím nejenom mezinárodní vztahy, ale rovněž i vnitropolitickou scénu zasažených států.

Cílem článku je na příkladu Venezuely postihnout klíčové faktory ovlivňující tento vývoj a poukázat na nejproblematictější dopady v rovině vnitrostátní i mezinárodní. V této souvislosti bude dále zmíněna role USA jako regionální i globální mocnosti a její postoj k tomuto problému. Článek bude vycházet z publikací a zdrojů zabývajících se zkoumanou problematikou.

1 Hugo Chávez a počátek krize

Současná krize ve Venezuele má mnohem hlubší kořeny, než by se mohlo zdát. Základ byl položen již ve 20. století, kdy se země nezdravě orientovala na vývoz ropy jako klíčové komodity (Opatrný, 1998). S nástupem **Huga Cháveze** v roce 1998 se tento trend začal ještě více prohlubovat. Snad na omluvu, která však neřeší nynější krizovou situaci, je nutné dodat, že venezuelská společnost, ostatně jako i další latinskoamerické společnosti, trpěla výraznými sociálními rozdíly. Zvláště nejchudší vrstvy obyvatelstva na tom nebyly nejlépe. A byl to právě **Chávez**, který chtěl tuto situaci změnit. Nástrojem se stala vize „socialismu 21. století“, která měla kromě jiného řešit i tíživé socioekonomické vztahy ve společnosti. Prostředkem se staly příjmy z těžby ropy, které měly pomoci překlenout nejpropastnější socioekonomické rozdíly ve společnosti. Je nutné dodat, že se **Chávezovi** opravdu podařilo postupně odstraňovat nejkřiklavější problémy a zejména nejchudší vrstvy společnosti zaznamenaly nárůst životní úrovně, stejně jako možnosti vzdělání pro své děti nebo zlepšení lékařské péče. Tato politika přinesla **Chávezovi** velkou popularitu nejenom u větší části venezuelské společnosti, ale i v dalších latinskoamerických zemích. Fatální chybou této politiky však byla její provázanost na ropu, kdy závislost země na vývozu této komodity vzrostla na současných více než 95%. (Johnson, 1998, s. 13)

Je zřejmé, že ne všechny vrstvy venezuelské společnosti s tímto typem ekonomické politiky souhlasily a řadě z nich nevyhovovala ani cesta k „socialismu 21. století“. To s sebou neslo řadu legálních či nelegálních pokusů, jak **Cháveze** odstavit od politické moci. Žádný z těchto pokusů nebyl nakonec úspěšný a až nemoc a smrt **Cháveze** v roce 2013 přerušily jeho úspěšnou a nutno také dodat, demokratickou vládu. Neboť **Chávez** přes všechny své vize stále dodržoval základní principy demokracie.

Na druhé straně je odpovědný za prohloubení závislosti Venezuely na vývozu ropy, jako hlavní komodity příjmu státu, která je jedním z hlavních faktorů současné eskalace poměrů ve Venezuele.

2 Venezuela v éře Nicoláse Madura – politika, ekonomika, migrace

Nástup **Nicoláse Madura** na post venezuelského prezidenta neměl znamenat žádnou odchylku od kurzu, který nastavil jeho předchůdce **Hugo Chávez**. Avšak propad cen ropy znamenal zásadní mezník nejenom v ekonomickém, ale i v politickém vývoji země. Rostoucí ceny potravin, následované jejich fatálním nedostatkem, začal situaci v zemi radikalizovat. Radikalizaci přinášela i velmi rychlá degradace demokratických principů, kdy **Maduro** dokázal účinně negovat veškeré pokusy – opřené i o vítězství ve volbách – politické opozice. Tato politika měla za následek radikalizaci **Madurových** stoupenců a v podstatě rozdělení obyvatelstva do dvou táborů, a dále znamenala nástup postupné izolace i v mezinárodněpolitickém prostoru. Výsledky několika voleb nebyly mnoha státy uznány, USA uvalily sankce na přední představitele režimu a Venezuela začala postupně přicházet o spojence. V této souvislosti se hovoří zejména o Peru a Mexiku.

V prezidentských volbách na jaře roku 2018 **Maduro** zvítězil se ziskem 5,8 milionu hlasů, při volební účasti 48% voličů. (Nekola, 2018) Oproti roku 2013 došlo k sice zásadnímu propadu, ale přesto tento výsledek stačil k **Madurově** vítězství. **Maduro** tak 10. ledna 2019 vstoupil do svého druhého funkčního období, které potrvá do roku 2025. Politická opozice je v současné době silně potlačena, její vůdci jsou buďto ve vězení nebo v emigraci. Opoziční poslanec **Juan Alejandro Mejia** situaci zhodnotil následovně: „Zkusili jsme opravdu všechno. Zkusili jsme vyjednávat, vysmál se nám. Zkusili jsme se zapojit do volebního procesu, okradl nás.“ (Freisler, 2019, s. 6.)

Ještě hůře je na tom běžná populace, která je zasažena těžkými dopady ekonomické krize. Hyperinflace ve Venezuele dosahuje téměř 1 milionu procent. Chybí základní potraviny a prostředky. Cena 1 USD na černém trhu dosáhla 6,5 tisíce bolívarů. (How Venezuela's crisis developer and drove out millions people, 2018) Kromě toho se v roce 2019 odhaduje nárůst nezaměstnanosti na 39% a zvýšení inflace na 10 000 000%. (Fuera de control, 2018) Realita běžného života je značně tíživá, kromě černého trhu a nárůstu kriminality funguje lístkový přidělový systém, který ale neznamená vždy jistotu získání potřebné komodity. Přídělový systém funguje za asistence armády a ne vždy se vše dostane na místo určení. Kromě toho jsou přednostně zásobováni stoupenci režimu.

Ekonomická situace má dopady na fungování služeb a rovněž na situaci ve zdravotnictví. Opět se vracejí vysoce infekční a nebezpečné choroby jako záškrt, spalničky nebo malárie. V souvislosti s uprchlickou krizí jsou tyto choroby šířeny po celém regionu. (Johnson, 2018) A je to právě uprchlická krize, která je jedním z nejtíživějších výsledků venezuelského vývoje. Z hlediska vnitropolitického, Venezuela ztrácí především mladší část populace, která ji bude v budoucnu chybět. Dále migrační krize vyvolává mezinárodněpolitické napětí, neboť se jedná o největší krizi v Jižní Americe, kdy zemi již opustilo více než 2,6 milionu lidí. (Venezuela: nearly 2m people have fled country since 2015, 2018) Rozsahem

se jedná o krizi, která je podobná té evropské v roce 2015. Podstatných rozdílů je více, ten hlavní spočívá v tom, že migranti přicházejí do podobně chudých zemí, které obtížně zvládají své vlastní socioekonomické problémy. Výsledkem nedostatečného řešení této situace může nastat celková destabilizace regionu se všemi závažnými dopady.

3 Zahraněčpolitické dopady venezuelské migrace na vztahy se sousedními státy

Venezuelská migrační vlna zasáhla většinu sousedních států a stala se zásadním mezinárodněpolitickým problémem. Mezi nejvíce zasažené státy venezuelskou migrací patří zejména Kolumbie (udává se 1 milion Venezuelanů), dále Brazílie, Peru nebo Chile. Specifikem této migrační krize je, že chudí odchází do stejně chudých sousedních států, což začíná destabilizovat situaci v regionu a vede to k řadě konfliktů s místními. V tomto ohledu se největší problémy týkají Brazílie, která byla dokonce v minulých měsících nucena vyslat ke hranicím armádu, neboť docházelo k bitkám mezi Brazilci a Venezuelany. Dalším potenciálním ohniskem eskalace problémů je sousední Kolumbie, která se vzpamatovává z několika dekád trvající občanské války, která byla uzavřena mírovou dohodou na podzim roku 2016 s největší gerilovou organizací FARC a je jen s velkými obtížemi naplňována. Některé zdroje hovoří o tom, že do roku 2021 může počet Venezuelců v Kolumbii stoupnout až na 4 miliony. (Eduardo Ramirez, 2018) Takové číslo může v 50 milionové Kolumbii představovat vážný socioekonomický a politický problém, neboť již v současné době výdaje Kolumbie na zajištění zdravotní péče, vzdělání a zajištění imigrantů představují 0,5% HDP. (Eduardo Ramirez, 2018, s. 1) Jak je výše uvedeno, Kolumbie se nachází v mimořádně obtížné socioekonomické situaci, kdy se snaží eliminovat dopady několik desetiletí trvající občanské války, zejména v rovině resocializace bývalých gerilových bojovníků FARC. Příchod statisíců většinou nemajetných venezuelských imigrantů může toto úsilí narušit a uvrhnout zemi zpět do problémů. (After leaving Venezuela, 2018) Podle vyjádření kolumbijského ministra zahraničních věcí **Carlose Holmese Trujilla**, by mohl příchod až čtyřech milionů imigrantů „zatížit stání rozpočet více než 9 miliardami USD“. (After leaving Venezuela, 2018, s. 2) Zatím je vláda i větší část kolumbijské společnosti ochotna pomoci. Otázka je, jak tato vstřícnost potrvá dlouho, neboť pokud pomineme výše uvedené náklady, tak další riziko představují situace: „...v některých oblastech je více Venezuelců než Kolumbijců“ (Venezolanos, la migración más grande, 2017, s. 3) a dále obava z hlediska pracovní konkurence a zapojení imigrantů do struktur organizovaného zločinu.

Při délce 2200 km společné kolumbijsko-venezuelské hranice je pochopitelné, že ne všechny příchody do Kolumbie jsou legální. Šéf kolumbijského Migraničního úřadu **Christian Krüger Sarmiento** v souvislosti s nelegálním přechodem hranice hovoří o „chybějící kontrole ze strany

venezuelských úřadů, která může představovat bezpečnostní riziko pro naši zemi...“ (9 datos de la migración venezolana, 2018, s. 10) Kolumbijská vláda i z těchto důvodů vytvořila čtyři záchytná střediska poblíž společné hranice (Centros de Atención Transitorios al Migrante), kde budou mít migranti možnost se adaptovat na nové podmínky.

Aby kolumbijská strana získala alespoň nějakou představu o vstupu do země, zavedla „hraniční karty“. Tato aktivita se však velmi rychle začala obracet proti původnímu záměru, neboť kolumbijské úřady na přechodech odhalují cca 3 tisíce falzifikátů denně. (After leaving Venezuela, 2018, s.7) Za ilegální přechod hranice platí převaděčům migranti až 16 USD. (After leaving Venezuela, 2018, s. 8)

Další nepříliš zmiňovanou skutečností je i návrat Kolumbijců, kteří žili ve Venezuele. Jedná se zatím o více než 300 tisíc navrátilců v produktivním věku 19-65 let (75%), většinou se středoškolským vzděláním, které je ale na nižší úrovni než vzdělání stejné skupiny kolumbijské populace žijící ve městech. Dále je v této skupině navrátilců problém s 55 141 dětmi ve věku 6-17 let, které mají nárok na vzdělání a zajištění. (9 datos de la migración venezolana, 2018) To jsou všechno nové požadavky a výdaje pro kolumbijskou vládu, které se musí promítnout do budoucích rozpočtů a politiky.

S přílivem velkého množství imigrantů dále souvisí problémy s jejich umísťováním. Ve většině případů imigranti míří do městských aglomerací, ve kterých se však nenachází tolik ubytovacích možností a zejména řada imigrantů na ně nemá finanční prostředky. S touto sociální vykořeněností se potom pojí bezdomovectví, nezaměstnanost a život na ulici. Imigranti nocují na náměstích nebo jiných veřejných prostorech a často také přetěžují nemocnice. S tímto fenoménem se pojí kriminální aktivity, počínaje obtěžováním, přes prostituci, až po zapojení do struktur organizovaného zločinu.

Rovněž zdravotní stav migrantů je závažné téma. Se zhroucením zdravotní péče ve Venezuele se šíří záškrt, malárie, spalničky a řada dalších chorob. Tato situace opět vyvolává velký tlak na kolumbijskou vládu a zvláště ministerstvo zdravotnictví. To přišlo koncem roku 2017 s plánem zdůrazňujícím priority zdravotní péče, zejména ve vztahu k dětem a těhotným ženám. Otázkou je však naplňování tohoto plánu ve vztahu k ilegálním přistěhovalcům, kteří nemají zaměstnání a tedy ani přístup ke zdravotnímu pojištění. Ministerstvo nakonec přistoupilo k řešení poskytnutí první pomoci a zajištění veřejného zdraví s tím, že pouze těhotné ženy budou mít přístup k dalším službám. (Srov. Alfredo Fernández- Nino, 2018, s. 1013)

Obdobná situace je i v dalších latinskoamerických státech, kde sice není tolik venezuelských imigrantů, ale problémy jsou podobného rázu. I samotná otázka provedení imigrace je specifická. Kromě dopravních prostředků, jako jsou autobusy nebo automobily, řada imigrantů jde pěšky a třeba i několik stovek kilometrů. Jiní používají kombinaci stopování a cestování zase pěšky. Venezuelská vláda si je dobře vědoma negativního obrazu, který tato masová

migrace vytváří a snaží se důrazem na národní hrdost obyvatelstvo od migrace odvrátit, případně dosáhnout jejich návratu. V některých případech je tato politika účinná, ale v porovnání s odcházejícími se jedná o zcela marginální počet.

4 Současný postoj USA ve vztahu k venezuelské krizi

USA jako regionální i globální mocnost ve vztahu k Venezuele zastává rozporuplný postoj. Venezuela hraje významnou úlohu v americké energetické bezpečnostní politice, neboť „...14% americké spotřeby ropy pochází z Venezuely, což představuje téměř polovinu venezuelského exportu ropy (1,4 milionů barelů denně).“ (Nachtigallová, 2004, s. 75) USA tak na jedné straně kritizují venezuelskou vládu a poměry v zemi, neuznávají výsledky voleb a zavádí sankce na klíčové představitele státu, ale na druhé straně stále odebírají téměř polovinu venezuelské ropy (Kirby, 2017) v hodnotě jedné miliardy USD měsíčně. (Opatrný, 2017) Z těchto peněz jsou pak primárně podporovány bezpečnostní a vojenské složky, které jsou hlavní oporou současného politického režimu v zemi. Venezuela na druhé straně potřebuje s USA spolupracovat, nejenom z hlediska prodejce ropy, ale i z hlediska závislosti na amerických rafinériích, neboť benzín, který se ve Venezuele prodává, byl dovezen z USA. USA tedy rovněž zpracovávají venezuelskou ropu pro potřeby tohoto státu.

Dalším faktorem jsou historické souvislosti amerických intervencí do latinskoamerického prostoru. Již z tohoto prostého důvodu nemají USA velkou chuť vojensky intervenovat. Prezident **Trump** v této souvislosti pouze řekl: „Je to režim, řekl bych, který může být velmi rychle svržen armádou, pokud se armáda k tomu rozhodne.“ (Trump says Venezuela, 2018, s. 1) Na druhé straně jejich peníze investované do venezuelské armády a bezpečnostních složek jsou již patrně posledním pilířem, který pomáhá držet režim Nicoláse Madura u moci.

Z hlediska migrace je pro USA mnohem problematictější současná situace na mexicko-americké hranici a vnitropolitické napětí související s „shutdownem“. Mnohem blíže jsou migrantské kolony se Střední Ameriky než z Venezuely. Tato situace se ale může změnit, pokud se bude krize ve Venezuele prohlubovat a exodus uprchlíků destabilizuje sousední země, zvláště Kolumbii, se kterou USA vždy měly úzké vazby a byly jejím spojencem v boji proti narkoobchodu a levicovým gerílám.

Závěr

Současná situace ve Venezuele je kritická a je označována za největší problém západní polokoule. Pokud nebude řešena, může v latinskoamerickém prostoru vyvolat dominový efekt, který bude mít podobu jak v rovině ekonomické a politické, tak může sklouznout k řešení vojenskými prostředky.

Skutečností je, že krize ve Venezuele má vnitropolitické kořeny, které začínají fatální závislostí Venezuely na vývozu ropy, financování sociálních

programů penězi získanými za ropu, kdy tato politika dosáhla takového objemu, který Venezuela nebyla schopna ekonomicky zvládnout. Dále to je politická orientace na „problematické“ zahraniční partnery a konečně i nedemokratické metody **Nicoláse Madura** a jeho stoupenců, které od Venezuely odvrátily i řadu původních sympatizantů. Toto vše pak eskalovalo migrační krizí, která nemá na západní polokouli obdoby a má potenciál destabilizovat celý region. Problémem je nejenom její masovost, ale i nedostačující možnosti hostitelských zemí celý problém zvládnout, aniž by ohrozily svoji křehkou socioekonomickou, bezpečností a politickou situaci. Jsou kladeny obrovské nároky na sociální a zdravotnický systém zasažených států, stejně jako na jejich pracovní trh a systém vzdělávání. Nemluvě o bezpečnostních rizicích, která mohou eskalovat v souvislosti s neuspokojenými potřebami migrantů v nepokojích nebo jejich případnému zapojení do struktur organizovaného zločinu.

Jednoznačným klíčem k vyřešení této krize je stabilizace Venezuely. Otázkou je, zda je toho **Madurův** režim ještě schopen, a pokud není, kdo tuto stabilizaci provede. Z hlediska budoucího vývoje je rozhodující postoj venezuelské armády a bezpečnostních složek. Rovněž zájmy a potřeby regionálních aktérů, stejně jako USA, se mohou v tomto řešení odrazit.

To se patrně stává realitou posledních dnů, kdy se ve středu 23. ledna za úřadující hlavu státu prohlásil dosavadní předseda parlamentu **Juan Guaidó**. Ten byl následně uznán USA, OAS a některými latinskoamerickými státy. Jak je výše uvedeno, rozhodující roli sehraje armáda a bezpečnostní složky. Pokud zůstanou věrné vládě, je malá pravděpodobnost, že by došlo ke svržení současné vlády. Pokud se však přidají na stranu opozice, v zemi může vypuknout občanská válka, která bude mít dopady na celý region.

Literatura:

9 datos de la migración venezolana que revela el Conpes del gobierno Duque.

In SEMANA [online]. 27. 11. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.semana.com/nacion/articulo/documento-conpes-3950-atencion-para-venezolanos-en-colombia/592492>

ALFREDO FERNÁNDEZ-NINO, J. 2018. Migration of Venezuelans to Colombia. In The Lancet [online]. 22. 9. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(18\)31828-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(18)31828-2/fulltext)

After leaving Venezuela, migrants face tough times abroad. In NBC NEWS [online]. 15. 10. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.nbcnews.com/news/latino/after-leaving-venezuela-migrants-face-tough-times-abroad-n920111>

EDUARDO RAMIREZ, C. 2018. Four million Venezuelans may live in Colombia by 2021. In Reuters [online]. 21. 2. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné

na internetě: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-migration-colombia/four-million-venezuelans-may-live-in-colombia-by-2021-minister-idUSKCN1MC2NZ>

FREISLER, E. 2019. Maduro pokračuje, krizi navzdory. In Lidové noviny, 12. 1. 2019.

Fuera de control: el FMI prevé 10.000.000% de inflación en 2019. 2018. In: La Nacion [online]. 10.10. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.lanacion.com.ar/2180245-fuera-control-fmi-preve-10000000-inflacion-2019>

How Venezuela's crisis developer and drove out millions of people . [online]. 22.8. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36319877>

JOHNSON, K. 2018. How Venezuela struck it poor. In: Foreign Policy [online]. 16.7. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://foreignpolicy.com/2018/07/16/how-venezuela-struck-it-poor-oil-energy-chavez/>

KIRBY, J. 2017. What the Hell Is Happening in Venezuela? In New York [online]. 29.7. 2017. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <http://nymag.com/intelligencer/2017/07/what-the-hell-is-happening-in-venezuela.html>

NACHTIGALLOVÁ, M. 2004. Causas de la inestabilidad política en Venezuela a principios del siglo XXI y perspectivas del futuro desarrollo. In: NACHTIGALLOVÁ, M. 2004. Problemas económicos, sociales y políticos en los países de la Península Ibérica y de América Latina, Praha: VŠE-Oeconomica, 2004. s. 67-87. ISBN 80-245-0787-0.

NEKOLA, O. 2018. Druhý termín pro Nicoláse Madura. In: Horizont Čt 24 [online]. 21.5. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10316155327-horizont-ct24/218411058050521/obsah/621628-druhy-termin-pro-nicolase-madura>

OPATRŇÝ, J. 2017. Venezuela po volbách. [online]. In Studio 6 Čt 24, 31.7. 2017. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096902795-studio-6/217411010100731/video/559669>

OPATRŇÝ, J. 1998. Amerika v proměnách staletí, Praha: Libri, 1998. 841s. ISBN 80-85983-42-7.

Trump says Venezuela „could be toppled very quickly“ by military coup. [online]. 2018. In The Guardian, 25.9. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/25/us-sanctions-venezuela-first-lady-vice-president>

Venezolanos, la migración más grande de la historia del país [online]. 2017. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.eltiempo.com/colombia/otras-ciudades/venezolanos-la-migracion-mas-grande-en-la-historia-del-pais-72872>

Venezuela: nearly 2m people have fled country since 2015, UN says. 2018. In The Guardian [online]. 1.10. 2018. [cit. 24.1.2019]. Dostupné na internetě: <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/01/venezuela-migration-crisis-un-calls-for-response>

REALIZACE PRIORIT EU V OBLASTI BEZPEČNOSTI ZAMĚŘENÉ NA MINIMALIZACI CBRN A KYBERNETICKÝCH HROZEB

IMPLEMENTATION OF EU PRIORITIES IN SECURITY AREA AIMED AT THE MINIMALIZATION OF CBRN AND CYBER THREATS

Jozef Sabol¹ - Bedřich Šesták²

ABSTRACT

The paper discusses some specific priorities of the European Union (EU) aimed at the safety and security with special emphasis on the minimalization of CBRN and cyber threats. Some terrorist attacks carried out during the last few years are briefly discussed. The emphasis is laid on the current activities of EU in the implementation of the CBRN Action Plan. The EU promotes a culture of CBRN safety and security within the EU Member States and internationally in order to mitigate CBRN risks, whether of accidental or criminal origin. The objectives are twofold: to prevent CBRN incidents, and to build partner countries' capacities for emergency responses to such incidents. Current security threats have a global, multi-dimensional and cross-border nature, therefore CBRN risks cannot be dealt with in isolation. The paper has also summarized the role and main activities of CoE (Centre of Excellence) of both EU and NATO.

Key words: European Union, safety and security, terrorism, CBRN, Action Plan

Úvod

Jedna z posledních zpráv Evropské unie (EU) pojednává o pokroku na cestě k vytvoření efektivně fungující bezpečnostní unie a zachycuje vývoj dvou hlavních pilířích: 1) boj proti terorismu a organizované trestné činnosti a proti prostředkům, které je podporují (včetně nebezpečných látek a zbraní kategorie CBRN). a 2) posilování obrany proti těmto hrozbám a budování nejenom odolnosti vůči nim, ale i reakce na takové mimořádné situace s cílem eliminace nebo snížení jejich důsledků na ohrožení zdraví osob a na kontaminaci životního prostředí.

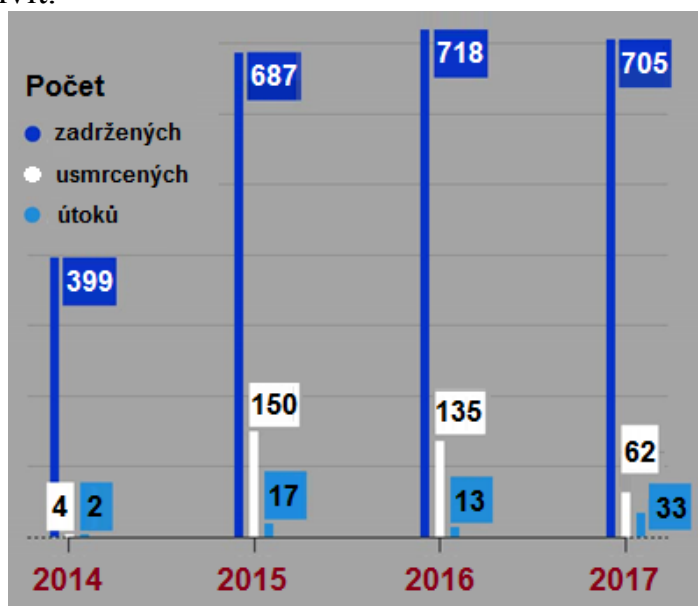
¹ Jozef Sabol, Doc. Ing., DrSc., Fakulta bezpečnostního managementu, Policejní akademie ČR v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha, Česká republika, sabol@polac.cz

² Bedřich Šesták, Prof. Ing., DrSc., Fakulta bezpečnostního managementu, Policejní akademie ČR v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha, Česká republika, sestakb@polac.cz

1 Nedávné teroristické útoky v Evropě

Mezi nejnebezpečnější a nejzákeřnější z teroristických útoků provedených v Evropě v posledních letech řadíme napadení motivované religiálními pohnutky. Tento poznatek je dokumentován také statistickými údaji (EU, 2018), které se vztahují k období 2014-2017 (obr. 1). Tento trend v zásadě pokračoval i v r. 2018. Zvýšený počet obětí v r. 2015 byl způsoben zejména v důsledku brutálního útoku v pařížském Charlie Hebdo.

V roce 2017 z 33 útoků teroristi uspěli v deseti případech, zatímco ve 12 případech útoky byly znemožněny, 11 z nich ve Francii a Velké Británii. V tomto roce zahynulo celkem 62 osob: 35 ve Velké Británii, 16 ve Španělsku, 3 ve Francii, 2 ve Finsku a 1 v Německu. Dalších 819 lidí utrpělo zranění. Pokud jde o počet zadržených osob v tomto roce, bylo jich v 18 zemích EU celkem 705, z toho v samotné Francii 37. Vesměs se jednalo o zapojení těchto osob do různých džihádistických aktivit.

Obr. 1 Přehled teroristických činů s religiálním podtextem spáchaných v letech 2014-2017.

Mezi útoky, které teroristi provedli v r. 2018 za zmínku stojí především útoky spáchané ve francouzských městech Trèbes a Carcassonne a útok na dvojitého agenta Setgeje Skripala a jeho dceru Julii, k němuž došlo pomoci novičoku 4. března 2018 v jihoanglickém městě Salisbury. Oba útoky nám opět připomněly, že nebezpečí terorismu v EU zůstává i nadále skutečnou hrozbou. Navíc útok v Salisbury ukázal na reálné možnosti použití nebezpečných chemických látek pro spáchání atentátů.

2 Nařízení EU ve formě akčních plánů

Akční plán EU na zvýšení připravenosti proti bezpečnostním rizikům v oblasti CBRN je součástí balíčku pro boj proti terorismu. Tento plán z října

2017 (EU Action Plan, 2017), jehož některá prioritní opatření jsou uvedena v tab. 1, představuje strategii zaměřenou na lepší ochranu více než 511 milionů občanů ve všech 28 členských státech EU. Nový plán navazuje na předchozí podobný dokument (Action Plan, 2009).

Tab. 1. Některá prioritní opatření pro členské země EU a další zúčastněné strany (EU Akční plán, 2017)

Závazek	Opatření	Výstup
Optimalizace výměny informací v oblasti CBRN	Členské státy budou systematictěji začleňovat technické informace o zbraních a incidentech CBRN do Evropského systému údajů o bombách (EBDS) ¹² spravovaného Europolem. Měla by být zvážena možnost vytvořit systém pro oznamování podobný tomu, který již existuje v oblasti prekurzorů výbušnin.	Europol bude pravidelně předkládat poradní skupině EU pro bezpečnost CBRN zprávy o používání EBDS.
Posílení celních kontrol na základě rizik s cílem zadržet nebezpečné materiály CBRN na hranicích	Zlepšení informací o zboží přepravovaném v rámci obchodu a posílení kapacit celních orgánů pro odhalování, ve spolupráci s dalšími agenturami, s cílem sledovat mezinárodní dodavatelské řetězce za účelem odhalování a kontroly nezákonného vstupu materiálů CBRN.	Dohoda s členskými státy (do poloviny roku 2018) o zřízení společné databáze informací o přepravovaném zboží. Odborná skupina pro detekční technologie celních orgánů prozkoumá schopnosti pro odhalování biologických a chemických materiálů v mezinárodních dodavatelských řetězcích
Posílení kontrol vývozu v EU	Zamezení přístupu vnějších subjektů (státních i nestátních) ke zboží dvojího užití nebo CBRN prostřednictvím obchodu.	Aktualizace seznamů EU vysoce rizikových materiálů CBRN v roce 2018 a posouzení rozsahu a povahy technické interakce mezi „CBRN“ a „zbožím dvojího užití“.
Řešení vnitřních hrozeb	Výměna osvědčených postupů při prověřování a ověření spolehlivosti v zařízeních, která disponují chemickými, biologickými, radiologickými a jadernými materiály, jako jsou biologické laboratoře či jaderná zařízení.	Zmapování stávajících prověřovacích postupů.

V rámci nepřetržitého úsilí bezpečnostní unie čelit této hrozbě, EU předložila nový bezpečnostní balíček s opatřeními, která zajistí uzavření prostoru, v němž teroristé a jiní zločinci operují, a znesnadní jim tak plánování a uskutečňování jejich odporných činů. Úsilí EU je zaměřeno také na aktuální informace o provádění dalších prioritních záležitostí v bezpečnostní unii, které se týkají mimo jiné boje proti radikalizaci na internetu, zdokonalování sdílení

informací, podpory ochrany veřejných prostor a boje proti kybernetickým hrozbám.

Návrhy uvedené v posledním Akčním plánu EU připraví půdu pro účinnější a cílenější spolupráci EU v oblasti ochrany, připravenosti a reakce na chemické, biologické, radiologické a jaderné hrozby.

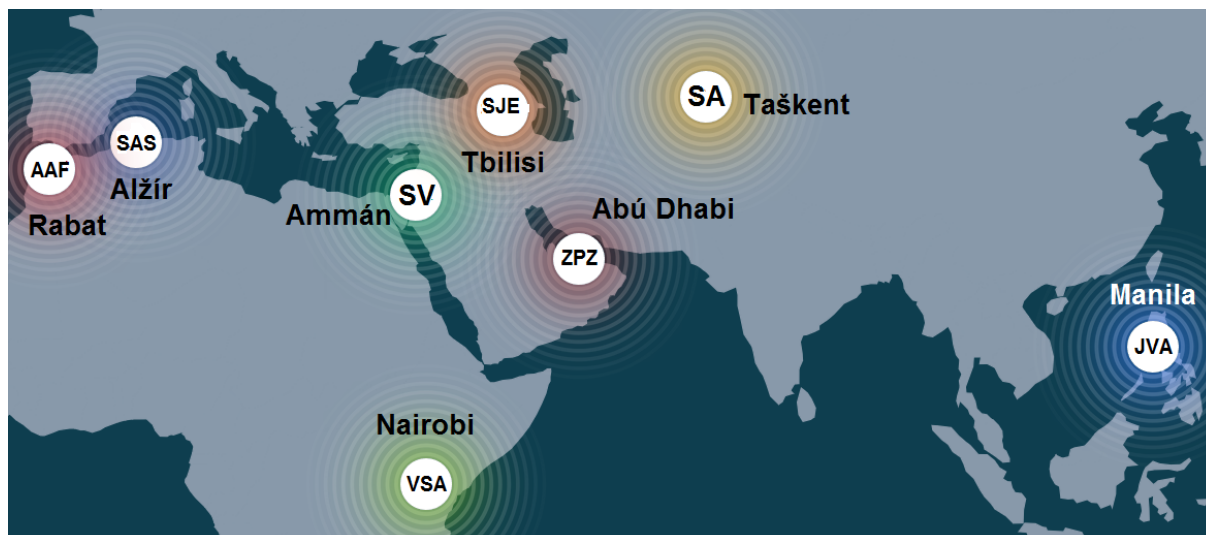
3 Specifická opatření EU a dalších aktérů na potírání CBRN hrozeb

V boji proti CBRN hrozbám EU vyvíjí značné úsilí, a to nejenom v rámci svých vlastních programů, ale také ve spolupráci s dalšími aktéry, kteří se v rámci své působnosti zaměřují na řešení některých specifických problémů v této oblasti. Jednání se především o spolupráci s NATO a s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (IAEA).

Schopnost teroristů provádět útoky CBRN je závislá na dostupnosti prostředků, látek a materiálů potřebných pro chemické, biologické, radiologické a jaderné zbraně. Podobně jak již bylo učiněno v oblasti výbušnin a palných zbraní, musí EU lépe kontrolovat přístup k vysoce rizikovým materiálům CBRN a optimalizovat naše schopnosti odhalit tyto materiály v co nejranější fázi, a to na základě omezení nebo kontroly přístupu. Rovněž je třeba řešit důležitou otázku vnitřních hrozeb pro kritickou infrastrukturu a zařízení disponující materiály CBRN. Kromě toho existuje jasná potřeba, uznávaná členskými státy EU, ještě více zlepšit výměnu informací o materiálech CBRN, včetně hrozeb a bezpečnostních incidentů jako např. krádeže nebo nezákonné obchodování s těmito materiály. Toho lze dosáhnout tím, že budou v co možná nejvyšší míře využívány stávající nástroje a systémy sdílení informací.

V boji a potírání CBRN hrozeb, které mají původ mimo EU prostor, ale mohly by zasáhnout jeho členské země EU, by měly sloužit zejména CBRN Centra excelentnosti (CoE), která EU postupně vybudovala v několika regionech ve světě.

V reakci na potřebu posílení institucionální kapacity zemí mimo EU za účelem zmírnění rizik CBRN byla v rámci iniciativy zřízena CoE v osmi regionech zahrnující: SA – Střední Asii, SJE – Střední a jihovýchodní Evropu, SAS – Severní Afriku a SAHEL, AAF – Africkou atlantskou fasádu, SV – Střední východ, ZPZ – Země Perského zálivu, VSA – Východní a střední Afriku a JVA – Jihovýchodní Asii (obr. 2). Tato centra napomáhají jednotlivým regionům předcházet a řešit dopady potenciálních CBRN útoků a další rizika ohrožující obyvatelstvo, které může být vystaveno nejrozličnějším hrozbám, jak to naznačují předchozí útoky, havárie nebo přírodní pohromy, jako např. úmyslný (útok sarinem na japonské metro, průmyslové havárie (havárie v chemické továrně v Bhópálu v Indii) nebo přírodního či jiného původu (např. zemětřesení a následné vlny tsunami, prasečí chřipka).

Obr. 2. Geografické rozložení jednotlivých CBRN Center excelentnosti.

Evropská unie musí posílit svou odolnost vůči CBRN hrozbám v souladu se svým akčním plánem, v němž jsou stanovena opatření k omezení přístupu k materiálům kategorie CBRN, k řešení nedostatků při odhalování těchto materiálů a ke zlepšení připravenosti a reakce na incidenty v oblasti CBRN. Opatření si rovněž kladou za cíl podpořit spolupráci proti těmto hrozbám v rámci EU, jakož i formou spolupráce a s klíčovými mezinárodními partnery, včetně NATO. Tato spolupráce zahrnuje výměnu informací, společné budování kapacit a společná školení a cvičení, a to mimo jiné ve spolupráci s centrem excelence pro oblast CBRN v České republice, které je akreditováno NATO.

Spojené centrum excelence pro ochranu proti CBRN (JCBRN CoE) je mnohonárodně financovaná mezinárodní vojenská organizace uvnitř NATO, která poskytuje podporu Alianci a dalším partnerům, včetně EU, v oblasti zbraní hromadného ničení.

Cíle a úkoly JCBRN CoE se sídlem ve Vyškově souvisí se zajištěním následujících úkolů a aktivit (JCBRN CoE, 2018):

- Tvorba konceptů a doktrín v oblasti ochrany proti CBRN;
- Rozvoj obranného plánování a standardizace CBRN;
- Podpora rozvoje, výzkumu a vývoje v oblasti CBRN;
- Vzdělávání a výcvik (obr. 3);
- Získávání poznatků a využívání zkušeností, hodnocení a analýzy;
- Podpora operací v oblasti CBRN;
- Rozvoj schopností v oblasti modelování a simulací;
- Zajištění informační podpory v oblasti CBRN v rámci NATO;
- Organizace kurzů, workshopů a konferencí;
- Vzájemná spolupráce a podpora ostatních CoE;
- Podpora protiraketové obrany NATO;
- Podpora partnerů v oblasti CBRN; a
- Spolupráce s EU.

Obr. 3. Pohled na výukový proces a účastníky jednoho z celé řady kurzů pořádaných JCBRN CoE ve Vyškově.

V současné době vzniká bezpečnostní síť EU pro oblast CBRN, která bude sdružovat všechny aktéry působící v oblasti CBRN na strategické i operační rovině. Bude spojovat členské státy, orgány EU, příslušné agentury a popřípadě i klíčové mezinárodní partnery a subjekty soukromého sektoru. Pět členských států ještě musí jmenovat národní bezpečnostní koordinátory pro CBRN, a to neprodleně. Jak požadovala Evropská rada, Komise a vysoká představitelka předloží zprávu o pokroku při provádění akčního plánu pro oblast CBRN a při posilování kapacit pro řešení hybridních hrozeb, a to s ohledem na zasedání Evropské rady, které se konalo v červnu 2018.

4 Boj EU proti kybernetické kriminalitě

Boj proti kybernetické kriminalitě a zvyšování kybernetické bezpečnosti zůstává i nadále jednou z důležitých prioritou činnosti EU. Za účelem vytvoření synergií, znásobení stávajících odborných a výzkumných kapacit a nalezení tržně uplatnitelných řešení, která mohou zlepšit kybernetickou bezpečnost na

digitálním jednotném trhu, byla 1. února 2018 zveřejněna výzva EU k předkládání návrhů na pilotní projekt se zaměřením na vytvoření sítě odborných středisek kybernetické bezpečnosti v EU. Síť by měla sdružovat odborné kapacity v oblasti výzkumu kybernetické bezpečnosti z celé EU. Tento pilotní projekt bude financován prostřednictvím rámcového programu Horizont 2020.

Nedávné případy využívání kybernetických prostředků k ovlivňování chování, prohlubování sociálních rozdílů a rozvracení demokratických systémů a institucí jen zdůraznily potřebu i nadále věnovat této oblasti zvýšenou pozornost.

V lednu 2018 zřídila Evropská komise nezávislou skupinu odborníků na vysoké úrovni, aby poskytovala poradenství ohledně politických variant v boji proti internetem šířeným falešným zprávám a dezinformacím a pomohla v tomto směru vytvořit ucelenou strategii EU.

Ochrana kybernetického prostoru se v dnešní době stává čím dál důležitější. Musíme být připraveni na možné kybernetické hrozby, abychom ochránili české internetové sítě včetně kritické infrastruktury. Připravuje se aktualizovaná legislativa, kterou by vláda ČR měla předložit do konce tohoto roku. Je důležité, aby se dále posílila kybernetická obrana v souladu s Akčním plánem Národní strategie pro kybernetickou bezpečnost na období let 2015 až 2020.

V následujícím období můžeme opět očekávat další vlny phishingu, nové bezsouborové varianty ransomware a bankovního malware a to především na platformě Microsoft Windows a Google Android. Tento malware se bude šířit především e-mailem, prostřednictvím kompromitovaných webových stránek a trojanizovaných aplikací.

Zcela jistě lze pozorovat další velké úniky hesel a osobních údajů bez ohledu na zavedená opatření v rámci GDPR. Dále porostou útoky na Wi-Fi sítě a další sítě. Pokračovat budou rovněž i státem sponzorované útoky na nejrůznější cíle ve světě.

Očekávat můžeme další útoky na bitcoin tržiště, směnárny, a peněženky. Cryptominery se budou dále začleňovány do hojně navštěvovaných webových stránek, ostatně docházelo k tomu již v minulém roce. Možná se setkáme i s případem, že oběti ransomware budou nuceni k nákupu kryptoměn, aby se zvýšila poptávka.

Nemělo by se rovněž zapomínat na enormní nárůst falešných zpráv (fake news), rozsáhlé útoky na průmyslové systémy, a především pak na potenciální využití robotů a dronů pro teroristické účely.

Závěr

Šest měsíců poté, co byla v říjnu 2017 přijata praktická opatření pro lepší obranu občanů v EU před teroristickými hrozbami, byl v rámci EU předložen další soubor opatření, jejichž cílem je uzavřít prostor, v němž teroristé a jiní zločinci operují, a usnadnit vyšetřování a stíhání trestné činnosti a teroristických

útoků. Evropská unie vyzývá Evropský parlament a členské země, aby se příslušnými legislativními opatřeními v zájmu dalšího zvýšení bezpečnosti občanů co nejdříve v komplexním měřítku zabývaly a v tomto směru navzájem spolupracovaly.

Snahou EU je vytvořit Evropu, která chrání své občany, a bude pokračovat v práci na účinné a skutečné bezpečnostní unii. Ukazuje se, že v boji proti terorismu v Evropě se musí EU zaměřit zejména na eliminaci vlivu zahraničních bojovníků, na zefektivnění kontroly Schengenského prostoru, a na zastavení nebo radikálním omezení finančních toků směřujících na podporu teroristické činnosti. Zde se v dohledné době očekává zesílení zejména aktivit orientovaných na využívání dronů pro útoky s použitím nebezpečných látek a agens CBRN. Očekává se, že tyto útoky budou namířeny na objekty kritické infrastruktury.

Literatura

CoE. 2018. *EU CBRN Centres of Excellence*. Online (2.1.2019):

<http://www.cbrn-coe.eu/>.

EPN. 2018. *Terrorism in the EU: Terror attacks, death and arrest*. European Parliament News. Online (3.1.2019): <http://europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20180703STO07125/terrorism-in-the-eu-terror-attacks-deaths-and-arrests>.

EU Action Plan. 2009. *EU Action Plan on strengthening chemical, biological, radiological and nuclear security in the European Union*. COM(2009) 273 final, Brussels, 24 June 2009.

EU Action Plan. 2017. *Action Plan to enhance preparedness against chemical, biological, radiological and nuclear security risks*. COM (2017) 610 final, Brussels, 18 Oct. 2017.

JCBRN CoE. 2018. *Centrum ochrany proti zbraním hromadného ničení*. MO ČR. Generální štáb, MO ČR, 2018. Online (2.1.2019): <http://www.acr.army.cz/struktura/generalni/stab/centrum-ochrany-proti-zhn-94965/>.

VÝZNAM VIEDENSKÉHO KONGRESU A EURÓPSKEHO KONCERTU PRI FORMOVANÍ SYSTÉMOV KOLEKTÍVNEJ BEZPEČNOSTI

THE IMPORTANCE OF THE VIENNA CONGRESS AND THE CONCERT OF EUROPE IN THE MODELING OF COLLECTIVE SECURITY SYSTEMS

Miroslav Sedlák¹

ABSTRACT

The Concert of Europe was a system of formal and, more often, informal, rather spoken and de facto rules and subprinciples, designed and introduced after the Napoleonic Wars at the Vienna Congress. The first, albeit unofficial, but functional system of collective security introduced the position of Great Powers in International Relations. The more or less distribution of power between Great Powers has created a balanced system in which willingness to seek compromises and preference of diplomatic solutions instead of war conflicts has secured a (relative) long-lasting peace in Europe, or more precisely absence of a major conflict of the continental scale. Unique equilibrium was self-enforced, meaning Great Powers, recognised and acknowledged their responsibility to System and ensured its stability through periodic Great Power meeting. The Vienna System lasted hundred years, hence being one of the most accomplished attempts of modeling collective security agenda in global history.

Key words: Concert of Europe, Vienna Congress, Great Powers in International Relations, the Balance of Power, Collective Security

Úvod

Európsky koncert veľmocí býva spravidla označovaný za prvý funkčný systém kolektívnej bezpečnosti na Starom kontinente (Lasicová, Ušiak, 2012). Základy nového usporiadania medzinárodných vzťahov po napoleonských vojnách položil Viedenský kongres, preto býva označovaný aj ako Viedenský systém. Pre účely tohto textu budú pojmy Európsky koncert, Koncert veľmocí a Viedenský systém používané ako ekvivalenty. Viedenský systém priniesol do medzinárodných vzťahov niekoľko premiér, výsledkom ktorých bolo nové kontinentálne fungovanie; dôležitejšie než systém formalizovaných pravidiel však bola ochota dodržiavať tie nepísané (Davies, 2014), so spoločným jasným cieľom – čo najdlhšie udržanie mieru v Európe a snahou vyhnúť sa ďalším vyčerpávajúcim konfliktom, ktoré by svojím rozsahom mohli tento cieľ ohroziť.

¹ Miroslav Sedlák, Mgr., doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika

Monument úspechu klasickej diplomacie, napísal vo svojom diele Dejiny po anglicky hovoriacich národov budúci britský premiér **Winston Churchill** o Koncerte veľmocí. **Henry Kissinger**, americký minister zahraničných vecí zhrnul funkčnosť systému nasledovne: „*Možno nenaplnil všetky nádeje idealistickej generácie, no dal jej možno ešte niečo cennejšie: dobu stability, ktorá umožnila ich nádeje uskutočniť bez ničivej vojny alebo permanentnej revolúcie.*“

A predsa, dodnes sa vedú akademické diskusie o prínosoch, význame, dobe trvania či pravidlách Európskeho koncertu. Žiadnu formálnu štruktúru ani inštitúcie, žiadne písané pravidlá totiž nemal, fungoval úplne na základe oddanosti veľmocí jeho základným princípom. Nepochybne, ich rámec určili Francúzska revolúcia a napoleonské vojny. Dôležitý bol fakt, že hoci nie všetky princípy boli kodifikované, boli predstaviteľmi veľmocí verbálne deklarované a v praxi dodržiavané (Lascurettes, 2017). Jasné vymedzenie sa veľmocí oproti menším štátom a dobrovoľné dodržiavanie formálnych aj neformálnych pravidiel odlišujú Viedenský systém od predošlej diplomatickej praxe.

1 Európa po napoleonských vojnách

Aby bolo možné pochopiť podmienky vzniku Viedenského systému, je nevyhnutné si uvedomiť, v akom stave sa nachádzala Európa v polovici druhej dekády 19. storočia. Dvadsať rokov neustálych revolúcií, vojen a konfliktov, ktoré spustila Francúzska revolúcia, zanechala v spoločnosti i na ekonomike hlboké jazvy. Straty na životoch boli masívne, bezprostredným dôsledkom napoleonských ťažení boli *dva milióny mŕtvych a ďaleko viac ľudí, ktorí zahynuli na nemoci, hlad a biedu... Vojny zbrzdili hospodársky vývoj väčšiny Európy na celú generáciu... ľudia sa chovali ako divé zvieratá, ba aj horšie* (Johnson, 1998, s. 65). Vyčerpaný kontinent chápal nevyhnutnosť zmien, no najmä rozumel akútnej potrebe trvalého mieru ešte pred porážkou Napoleona v Bitke národov pri Lipsku v roku 1813. Na veľkorysú mierovú ponuku však cisár nereflektoval, a tak bolo výsledkom jeho porážka, odchod na Elbu a reštaurácia Bourbonovcov na francúzsky trón. Nič na tom už nezmenil ani jeho pokus o návrat na trón, naopak, koalíciu jeho odporcov to zomklo a porážka pri Waterloo znamenala definitívny koniec Napoleona na tróne a Francúzska ako hegemóna kontinentálnej politiky.

Napoleon Bonaparte predstavoval všetko, čoho sa typický konzervatívny monarchista štítil. Nie pre Revolúciu, tou Napoleon pohrdal rovnako ako oni. Nebol demokrat, nehájil slobodu jednotlivca, v skutočnosti vytvoril prvý moderný policajný štát, metódy ktorého exportoval za hranice – Rakúsko, Prusko i Rusko sa učili od Napoleonovho ministra vnútra **Josepha Fouchého** (Johnson, 1998). Pre predstaviteľov monarchií bolo dôležitejšie niečo iné. Napoleon ako cisár bol uzurpátor. Ako zdôrazňuje britský historik **Paul Johnson**, Napoleon bol *veľkým kodifikátorom práva, reformátorom inštitúcií, staviteľom ciest a – niekedy – ochrancom štátu...nebol a nemohol byť tyranom z božej milosti* (Johnson, 1998, s. 62). A z božej milosti nebol ani panovníkom – pri korunovácii za cisára v roku

1804 si precízne spracovanú kópiu koruny Karla Veľkého vložil na hlavu sám. Panovníkov Svätej ríše rímskej nemeckého národa, ktorú len o dva roky neskôr nadobro rozpustil, pritom korunoval cirkevný predstaviteľ. Napoleon vierou pohádal, dôležitejšie pre neho bol symbolizmus samotnej Rímskej ríše. Napokon, predtým než sa korunoval za cisára, nosil titul Konzula republiky. A rovnako ako Augustus, aj on svoje cisárstvo extenzívne zveľadľoval podľa vlastných pravidiel, nechávajúc za sebou spúšť, prekreslené hranice a novovytvorené ríše na čele so svojimi príbuznými (Hirst, 2009).

Práve toto bol jeden z dôvodov vytvorenia Svätej aliancie v septembri 1815 po Napoleonovej definitívnej porážke. Prívlastok Svätá môže pôsobiť mätúco. Silnejší než náboženský motív bol totiž symbolický legitimizmus – rakúsky, pruský i ruský panovník bol ním totiž z vôle božej, hoci vierovyznaním sa odlišovali. Iniciatíva prišla z ruskej strany, autorom konceptu bol sám cár. Význam Svätej aliancie je dôležitý práve v kontexte konzervatívneho charakteru Viedenského systému a Európskeho koncertu veľmocí vôbec. Presadenie takéhoto abstraktného kritéria ako príslušnosť ku kresťanstvu, navyše poňatému natoľko široko, že sa doň zmestilo katolícke Rakúsko, protestantské Prusko i pravoslávne Rusko, ktoré sa stalo podmienkou vstupu do Aliancie, pôsobilo ako manifest absolutistickej monarchie. Efektívne ho využívali všetky tri krajiny, najmä však Metternichovské Rakúsko, pri zásahoch proti liberálnym revolúciám (Lascurettes, 2017). Príslušnosť ku kresťanstvu bolo však len jedným, nie jediným kritériom. Dôležitejší bol práve spomínaný konzervativizmus. Z tohto pohľadu sa štvrtá z víťazných veľmocí do koalície nehodila. Spojené kráľovstvo bolo síce kresťanskou monarchiou, no konštitučnou, na vtedajšie pomery takmer liberálnou. Veľká Británia tak nebola monarchiou v kontinentálnom vnímaní tohto pojmu, skôr ústavnou oligarchiou s tolerovaným titulárnym panovníkom (Johnson, 1998).

Pri formovaní budúceho usporiadania Európy panovala túžba po takom riešení, ktoré by umožnilo dlhodobý mier, všetkým aktérom totiž bolo jasné, že neregulovaná rovnováha moci môže viesť ku vojenskej konfrontácii (Lasicová, Ušiak, 2012). Vyššie spomínaný konzervatívny prístup v kombinácii s averziou voči bonapartovskému prístupu k vytyčovaniu hraníc velil k reštaurácii monarchií pred roka 1790, opatrný prístup bol však namieste, Vestfálsky systém bol nepoužiteľný. Aby však mohol vzniknúť nový poriadok, najprv musel byť obnovený predošlý. Nie preto, že by bol udržateľný. No mal symbolicky vymazať napoleonské obdobie ako chybu v programe, anomáliu, ktorú možno odstrániť a korigovať. Rovnaký prístup napokon plánovali víťazi zaujať nielen voči francúzskemu revolučnému duchu, ale aj voči akémukoľvek náznaku liberalizmu, ktorý by sa v Európe mohol objaviť.

2 Základy kongresového systému

Viedenský kongres začal v novembri 1814, rok po porážke Napoleona pri Lipsku; posledné uznesenie z neho je datované deväť dní pred bitkou pri Waterloo. Cieľom nebolo definovať mierové podmienky, tie obstarali mierové zmluvy z Paríža, ale práve nastolenie nových pravidiel, podľa ktorých mala byť Európa usporiadaná. V rozpore s predošlými zvyklosťami sa kongres konal za účasti všetkých podstatných strán, namiesto dovtedy bežne využívaných bilaterálnych rokovaní a dohôd. Multilaterálne zastúpenie malo z pohľadu diplomacie výhodu predovšetkým v možnosti viesť paralelné zákulisné rokovania. Zastúpenie na kongrese mal v podstate každý, kto mal v Európe nejaký význam (prítomní boli predstavitelia viac než 200 štátov), no hlavnú rolu hrala trojica skúsených štátnikov a jeden panovník. Kongres viedol rakúsky kancelár **Klemens von Metternich**, Veľkú Britániu zastupoval minister zahraničných vecí **Robert Stewart, lord Castlereagh**, ruskú delegáciu viedol aj fakticky cár **Alexander I.**, nielen formálne ako v prípade monarchov z ostatných krajín. Zástupca zvyšnej víťaznej mocnosti, pruský ministerský predseda **Princ Karl August von Hardenburg** bol počas Viedenského kongresu v tieni spomínanej trojice. Za Francúzsko vyjednával skúsený minister zahraničných vecí **Charles Marice de Talleyrand**, ktorý na kongrese zastupoval bourbonskú monarchiu, no predtým vykonával rovnakú funkciu aj počas bonapartovského režimu.

Personálne obsadenie je dôležité spomenúť, pretože ovplyvnili výsledky rokovaní. Metternich a Castlereagh boli priatelia, P. Johnson o vzťahu štátnikov Rakúska a Veľkej Británie píše: *„Od prvého rozhovoru obaja muži vedeli, že majú podobný pohľad na Európu ako na oblasť, kde dobre vyvážené záujmy zaistia mier a kde žiadna veľmoc nesmie byť v pozícii, z ktorej by mohla na ostatné vykonávať nevyberaný nátlak. Toto priateľstvo bolo historicky nesmierne dôležité, bol to osobný prvok, ktorý umožnil úspech kongresu.“* Zhodovali sa aj v názore na najvýchodnejšiu mocnosť kongresu. *Rusko ani jeho cára nie je možné pri mierovom usporiadaní považovať za pozitívneho ani konštruktívneho spojenca. A rozhodli sa rekonštruovať európske usporiadanie s cárom, ak to bude možné, no ak to bude nevyhnutné, bez neho.* Prínosom francúzskeho šéfa diplomacie zase bol *realistický pohľad na francúzske požiadavky... Talleyrand skvelo bojoval o záujmy Francúzska – o hranice a postavenie, ktoré mala jeho krajina pred začiatkom dlhých bojov. Viac však nežiadal. Zastával podobne ako Metternich a Castlereagh princíp umiernenosti a tak ako oni podporoval uzatvorenie zmluvy, ktorá by bola trvalá a zaistila dlhý mier, pretože by neobsahovala krivdy, volajúce po pomste* (Johnson, 1998, s. 80-86).

To sa do veľkej miery podarilo, najmä pokiaľ išlo o územné nároky víťazných strán. Hlavné zahraničnopolitické smerovanie Veľkej Británie ako námornej veľmoci od 18. storočia kolísala medzi dvoma hlavnými smermi. „Blue Water“ stratégia sa sústreďovala na koloniálnu expanziu, v snahe posilniť obchodné aktivity impéria. „Continental“ stratégia naproti tomu vnímala ako

klúčovú stabilitu v Európe, keďže práve efektívne fungovanie kontinentálnych spoločenstiev umožňovali Británii koncentrovať sa na rozširovanie ríše v zámorí. V praxi, samozrejme, boli obe stratégie potrebné a záviseli jedna na druhej (Davies, 2014). Británia sa opakovane snažila neutralizovať Francúzsko ako námornú veľmoc. Deštrukcia francúzskeho námorníctva bola jednou z hlavných stratégií už počas napoleonských vojen. Vyrovnanie britských a francúzskych námorných síl mimochodom trvalo ešte viac než poldruha storočia po Viedenskom kongrese. To však už bolo spôsobené predovšetkým postupnou eróziou koloniálneho impéria a výraznou redukciou kráľovského loďstva (Šmihula, 2018).

Z britského pohľadu zaistovali rovnováhu v Európe dva silné nemecké štáty, Rakúsko a Prusko, ktoré okrem toho, že mali zabrániť Francúzsku v ďalších dobyvačných vojnách, mali tvoriť aj kontinentálnu protiváhu Rusku. Dlhodobému mieru v Európe, ktorý by zabezpečilo nové mocenské usporiadanie, bola Británia ochotná obetovať aj územné nároky v rámci Európy. Prírastky sa tak dajú zaradiť medzi strategické (Malta, Mys dobrej nádeje, Cejlón) či koloniálne (južná časť afrického kontinentu).

Viedenský kongres prvý raz v dejinách formálne definoval veľmoci a odlíšil ich od malých štátov; tento princíp sa znova vynoril o stotridsať rokov neskôr v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov (Johnson, 1998, s. 87). Pôvodný zámer, aby sa riadenia kongresu ujalo víťazné kvarteto veľmocí (Veľká Británia, Rusko, Prusko, Rakúsko) sa deň pred zahájením podarilo zvrátiť, výsledkom tak bol vznik Veľkej päťky. Predovšetkým vďaka tomu sa podarilo uzatvoriť zmysluplný mier, teda v rámci možností taký, kde by nebolo porazených. Umiernený prístup presadzovali Briti i Metternich a z pochopiteľných dôvodov oň stál aj zástupcovia Francúzska. Jeho včlenením sa podarilo dosiahnuť dojem, že kongres nie je stretnutím víťazom a porazených, že nejde o akýsi mierový diktát (spôsob uzatvárania mierových dohôd typický práve pre Napoleona). Rovnako sa odstránil aj leitmotív rozdelenia štátov na „legitímne“ a „nelegitímne“ – počas uplynulých dvoch dekád totiž, prísne vzaté, dodržiavala princípy legitimizmu iba Veľká Británia, zvyšné zainteresované krajiny predsa len s Napoleonom v nejakom, zväčša podriadenom vzťahu boli. Bohužiaľ, niekto odísť porazený musel, v prípade Viedenského kongresu to bolo Sasko, ktoré stratilo dve tretiny územia v prospech Pruska; Poľsko, ktoré bolo fakticky rozdelené medzi Prusko a Rusko - a Taliansko, rozdrobené a anektované, prinútené čakať na zjednotenie ešte takmer pol storočia.

Prusko nebolo ako člen európskej pentarchie druhoradou mocnosťou, hoci nedosahovalo význam Ruska a Veľkej Británie. Na Viedenskom kongrese nebolo odbité maličkosťami – svoje územie oproti stavu v roku 1812 takmer zdvojnásobilo a získalo bohaté porýnske oblasti (Šmihula, 2018, s. 43). (Dôsledky tohto kroku, ktoré sa prejavili o 120 rokov neskôr, sa vtedy dali len ťažko predpokladať, išlo o jednoduchú taktiku vytvoriť na pruskom území nárazníkovú zónu pred potenciálnym francúzskym útokom.) Prusko sa však domáhalo sa však

aj Lotrinska, Alsaska, Luxemburska a Sárska plus finančných reparácií – to všetko bolo predzvesťou francúzsko-pruskej vojny 1870-71 (Johnson, 1998), ktoré poslalo do penzie Napoleona III. aj druhé francúzske cisárstvo, predovšetkým však viedlo k vzniku zjednoteného Nemecka. Územné posilnenie Pruska a Rakúska prakticky znamenalo, že v novovzniknutom Nemeckom spolku dominovali Habsburgovci a Hohenzollernovci. No kým multietnická rakúska monarchia postupne implodovala pod vplyvom vnútorných problémov, Prusko sa v ďalších desaťročiach stalo nositeľom nemeckého nacionalizmu, zjednotiteľom národa a dominantným prvkom cisárskeho Nemecka, kontinentálnej priemyselnej a ekonomickej veľmoci (MacGregor, 2016).

3 Kľúčové atribúty Európskeho koncertu

Designovaný špeciálny status veľmocí sa dá považovať za hlavný stavebný prvok Viedenského systému. Nič podobné sa dovtedy v systéme medzinárodných vzťahov nevyskytovalo. Iba veľmoci, výlučne ony, niesli zodpovednosť za udržiavanie mieru na kontinente, výsledkom čoho mala byť rovnováha sily (Lascurettes, 2017). Pentarchia predstavovala relatívne rovnomerné rozloženie sily medzi päť krajín (Lasicová, Ušiak, 2012). Neskoršie zásahy do rovnováhy systému spôsobené zjednotením Nemecka a Talianska sa dajú považovať za rozhodujúce oslabenie Koncertu, ktorý v konečnom dôsledku viedol k Prvej svetovej vojne.

Zároveň platí, že veľmoci konajú spoločne, zjednodušene povedané, k žiadnym zásadným zmenám (teritoriálnym ani iným) nemohlo prísť bez súhlasu všetkých veľmocí. Na ilustráciu, pri rokovaníach s porazeným Francúzskom štvorica veľmocí vystupovala ako celok (Aliancia štyroch) namiesto toho, aby si každá z nich vyjedнала individuálne podmienky. Za hlavný cieľ veľmocí sa preto dá označiť udržiavanie status quo. Boli prípady, keď to fungovalo veľmi dobre (emancipácia Belgicka či Grécka), vyskytli sa však aj situácie, pri ktorých pravidlá neboli dodržané (Krymská vojna, otázka Šlezvicko-Holštajnska). V každom prípade, veľmoci, predovšetkým Svätá aliancia považovala za štandardnú intervenciu aj do vnútroštátnych záležitostí inej krajiny, ak mala pocit, že to je v súlade s cieľmi systému (ochrana konzervatívneho poriadku a legitimistického princípu).

Keďže veľmoci si uvedomovali svoju zodpovednosť za udržiavanie a zachovanie systému, zaviazali sa k pravidelným konzultáciám a schôdkam. Koncertný systém zabezpečoval bezprecedentný kontakt na úrovni najvyšších predstaviteľov veľmocí. Kongres v Aachene v roku 1818, kde sa riešila otázka vojnových reparácií, bol vôbec prvým podujatím svojho druhu, ktoré regulovalo medzinárodné vzťahy v čase mieru (Lascurettes, 2017). Striktne vzaté, systém pravidelných kongresov bol ukončený v roku 1822 a spolu ich po inauguračnom nasledovalo len päť. Systém nepravidelných konferencií a predovšetkým čulé

diplomatické vzťahy však zabezpečili životnosť Koncertu (hoci v oklieštenej podobe) až do začiatku Prvej svetovej vojny.

Pravdaže, nie všetky boli rovnako úspešné. Dokonca ani revolúcie z roku 1848 však koncertný systém nezničili. Hoci sociálne a politické základy zažili otras, revolučný rok nepriniesol kontinentálny konflikt – na rozdiel od Francúzskej revolúcie v roku 1789 (Davies, 2014). Viedenský systém dostal vážne trhliny najmä po Krymskej vojne. Hoci Krymská vojna neprepukla do celokontinentálneho konfliktu (v teritoriálnom zmysle), kriticky podkopala základy Koncertu. Najmä do 50. rokov 19. storočia však veľmoci dodržiavali vyššie uvedené zásady, výsledkom čoho bola zabezpečená väčšia kontinentálna stabilita. Konfliktov bolo menej ako v predošlom období, trvali kratšie a aj obetí bol výrazne nižší počet (Lascurettes, 2017). Krízy, ktoré by z regionálnych konfliktov v 18. storočí mohli prerásť v celoeurópsku vojnu, boli vyriešené v mantineloch Koncertu. To vonkoncom neznamena, že netiekla krv alebo že násilie skončilo na zákrok veľmocí. No veľmoci sa snažili uchopiť násilie spôsobom, ktoré ho urobilo súčasťou rámca a zabránilo erupcii, ktorá by prerástla do veľkého konfliktu. To bol hlavný rozdiel v porovnaní s obdobím pred storočia (Davies, 2014).

Systém bol v rozhodujúcej miere úspešný najmä vďaka spolupráci, diplomacii a vzájomnému rešpektu medzi piatimi kľúčovými štátmi, ale predovšetkým ľuďmi, ktorí systém realizovali. Kým záujmy Británie i Ruska v Ázii aj na Blízkom východe (a neskoršie aktivity oboch supervelmocí, Francúzska a Nemecka na africkom kontinente) boli presadzované autonómne, v Európe boli konflikty vďaka súhre mocností precízne manažované. Medzi všetkými vyčnieval jeden de facto princíp, podľa ktorého za žiadnych okolností, ani jedna z veľmocí nemohla byť otvorene ponížená (Lascurettes, 2017, Davies, 2014). Napokon, už samotný Viedenský kongres išiel v tomto smere príkladom, zmierlivý postoj voči Francúzsku bol odrazom viery, že len spokojné Francúzsko, hoci rokovalo z pozície porazeného štátu, môže byť zárukou udržateľného mieru v Európe. Mimochodom, podobný princíp zvolili veľmoci aj po Druhej svetovej vojne, kým drastické vymedzenie sa voči Nemecku sa dá považovať za kľúčový dôvod zlyhania Versailleského systému (Slantchev, 2005). Napriek tomu, prirovnania niektorých autorov Európskeho koncertu k Spoločenosti národov či dokonca Organizácii spojených národov alebo akejkolvek oficiálnym kolektívnym štruktúram nie sú namieste, hoci je pravda, že **Woodrow Wilson** formuloval predstavu Spoločenosti národov na základe Viedenského systému. Viac než o formálnu alianciu porovnateľnú napríklad so NATO išlo o metaforu pre istý relatívne harmonický spôsob a zvyk premýšľania a konania v medzinárodných otázkach (Moran, 1995).

Treba však uviesť, že hoci formálne malo päť veľmocí rovnocennú pozíciu, Veľká Británia a Rusko boli pre svoju vojenskú silu vnímané ako „supervelmoci“. Británia si však na rozdiel od Ruska zvolila istý odstup a namiesto pripojenia sa k Svätej Aliancii sa rozhodla pre voľnejšiu rolu

balancéra. Lasicová a Ušiak definujú pozíciu Veľkej Británie ako balancéra počas 19. storočia nasledovne: „*Samotný Európsky koncert by bez balancéra nemohol fungovať. Jeho postavenie v systéme určovalo niekoľko podmienok: nepovažovať hodnoty, o ktoré sa pri vzniknutom konflikte bojovalo, za životne dôležité; disponovať mocou, ktorá, ak bola pridaná na jednu alebo druhú stranu vzniknutého konfliktu, dokázala rozhodnúť o výsledku, a nakoniec nezasahovať do vzniknutého konfliktu ako morálny arbiter, ale vstupovať doň s potenciálnym vlastným prospechom. Balancér sa pridával väčšinou na stranu slabšieho, čím daná strana konfliktu získava prevahu, sám však nemusí byť najsilnejšou mocnosťou, ale spojením síl vzniká prevaha nad súperom*“ (Lasicová, Ušiak, 2012, s. 18).

Ešte ďalší fenomén významne ovplyvnil pozíciu veľmocí. V priebehu 19. storočia sa v Európe presadil systém všeobecnej brannej povinnosti spojený s prezenčnou vojenskou službou a aktívnymi zálohami. Koncepcia „národa pripraveného na boj v prípade potreby“, prvýkrát účinne použitá v Prusku v rokoch 1808-1813 (Šmihula, 2015) nielenže dopomohla k porážke Napoleona, ale na ďalšie roky determinovala rozhodujúce parametre európskej politiky. Schopnosť postaviť početnú v prípade potreby armádu, popri technologickom a ekonomickom zázemí práve veľkosť záloh, poskytovala v 19. storočí privilegium radiť sa medzi veľmocí (Evans, 2017, Lasurettes, 2017). Výhodu teda mali početné štáty, preto Britániu, Rusko, Francúzsko a Rakúsko (Rakúsko-Uhorsku) doplnilo v druhej polovici storočia na pozícii silného hráča nielen zjednotené Nemecko ako nástupca Pruska, ale napríklad aj Talianske kráľovstvo. Finálnym výsledkom vojenských reforiem v Európe 19. storočia bolo, že takmer každý muž sa vlastne stal vojacom – v aktívnej službe alebo v zálohe. Bola to vec od čias kmeňovej domobrany nevídaná (Šmihula, 2015, s. 167).

Záver

Európsky koncert bolo dobrovoľne dodržiavané equilibrium (Slantchev, 2005), ktoré vzišlo z transformácie post-napoleonovského systému klasickej rovnováhy sily na úroveň vedomej spolupráce pre dobro zúčastnených (neznamenalo to vždy nevyhnutne dobro pre väčšinu). Založené na kooperatívnej účasti svojich členov, prinieslo stabilitu v Európe na takmer storočie. Zmenené bezpečnostné prostredie po napoleonských vojnách dokázal Európsky koncert upokojiť a prostredníctvom nástrojov diplomacie efektívne tlmiť lokálne konflikty, ktoré neprerástli až na výnimky (Krymská vojna, Francúzsko-Pruská vojna) do väčších rozmerov.

Z pohľadu bezpečnostnej agendy okrem zjavných a často analyzovaných záverov (inštalácia veľmocí do systému medzinárodných vzťahov, ich spolupráca, preferencia diplomatických riešení pred vojenskými) sa dajú vybrať nasledovné všeobecné charakteristiky:

1. Vytvorenie takéhoto funkčného systému je vzácné. Vyžaduje si totiž globálny vojnový konflikt, ktorý bol natoľko brutálny, že zanechal hlbokú stopu u všetkých aktérov. Po výmene generácie za novú, ktorá si už primárny konflikt, pre ktorý systém vznikol nepamätá, sa stabilita systému oslabuje (postupné oslabenie Viedenského systému v druhej polovici 19. storočia).
2. Pri formovaní systému kolektívnej bezpečnosti je výhodné v prvom rade uspokojiť predstavy veľmocí. Po takomto kroku nastupuje istá zmierlivosť voči ďalším aktérom. Zároveň je nevyhnutné zapojenie porazenej strany za podmienok, ktoré sú pre ňu uspokojivé (kompromisy pri teritoriálnych nárokoch víťazných veľmocí, zapojenie Francúzska do systému od jeho počiatku).
3. Masívne teritoriálne zisky od 19. storočia prestávajú byť nevyhnutnou podmienkou (*sine qua non*) riešenia konfliktov. Pozornosť sa sústreďuje jednak na strategicko-kvalitatívnu stránku územných prírastkov, predovšetkým však sú aktéri ochotní hľadať konsenzus a vzdať sa vlastných nárokov v prospech spoločného cieľa (prístup Veľkej Británie počas Viedenského kongresu).²

Literatúra:

- COWIE, L.W., WOLFSON, R. 2004. *Years of Nationalism. European History 1815-1890*, London: Hodder & Stoughton, 2004, 403 s., ISBN 0-7131-7328-9
- DARWIN, J. 2008. *After Tamerlane. The Rise & Fall of Global Empires, 1400-2000*, London: Penguin Books, 2008, 478 s., ISBN 978-1-846-14089-1
- DARWIN, J. 2013. *Unfinished Empire. The Global Expansion of Britain*, London: Penguin Books, 2013, 575 s., ISBN 978-0-141-01022-9
- DAVIES, H. J. 2014. *The Legacy of Waterloo: War and Politics in Europe in the Nineteenth Century*, London: King's College London, 2014, 21 s.
- EVANS, R. J. 2017. *The Pursuit of Power. Europe 1815 – 1914*, London: Penguin Books, 2017, 819 s., ISBN 978-0-141-98114-7
- FERGUSON, N. 2011. *Civilization. The West and the Rest*, London: Penguin Books, 2011, 402 s., ISBN 978-0-14-312206-7
- FIGES, O. 2012. *The Crimean War. A History*, New York: PICADOR, 2012, 575 s., ISBN 978-1-250-00252-5
- HIRST, J. 2009. *The Shortest History of Europe*, Brecon: Old Street Publishing, 2009, 196 s., ISBN 978-1-908699-06-0

² Viac k problematike: Slantchev, *Territory and Commitment: The Concert of Europe as Self-Enforcing Equilibrium*, 2005, s. 34 a Lascurettes, *The Concert of Europe and Great-Power Governance Today*, 2017

- JOHNSON, P. 1998. Zrození moderní doby, Praha: Academia, 1998, 869 s., ISBN 80-200-0694-X
- KENNEDY, P. 1989. The Rise and Fall of the Great Powers, New York: Vintage Books, 1989, 678 s., ISBN 0-679-72019-7
- LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. Bezpečnosť ako kategória, Bratislava: VEDA, 2012, 263 s., ISBN 978-80-224-1284-1
- LASCURATTES, K. 2017. The Concert of Europe and Great-Power Governance Today, Santa Monica: RAND Corporation, 2017, 33 s.
- LONGWORTH, P. 2008. Dějiny impéria. Sláva a pád ruských říší, Praha: BETA Dobrovský – Ševčík, 2008, 379 s., ISBN 978-80-7306-334-4
- LOWE, J. 1993. The Concert of Europe. International Relations 1814-70, London: Hodder & Stoughton, 1993, 138 s., ISBN 0-340-53496-6
- LOWE, J., PEARCE, R. 2018. Rivalry and Accord: International Relations 1870-1914, London: Hodder Education, 2018, 130 s., ISBN 978-0-340-80431-5
- MEARSHEIMER, J. 2014. The Tragedy of Great Power Politics, New York: W. W. Norton & Company, 2014, 561 s., ISBN 978-0-393-34927-6
- MACGREGOR, N. 2016. Germany. Memoirs of a Nation, London: Penguin Books, 2016, 598 s., ISBN 978-0-141-97978-6
- MORAN, D. 1995. The Fog of Peace: The Military Dimensions of the Concert of Europe, Carlisle: U.S. Army War College, 1995 dostupné na internete <<http://publications.armywarcollege.edu/pubs/1473.pdf>>
- NÁLEVKA, V. 2006. Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914, Praha: Triton, 2006, 255 s., ISBN 80-7254-763-1
- ROYLE, T. 2012. Crimea. The Great Crimean War 1854-1856, London: Little, Brown and Company, 2012, 564 s., ISBN 978-0-349-11284-8
- SLANTCHEV, B. L. 2005. Territory and Commitment: The Concert of Europe as Self-Enforcing Equilibrium. In: Security Studies, 14:4, 565-606, DOI: [10.1080/09636410500468792](https://doi.org/10.1080/09636410500468792), Abingdon-on-Thames: Taylor & Francis Group, 2005
- SMITH, S., HADFIELD, A., DUNNE, T. 2016. Foreign Policy. Theories, Actors, Cases. Third Edition, Oxford: Oxford University Press, 2016, 564 s., ISBN 978-0-19-870890-2
- ŠMIHULA, D. 2018. Medzinárodné vzťahy a bezpečnosť, Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, 180 s., ISBN 978-80-8168-810-2
- ŠMIHULA, D. 2015. Vojenská služba, politické práva a občianstvo. Plzeň: Aleš Čeňek, 2015, 244 s., ISBN 978-80-7380-592-0

SERBIAN-ALBANIANS RELATIONS AND PRESSURE FROM THE WEST

Vesna Stanković Pejnović¹

ABSTRACT

The negotiations between Serbia and Kosovo aimed at reaching a comprehensive agreement to normalise relations under the oversight of the EU. The authorities in Pristina are unwilling to agree to further concessions to the Serbs until Belgrade recognises Kosovo's independence, at least on a de facto basis. Any compromise will come at a high political cost for the authorities of both Serbia and Kosovo, due to hostility on the part of the public and the opposition in both states. Meanwhile, the EU and the US are putting pressure on Belgrade and Pristina to reach an agreement by no later than mid-2019. Divisions between international community, without united strategy regarding the negotiations, may jeopardize a compromise. The United States is pushing for quick resolution of the dispute, regarding reconfiguration of borders. Germany is opposed to the solution as it fears that this would strengthen separatist movements throughout the entire Balkans. Both Serbs and Kosovo Albanians will try to exploit these divisions, while the success of the process of normalising Serbian-Albanians relations will in fact depend upon effective pressure from the West.

Key words: Serbia, Kosovo, negotiations, relation, West

Introduction

The conflict in Kosovo between Kosovan Albanians and Serbs over the status of the province has been a defining feature of deep tensions in the region. As a consequence of its military defeat in the Kosovo war, Serbia had to accept a U.N.-led interim administration in Kosovo based upon U.N. Security Council Resolution 1244/1999. Following violent interethnic clashes in Kosovo, the international community in 2005 initiated negotiations between Serbia's government and the Kosovo Albanian representatives on the final status of Kosovo. The failure of these talks led the US and major Western states to back internationally supervised independence for Kosovo. In 2008, the government in Pristina declared Kosovo's independence, subsequently recognized by major Western states but fervently opposed by Serbia, Russia, China and, among others, five EU member states.

A major milestone in this was the Constitutional Framework on Provisional Self-Government adopted in May 2001 by the SRSG. "The document is not a constitution as such, as all legislative and executive authority remains with the SRSG himself, it provides rules for the creation and functioning of and interaction

¹ Vesna Stanković Pejnović, research assistant, Institution for Political Studies, Svetozara Markovića 36, 11000 Belgrade, Serbia, vesna.stankovic.pejnovic@gmail.com.

between provisional institutions, such as the Kosovo Assembly, the President of Kosovo and the Government.” (**Brand**, 2003). The Kosovo-Serbia dialogue was launched at a meeting in Brussels (8 March 2011). It was envisioned as a conflict management mechanism with the aim to promote cooperation between the two sides, help them achieve progress towards European integration, and have practical positive effect on the lives of the people in Kosovo and Serbia.

According to former Serbian economy minister Saša Radulović, geopolitics has returned to the Balkans. (**Prothero**, 2017) Serbia and the rest of the Balkans are a pawn in a great game of powers between Russia, the EU, and the US. (**Economides, Ker Lindsay**, 2015, 1032) Federica Mogherini has warned that “the Balkans can easily become one of the chessboards where the big power game can be played”, but the 2016 coup attempt suggests that this game has already started. (**Rankin**, 2017)

1 The Kosovo conflict as security problem

The security concept can be “dangerously ambiguous” (Wolfers, 1952) Security is the move that takes politics beyond the established rules of the game and frames the issue either as a special kind of politics or as above politics. (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998, 23). In the foundation of such an understanding of security lays social constructivist assumption

That security threats do not exist independently from the discourse which marks them as such. Ideas and language as their expression form the reality; therefore the language exists prior to security. Security is conceptualized as a speech act in the securitization theory. In this usage, security is not of interest as a sign that refers to something more real; the utterance itself is the act. By saying the word, something is done. (Weaver, 1995, 55)

Treating something a security issue is always a matter of political choice. (Weaver, 2000, 251). This choice is being actualized through securitizing discursive practice of labeling something a security threat.

One of Serbia’s most difficult domestic political and foreign policy challenges in recent years has been its relations with Kosovo. Serbians regard Kosovo as the cradle of their nation and their Orthodox Christian faith because many key Serbian Orthodox religious sites, including medieval churches and monasteries, are located in Kosovo. Belgrade strongly opposed Kosovo’s declaration of independence in February 2008 and has refused to recognize Kosovo’s independence. The preamble of Serbia’s constitution includes states that Kosovo is part of Serbia. To emphasize its position that Kosovo is part of Serbian territory, Belgrade is paying nearly \$1 billion to the Paris Club, the London Club, and the European Bank for Reconstruction and Development for Kosovo foreign debt incurred before Yugoslavia’s collapse. (Rudić, 2017)

In international relations, it is one thing of utmost importance - the interest. Serbia already owns the „location“ for which it is of interest to all sides, but it is

scarce in its capacity to discuss genuine interests in real terms, as well as the possible range of the strategy of military and political neutrality it opts for. The political elites have been holding on to a comfortable approach for years.

In military terms, position of a country surrounded by members of a military alliance, that inclines directly to some other military block, is potentially very risky and difficult to sustain. In the event of a possible conflict between at least two potential opponents (NATO and Russia), that country would become the initial target, and would have all the prospects of being destroyed. This could be avoided in the wake of the potential conflict, its allies rapidly overtake the NATO member territories in the region, and completely defeat their opponents, which is not much realistic to expect. Encirclement by NATO members and geographical distance make it almost impossible to have any genuine military alliance with Russia.

In the modern world, military and political issues are formally not equivalent, while essentially they are the two sides of the same coin. When one country strategically decided to be a member of a major political alliance (the EU), whose members are already in the NATO, it is hardly to avoid identifying yourself in military terms. Military neutrality should, in fact, include a powerful economic base. In reality, Serbia is closer than ever to NATO.² The aforementioned figures on donations and military exercises show that Serbia is more important to NATO than to Russia, which doesn't necessarily mean the alliance can't do without Serbia. One country has neither permanent friends nor permanent enemies. It means, it should strive to shape peaceful coexistence with neighboring countries and services as well as with main powers, and at the same time it should strive to gain as much information about their intentions as it is possible.

2 Conduct of EU over Kosovo crisis

The EU has named Serbia, along with Montenegro, as the frontrunners to achieve membership by 2025.³ The EU's presence on the ground in Kosovo involved multiple structures and processes. The EU was instrumental in running Kosovo's economic governance, which was done in the framework of UNMIK

² In the course of the last five years, it took part in as many as 44 joint military exercises with the US army, compared to only six with Russia. Within the Partnership for Peace framework Serbia participated in a total of 23 exercises. All of them took place in NATO member state territories, with the first joint military drill to be held in Serbias territory next year on agenda. Since 2014 Serbia has received a total of twelve million euros in help from NATO member states,

³ 49% of citizens strongly support Serbian Membership to the EU, 27% would be against, 13% would not vote, and 11% would not know what to answer. Public opinion poll, "European Orientation of Serbian Citizens" which was conducted by Ministry of European Integration in June 2017.

Pillar IV EU's economic engagement including the creation of Kosovo Trust Agency, which supported Kosovo authorities in establishing the banking system, controlling revenues from customs on the borders and in privatisation processes.

Shortly before the proclamation of independence of Kosovo, the Council of the EU adopted a Joint Action creating the EU Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX). As UNMIK was increasingly transferring powers to local institutions, EULEX was intended to substitute for the rule of law functions of the UN mission. The changing circumstances on the ground, including increasing ownership of rule of law matters by the local institutions, were deemed to require a different type of mission, one that was supportive, rather than executive.(de Wet, 2009, 84).

Building on the so-called Ahtisaari plan of February 2007, the purpose of the EULEX mission was to support development of good governance and rule of law in Kosovo. Due to Russia's objections, the Ahtisaari plan failed to get UN Security Council support. As a result, Kosovo declared independence without UN support in February 2008 – a development leading to numerous legal ambiguities on the ground. EULEX became the first EU mission that had the mandate to interfere directly in the domestic affairs of a third state (Chivvis, 2010, 31). Despite its nonrecognition of Kosovo, Belgrade entered into EU-brokered talks with Pristina in 2011. (Morelli, Garding, 2018, 8) The difficulty in reaching and implementing agreements to normalize relations also reflects the considerable political cost that leaders in both countries likely would pay for making concessions or compromising. (Szpala, 2018)

Relations between Kosovo and Serbia were part of a larger pattern of destabilisation throughout the entire region of the Western Balkans in 2016 and the early months of 2017. As the Slovak Prime Minister Fico argued in mid-March 2017, the countries of the Western Balkans were “beginning to boil”. (Fico, 2017) A similar view was held by the former Swedish Prime Minister with extensive Balkans experience, Carl Bildt, who argued that due to rising tensions, the Balkans region was “gradually becoming more combustible.” (Bildt, 2017)

Kosovo is possibly violent creation of an economically challenged state in the South Eastern Europe, subject to Islamist influence, and infused with suffering and abandonment as its defining characteristics. But this creation can induce an additional international complications. Albanians of Macedonia are intimately connected to their kin in Kosovo; although for many Albanians, the international border is nonexistent. No matter the pledges by Albanian leaders in Macedonia to remain in the country, the logic of secession will return, particularly once the new, ethnically homogenous Kosovo joins up with Albania.

3 Russia's Kosovo and Balkan policy

Russia has considerable historical, cultural, economic, and political stakes in the region. Serbia, in particular, remains not just an ally, but also a base for

wider activities throughout the Balkans, from intelligence gathering to cultural outreach. Russia is not returning to the Balkans because it never left. (Bechev, 2017a) Russia aggressively projects its influence in the Balkans, as a front line in Russia's new cold war with the West. Kosovo is an epicenter of Putin's anti-American agenda, which aims to destabilize pro-Western states with EU and NATO aspirations. Serbia's flirtation with Russia may serve short-term strategic interests, but Belgrade must make a choice between the EU and fealty to Moscow. (Phillips, 2017)

Moscow emphasize Orthodox solidarity, but its support for Serbia is merely a manifestation of its hostility towards the USA, as well as the EU and NATO. In politics there is no friendship, only changeable interests. Every imperial country primarily conducts its policy, guided by its own interests.

Russian Government employs the full array of soft and hard power tools because of Russia's revival and its foreign policy ambitions for regaining the status of global power by weakening the influence of the West, Russian malign influence in the Western Balkans. (Trenin, 2016, Baskin, 1996)

Russia's Kosovo (and Balkan) policy remains peripheral, enabling small Russian investments in support of Serb interests against Kosovo sovereignty as one means to thwart Western efforts at strengthening its own networks of influence in Kosovo and the Balkans. Russian support for continued Serbian international legal sovereignty in Kosovo is consistent with its own preference for security in its near abroad and support for insurgent powers against post-Soviet governments who might wish to join NATO and the EU.

The deployment of soft power in Kosovo and the Balkans is both a reminder of putative cultural affinities among Orthodox Slavs via the Russian Orthodox Church and a demonstration of Russia's great power benevolence by supporting Serbia's crisis response capacity. Russian's foreign policy interests have remained relatively consistent since the end of the cold war maintaining territorial integrity, preserving the regime, exercising dominance within Russias' near abroad and securing noninterference in domestic affairs as a fundamental principle of global governance. (Trenin, 2016; Bechev, 2017, Stent, 2014)

Russia's primary concern is outside of the Balkans and not a single serious survey of opinion of Russian elites cites the Balkans as an important area of conflict. Kosovo and the Balkans have been relegated to the discretionary agenda of the great powers who understand that the daunting challenges of establishing a self-regulating, sustainable resolution of conflict appear to outweigh the alluring possibilities of achieving the positive liberal democratic agenda of the 1990s. Russia's activities in the Balkans appear to have less to do with the Balkans than with its ongoing competition with other great powers. (Galeotti, 2018)

The three most significant Russian spokesmen of the 21st century on the Balkans —President Putin, Foreign Minister Lavrov and late UN Envoy Vitaly Churkin— laid out Russia's position that Belgrade and Prishtina must work out

their differences themselves, and that it was senseless to impose a time table on these talks. (Bechev, 2017)

Putin claimed to see “no difference between Kosovo and post-Soviet separatist states” at the G-8 Summit in 2007 and Kosovo’s declaration of independence “is a harmful and dangerous precedent“. (Stent, 2014). Russia’s many other commitments and domestic economic difficulties limit its capacity to support a ‘strategy of chaos’ in the Balkans that would successfully challenge Kosovo’s sovereignty. (Doran, Jensen, 2018)

These efforts aim to achieve three goals: to increase Russian leverage over the region by providing essential goods and services; to enhance Russian presence in the region as a benevolent great power; and third, to strengthen the fraternal relations among Slavs through which the Putin Government can demonstrate its solidarity. (Baskin, 2018, 67)

Serbia is very important not only for the Russians and for EU/NATO too. Serbia is the last and the most important bridge-head for Kremlin in the Balkan area as highly valued playground to keep alive their strategic initiative in this region. Serbia is also important as a forward intelligence operational base for the Balkan region.

4 USA' role over Kosovo's independence

US relations with Serbia have been rocky at times, due to past US interventions in the conflicts in Bosnia and US recognition of Kosovo’s independence.

Kosovo has over the years been one of the largest recipients of US foreign assistance designed to strengthen institutions, human rights, rule of law, and more recently, reconciliation with Serbia and potential integration into the EU. A new “threshold agreement” reached in September 2017, between Kosovo and the U.S. Millennium Challenge Corporation (MCC), has become another element in the U.S. commitment to Kosovo.

Kosovo has upset just about everyone (except the US) by creating its army, in a move that researchers see as revenge against both Serbia and the EU, and an attempt to better stake a claim for the breakaway region's sovereignty.

Belgrade has denounced the move, calling it the most direct threat to peace and stability in the region. The UN Deputy Spokesman for the Secretary-General, Farhan Haq, told that any effort to block the presence of the existing international peacekeeping force would violate UN Security Council resolution 1244.

The creation of an official army carries an important political implication. Having an actual army of its own is, a token of statehood – one of the things sovereign country has as the path to independence. (Morelli, 2018)

But all of these capabilities will be entirely at the patronage of the Kosovan army's main alience, the USA. The Kosovo Security Force, the likely basis for the new army, is itself rooted in the nationalistic Albanian paramilitary KLA.

Creating official army is a move to fully Albanize the entire territory of Kosovo, that will ultimately lead to the dismantling of the Serbs' self-governing bodies and police.

The army is a hit against the Serbs in Kosovo as any other step towards Kosovo's statehood: those who are still hoping to remain citizens of Serbia have just lost one of the threads that hope has been hanging by.

NATO has expressed its 'regret' that Kosovo has decided to upgrade its Security Force into an army, but the move is just the next, logical step on the road to full statehood, which western powers have encouraged. Jens Stoltenberg, the secretary general of NATO, has called Pristina's move "ill-timed" and detrimental to Kosovo's European and Atlantic integration – but those are just words. In reality, NATO is interested in establishing a foothold in the region – which it will do as soon as its independence is validated.

What NATO says doesn't really matter – the decisions here are Washington's to make. Pristina waited for America's "green light" to move ahead with creating an army, and for the US, this is another opportunity to get leverage in European affairs.

The development has been met with an angry response from neighbouring Serbia, which still regards Kosovo as its own territory and is concerned that the new army might be used against the Serbian minority living there. NATO and the EU prefer the carrot approach to Serbia, (and that means occasionally telling Kosovo off): the US prefers the stick. It wants Belgrade to make a clean break with Russia and unequivocally throw its lot in with the west.

American support over Kosovo independence has broader geopolitical aspect. Kosovo is small, but it's a prize well worth having; gold, chrome, nickel, aluminium, copper, iron metals, and lead-zinc. Kosovo possesses the world's fifth-largest proven reserves of lignite. Because of Kosovo's wealth, this province/country has been so desired.

Conclusion

World politics being dictated by powerful empires whose only aims are exceeding their military forces and political powers. The only reason USA supported Kosovo is establishing their military troupes in this area. Their intentions is to control world politics and make decisions about everything that goes on in the world is obvious.

The crisis in Kosovo in its various stages has been an important source of stimuli for the development of the EU's institutional infrastructure in crisis management and in external relations more broadly. The Western Balkans and in particular Kosovo have served as important sources of adaptation indicating inefficiencies and gaps as well as new functional needs in the EU's institutional structure. Managing the Kosovo-crisis by introducing comprehensive solutions towards building efficient structures of good governance have been an important

source of reform efforts in the development of the EU's foreign affairs apparatus, including the setting up of structures.

Given the rising tensions in relations between northern Kosovo Serbs and the government in Pristina as well as between the governments in Belgrade and Pristina since the fall of 2016, the EU's crisis management capabilities on the ground were being profoundly tested. The unresolved dispute between Serbia and Kosovo at first seemed like an unlikely candidate for EU conflict mediation. Serbia had been a reluctant 'Europeanizer' when it came to fulfilling the conditions set by the EU for accession for Kosovo, EU membership appeared more remote than for Serbia and, thus, unlikely to provide sufficient incentives for enabling the mediation between the two countries to yield tangible results.

Russia has three-fold goals: acquire a role as a regional player and power, prevent further NATO expansion, exploit potential EU expansion (and its potential failures). The lack of results achieved by the strategy of non-violence, led many Kosovar Albanians to conclude that violence was the only way to attract international attention. The conflict in Kosovo cannot be understood except in the broader regional context. The Kosovo conflict produced shock waves affecting neighboring states as a result of the influx of refugees, the economic damage caused by disruptions to trade and production and the growth of criminality, and the political impact on fragile states such as Albania, Macedonia and Montenegro. Two important obstacles to regional integration are weak state institutions and widespread criminalization of the economy. The primary challenges to the region – despite the dangers in the Serbia-Kosovo relationship in particular – come not from external but domestic threats. Even the external threats that do exist will generally manifest themselves through domestic weaknesses, from corrupt politicians and weak institutions to disgruntled minorities and opaque media holdings. To this end, the countries of the region need to enhance their domestic security not just by spending more on control structures but also by building state legitimacy. (Galeotti, 2018a, 20)

Bibliography:

- BASKIN, M. 1996. "Russia's Double-Edged Diplomacy in the Balkan War", Geir Flikke, ed., *Russia and International Peacekeeping*, Norwegian Institute of International Affairs: Center for Russian Studies, No. 206 1996.
- BASKIN, M. 2018. Unpacking Russia's Balkan Baggage, in Threats and challenges to Kosovo's Sovereignty, (eds) David L. Phillips and Lulzim Peci, October 2018, Prishtina – New York: Columbia University, 2018.
- BECHEV, D. 2017. "Russia's Foray into the Balkans: Who Is Really to Blame?", FPRI Black Sea Strategy Papers, 12 October 2017, available at <https://www.fpri.org/article/2017/10/russias-foray-balkans-really-blame/>.

BRAND, M. 2003. *The Development of Kosovo Institutions and the Transition of Authority from UNMIK to Local-self Government*. Working paper, Centre for Applied Studies in International Negotiations (CASIN), January 2003.

DE WET, E. 2009. "The Governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and the Establishment and Functioning of Eulex" in *American Journal of International Law*, 103(1), 83-96.

BILDT, C. 2017. "Keeping the Balkan Ghosts at Bay", Op-ed, *Project Syndicate*, 21 March (available at <https://www.project-syndicate.org/commentary/eu-balkans-growing-instability-by-carl-bildt-2017-03>, accessed on December 21, 2018).

BUZAN, B. WEAVER, O. and DE WILDE, J. 1998. *Security – A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rinner Publishers, Inc., Boulder.

CHIVVIS, C. 2010. *EU Civilian Crisis Management: The Record So Far*. Santa Monica, CA: RAND. 2010

DORAN, P., JENSEN, D. 2018. "Putin's Strategy of Chaos" *The American Interest*, March 1, 2018, at: <https://www.the-american-interest.com/2018/03/01/putins-strategy-chaos>

FICO, R. 2017. speech at the 17th Annual Review Conference on the Slovak Foreign and European Policy, Ministry of Foreign and European Affairs, Bratislava, 16 March 2017

GALEOTTI, M. 2018 "Do the Western Balkans Favor a Coming Russian Storm," European Council on Foreign Relations, Policy Brief, 2018, at: https://www.ecfr.eu/publications/summary/do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm

GALEOTTI, M. 2018a. "Controlling Chas: How Russia Manages its Political War in Europe," European Council on Foreign Relations Policy Brief, 2018 at: https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe

ECONOMIDES, S., KER-LINSDAY, J. 2015. "Pre-Accession Europeanization: The Case of Serbia and Kosovo", 53(5) *Journal of Common Market Studies* 2015, 1027–1044

MORELLI, V., 2018. Kosovo: Background and U.S. Relations, August 13, 2018, Congressional Research Service, 7-5700 www.crs.gov R44979

RANKIN, J. 2017. "Russian destabilisation of Balkans rings alarm bells as EU leaders meet", the Guardian, 9 March 2017, available at <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/08/top-mep-says-eu-must-do-more-to-stop-russia-destabilising-balkans>.

PHILLIPS, D. 2017. Implementation review of the Kosovo – Serbia dialogue, (ed) New York: Columbia University.

PROTHERO, M. 2017. "All Eyes Are On The Balkans As The World Retreats", *BuzzFeed News*, 19 March 2017, available at <https://www.buzzfeed.com/mitchprothero/all-eyes-are-on-the-balkans-as-the-world-retreats>.

- RUDIĆ, F. 2017. Serbia Pays Off Kosovo's Billion Euro Debt," *Balkan Insight*, July 12. 2017.
- STENT, A. 2014. *The Limits of Partnership: US-Russian Relations in the Twenty First Century*, Princeton University Press, 2014.
- SZPALA, M. 2018. "Serbia-Kosovo Negotiations—Playing for Time under Pressure from the West," Centre for Eastern Studies Commentary, August 21.2018
- TRENIN, D. 2016. *Should We Fear Russia?*, Cambridge: Policy Press, 2016
- UN Security Council resolution. 1999.S/RES/1244 (1999), 10 June. 1999.
- WEAVER, O. 2000. The EU as a security actor: reflections from a pessimistic constructivist on postsovereign security orders, *International relations theory and the politics of European integration*, 2000. 250-294
- WEAVER, O. 1995. Identity, integration and security: solving the sovereignty puzzle in EU studies, *Journal of international affairs*, 1995. 389-431.

LIMITY ANTIRADIKALIZAČNÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY*

LIMITS OF ANTI-RADICALIZATION POLICY OF THE CZECH REPUBLIC

Štěpán Strnad¹

ABSTRACT

The article presents approaches and program concepts to manage social radicalization in the Czech Republic in the context of the EU's states and its limit and challenges in the anti-radicalization policy. Article firstly summarizes chosen tools of preventive approach in frame of comparison of threats at the EU level and Czech national level with focus on particular aspects of individual and public radicalization. Further author presents current situation of radicalization trend and their evaluation by security bodies with focusing on main threat and risks. Last part of the article is paying attention to limits and challenges of the state anti-radicalization policy, and to new interdepartmental initiative.

Key words: Anti-radicalization, Extremism, Counter-radicalization, Deradicalization, Radicalization

Úvod

Státy Evropy čelí rozvíjející se hrozbě terorismu ilustrované zvýšeným počtem teroristických útoků, obětí a odsouzených posledních několika let (Europol, 2017). Radikalizace vedoucí k násilnému extremismu a terorismu není novým fenoménem, nicméně v současnosti se jeví její proces v alarmujícím rozsahu a rychlosti. Fenomén se nesoustředí pouze na určité státy Evropské unie, ale rozšiřuje se na transnárodní rovinu. Evropské státy tak nutně musí rozvíjet své politiky vypořádávající se s rozsahem těchto bezpečnostních výzev a nabídnout efektivní opatření.

Neexistuje oficiální počet radikalizovaných jedinců ve státech Evropské unie, kteří představují potenciální nebezpečí násilného extremismu. Setkáváme se s odbornými odhady na národních úrovních, které nastiňují rozsah problému. Francouzské bezpečnostní složky odhadují přibližně 20 000 salafistů, britské stejný počet, německé 11 000. Akutní bezpečnostní riziko však představuje jen zlomek z těchto počtů (High-Level Commission Expert Group on Radicalisation, 2018, s. 3). Bezpečnostní hodnocení také indikují nárůst krajně pravicového

* Příspěvek vznikl v rámci dílčího vědeckého úkolu 2/3 Symbolika kriminálního tetování na PAČR v Praze, Česká republika.

¹ Štěpán Strnad, Mgr., PhD., odborný asistent, Policejní akademie České republiky v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01, Praha 4, Česká republika, strnad@polac.cz

extremismu prosazujícího antidemokratické, netolerantní a společnost polarizující ideje. Obdobě zvýšená pozornost je věnována útokům krajně levicových násilných extremistů (High-Level Commission Expert Group on Radicalisation, 2018, s. 3).

Jednu z nejvýraznějších bezpečnostních hrozeb představují terorističtí bojovníci vracející se ze zahraničních bojišť zpět do svých domovských států Evropské unie, jejich rodiny, včetně dětí. Pozornost je směřována také k náboženským extremistům, zejména násilných džihádistům a osamělým útočníkům. Návrat zahraničních teroristických bojovníků představuje dlouhodobou výzvu vyžadující vyvážení represivních a preventivních opatření deradikalizační politiky států.

Prevence radikalizace ve věznicích představuje další výraznou oblast působení států Evropské unie proti radikalizaci. Odborníci zůstávají v otázce vypořádání se s tímto fenoménem rozdělení, zejména v otázce, zda radikalizované jedince izolovat od ostatních vězňů či ne. Přesto se odborníci shodují na nutnosti investic do programů odpoutání (*disengagement*), mající iniciační fáze ve věznicích a pokračující v široké spolupráci státních a nestátních aktérů po propuštění osoby.

Bez ohledu na druh radikalizace či lokální a geografická specifika jsou dnes evropské státy konfrontovány stejnými bezpečnostními výzvami, jako je využívání internetu a sociálních médií teroristickými skupinami a násilně extremistickými organizacemi za účelem propagandy a rekrutací nových členů, radikalizace ve věznicích, zvyšující se společenská polarizace a radikalizace politického mainstreamu a z toho plynoucího oslabování sociálního smíru a sdílených hodnot.

Antiradikalizační a protiradikalizační politika států Evropské unie

Problematika radikalizace a člení výše zmíněným aspektům se stalo pravidelnou součástí agendy jednání summitů Evropské rady a setkání Rady EU. Evropská unie se tak snaží nalézt komplexní reakci v podobě opatření na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Evropská unie v boji proti terorismu a násilné radikalizaci cílí především do čtyř oblastí:

- prevence;
- výměny informací o identifikaci a odhalování cestovních aktivit;
- trestněprávní reakce;
- spolupráce s třetími zeměmi (Evropská rada, 2018).

V těchto oblastech je pozornost zesilování bezpečnostních opatření soustředěna zejména na evidenci cestujících, nedovolené ochodování se střelnými zbraněmi a zpříšňování podmínek jejich získání a držení, posilování vnější hranice schengenského prostoru, efektivní opatření proti financování

terorismu, prohloubení výměny informací prostřednictvím Europolu a Eurojustu a v neposlední řadě na antiradikalizační kampaně předcházející radikalizaci osob.

Česká republika je v rámci výměny informací zapojena prostřednictvím projektu Evropské komise RAN (Radicalisation Awareness Network), nizozemského projektu TerRa (Terrorism and Radicalisation) a belgického projektu SSCAT (Syria Strategic Communications Advisory Team).

Pokud zůstaneme v oblasti prevence radikalizace, RAN představuje evropskou síť odborníků z různých oblastí (policistů, zaměstnanců státní správy a samosprávy, vzdělávacích institucí, akademiků, sociálních pracovníků, lékařů, pracovníků vězeňské služby aj.), jejímž účelem je propojit zkušenosti a poznatky v boji proti násilné radikalizaci. Platforma byla založena v roce 2011 a je financována Evropskou komisí. Činnost expertní sítě má tedy preventivní charakter v boji proti terorismu a radikalizaci. Pracovní výstupy projektů RAN mají za cíl vytvářet doporučení nejlepší praxe (European Commission, 2018).

Při Evropské komisi existuje od roku 2015 stálé Centrum excelence RAN, které koordinuje pracovní skupiny, zajišťuje technickou a administrativní činnost této platformy. RAN působí v rámci 9 pracovních skupin:

1. Komunikační a sdělovací pracovní skupina;
2. Vzdělávací pracovní skupina;
3. EXIT pracovní skupina;
4. Pracovní skupina pro mládež, rodiny a komunity;
5. Pracovní skupina pro místní úřady;
6. Vězeňská a probační pracovní skupina;
7. Policejní a justiční pracovní skupina;
8. Pracovní skupina památky obětí terorismu;
9. Pracovní skupina zdravotní a sociální péče (European Commission, 2018).

Členské státy EU jsou odpovědné za svou národní bezpečnost a jejich úkolem je vypracovávat a realizovat opatření proti radikalizaci. Podpora EU v tomto boji spočívá vedle vytváření expertních platform ve financování, a to zejména z Fondu pro vnitřní bezpečnost, programu Horizont 2020, programu Spravedlnost, programu Erasmus či Evropského sociálního fondu. Zpráva Evropského účetního dvora (2018) upozorňuje na problematickou prokazatelnost efektivnosti opatření proti radikalizaci, která jsou financována v národních státech Evropskou unií. Zpráva zdůrazňuje, že *“nemá [Komise] žádný kompletní přehled o opatřeních financovaných EU a finanční prostředky EU nemají ukazatele nebo cíle k měření úspěšnosti při řešení radikalizace. (...) Síť pro zvyšování povědomí o radikalizaci, které sdružuje psychology, učitele, sociální pracovníky, příslušníky policie a vězeňské a probační služby v Evropě, kteří pracují s těmi, u nichž by mohla hrozit radikalizace, nebyla využita v plné míře. Její výsledky se často měřily podle činnosti (např. počtu pořádaných jednání nebo vypracovaných dokumentů)*

namísto účinnosti (např. získaných poznatků, dopadu na práci účastníků)” (Evropský účetní dvůr, 2018).

V rámci boje proti radikalizaci můžeme rozlišit tři typy programů, které jsou v různých státech světa využívány. Jejich rozlišení je založeno na typu jednání, na které jsou zacíleny, na širších sociálních podmínkách, ve kterých k jednání dochází a na zamýšleném ukončení jednání. Lindsay Clutterbuck (2015) nabízí jejich kategorizaci, kterou upravujeme a doplňujeme:

Deradikalizace - programy zaměřující se na povstalecké a teroristické jednání. Základním cílem programů je rehabilitace osob. Nástrojem je ukončení násilí osob, odpoutání osob od extremistické organizace a její reintegrace do většinové společnosti. Tyto programy jsou nejčastěji implementovány v podmínkách detence či výkonu trestu odnětí svobody.

Protiradikalizace - programy zaměřující se na extremistické jednání, včetně násilného, a jednání směřující k terorismu. Základním cílem je zmírnění tendencí takovýchto osob. Nástrojem je odpoutání, reintegrace a rehabilitace osob spojených s extremistickými subjekty. Tyto programy jsou nejčastěji implementovány před možností spáchání trestných činnů u radikalizovaných osob.

Antiradikalizace - programy zaměřující se na náchylnost a predispozice širší společnosti k radikalizaci a extremismu. Základním cílem programů je prevence. Nástrojem bývá nejčastěji odhalování a odstrašování (zákonným postihem) potenciálních osob sympatizujících a podporujících extremistické subjekty. Tyto programy jsou nejčastěji implementovány k zasažení osob v počátcích radikalizace.

Nejdiskutovanějším je koncept deradikalizace, který je založen na převrácení, reverzi, radikalizačního procesu jedince. Tyto programy začaly být v některých státech Evropy implementovány v rámci protiteroristické politiky po roce 2001, kdy zvláště některé státy, jako Velká Británie, čelily nárůstu odsouzených džihádistů ve svých vězeňských zařízeních. Zásadní otázkou se stalo, jak se v průběhu jejich uvěznění vypořádat s jejich mírou radikalizace a zejména, jak se s nimi vypořádat po jejich propuštění (Hannah, Clutterbuck, Rubin, 2018). V rámci vězeňského systému tak došlo k vytvoření školicího programu, který ve Velké Británii využívá behaviorální a teologické intervence směrem k extremistům a náchylným osobám k extremistické radikalizaci, s cílem jejich odpoutání od teroristické skupiny a odklonu od extremistického životního narativu (Turner, 2014). V návaznosti byla agenda organizace Multiple Agency Public Protection Arrangements (MAPPA), zabývající se reintegrací násilných sexuálních zločinců, rozšířena o náboženské extremisty a teroristy (Disley, Weed, Reding, 2013). Tato nová bezpečnostní dynamika si také vyžádala zformování nových platforem, způsobů a rozvoje spolupráce mezi agenturami, státními institucemi a místní samosprávou, zvláště mezi policisty, sociálními pracovníky, učiteli, kteří jsou také zapojeni do antiradikalizačních aktivit.

Další dva typy programů (protiradikalizaci a antiradikalizaci) můžeme ilustrovat na integrovaném projektu města Amsterdam. Od roku 2007 zde funguje program založený na detekci “přípravných akcí”, vycházejících z radikalizace a “ideologické radikalizace”, předcházející konkrétní činy. Předcházení a vypořádávání se s ideologickou radikalizací se stalo součástí agendy městské samosprávy, která vytvořila široký preventivní program *Wij Amsterdammers* (My Amsterdamci), jenž systém detekce a intervence případů radikalizace. Program je založen jak na přístupu antiradikalizace, tak protiradikalizace díky spolupráci municipality a policie. Program se pokouší kombinovat preventivní aktivity občanské společnosti a protiteroristický monitoring policejními nástroji (Mellis, 2007).

Antiradikalizační a protiradikalizační politika České republiky

Problematika radikalizace rezonuje v České republice především v souvislosti s evropským rozměrem tohoto fenoménu a bezpečnostními hrozbami západoevropských států. Přestože prozatím Česko nezaznamenalo teroristický útok na svém území, rizika plynoucí z možné radikalizace (zejména individuální inspirované teroristickými útoky v Evropě) trvají. Česká republika představuje tranzitní zemi mezinárodního terorismu, což dokládají desítky v zahraničí zadržených osob podezřelých z napojení na teroristické organizace, které získaly česká víza k cestě do jiných států, kde se zapojily do ilegální činnosti (Krulík, Marek, 2010).

V současnosti tolik sekuritizovaný islamistický terorismus je českými bezpečnostními složkami hodnocen jako hrozba nízké intenzity. Česká muslimská komunita je nepočetná a velmi dobře sociálně integrovaná (Ministerstvo vnitra České republiky, 2016). Dle Auditů národní bezpečnosti (2016, s. 11) *„lze hodnotit rizika plynoucí z islámského radikalismu pro ČR zatím jako nízká, nikoliv však nulová. ČR je v tomto ohledu v odlišném postavení než země západní Evropy. Muslimská komunita v ČR je výrazně méně početná, než např. v zemích západní či severní Evropy, a doposud v ní nebyly zaznamenány rozsáhlejší radikalizační tendence“*. Dále se uvádí, že *„rozhodně nelze vyloučit radikalizaci jednotlivců či malých skupin inspirovaných radikální islamistickou ideologií, kteří se mohou pokusit o násilnou akci i bez vazby na etablované organizace“*. *„Radikalizaci mohou podlehnout i osoby bez bližších vazeb v okolní komunitě (např. konvertité), které mohou být inspirovány např. internetovou propagandou“*. *„Nemalé riziko v tomto ohledu představují (v ČR poměrně rozšířené) aktivity islamofobních skupin, kterým se dostává značné mediální pozornosti“*.

Bezpečnostní informační služba (2017, s. 17) však v souvislosti s českou muslimskou komunitou upozorňuje na jisté riziko etnické skupiny ze střední Asie, jejíž členové jsou žadateli o azyl a jejichž integrace se jeví velmi problematická vzhledem ke kulturním odlišnostem a především k výrazně specifické formě

islámu, jenž představuje velmi striktní a radikální interpretaci náboženských principů, které se projevují mimo jiné nepřátelstvím vůči české společnosti. Její uzavřenost a separace v rámci širší muslimské české komunity představuje latentní bezpečnostní hrozbu.

Právě již výše zmíněná hrozba individuální radikalizace, s možným vyústěním do násilného činu osamělého útočníka, představuje dnes jedno z výrazných rizik české protiradikalizační politiky. Českým příkladem, který se způsobem provedení i motivem útoku příliš neodlišuje od nedávných teroristických útoků za použití nákladních automobilů, je případ Olgy Hepnarové z Prahy roku 1973. V roce 2015 útočil střelnou zbraní Zdeněk Kovář v Uherském Brodě.

Další rizika jsou spojena s návratem osob ze zahraničních bojišť. Česká republika sice nepředstavuje výrazný rezervoár zahraničních bojovníků teroristických organizací, nicméně působení českých občanů v zahraničních ozbrojených skupinách a jejich návrat do republiky přináší především rizika vlivového působení cizích mocností. *„Jakkoliv se jedná do značné míry o celoevropský problém, ČR nepatří mezi státy významně zasažené tímto fenoménem. Problém nicméně představují zahraniční bojovníci (občané cizích států) tranzitující přes české území, neboť takové případy již byly v minulosti zaznamenány. Několik Čechů se účastní (nebo se v minulosti zapojilo do) bojů na Ukrajině (a to na obou stranách konfliktu). Aktivita těchto osob rovněž představují určité bezpečnostní riziko pro vnitřní bezpečnost ČR, např. v tom ohledu, že by se tito lidé mohli stát nástrojem zahraničního vlivového působení. Jejich rizikovost z hlediska teroristických aktivit je nicméně v současné době spíše nízká. Aby se do budoucna zabránilo jejímu zvyšování, je především důležité věnovat pozornost boji proti radikalizaci a náboru bojovníků, zneužívání internetu včetně sociálních médií, formování paramilitárních skupin a zahraničnímu vlivovému působení“* (Ministerstvo vnitra České republiky, 2016, s. 13-14).

Mnoho Ukrajinců žijících v České republice (včetně osob s dvojitým občanstvím) sloužilo v ukrajinských jednotkách, nebo byly donuceny sloužit v těchto jednotkách (někteří odmítli nastoupit aktivní vojenskou službu na frontě). Byl zaznamenán Rus s českým občanstvím bojující na straně proruských separatistů. Další bývalí separatističtí bojovníci z postsovětských republik pracují na území České republiky (nejčastěji občané Běloruska). Vojenské střety v Kyjevě a v jiných ukrajinských městech v průběhu zimních měsíců roku 2014 byly také spojeny s nárůstem veřejného aktivismu krajně pravicových uskupení (Pravý sektor, Sociálně národní shromáždění). Tyto skupiny byly podporovány částí západoevropské krajně pravicové scény, včetně české neonacistické. Odhadovaný počet osob z české neonacistické scény se pohybuje kolem 5. Někteří sloužili v batalionu Azov, později přejmenovaného na Regiment speciálního určení Azov. V červnu 2015 se jeden český občan účastnil výcvikového tábora Azov (opustil ho po několika hodinách v důsledku tvrdého výcviku a strachu ze skutečného bojového nasazení). Výraznější počet českých

občanů byl registrován v ozbrojených silách Doněcké lidové republiky (DNR). Odhad se pohybuje kolem 15 osob (Mareš, 2017).

V centru pozornosti se ocitají také Češi, kteří ilegálně překračují státní hranice blízkovýchodních států s cílem podpořit kurdské milice v boji proti Islámskému státu. „*V těchto případech BIS nezjistila žádné informace o jejich podílu na činnosti, kterou by bylo možné hodnotit jako teroristickou*“ (Bezpečnostní informační služba, 2017). Jedná se například o Markétu Všelichovou a Miroslava Farkase, kteří byli zadrženi v listopadu 2016 v Turecku a odsouzeni v prosinci 2017 v Turecku na šest let a tři měsíce za spolupráci s bojovníky milic syrských Kurdů YPG (iDnes.cz, 2017). Zde bychom mohli zmínit i již uvedený případ Jana Silovského.

Oblast radikalizace je v České republice konceptualizována v rámci státní protiextremistické politiky a protiteroristické politiky. V České republice představuje v souvislosti s radikalizací jednu z nejvýznamnějších současných výzev radikalizace širší občanské společnosti. Ta se projevuje zejména ve zvyšující se společenské polarizaci etnické většiny vůči menšinám (nejen etnickým), zahrnující sílíci antiislamismus, protipřistěhovalecké postoje a nacionalismus. *Zprávy o extremismu na území České republiky* (2015, s. 8-9, 2016, s. 7) dlouhodobě upozorňují na hrozby spojené s radikalismem a extremismem, představující zejména:

- **snahu extremistických uskupení štěpit** a oslabovat českou **společnost** vytvářením antagonismů na základě etnického, náboženského, třídního a jiného klíče;
- **riziko výskytu radikalizovaných militantních jedinců či malých skupin**, kteří mohou k prosazování svých zájmů použít násilí;
- **absorpci radikálních, xenofobních či extremistických prvků politickým mainstreamem**;
- **vznik extremistického politického subjektu s charismatickým lídrem**, který dokáže **sjednotit dnes prozatím fragmentovanou extremistickou scénu** a oslovit nové příznivce;
- **vznik extremistických domobran**, které, vedle nelegálního ozbrojování, cílí své projevy proti určitým skupinám osob na základě etnického a náboženského klíče.
- **polarizaci v rámci majority**, kdy vznikají animozity mezi stoupenci různých názorových proudů.
- **přejímání extremistických prvků do politického mainstreamu**.
- **zpochybňování principů pluralitní demokracie, vypouštění dezinformací** s cílem oslabení hodnot spojených se západními demokraciemi, narušení transatlantického spojení a vyvolání informačního a hodnotového chaosu [tučně zvýrazněno autorem].

Prevence násilné radikalizace zahrnuje široké spektrum aktérů od bezpečnostních složek, místních úřadů, zdravotnických organizací, legislativy až

po vzdělávací instituce. Důraz je položen zejména na výchovu v mezikulturní komunikaci, činnost styčných důstojníků Policie ČR pro menšiny a rozvoj spolupráce mezi bezpečnostními složkami a vzdělávacími institucemi. Bezpečnostní výzvu představují otázky související se vznikem uzavřených komunit etnických menšin, přistěhovaleckých komunit a možné radikalizace jejich členů, a to i v prostředí věznic.

V České republice však nejsou doposud ujasněny a ukotveny základní předpoklady pro aplikování prevence radikalizace. Nesystematičnost a nejasnost v provádění prevence radikalizace je možné nalézt zejména v tom (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 34):

- 1) kdo ji má iniciovat, organizovat, financovat, vyhodnocovat (státní x nestátní sektor);
- 2) komu má být určena, aby byla efektivní (definovat cílovou skupinu);
- 3) jaké má být poselství (pravicový x levicový extremismus, obhajoba pluralitní demokracie, zaměření jen na extremismus x zaměření na související jevy);
- 4) jaké kanály využívat (médiu, kampaně, přednášky, kulturní a sportovní akce, sociální sítě);
- 5) jaký má být měřitelný výsledek (co lze považovat za úspěch a jak jej měřit).

Česká republika aplikovala různé preventivní protiextremistické projekty po vzoru západoevropských států a prošla podobnou zkušeností. Audit národní bezpečnosti shledává, že *“Celá řada byla velmi pečlivě připravena a lze prokázat, že měla pozitivní efekt. Minimálně stejné množství projektů však vznikalo narychlo v reakci na určité situace, respektive náhle vzniklou poptávku, bez jasného zadání, bez angažmá skutečných expertů, bez jasně definovaného cíle a bez definování způsobu měření úspěchu. Tímto ukvapeným způsobem byly nejenom prohospodářeny prostředky, ale byly i promarněny příležitosti”* (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 34).

Přestože Česká republika disponuje velkým množstvím odborníků na extremismus, postrádá zkušené odborníky v oblasti prevence extremismu. Protiextremistická politika státu je vnímána a aplikována pouze v represivní rovině. Audit národní bezpečnosti apeluje na politickou reprezentaci, která by měla jasně formulovat důležitost prevence extremismu. *“Státní správa musí formulovat poptávku, musí se přihlásit k odpovědnosti, musí navazovat partnerské vztahy s dalšími subjekty státními i nestátními. Tradičně je nositelem nových impulzů nevládní sektor. Přetrvávajícím problémem je vzájemná nedůvěra mezi státními i nestátními subjekty. Tu lze překonat jen dlouholetou spoluprací obou platforem. V některých zemích pak existují samostatné instituce či pobočky institucí, které se věnují koordinaci a organizování preventivních aktivit v oblasti politické radikalizace (např. německá Spolková centrála pro politické vzdělávání)”* (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 34).

Jako zásadní chybu protiextremistických preventivních opatření v České republice můžeme označit jejich nepřesné zacílení na konkrétní skupinu. Přestože na úrovni státní správy se realizují rozsáhlé projekty, jejich zaměření je obecné, s široce formulovanými cílovými skupinami. *“Tyto chyby jsou způsobeny tím, že se na jejich koncipování podílejí úředníci či aktivisté bez patřičného vzdělání a profesní zkušenosti. Pro jasné definování cílové skupiny pak často chybí validní sociologická a psychologická data. V bezpečnostní komunitě v západních zemích se pak stále častěji hovoří o prevenci zacílené přímo na extremistické „klienty“”* (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 34). Kritika směřuje na absenci tzv. exitových programů (známých a úspěšných např. v Německu), které se zaměřují na pomoc jedincům opustit extremistické organizace.

Dalším kritickým místem prevence extremismu v České republice je poselství preventivních aktivit. “Strašení” extremismem se ukázalo jako neefektivní, což ilustrují volební úspěchy krajně pravicových populistických politických stran, jejichž PR kampaně jsou mnohdy kvalitnější než kampaně státu či neziskových organizací. *“Popularizaci demokratických hodnot je obtížné důvěryhodně a přesvědčivě uchopit. Většina projektů je směřována proti extrémně pravicovým subjektům. Preventivní kampaně proti současné extrémní levici, zejména anarchistům, fakticky neexistují”* (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 35).

Klíčovou výzvou je měřitelnost efektivity preventivních projektů. Jako nezbytné se ukazuje nastavení měřitelných indikátorů úspěchu projektu (podobně jako v komerční sféře). Důraz by měl být kladen na sociologické výzkumy a jejich výstupní data. *“Pokud by měla být prevence zaměřena na samotné extremistické „klienty“, bylo by potřeba zkoumat i psychologické faktory např. u odsouzených za trestnou činnost s extremistickým podtextem”* (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 35).

Můžeme se také setkat s návrhy, aby se změnila celková konceptualizace prevence extremismu. Upustit by se mělo od preventivních projektů cílících na extremisty a pozornost by se měla věnovat těm problémům, na kterých se krajně pravicoví populisté a extremisté profilují před veřejností. Stát by měl *“rychle nalézt alternativu k populistickým a často nereálným extremistickým návrhům a tuto alternativu pak urychleně veřejnosti představit a začít prosazovat do praxe”* (Ministerstvo vnitra ČR, 2016, s. 35).

Závěr

V současnosti můžeme zaznament snahy o ustavení Koordinačního centra pro detekci radikalizace ve věznicích a následnou deradikalizaci zasažených osob, které má mít preventivní zaměření, jehož iniciátorem jsou pracovníci bezpečnostních složek (zejména NCOZ). Cílem není stigmatizace detekovaných osob, ale ochrana zasaženého jedince a celé společnosti před procesem radikalizace. Pracovní skupina koordinačního centra by se měla skládat z bezpečnostních složek, justičních institucí a vědecko-výzkumných pracovišť.

Zahrnovala by Policii (PČR), Nejvyšší státní zastupitelství (NSZ), Policejní akademii (PA ČR), Národní centrálu pro boj s organizovaným zločinem (NCOZ), Vězeňskou službu (VS ČR), Probační a mediační službu (PAM) a Bezpečnostní informační službu (BIS), příp. Vojenskou policii a odborníky z jednotlivých organizací zabývající se fenoménem radikalizace. Zkušenosti ze zahraničí potvrzují nezbytnost úzké informační spolupráce mezi zainteresovanými státními složkami, která bude mít meziresortní charakter.

V rámci zřízení Koordinačního centra pro detekci radikalizace ve věznicích a následnou deradikalizaci se formuje pracovní skupina pro detekci radikalizace a pracovní skupina pro deradikalizaci. Dosavadní praxe ukazuje nezbytnost vytvoření třetí skupiny zabývající se a koordinující vzdělávání. Otázkou zůstává, zda tato skupina by měla být podřazena pod první dvě skupiny a pracovat v rámci nich, či pracovat samostatně, samozřejmě vycházející z požadavků obou skupin. Záměrem tohoto projektu je vytvoření centra, které zastřešuje pracovní skupiny v rámci meziresortní spolupráce v oblasti protixtremistické politiky. Projekt se tedy skládá ze dvou částí, první DETEKCE a druhá DERADIKALIZACE. První část je založena na programu SAIRO (Systém analytické identifikace radikalizovaných osob), dále na vzdělávacích kurzech pracovníků Vězeňské služby a akademickém výzkumu. Druhá část projektu je v procesu přípravy.

Každá z podílejících se složek projektu by měla vymezit okruh činností. Na činnosti pracovní skupiny pro detekci radikalizace se podílejí jednotlivé složky dle jejich zaměření.

Činnost pracovní skupiny pro deradikalizaci je prozatím ve fázi konceptualizace. Náplní její činnosti by mělo být shromažďování dat a informací z programu SAIRO na základě vyhodnocování rizikovosti radikalizované osoby. Dále by pracovní skupina měla integrovat pracovníky, kteří budou s radikalizovanými osobami pracovat a navrhopat doporučení zacházení. Každá radikalizovaná osoba vyžaduje individuální přístup a nabízejí se dle kontextu možnosti separace, integrace a izolace. První varianta je preventivním opatřením před dalším šířením radikalizace a ideologické nákazy či charismatickým vůdcem skupiny. Druhá varianta je vhodná pro proces rehabilitace jedinců méně zapojených v extremistické skupině, což snižuje riziko postupu radikalizačního procesu nejen osoby samé, ale širší vězeňské komunity. Třetí varianta je určena pro nejnebezpečnější osoby, vůdce a rekrutátory.

Mezi další postupy a nástroje v rámci deradikalizační skupiny by měla patřit důkladná psychologická profilace a analýza radikalizačního procesu zájmového jedince na pozadí informační spolupráce zainteresovaných bezpečnostních složek, soudů, náboženských organizací, zdravotnických zařízení aj. Úspěšnost detekce i deradikalizace je závislá na míře proškolení pracovníků sbírajících primární data a informace a zanášející je do programu SAIRO. Pracovníci VS jsou taktéž vystaveni ohrožení radikalizace a spolupráce s radikalizovanými osobami. V neposlední řadě je třeba klást důraz na projekci a

realizaci rehabilitačních programů v rámci procesu integrace bývalých extremistů.

Literatura:

- BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. 2016. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2016*. [online]. 2017 [cit. 20. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizpravy.html>
- CLUTTERBUCK, L. 2015. *Deradicalization Programs and Counterterrorism: A Perspective on the Challenges and Benefits* [online]. 2015 [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: <https://www.mei.edu/sites/default/files/Clutterbuck.pdf>
- DISLEY, E., WEED, K., REDING, A. 2013. *Managing Terrorist Offenders Upon Release from Prison* [online]. 2013, RAND Corporation [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: <http://www.rand.org/publications>
- EUROPEAN COMMISSION. 2018. *Radicalisation Awareness Network (RAN)* [online]. 2018 [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network_en
- EUROPOL. 2017. *TE-SAT. European Union, Terrorism Situation and Trend Report* [online]. 2017 [cit. 2.7.2018]. Dostupné na z: <https://www.europol.europa.eu/tesat/2017/>
- EVROPSKÁ RADA. 2018. *Reakce na problematiku zahraničních teroristických bojovníků a na nedávné teroristické útoky v Evropě* [online] 2018 [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/>
- EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR. 2018. *Opatření EU proti radikalizaci zohledňují potřeby členských států, ale přetrvávají v nich nedostatky v koordinaci a hodnocení, říkají auditori*. [online]. 2018, Tisková zpráva, Lucemburk 29. května [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: [INSR_RADICALISATION_CS.pdf](#)
- IDNES.CZ. 2017. *Turci dvěma Čechům potvrdili šest let vězení, oba podali dovolání* [online]. 2017 [cit. 2.7.2018]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/vselichova-marketa-turecko-kurdove-dbd-/zahranicni.aspx?c=A171201_142254_zahranicni_aha
- KRULÍK, O., MAREK, Š. 2010. *Boj proti terorismu v rámci České republiky: výzvy a perspektivy*. In Souleimanov, E. *Terorismus. Pokus o porozumění*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2010.
- HANNAH, G., CLUTTERBUCK, L., RUBIN, J. 2018. *Radicalisation or Rehabilitation: Understanding the challenge of extremist and radicalized prisoners* [online]. 2018, RAND Corporation [cit. 6.6.2018] Dostupné z: <http://www.rand.org/publications>.
- HIGH-LEVEL COMMISSION EXPERT GROUP ON RADICALISATION. 2018. *Final Report 18 May 2018* [online]. 2018, European Commission,

Migration and Home Affairs. [cit. 2.7.2018]. Dostupné z: 20180613_final-report-radicalisation-1.pdf

MAREŠ, M. 2017. Čeští zahraniční bojovníci v ukrajinském konfliktu: právní aspekty a využití v propagandě [online]. 2017, *Vojenské rozhledy*, 26 (5) [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/ozbrojene-konflikty/cesti-bojovnici>

MELLIS, C. 2007. Amsterdam and Radicalisation: the Municipal Approach. *The National Coordinator for Counterterrorism. Radicalisation in Broader Perspective*. Amsterdam, NCTV. 2007, s. 40-48.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2015. *Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2014* [online]. 2015, Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality [cit. 20. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizprava-o-extremismu-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2014.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2015. *Zpráva o extremismu na území České republiky v roce 2015* [online]. 2016, Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality [cit. 20. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vyrocnizprava-o-extremismu-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2015.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2016. *Audit národní bezpečnosti* [online]. 2016, Odbor bezpečnosti a prevence kriminality [cit. 6.6.2018]. Odbor bezpečnosti a prevence kriminality. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/audit-narodni-bezpecnosti-151410/>

TURNER, CH. 2014. *Speech of British High Commissioner to Kenya, Counter Violent Extremism – “Communities beat terrorism”* [online]. 2014 [cit. 6.6.2018]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/speeches/counter-violent-extremism-communities-beat-terrorism>

GEOPOLITICKÉ POSTAVENIE REGIÓNU STREDNEJ EURÓPY

GEOPOLITICAL SITUATION OF THE CENTRALEUROPE REGION

Ivana Šostaková¹ - Ľubomír Klačko²

ABSTRACT

Central Europe countries or the whole region is not mentioned in the doctrines or strategies of the two biggest geopolitical players the U.S.A and the Russian federation. But this fact does not predict meaningless of the region. International relation and dynamic European security environment caused the upsurge of their importance. That is why we are about to point out some essential moments from history and current times.

Key words

Doctrine, security, Europe, the United States, Russian federation, geopolitics, cooperation, conflict, foreign affairs;

Úvod

Cieľom nasledujúcich riadkov nie je poskytnúť vyčerpávajúci exkurz do strategických dokumentov (doktríny, spravodajské a bezpečnostné stratégie ...atď.) svetových veľmocí akými sú Spojené štáty americké a Ruská federácia. Hlavnou úlohou článku je ozrejmiť si hlavné míľniky, historické a súčasné, zahraničnej politiky týchto veľmocí zamerané na región strednej Európy. Tento krátky exkurz bude neskôr súčasťou rozsiahlejšieho článku zameraného na súčasné postavenie tohto regiónu v politikách spomenutých veľmocí v kontexte riešenia problematik energetickej bezpečnosti, situácii na Ukrajine a angažovanosti krajín regiónu v Severoatlantickej aliancii. V rozsiahlejšom článku budú konfrontované kroky politikov z tohto regiónu a zhodnotené nami oslovenými odborníkmi v daných oblastiach.

¹ Ivana Šostaková, Mgr., externá doktorandka, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, ivana.sostakova@gmail.sk.

² Ľubomír Klačko, PhDr., externý doktorand, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, klackolubo@gmail.com.

1 Strategické zmýšľanie veľmocí USA a Ruskej federácie v regióne

1.1 Počiatky angažovania v Európe

Začiatkom 20. storočia Spojené štáty americké (USA) svojou politikou otvorených dverí začínajú aktívne zasahovať do svetovej politiky. Začína sa kreovať aj geopolitická škola USA. USA sa postavili do pozície sprostredkovateľa mieru, avšak na začiatku 1. svetovej vojny bola veľkosť jej armády najmenšia spomedzi vtedajších svetových veľmocí. Zlom nastáva v období svetových vojen. Vylodenie 200 tisícového kontingentu vojakov počas prvej svetovej vojny znamenalo, že USA sa začínajú podieľať na riešení vnútorných sporov Európy. Prezident Wilson angažovanie vo vojne zdôvodnil ako potrebu urobiť svet bezpečnejším pre demokraciu. Počas druhej svetovej vojny americké vojsko bojovalo v Afrike, Európe a Ázii. Určitá rovnováha v Európe bola na vzostupe ako životný záujem USA. Trumanova doktrína zadefinovala zadržovanie komunizmu, potvrdila prevzatie úlohy hegemonu západného sveta v globálnom meradle (prebratie od Veľkej Británie a čiastočne Francúzska) a potvrdila pokračovanie v ozdravovaní svetovej ekonomiky, ktoré zahŕňa aj Marshallov plán, ktorý mal hlavne zamedziť šíreniu chudoby, hladu v európskych krajinách a zamedziť tak vzostupu komunistov v týchto krajinách (O. Krejčí, 2009).

V Rusku sa postupne zo Slovanofilstva rozvinula idea Panslovanstva ako geopolitický projekt zjednocovania slovanských kmeňov a národov. Jedným z prívržencov panslavizmu bol Michail P. Pogodin, ktorý vo svojom diele *Riziká Ruska* navrhuje vytvoriť Slovanický zväz. Ohrozenie videl v šírení západnej ideológie a to, že všetci sa spojili proti Rusku a nikto mu nepomôže. Nádej sa však skrýva v potenciály 80tich miliónov Slovanov, ktorí by sa mali spojiť do zväzu. Z filologického hľadiska má byť Rusko lídrom ako zlučovateľ všetkých slovanských nárečí. Medzi slovanské kmene zaradil Čechov, Srbov, Chorvátov, Bulharov, Slovincov, Čiernohorcov a Bosniakov, obyvateľov Štajerska, Slovákov a Moravanov, Lužičanov a obyvateľov Dalmácie, Haličanov, Poliakov. Z geografických príčin pripojil k zväzu aj Maďarov, Moldavsko, Grécko, Valašsko a Sedmihradsko. Ďalším významným zástancom panslavizmu je Nikolaj J. Danilevskij a jeho práca *Rusko a Európa*. Tvrdí, že ako náhle bude vnútro Európy bezkonfliktné, zaháji Európa cestu na východ. Rusko nemôže bojovať s jednotnou Európou, preto jediné riešenie je jednotné Slovanstvo, ktoré nemá záujem o svetovú nadvládu, ale skôr ponúka garanciu rovnováhy vo svete a je ochranou proti celosvetovej nadvláde Európy. Slovanický svet rozdelil na 8 štátov: Ruská ríša, Carihradský okruh, Maďarské kráľovstvo, Helénske kráľovstvo, Rumunské a Bulharské kráľovstvá, Kráľovstvo srbsko-chorvátsko-slovinské, Kráľovstvo česko-moravsko-slovenské. Spoločným jazykom mala byť Ruština (Krejčí, 2017).

1.2 Súčasný prístup mocností k regiónu

USA v dokumente Globálne posúdenie hrozieb spravodajskou komunitou na rok 2019 zhodnotili aj vývoj v Európe. Región strednej Európy nie je konkrétne spomenutý, ale je zrejmé, že naň nezabudli. Odchod Veľkej Británie (VB) plánovaný na koniec marca a voľby do Európskeho parlamentu za označila správa ako dôležité faktory ovplyvňujúce situáciu v Európe. Potencionálne zmeny, ktoré vzídu z týchto udalostí, môžu ovplyvniť reagovanie lídrov európskych inštitúcií a jednotlivých členských krajín na snahy Ruskej federácie (RF) a Číny na ich vzájomné „rozhádanie“ ako aj oddeliť ich od USA.

Ak sa odchod VB uskutoční, Európa tak stratí jedného z najväčších lídrov v presadzovaní sankcií voči RF, podporovateľa liberálneho trhu (marketliberalism) a dôležitého aktéra zahraničnej a bezpečnostnej politiky. RF a Čína sa budú snažiť zvýšiť svoj vplyv na úkor USA a budú ťažiť z ekonomickej zraniteľnosti niektorých členských krajín, činnosti anti-systémových politických strán pri voľbách do EÚ parlamentu. Niektoré členské krajiny budú namietat' voči predlžovaniu sankcií voči RF a sprísneniu kontrol (WorldwideThreatAssessment..., 2019). Vychádzajúc zo záverov predchádzajúcich riadkov, zvýšenie záujmu USA o krajiny strednej Európy potvrdzuje aj návšteva ministra zahraničných vecí Mikea Pompea, ktorý varoval pred aktivitami RF a Číny (spoločnosť Huawei). Išlo konkrétne o Maďarsko, Slovensko a Poľsko. Česká republika nebola na zozname návštev, pravdepodobne z dôvodu, že premiér Andrej Babiš je pozvaný do Bieleho domu 7. marca 2019.

Maďarský minister zahraničných vecí na to reagoval, že Maďarsko bývalo príliš priateľské s RF a reakcia Západu na Peking bola príklad veľkého pokrytectva, prejavu nedôvery (enormous hypocrisy). Spolupráca Maďarska s RF žiadnym spôsobom nebude vplyvať na status Maďarska ako spoľahlivého partnera USA a člena NATO. Obaja sa však dohodli na zmluve o obrannej spolupráci, ktorá umožní vojakom USA voľnejší pohyb cez krajinu a mohla by zvýšiť Maďarsku možnosť nakupovať vojenský materiál z USA (GPF staff, 2019). Na návšteve v Poľsku, spolu aj s viceprezidentom USA M. Penceom, opäť poukázali na záujmy RF v Európe a riziká spojené s čínskymi technológiami. Poľsko zvažuje vylúčenie spoločnosti Huawei z budovania pripravovanej 5G siete. Ďalej prediskutovali prítomnosti USA vojakov v krajine a situáciu na Ukrajine a Kryme. Poľsko sa snaží presvedčiť USA o navýšenie počtu amerických vojakov na svojom území. Zatiaľ je ich počet limitovaný na 4500 vojakov. Prezident A. Duda na návšteve v USA minulý rok v septembri povedal prezidentovi Trumpovi, že sú pripravení poskytnúť finančnú podporu vo výške 2 miliárd USD pri vybudovaní americkej základne (Sohn, 2019).

Minister zahraničných vecí SR počas tlačovej konferencie ocenil jeho návštevu a podotkol, že je to 20 rokov od poslednej návštevy ministerky zahraničných vecí USA, jeho predchodkyne M. Albrightovej. Pán minister Lajčák potvrdil naše atlantické a európske smerovanie a ubezpečil, že naďalej sme

blízkym partnerom a patríme medzi kľúčových spojencov. Minister Pompeo zdôraznil, že Slovensko si zaslúži uznanie za jeho historický vývoj a aj z dôvodu agresívnej politiky RF v tomto regióne. Vyzdvihol produktívne stretnutia s lídrami krajiny, kde sa potvrdila vzájomná spolupráca prostredníctvom členstva v NATO. Je rád, že sme potvrdili vyčleniť 2% z HDP na obranu do roku 2024. Opäť spomenul, že RF nie je jediná mocnosť, ktorá sa snaží o rozbíjanie jednoty v Európe. V súčasnosti je dôležité opatrne pristupovať k čínskej snahe v ekonomike a iných odvetviach za účelom zmeny politického systému. Minister Pompeo ocenil a pochválil predstaviteľov SR, že sa uskutoční najväčší vojenský nákup v histórii SR v podobe 14 stíhačiek F-16 a prebiehajúci kontrakt na vrtulníky Blackhawk. Tieto kroky znižujú našu závislosť od zastaranej sovietskej techniky a otvárajú dvere k hlbšej obrannej spolupráci s USA a interoperabilite so spojencami v NATO (Press Availability, 2019).

Minister zahraničných vecí RF na konferencii v Mníchove nadviazal na myšlienky Ch. de Gaulla, Francois Mitteranda a Helmuta Kohla o veľkej Európe bez sporov od Atlantiku až po Ural. Žiadne blokové delenie Európy a hlavne mier. Spolupráca s RF je záruka stability a prosperity. Avšak po skončení studenej vojny tieto predstavy na spoluprácu zostali len v rovine myšlienok. RF malo s EÚ naplánované rozvíjanie 4 oblastí- spravodlivosť, ekonomika, veda a vzdelávanie. Opäť boli zabrzdené. To isté môžeme povedať o dohode o nezvyšovaní bezpečnosti jednej krajiny na úkor druhej, ktorá bola schválená v OBSE a v rade RF-NATO. Nemáme zjednotenú Európu a zo súčasnej situácie neprofituje nikto. Európa sa nechala zatiahnuť do bezvýznamnej hry na sankcie voči RF organizované zo zámoria. EÚ nemá vo svojich rukách agendu regionálnej integrácie. Euroázijský kontinent sa stáva novým centrom v Ázijsko-Pacifickom regióne. Vidí priestor pre spoluprácu medzi Euroázijskou ekonomickou úniou a ASEAN. Vidíme príležitosť v kombinovaní potenciálov všetkých krajín, rozvíjaní rôznych multilaterálnych projektov a hľadať nové priestory pre rast. Pán minister dúfa, že sa európsky partneri pridajú a budú profitovať z tohto projektu, pretože ekonomická previazanosť v Euroázii môže poskytnúť slušný základ pre rovnú a nedeliteľnú bezpečnosť. RF má záujem aby EÚ bola silná a nezávislá. Prezident Putin to potvrdil v roku 2018, keď tvrdil, že EÚ túži byť nezávislá, sebestačná, suverénna v bezpečnosti a obrane a je to prirodzená a pozitívna predstava v dnešnom silnejúcom a multipolárnom svete. Druhá vec je, či bude EÚ schopná dosiahnuť tento cieľ (Lavrov, 2019).

Záver

Základný cieľ článku bol splnený. Región strednej Európy nebol síce konkrétne menovaný, spomínaný v doktrínach alebo zmýšľaní, ale je zrejmé, že krajiny boli a budú jednými z cieľových oblastí záujmu oboch veľmocí, keďže krajiny vytvárajú akýsi nárazníkový pás v rámci európskeho kontinentu. Toto nárazníkové pásmo ma veľký význam najmä z hľadiska Ruskej federácie, ktorá

sa počas viacerých období vo svojej histórii snažila vytvoriť neutrálne pásmo nárazníkových krajín. Záujem o územie má aj vojensko-logistický rozmer. Uvidíme v ďalšom článku, či krajiny strednej Európy budú jednotné v názoroch na problematiku uvedenú v úvode. Môžeme však spomenúť, že minister zahraničných vecí na nedávnej schôdzke so svojim maďarským kolegom, diskutovali o bilaterálnych, regionálnych spoluprákach najmä vo vyšehradskej skupine.

Literatúra:

GPF staff. 2019. *Daily Memo: The US and Central Europe, Russia and Israel, Iran and Saudi Arabia*. Dostupné na internete:

<https://geopoliticalfutures.com/daily-memo-us-central-europe-russia-israel-iran-saudi-arabia/#>

KREJČÍ, O. 2009. *Zahraniční politika USA – Ideje, doktríny, stratégie*. Praha: Profesional Publishing, 2009. 431s. ISBN 978-80-7431-003-4

KREJČÍ, O. 2017. *Geopolitika Ruska*. Praha: Profesional Publishing, 2017. 534s. ISBN 978-80-9065-949-0

LAVROV, S. 2019. *Vystúpenie ministra zahraničných vecí RF S. Lavrova na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii*. Dostupné na internete:

<http://mepoforum.sk/staty-regiony/europa/vychodna-europa/rusko/vystupenie-ministra-zahranicnych-veci-rf-s-lavrova-na-mnichovskej-bezpecnostnej-konferencii/>

PRESS AVAILABILITY. 2019. *Press Availability With Slovak Foreign Minister Miroslav Lajcak*. Dostupné na internete:

<https://www.state.gov/secretary/remarks/2019/02/289381.htm>

SOHN, M. 2019. *Pence pochválil Poláky za ostrážitosť vďaka Huawei*. Dostupné na internete: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/pence-pochvalil-polaky-za-ostrazitost-vuci-huawei/1721385>

WORLDWIDE THREAT ASSESSMENT of the US INTELLIGENCE COMMUNITY. 2019. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2019/01/DNI-Worldwide-Threat-Assessment-2019.pdf>

PARTICIPÁCIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA STÁLEJ ŠTRUKTÚROVANEJ SPOLUPRÁCI EURÓPSKEJ ÚNIE V OBLASTI BEZPEČNOSTI A OBRANY V ROKU 2018

SLOVAK REPUBLIC PARTICIPATION ON THE PERMANENT STRUCTURED COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF SECURITY AND DEFENSE IN 2018

Martin Trebula¹

ABSTRACT

The article deals with the National Plan for the Participation of the Slovak Republic in the Permanent Structured Cooperation of the European Union and evaluates the fulfillment of the individual obligations of the Slovak Republic in 2018 in the context of the security environment.

Key words: permanent structured cooperation, PESCO, European union, security and defense,

Úvod

Článok sa zaoberá Národným plánom účasti Slovenskej republiky (ďalej len SR) na stálej štruktúrovanej spolupráci (ďalej len PESCO) Európskej únie (ďalej len EÚ) a hodnotí plnenie individuálnych záväzkov SR v roku 2018 v kontexte bezpečnostného prostredia.

1 Stála štruktúrovaná spolupráca

PESCO vychádza z čl. 42.6 a čl. 46 *Zmluvy o EÚ*, je implementáciou obranno-bezpečnostných aspektov *Globálnej stratégie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ* a predstavuje nástroj na posilnenie spolupráce zúčastnených členských štátov EÚ v oblastiach budovania obranných a vojenských spôsobilostí, výšky investičných výdavkov na obranné prostriedky, harmonizácie obranného plánovania, posilnenia dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti nasadenia ozbrojených síl zúčastnených členských štátov, odstraňovania nedostatkov v obranných spôsobilostiach, ako aj spolupráce v európskych programoch vyzbrojovania. Spolupráca v rámci PESCO zároveň povedie k posilneniu európskeho piliera Organizácie Severoatlantickej zmluvy, ktorá so svojím princípom kolektívnej obrany ostáva hlavným garantom

¹ Martin Trebula, Ing., externý doktorand, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Katedra bezpečnosti a obrany, Demänová 393, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, martin.trebula@mil.sk

bezpečnosti pre jej členské krajiny vrátane SR (Predkladacia správa k návrhu Národného plánu vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie, 2017).

PESCO je posilnená spolupráca 25 členských štátov EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany, ktorá vznikla 11. decembra 2017. Členské štáty EÚ nadviazaním stálej štruktúrovanej spolupráce prevzali na seba väčšie záväzky s cieľom naplňať ambíciu EÚ vychádzajúcu z Globálnej stratégie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ ako aj spoločne zvyšovať a harmonizovať úroveň obranných spôsobilostí svojich ozbrojených síl. Vylepšené a nové obranné spôsobilosti budú výlučným vlastníctvom zúčastnených štátov a budú mať pozitívny dopad na bezpečnosť ich občanov. Účasť na PESCO je dobrovoľná a nemá vplyv na štátnu zvrchovanosť zúčastnených členských štátov a ani na osobitnú povahu ich bezpečnostnej a obrannej politiky (PESCO, 2017).

PESCO riadia zúčastnené členské štáty EÚ a využíva dvojúrovňovú riadiacu štruktúru. Hlavnou úrovňou riadenia PESCO je Rada EÚ a sprostredkovane aj orgány a pracovné skupiny Rady EÚ, v ktorých sú zastúpené všetky členské štáty EÚ, avšak hlasovacie právo majú len tie, ktoré sa zúčastňujú na PESCO.

2 Záväzky PESCO a ich plnenie – národné plány vykonávania

PESCO obsahuje 20 záväzkov, ktoré sú spoločné pre všetky zúčastnené členské štáty EÚ. Zameriavajú sa na zvýšenie národných obranných výdavkov a posilnenie spolupráce týchto štátov v oblastiach harmonizácie obranného plánovania, zvýšenia nasaditeľnosti ozbrojených síl, budovania obranných spôsobilostí, odstraňovania nedostatkových spôsobilostí a uskutočňovania mnohonárodných projektov.

Zúčastnené členské štáty EÚ pripravili národné plány vykonávania PESCO, ktoré budú každoročne aktualizovať, a v ktorých uvádzajú, akým spôsobom a v akých časových termínoch budú spoločné záväzky naplňať. Národné plány vykonávania budú zúčastnené členské štáty predkladať Európskej službe pre vonkajšiu činnosť a Európskej obrannej agentúre. Vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, bude ministrom zahraničných vecí a ministrom obrany zúčastnených členských štátov EÚ každoročne predkladať hodnotiacu správu o stave vykonávania PESCO vrátane plnenia záväzkov zo strany každého zúčastneného členského štátu EÚ podľa jeho národného plánu vykonávania. V praxi bude hodnotiaca správa porovnávať obsah národných plánov vykonávania jednotlivých zúčastnených členských štátov EÚ s reálnym stavom. V prípade neplnenia spoločných záväzkov môže byť členský štát EÚ z PESCO vylúčený.

3 PESCO a Slovenská republika

Pristúpenie SR do PESCO je potvrdením ambície SR zotrvať v jadre európskej integrácie. Pre SR je účasť v PESCO príležitosťou posilniť svoju obranu a bezpečnosť svojich občanov. Pre naše ozbrojené sily PESCO znamená možnosť intenzívnejšej spolupráce s ozbrojenými silami iných členských štátov EÚ, a to nielen v operáciách a misiách pod hlavičkou EÚ. Naša účasť v PESCO má navyše potenciál znovu naštartovať slovenský obranný priemysel a posunúť vpred slovenský obranný výskum, napríklad aj prostredníctvom možnosti získať finančnú podporu z Európskeho obranného fondu (ďalej len EDF).

SR vyjadrila oficiálny záujem zapojiť sa do PESCO počas zasadnutia Rady EÚ pre zahraničné veci 13. novembra 2017 podpísaním spoločného oznámenia 23 členských štátov EÚ o ich zámere zúčastniť sa na stálej štruktúrovanej spolupráci. Definitívne sa SR stala zúčastneným členským štátom EÚ na PESCO 11. decembra 2017 po prijatí rozhodnutia Rady EÚ o vzniku PESCO, do ktorého sa napokon zapojilo 25 členských štátov EÚ.

Záväzky Slovenska vyplývajúce z účasti na PESCO sú spracované v *Národnom pláne vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie*. Tento plán podrobne definuje, čo pre SR vstup do PESCO znamená a obsahuje presné znenie všetkých 20 záväzkov ako aj plán SR, ako tieto záväzky postupne naplníme do roku 2021, resp. 2025.

4 Zhodnotenie plnenia záväzkov Národného plánu vykonávania účasti SR v PESCO

SR mala v roku 2018 celkové obranné výdavky 1 085 010 068,- €, čo je percentuálny podiel na HDP vo výške 1,20% a ich nárast je v porovnaní s predchádzajúcim rokom 150 340 985,- €. Výdavky na obstaranie obranných spôsobilostí boli 227 534 735,- € čo je percentuálny podiel na celkových obranných výdavkoch 20,97%. Nárast týchto výdavkov v porovnaní s predchádzajúcim rokom bol o 62 125 173,- €. Výdavky na výskum a vývoj boli 7 370 000,- € a ich percentuálny podiel na celkových obranných výdavkoch predstavoval 0,68% (Národný plán vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie, 2018).

V rámci PESCO je SR je koordinátorom projektu - Nepriama palebná podpora (EuroArtillery) a okrem toho je členom ďalších piatich projektov PESCO:

- Európske zdravotnícke velenie,
- Sieť logistických centier v Európe a podpora operácií,
- Vojenská mobilita,
- Obrnené bojové vozidlo pre pechotu/obojživelné výsadežové vozidlo/ľahké obrnené vozidlo,

- Testovacie a hodnotiace centrá EÚ.

SR je tiež pozorovateľom ďalších dvoch projektov:

- Spôsobilosť pre elektronické vedenie vojny a program interoperability pre budúcu spoluprácu v oblasti spoločného spravodajstva, sledovania a prieskumu,
- Dozor v chemickej, biologickej, rádiologickej a nukleárnej oblasti ako služba.

Keďže sú projekty PESCO v súčasnosti v počiatočnom štádiu rozvoja, v roku 2018 neboli definované žiadne požiadavky na ich financovanie. Z tohto dôvodu nie je možné uviesť zdroje, ktoré SR vyčlenila na kolaboratívne projekty v oblasti strategických obranných spôsobilostí. Vo vyššie uvedených projektoch PESCO SR doteraz nečerpala finančné prostriedky z EDF.

SR podporuje zriadenie pravidelného hodnotenia záväzkov a bude do neho pravidelne prispievať v súlade s dohodnutými pravidlami.

V rámci Dlhodobého plánu rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj ozbrojených síl SR (ďalej len OS SR) s výhľadom do roku 2030 sa uvádza, že je potrebná modernizácia najmä nasledujúcich spôsobilostí:

- bojové obrnené vozidlá 8x8, viacúčelové taktické vozidlá 4x4, protitankové systémy, pásové bojové vozidlá pechoty, delostrelecké systémy, dopravné vozidlá,
- poľná nemocnica ROLE 2E a ROLE 2B,
- viacúčelové taktické lietadlá, bezpilotné prostriedky, protivzdušná obrana,
- dopravné lietadlá, viacúčelové vrtuľníky, cvičné lietadlá,
- mobilné komunikačné systémy, komunikačný systém vzdušných síl, bojový komunikačný rádiový systém,
- kybernetická bezpečnosť,
- systémy velenia a riadenia,
- rádiolokátory protivzdušnej obrany krátkeho, veľmi krátkeho a stredného dosahu.

V rámci záväzku k intenzívnemu zapojeniu budúceho EDF do mnohonárodného obstarávania plánuje SR v rámci realizácie projektu PESCO Nepriama palebná podpora (EuroArtillery) využiť financovanie z EDF/Program rozvoja európskeho obranného priemyslu na podporu týchto elementov systému nepriamej palebnej podpory:

- integrácia munície s ďalekým dostrelom do existujúcich delostreleckých systémov EÚ,
- vývoj nového zapalovača a vytvorenie novej navádzanej munície,
- vývoj jednotného systému riadenia palby.

V oblasti záväzku že zúčastnené členské štáty by mali vo svojich národných plánoch vykonávania zmapovať tie spôsobilosti a zariadenia, ktoré by mohli spoločne využívať ostatné zúčastnené členské štáty, SR vytipovala výcvikové priestory a spôsobilosti s potenciálom prípadného poskytnutia partnerským krajinám:

- Lešť (poľný a špeciálny výcvik),
- Kamenica nad Cirochou (výcvik jednotlivca, družstva a čaty pechoty),
- Turecký vrch (výcvik jednotlivca, družstva a čaty pechoty),
- Národné testovacie a výcvikové centrum radiačnej, chemickej a biologickej ochrany (ďalej len RCHBO) organizuje pre zahraničných partnerov nasledovné kurzy:
 - základný kurz v oblasti RCHBO (Basic CBRN course),
 - referenčné chemické laboratórium (Reference Chemical Laboratory).
- Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika v roku 2018 organizovala pre príslušníkov krajín NATO a partnerských krajín nasledujúce medzinárodné kurzy:
 - 9-týždňový Medzinárodný kurz pre štábnych dôstojníkov (International Staff Officers' Course – ISOC),
 - Úvod do plánovania spoločných operácií (Introduction to the Planning of Joint Operations),
 - Kurz pre vojenských riadiacich letovej prevádzky (Military Air Traffic Controllers course).

Kybernetická bezpečnosť pomáha identifikovať, hodnotiť a riešiť hrozby v kyberpriestore, znižovať kybernetické riziká a eliminovať dopady kybernetických útokov, ktoré sa realizujú prostredníctvom informačnej kriminality, kyberterorizmu a kybernetickej špionáže v zmysle posilňovania dôveryhodnosti, integrity a dostupnosti dát, systémov a ďalších prvkov informačnej a komunikačnej infraštruktúry (BREZULA, 2017). V rámci zabezpečenia aktivít pre spoluprácu v oblasti kybernetickej bezpečnosti nadobudol dňa 1. apríla 2018 účinnosť zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti, ktorý komplexne upravuje oblasť kybernetickej a informačnej bezpečnosti, zavádza základné bezpečnostné požiadavky a opatrenia dôležité pre koordinovanú ochranu informačných, komunikačných a riadiacich systémov. Na základe predmetného zákona došlo v podmienkach Vojenského spravodajstva k zriadeniu Centra pre kybernetickú obranu SR, ktoré plní úlohy na úseku obrany štátu v kybernetickom priestore (Zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti, 2018) .

V súčasnosti, aj vzhľadom na plnenie iných úloh, OS SR nie sú schopné deklarovať dodatočné sily a prostriedky v prospech strategického nasadenia EÚ nad rámec EUBG. Dôvodom je, že OS SR sú nadefinované ako jeden balík síl deklarovaný v rámci nielen EÚ, ale aj NATO a OSN, pričom aktuálne deklarované príspevky plnohodnotne pokrývajú možnosti participácie OS SR v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu. Systém prijímania rozhodnutí v SR (vláda SR a NR SR) je schopný zabezpečiť dostatočne rýchle prijatie rozhodnutia SR o vyslaní príslušníkov OS SR alebo civilných expertov SR do aktivít krízového manažmentu EÚ, ako aj dostatočne rýchle prijatie záväzku na vnútroštátnej úrovni s cieľom zvýšiť dostupnosť a možnosť nasadenia síl.

SR v roku 2018 pôsobila v 3 operáciách a misiách Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ (ďalej len SBOP):

- EUFOR Althea v Bosne a Hercegovine (42 príslušníkov). Od roku 2015 SR prispieva novou spôsobilosťou v medzinárodnej jednotke vojenskej polície (IMP – International Military Police) veliteľstva EUFOR (2 príslušníci) a tiež prispieva do Národnej spravodajskej bunky (NIC),
- EUMM Georgia - pozorovateľská misia (1 príslušník),
- EUNAVFOR MED Sophia 10 príslušníkov Vojenskej polície.

V súčasnosti prebieha národná príprava príspevkov OS SR do Bojovej skupiny EÚ krajín V4 a Chorvátskej republiky s dobou pohotovosti v druhom polroku 2019, v ktorej bude SR plniť úlohu vedúcej krajiny pre RCHBO. Zároveň prebieha finalizácia plánovacej dokumentácie (OPLAN). OS SR sa aktívne podieľajú na príprave certifikačného cvičenia COMMON CHALLENGE 2019 (máj 2019).

SR v roku 2018 opätovne potvrdila politický záväzok zvýšiť efektívnosť vojenskej mobility, a to v kontexte EÚ aj NATO, pričom potvrdenie bolo deklarované z najvyšších politických úrovní (prezident SR, minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, minister obrany SR). SR v roku 2018 zriadila medzirezortnú pracovnú skupinu na zabezpečenie národnej implementácie plánu na podporu spojeneckých vojsk na území SR (Enablement Plan for SACEUR's Area of Responsibility), ktorého súčasťou sú aj opatrenia na urýchlenie vojenskej mobility. Medzirezortná pracovná skupina sa zaoberá vojenskou mobilitou v súvislosti s aktivitami na úrovni EÚ a NATO a prispieva tak k ich koherencii a harmonizácii na vnútroštátnej úrovni. V tejto súvislosti vypracovala návrh opatrení na plnenie deklarovaných záväzkov, ktorý bol vládou SR prerokovaný v januári 2019.

SR plne podporuje aj rozvoj interoperability OS SR a súhlasí so stanovením spoločných technických a prevádzkových noriem, ktoré by mali vychádzať z aliančných štandardizačných dohôd (STANAG). V predmetnej oblasti je SR pripravená participovať na spoločných rokovaniach s partnermi v rámci PESCO.

V roku 2018 SR prispela na spoločné financovanie operácií a misií SBOP prostredníctvom mechanizmu Athena národným príspevkom vo výške 425 797,5,- € (koniec roka 2018).

S cieľom prekonať nedostatky v oblasti spôsobilostí identifikovaných v rámci plánu rozvoja spôsobilostí v období rokov 2017 – 2018 získali OS SR 2 dopravné lietadlá C-27J Spartan a 4 vrtuľníky Sikorski UH-60M Black Hawk.

SR taktiež aktívne spolupracuje s Fínskou republikou na vývoji bojového obrneného vozidla 8x8.

Okrem uvedeného má SR v úmysle obstarat':

- nové 3D rádiolokátory,
- viacúčelové taktické lietadlá,
- delostrelecký riadiaci systém „Delosys“,

- 155 mm samohybné húfnice Zuzana 2.

SR ďalej v tomto období v dvoch prípadoch (2 projekty) zvažovala európsky prístup obrannej spolupráce. Podiel hodnoty projektov európskej spolupráce na celkových investíciách do obranného výskumu a vývoja je 81 %. SR sa na pôde EDA aktívne zapája do programu kategórie A: European Air Transport Fleet a do projektu kategórie B: C27J Spartan Cooperation. SR sa zároveň podieľa na príprave troch programov kategórie A: (Spoločný finančný mechanizmus – Cooperative Financial Mechanism, Harmonizácia vojenských požiadaviek týkajúcich sa cieľ – Harmonising the Military Requirements related to Customs a Schvaľovanie cezhraničných presunov – Cross Border Movement Permission). V prípade vyššie uvedených projektov ide náklady bez významného vplyvu na obranné výdavky SR.

Záver

Napĺňanie záväzkov v súlade s Národným plánom účasti SR na PESCO si bude vyžadovať spoluprácu ministerstiev obrany, zahraničných vecí a európskych záležitostí, financií, hospodárstva a školstva. V prípade neplnenia záväzkov môže byť Slovensko z PESCO vylúčené.

Prvým a jedným z najdôležitejších záväzkov je prísľub pravidelne zvyšovať obranný rozpočet – v prípade SR z úrovne 1,22 % HDP v roku 2018 na 1,6 % HDP v roku 2020 a po roku 2020 postupne smerom k 2 % HDP. Z toho výdavky na modernizáciu a investície do OS SR by mali tvoriť viac ako 20 %, k čomu sa SR tiež zaviazala a čo už v súčasnosti spĺňa (27 % v roku 2017, 30 % v roku 2018).

Ďalším záväzkom je poskytovanie výraznej podpory pre operácie a misie EÚ, čo už SR taktiež robí – pôsobíme v Bosne a Hercegovine (operácia EUFOR Althea), Stredozemnom mori (operácia EUNAVFORMED Sophia) a Gruzínsku (pozorovateľská misia EUMM Georgia).

SR tiež prísľúbila zvážiť aj ďalší príspevok v prípade zahájenia novej operácie EÚ a stanoviť vojensko-politické usmernenie s cieľom prispievať po roku 2022 do misií EÚ vo väčšej miere.

Zaviazali sme sa tiež viac spolupracovať v kybernetickej obrane, zjednodušiť cezhraničný vojenský transport v EÚ a zapojiť sa minimálne do jedného projektu PESCO. SR predložila aj svoj vlastný projekt s názvom „EuroArtillery – nepriama palebná podpora“ (EuroArtillery – Indirect Fire Support). Medzi zúčastnenými členskými štátmi EÚ vzbudil značný záujem a dostal sa tak spomedzi 49 navrhovaných projektov medzi finálnych 17, ktoré budú realizované už v prvej fáze v roku 2018. Zapojenie do neho predbežne deklarovalo 7 členských štátov EÚ, a to z úrovne členov aj pozorovateľov. Cieľom toho projektu je vyvinúť presnú mobilnú delostreleckú platformu s ďalekým dostrelom vrátane spoločného systému riadenia paľby na koordinované použitie zbraňových systémov v mnohonárodných operáciách. Tento projekt bol predložený vzhľadom

na skutočnosť, že ide o nedostatkovú spôsobilosť v EÚ (a tiež v NATO). OS SR majú odstránenie tejto nedostatkovnej spôsobilosti medzi svojimi prioritami a SR disponuje bohatou tradíciou a expertízou v oblasti vývoja a výroby delostreleckých systémov, takže má prirodzene ambíciu zastávať v tomto projekte vedúcu pozíciu.

SR bude okrem nášho vlastného projektu participovať aj na projekte zjednodušovania a urýchľovania vojenskej mobility v rámci EÚ, ktorý vedie Holandsko a ktorého sa zúčastnia takmer všetky zúčastnené členské štáty EÚ na PESCO. Cieľom tohto projektu je zjednodušiť administratívnu záťaž pri presunoch vojenského personálu a techniky, napríklad na vojenské cvičenia v rámci EÚ. Zároveň je jeho cieľom podpora rozvoja dopravnej infraštruktúry EÚ z rozpočtu EÚ.

SR má ďalej záujem zúčastniť sa dvoch projektov PESCO, ktoré vedie Nemecko – „Európske zdravotnícke veliteľstvo“ a „Sieť logistických centier v Európe a podpora operáciám“. Ako pozorovateľ bude SR tiež súčasťou projektu pod vedením Talianska s názvom „Obrnené bojové vozidlo pechoty/ obojživelné útočné vozidlo/ľahko obrnené vozidlo“.

Literatúra:

BREZULA, J. 2017. *Koncepcia kybernetickej bezpečnosti na Slovensku a pripravované legislatívne zmeny v tejto oblasti*. In Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017“. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2017a, s. 26 – 31. ISBN-978-80-8040-551-09.

Národný plán vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie, UV-43000/2018, 14.12.2018, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, OdMV-263-3/2018.

PESCO, [online]. 2017. Ministerstvo obrany SR. [cit.20.2.2019] . Dostupné na internete: <<https://www.mod.gov.sk/pesco/>>.

Predkladacia správa k návrhu Národného plánu vykonávania účasti Slovenskej republiky v Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie, UV-43000/2018, 14.12.2018, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.

Zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti, Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/69/2018040>>.

VESTFÁLSKY SYSTÉM MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV A JEHO ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTICKÉ ČRTY AKO METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRE FORMOVANIE NOVEJ ŠTRUKTÚRY POVESTFÁLSKEHO SYSTÉMU MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV V PROCESE GLOBALIZÁCIE NA PRELOME 20. A 21. STOROČIA*

THE VESTPHALIAN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS AND ITS ESSENTIAL FEATURES AS METHODOLOGICAL ASSUMPTIONS FOR THE CREATION OF A NEW STRUCTURE OF THE POST-VESTPHALIAN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS WITHIN THE PROCESS OF GLOBALISATION AT THE TURN OF 20TH AND 21ST CENTURY

Dalibor Vlček¹

ABSTRACT

The Vestphalian system of international relations, its essential features – the formation of a modern national state with internal and external sovereignty, the formation of international law, eurocentrism, the Enlightenment, colonisation and decolonisation, World War I and World War II, as methodological assumptions for the understanding of globalisation processes at the turn of 20th and 21st century and for the creation of a new world order.

Key words: *the Vestphalian system of international relations, national state, international law, eurocentrism, the Enlightenment, colonisation and decolonisation, new world order.*

Úvod

Proces globalizácie, ktorý v súčasnosti prebieha v svetovom politickom systéme, bol výrazne ovplyvnený najmä pádom bipolarity v roku 1989, a nastolením hegemonie Spojených štátov amerických /USA/, víťaza v hegemonistickom súboji so Sovietskym zväzom, v svetovom politickom systéme. Blokové rozdelenie sveta- tzv. Studená vojna, po druhej svetovej vojne je možno charakterizovať tiež ako doznievanie realizácie vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov, ktorého počiatok možno mapovať od konca tridsať ročnej vojny v roku 1648 do roku 1945 s určitou výnimkou s realizáciou medzinárodného práva, najmä s jeho vymoženosťou pri riešení konfliktov /viacej v texte/.

¹ Dalibor Vlček, doc., PhDr., CSc., docent, Katedra medzinárodných vzťahov a diplomacie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, dalibor.vlcek@umb.sk.

Táto krátka štúdia, prezentovaná ako čiastočná syntéza, mapuje vo všeobecnej rovine základné prelomové črty tohto vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov, pokúša sa analyzovať jeho interdisciplinárne postavenie v medzinárodných vzťahoch v metodologickej rovine, ako i dopad /prínos/, a to nielen v historickej genézy príčin a súvislostí, ale i tendencií v troch storočnom úseku jeho existencie. Ide v podstate o analýzu jeho prínosu pre formovanie nového usporiadania svetového politického systému s metodologickým zameraním poučenia z predchádzajúceho vývoja, a to v procese globalizácie na prelome 20. a 21. storočia. Pri spracovaní tejto štúdie autor čerpal, okrem použitých informačných zdrojov, najmä z vlastného prednáškového cyklu predmetu Medzinárodné vzťahy I., a z diskusií so študentmi na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici.

1 Základné črty vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov

Otázka realizácie zákonitosti súčasnej svetovej politiky mala svoj základ – okrem prínosov pôsobenia predchádzajúcich politických centier rôznych aktérov genézy ľudskej civilizácie circa od roku 3. tisíc pred našim letopočtom /vznikajúce ríše a impéria/, najmä v procesoch politických a ekonomických na prelome 16. a 17. storočia. Tie formovali najmä západnú civilizáciu až do 20. storočia. Ide o vestfálsky systém medzinárodných vzťahov.

Vestfálsky systém medzinárodných vzťahov bol svojím spôsobom poznamenaný najmä výsledkom tridsať ročnej náboženskej vojny v rokoch 1618-1648 ukončenej podpisom Vestfálskeho mieru v Münsteri a Osnabrücker. Poďme niekoľkými vetami charakterizovať situáciu v medzinárodných vzťahoch po tejto zničujúcej vojne. V danom období začala nová etapa zápasov o hegemoniu. A to tak ako v Európe tak aj mimo nej. Došlo ale k výraznej zmene, tentoraz už mocenské zápasy medzi jednotlivými štátmi neboli zdôvodňované odlišným náboženstvom, ale vlastnými štátnymi záujmami. (Veselý, 2018, s. 121-122) Na viac do medzinárodných vzťahov, v ktorých sa výrazne zintenzívnila mimoeurópska dimenzia, sa so svojimi záujmami a ambíciami končiacich často v dvojstranných a viac stranných konfliktoch a vojnách, zapájali i štáty, ktoré dotvárali jadro hlavných mocenských aktérov. Tieto štáty si v podstate udržali svoje mocenské postavenie i v ďalších nasledujúcich stáročiach. To vytváralo potrebu nového usporiadania štruktúr i systému vtedajších medzinárodných vzťahov, ktorej základné črty si nasledovne v krátkosti budeme analyzovať.

Ide o tieto charakteristické **základné črty** :

A. – začiatok formovania procesu moderného národného štátu , štátu tzv. vestfálskeho typu, s vnútornou a vonkajšou suverenitou /a v zmysle záverov Montevidejskej konferencie z roku 1933 i schopnosť štátu realizovať reálne diplomatické styky/,

B. – prvé procesy formovania medzinárodného práva,

- C. – europocentrizmus,
- D. – sekularizácia,
- E. - kolonizácia a dekolonizácia,
- F. - 1. a 2. svetová vojna.

Tieto črty je možno bližšie etapizovať, ako i hlbšie analyzovať v ich vývojovej genézy ako i dopadov na medzinárodné vzťahy. To v svojom dôsledku malo i metodologické aspekty v rovine príčin a ich dôsledkov. Ich vznik vyvolali nasledovné politické, ekonomické i „geopolitické“ faktory, vyvolané začínajúcim vznikom /v 15. storočí/ nových centralizovaných „štátnych“ útvarov so širšími komplexnejšími záujmami/ Francúzsko, Španielsko/. Bol to proces ovplyvnený náboženskou reformáciou, ďalej objavením Ameriky Kryštofom Kolumbom v roku 1492, tiež i cenovou revolúciou /dovoz drahých kovov z Ameriky/, začína sa týmto i formovanie kapitalizmu – merkantilizmu s dôrazom na hromadenie drahých kovov a realizáciou colných opatrení, svoje nezastupiteľné miesto, na ktoré sa málo poukazuje mala i proti španielska a proti habsburská revolúcia v Nizozemsku v osemdesiatych rokoch 16. storočia, ktorá nabúrala svojimi tolerantnými „liberálnymi“ myšlienkami ideu univerzálnej hegemonie vlády katolíckej cirkvi vo vtedajšom svete, čo malo neskôršie odraz v krvavom priebehu tridsať ročnej vojny, v ktorej sa katolícka strana usilovala, aby príklad Nizozemska sa nerealizoval v širšom pôsobení. Svetový politický systém ako taký sa začal realizovať tiež v rovine presadzovania širšieho spektra záujmov spoločnosti, nielen šľachty a cirkvi, objavuje sa i meštianska časť, začína sa formovať i buržoázia.

Zastavme sa u vyššie uvedených črt v širšom kontexte :

A. Začiatok formovania moderného národného štátu s vnútornou a vonkajšou suverenitou. Ide o proces, ktorý položil základ i vestfálskemu systému medzinárodných vzťahov, kde zohráva tento štát úlohu hlavného aktéra medzinárodných vzťahov, a v ktorom sa presadzuje štát ako politický systém s tromi charakteristikami, a to ohraničeným územím, usadlým obyvateľstvom a vládou, ktorá plní tri funkcie: výkonnú, exekutívnu a legislatívnu.² Ide o štát, kde záujmy štátu sú nadriadené nad záujmami vnútorných aktérov /feudálom, a svojím spôsobom i cirkvi – to je vnútorná suverenita, vonkajšia suverenita predstavuje schopnosť rovnoprávneho konania s existujúcimi štátmi/. Treba zdôrazniť, že ide len o začiatok formovania národného štátu, samotný rozmach vzniku národných štátov evidujeme až v druhej polovici 19. storočia v dôsledku vplyvu jednej z troch ideí Veľkej francúzskej revolúcie v rokoch 1789-1794, a to idei národnej /Veľká francúzska revolúcia priniesla, ako je známe, tiež ideu občiansku a ideu sociálnu/. Ďalší vývoj vestfálskeho štátu je ovplyvnený procesom globalizácie v druhej polovici 20. storočia. kedy v dôsledku integrácie

² V zmysle montevidskej konvencie z roku 1933 i schopnosť štátu realizovať diplomatické styky ako rovný s rovným / pozn.- autor/.

vestfálsky štát „dobrovolne“ odovzdáva časť svojej vnútornej suverenity na nad štátne inštitúcie /v Európe do Európske únie/.

B. Prvé procesy formovania medzinárodného práva. Vznikajúce štáty vestfálskeho typu si vyžadovali i potrebu existencie noriem a zásad , právnych noriem a zásad , podľa ktorých sa mohli v praxi funkčne realizovať vo vnútri štátu i mimo neho. Ide o realizáciu tzv. prirodzenoprávnej školy v danom období prvej polovice 17. storočia spätéj s menom jej zakladateľa Hugha Grotia /1583-1645/, s jeho menom sa spája i grotiovská tradícia.³ Treba podčiarknuť, že najmä jeho dielo „Tri knihy o práve vojny a mieru“ je pokladané za základ moderného medzinárodného práva, za východisko úsilia presne právne kodifikovať vzťahy štátov, a to tak mierové, ako i vojnové. Grotiovská tradícia predpokladá obmedzenú reguláciu správania sa suverénnych štátov prostredníctvom spoločných právnych noriem a inštitúcií, čo je potrebné zvýrazniť (Vlček, 2003, s. 31). Medzinárodné právo verejné prešlo svojím vývojom, a v rovine vzťahu so štátmi vestfálskeho typu je možno opäť podčiarknuť, že k určitej podobe jeho „inštitucionalizácie“ dochádza v druhej polovine 19. storočia s rozmachom vzniku štátov /viď text vyššie v bode A/.

C. Europocentrizmus. V tomto prípade ide o pojem, ktorý vyjadruje postavenie politickej a ekonomickej moci vo vtedajšom svetovom politickom systéme. To bolo umiestnené v Európe, to znamená, že celková moc bola v sfére vtedajších európskych štátov. Táto moc bola výsledkom presúvania moci od 3. tisícročia pred naším letopočtom z Mezopotámie cez antické Grécko, rímske impérium do západnej Európy. V praxi táto moc- europocentrizmus- znamenala, že o rozhodujúcich otázkach vtedajšej svetovej politiky v rokoch 1648- 1945 / sa rozhodovalo v Európe v európskych mocnostiach. Po roku 1945, po ukončení druhej svetovej vojny sa táto moc presunula do USA, politická moc je prezentovaná Organizáciou spojených národov - OSN /vznik roku 1945/, ekonomická moc je sústredená v organizáciách Medzinárodný menový fond a v systéme Svetovej banky /Brettonwoodsky systém – vznik r. 1944/ V súvislosti so vznikom štátu bola realita taká , že ak vznikol štát vo vestfálskom období , tak jeho existenciu museli odobriť existujúce európske mocnosti. Ak ho uznali nový štát bol medzinárodnoprávne akceptovaný ako suverénny štát. Po roku 1945 je nový štát vo svete akceptovaný ako suverénny štát ak ho prijme za člena Organizácia spojených národov.

D. Sekularizácia. Ide v tomto prípade o zosvetštenie politického, ale najmä spoločenského života od vplyvu cirkvi, v tomto prípade katolíckej cirkvi. Tento proces bol ovplyvnený reformáciou, merkantilizmom, ale v ideovej rovine osvietenstvom /J. J. Rousseau, Voltaire, D. Diderot, a ďalší/, karteziánstvom /R. Decartes, B. Spinoza, a ďalší/. Katolícka cirkev ako taká musela ustúpiť od realizácie modelu univerzálne platnej ideológie moci katolíckej cirkvi vo svete.

³ Grotius nadviazal na teológov Suaréza , Vitória , a ďalších / pozn.- autor/.

To ale neznamená, že katolícka cirkev stratila svoju moc, bola len obmedzená vo vzťahu k svetskej moci.

E. Kolonizácia a dekolonizácia. Vestfálsky systém medzinárodných vzťahov, najmä utváranie štruktúry svetového politického systému a rast moci existujúcich štátov bol výrazne ovplyvnený procesom kolonizácie a dekolonizácie.

1. Kolonizácia, ktorú v pôvodnom poňatí vestfálsky systém podporoval, ako taká umožňovala vtedajším štátom až do 20. storočia ziskom území, ovládnutím území, najmä v Afrike a Ázii, ale aj inde. Cieľom bolo naakumulovať ekonomickú moc, ktorá svojim spôsobom ovplyvňovala moc politickú. V danom období išlo o objav skutočnosti, a to, že ekonomický rast prospieva štátnemu záujmu a moci. Pri analýze kolonizácie konštatujeme, že začiatok kolonizácie evidujeme od polovice 15. storočia, kedy Portugalsko ovládlo v roku 1416 Ceutu. Kolonizovali najmä európske prímorské štáty ekonomicky i vojensky silné, a to vyššie citované Portugalsko, ďalej Španielsko, Francúzsko, Anglicko, Dánsko, Holandsko, a v 19. a na začiatku 20. storočia i Taliansko, Belgicko cisárske Nemecko, a ďalšie. Treba, ale zdôrazniť, že išlo z mocenského hľadiska vždy o vzťah centra – kolonizátorského štátu a periférie – kolonizovaného štátu. (Gura, Rošteková, 2013, s.159-174). Celkovo môžeme konštatovať, že išlo o európsku kolonizáciu sveta vojenskou a obchodnou cestou, ktorá začala, ako už je vyššie citované v roku 1415 a ukončená bola „koncom“ 19. storočia. Platilo ale, že otázka vlastníctva kolónii bola otázkou signalizujúcou moc štátu, štát bez kolónii bol chápaný v podstate ako druhoradý štát. V priebehu prelomu 18. a 19. storočia a v priebehu 20. storočia moc štátu, okrem vlastníctva kolónií a vojenskej a ekonomickej sily, určoval i spôsob zvládnutia priemyselnej /ých/ revolúcie.

2. Dekolonizácia. V tomto procese ide o proces /boj/, odstránenia moci zahraničných štátov ovládajúcich území podrobených štátov. Bola to ale súčasť, čo treba podčiarknuť, už prebiehajúceho procesu formovania globálneho politického systému. Pri analýze dekolonizácie môžeme evidovať i určitý rozpor, a to, že prvá etapa dekolonizácie /americká revolúcia za nezávislosť – vid' ďalej text/ začala skôr, ako bola dokončená celková kolonizácia sveta. V podstate – pri dekolonizácii, ide o boj domáceho obyvateľstva proti zahraničným cudzím kolonizátorom. Poďme ale niekoľkými vetami k začiatku procesu dekolonizácie. Za prvú dekolonizačnú revolúciu /vid' vyššie/, boj proti vláde zahraničných mocností považujeme boj amerických povstalcov – republikánov, za nezávislosť USA od anglickej nadvlády v rokoch 1776 - 1783 /v roku 1783 uznali Angličania na čele s kráľom Jurajom III. parížskym mierom nezávislosť USA. Je tu ale paradox. Nebojovali domáci Indiáni proti Angličanom, ale anglickí osadníci proti svojej vláde v Londýne, ktorá ich utláčala. To znamená občania – poddaní proti vlastnej vláde, proti vlastnému kráľovi. Ďalšia etapa dekolonizačného procesu je spätá so začiatkom 19. storočia, kedy v Latinskej Amerike bojovali občania tohto kontinentu proti španielskej nadvláde za nezávislosť. Sú to známe vojny späté s menom Simona Bolívara. Španielsko politicky i ekonomicky strácalo svoj vplyv

na kontinente, čo využili povstalci, avšak do uvoľneného priestoru sa začali predierať Angličania a Francúzi, na čo reagovali Spojené štáty vyhlásením územia Latinskej Ameriky ako svojej sféry vplyvu, sférou svojich životných záujmov /čo v podstate pretrváva i do súčasnosti pri realizácii ich zahraničnej politiky/. V súvislosti s touto realitou vyhlasujú USA v roku 1823 tzv. Moonreovou doktrínu : Latinská Amerika je sférou vplyvu USA. Týmto zamedzili ovládnutiu tohto kontinentu Angličanmi a Francúzmi. Vývojovo dekolonizácia prebiehala po časovej osi po ukončení prvej svetovej vojny v roku 1918, kedy sa rozpadlo Rakúsko – Uhorsko, Osmanská ríša ako cisárske Nemecko, na území ich kolónií vznikajú nové štáty. Proces dekolonizácie prebiehal i po ukončení druhej svetovej vojny, kedy na území afrického kontinentu vznikajú nové štáty na úkor najmä Anglicka a Francúzska . Rok 1960 sa označuje v tejto súvislosti ako rok Afriky. Dekolonizácia prebehla i po páde bipolarity v roku 1989, kedy sa osamostatňujú niektoré štáty ako napríklad Namíbia, Východný Timor, atď.

V súvislosti s procesmi kolonizácie a dekolonizácie je potrebné zdôrazniť „že circa od prelomu 18. a 19. storočia nastupuje prvá etapa priemyselnej evolúcie /po ktorej nasledujú ďalšie etapy/, ktorá výrazne ovplyvňuje politickú, ekonomickú ako i vojenskú moc kolonizátorských štátov. Zvládnutie priemyselnej revolúcie /ako už bolo citované vyššie/ spolu s urbanizáciou , ako i s ďalšími procesmi, formuje mocenský potenciál týchto štátov /viď napr. Anglicko, USA a Japonsko, ktoré tieto procesy úspešne zvládli, Rusko ale zaostalo – prehráva preto i vojnu s Japonskom v rokoch 1904-1905/. V súčasnosti sme v etape 4. priemyselnej revolúcie „digitálnej“, jej zvládnutie určí – okrem iných faktorov, mocenský potenciál štátov v svetovom politickom systéme.

F. Prvá a druhá svetová vojna. Tieto globálne devastačné vojny 20. storočia sú v podstate dôsledkom súhrnu problémov realizácie predchádzajúcich črt vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov. Treba ale podčiarknuť , že vestfálske usporiadanie vzťahov medzi štátmi nevylúčilo vojny ako systémový nástroj medzinárodných vzťahov.

Celkovo možno konštatovať, že vyššie analyzované črty vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov výrazne formovali súčasnosť, globalizáciu s jej špecifikami, a to s úspechmi, ako i nedostatkami. Svoje zameranie boli v rámci vývoja medzinárodného spoločenstva vyčerpané, z jej zásad ostáva v platnosti len realizácia medzinárodného práva, problém jeho vymožitelnosti pri riešení konfliktov a vojen vo svete.

Záver

Proces globalizácie ako taký mal a má svoj špecifický vplyv na formovanie svetového politického systému. Odhliadnuc od základných črt vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov, v ktorom bol štát s vnútornou a vonkajšou suverenitou hlavným aktérom, globalizácia na prelome 20. a 21. storočia

prezentuje nový povestfálsky systém medzinárodných vzťahov, v ktorom štát predchádzajúceho systému stráca časť svojej suverenity prenosom na nad štátne inštitúcie, platí ale základná premisa, že národný štát i bez časti svojej suverenity, industrializmus a kapitalizmus sa stali a sú globálnymi faktormi. (Krejčí, 2007, s. 649). Táto realita, okrem iných, v tomto procese globalizácie určuje i základné procesy vzťahov medzi štátmi vo svete, čo predstavuje základ tvorby nového svetového poriadku. V tomto je hlavné metodologické poučenie z vývoja vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov, z ich základných črt, pre súčasnosť.

Literatúra:

- VESELÝ, Z. 2018. V silokřivkách mezinárodních vztahů. Mezinárodní postavení zahraniční politiky a diplomacie českého státu. Praha. Vysoká škola ekonomická. Nakladatelství Oeconomica. 2018. 546 s. ISBN 978-80-245-2264-7.
- VLČEK, D. 2003. Medzinárodné vzťahy. Filozofické teórie vojny a mieru. Banská Bystrica. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov. UMB v Banskej Bystrici. 2003. 218 s. ISBN 80-8055-824-8.
- KREJČÍ, O. 2007. Mezinárodní politika. Praha. Ekopress. 2007. 743 s. ISBN 978-80-86929-21-7.
- GURA, R., ROŠTEKOVÁ, M. 2013. La communication entre centre et périphérie dans le contexte de la politique étrangère. Le clivage centre/périphérie dans une approche interdisciplinaire. Actes du colloque de clôture du programme « Centre/Périphérie », Paris, 1 - 3 décembre 2011. Cahier de la Nouvelle Europe, Collection du Centre Interuniversitaire d'études Hongroises et Finlandaises, N° 18, Paris : L'Harmattan, 2013. str. 159-174. ISBN 978-2-343-01489-0

JUSTIFICATION OF THE TERM “CRITICAL INFRASTRUCTURE”

Vasyl Zaplatynskyi¹ - Inga Uriadnikova²

ABSTRACT

The article is devoted to the scientific substantiation of the definition of the term “critical infrastructure”. The authors analyzed in detail the meaning of the term “critical infrastructure” in various countries. The article presents the most commonly used objects of critical infrastructure, which allowed a deeper appreciation of the meaning that is embedded in the concept of critical infrastructure. The authors made a detailed semantic analysis of the terms “infrastructure” and “critical”. This made it possible to formulate the author’s definition of the notion “critical infrastructure”.

Key words: critical infrastructure, danger, safety.

Introduction

The development of the modern world depends on such important sectors of society as energy, transport, telecommunications, etc. The failure of any one sector threatens society with serious losses or destruction. The world is now experiencing a trend of negative processes caused by natural, man-made, environmental or socio-political disasters. The number of terrorist attacks and sabotage, military actions and conflicts, natural acts of nature, the number of cyber-attacks are increasing in the world, which causes a threat to the stable functioning of any state.

Considering the situation that is now taking shape in Ukraine and our desire to establish ourselves as a full member in the European Union, the issues of security and the introduction of the concept of protecting critical infrastructure are becoming increasingly relevant.

1 Analysis of the concept of “critical infrastructure”

In most foreign countries, the term “critical infrastructure” has been introduced to systematize potentially dangerous objects. However, the scientific

¹ Vasyl Zaplatynskyi, PhD (kand. of sciences), docent, hon. professor, professor ASBH; associate professor (docent) National University of Physical Education and Sport of Ukraine; President of Academy of Safety and Bases of Health; The member of Scientific and Methodological Commission 015-6 of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Address: Academy of Safety and Bases of Health, st. Milyutenko 17, fl. 67, s. Kiev, 02156, Ukraine, vasyi.zaplatynskyi@gmail.com

² Inga Uriadnikova - cand. of sciences; vice professor (docent), professor of Academy of Safety and Bases of Health. Milutenko str., 17, kv.67, Kyiv, 02156, Ukraine, ingavictory@gmail.com

community has not yet developed a generally accepted definition of this term. Therefore, states continue to determine independently what belongs to the critical infrastructure.

The lists of vital infrastructures vary from country to country and are determined according to tradition, political, social, geographical, and historical characteristics (*International critical information infrastructure protection handbook* 2008 / 2009.). Work on defining the critical infrastructure and enhancing its protection began after the rise of threats of terrorism since 1998 (Заплатинський В., Хофрейтер Л., 2008.). Let us consider the various definitions of this term.

In 1998, Presidential Decree No. 63 (PDD63) was defined the concept of critical infrastructure as follows: "the physical and information systems necessary to ensure the minimum acceptable level of functioning of the economy and government." The critical infrastructure included: telecommunications, energy, banking and financial systems, transport, water systems and emergency services (Александр А. 2012.).

In the "USA PATRIOT Act", the definition of critical infrastructure is given as physical or virtual systems and facilities (resources) so vital for the United States. that the incapacity or destruction of such systems and facilities will have a paralyzing effect on security, national economic security, national public health or safety, or any combination thereof (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001).

Many countries have already identified their critical infrastructure, it includes: transport routes, power equipment, telecommunications, banking and financial sectors, health care, the food sector, the production of hazardous substances, utilities and rescue services, cultural monuments. In a number of countries, particularly in Great Britain, the system of protection of public order, social services, science, weather forecast are added to the term (Заплатинський В., Хофрейтер Л., 2008.).

According to the European Commission Directive No. 786 of 2006 (European programme for critical infrastructure protection (COM/2006/786 final), "the European critical infrastructure includes those objects of national critical infrastructures of EU member states, whose influence in the event of failure, incident or malicious interference will apply to the country where such an object is located, and at least to one other EU member state. The critical infrastructure sectors included: agriculture, food, water, healthy lifestyles, emergency (rescue) services, defense industry bases, telecommunications, energy, transport, banking and finance, the chemical industry and hazardous substances, and postal services. The key objects were assigned national cultural monuments, nuclear power plants, dams, government and commercial buildings, and other places where a large number of people are concentrated (European programme for critical infrastructure protection (COM/2006/786 final); Бірюков

Д. С. 2012.). The concept of protecting of critical infrastructure is also implemented in such developed countries as Canada, Australia, and the United Kingdom.

The term “Critical Infrastructure” is introduced into the regulatory and legislative acts of a number of states, although its definition is different, but these differences are not significant. The sources (*European programme for critical infrastructure protection* (COM/2006/786 final); Бірюков Д. С. 2012; *Про доцільність та особливості визначення критичної інфраструктури в Україні*) contain the following definitions of the term critical infrastructure:

1. activities, networks, services, material goods and information technologies, the breakdown or destruction of which would significantly affect the health and safety of citizens, or the activities of state power (Croatian legislation);

2. objects whose violation (or termination) of functioning leads to loss of management, destruction of infrastructure, irreversible negative changes (or destruction) of the economy of a country, a subject or administrative-territorial unit, or a significant deterioration in life safety of the population living in these territories for a long time period (legislation of the Russian Federation) (Гнатюк С.О., Лядовська В.М.).

In Israel, experts define infrastructure as critical if the disruption of its functioning can lead to significant socio-economic upheavals that could undermine social stability and thereby lead to the realization of threats to the country's national security. It is well known that the security system developed in Israel for the security of air terminals (one of the vulnerable nodes of critical infrastructure) is today the most effective among other world analogues (Гриняев С.).

In 2001, the Netherlands adopted a counter-terrorism plan, which includes a critical infrastructure protection project, namely, after analysis, 11 sectors of critical infrastructure were identified, namely, energy management, telecommunications, drinking water, food, health, finance, surface water diversion, general order and safety, legality, public bodies and transport (Поняття про критичну інфраструктуру.).

According to **A. Korotkov. and others** there is no official document in Russia defining the list of critical infrastructures or setting the direction for ensuring their safety. However, in official documents (Закон РФ «О безопасности» с изменениями 02.03.2007) one can find references to the vital importance of a number of systems for state security, economic stability and public order (Коротков А.В., Зиновьева Е.С.). In the developments of the Institute of Information Security Problems of Moscow State University, the following definition is given: “By critical infrastructure we mean a set of separate interconnected elements supporting the functionality of spheres of vital activity nationally important for Russia. By a critical information infrastructure, we mean a set of separate software, hardware, network and information components that

support functional areas of vital importance for Russia ” (Критически важные объекты и кибертерроризм. 2008.).

In the Czech Republic until 2002, the problem of critical infrastructure was focused on computer networks. Critical infrastructure in the Czech Republic refers to systems whose destruction or reduction in functionality has a serious impact on economic and social stability, defense, security and the functioning of the state. In 2002, the sectors of the national critical infrastructure were identified: power service complex, water supply complex, ballast complex, transport network, communication and information systems, banking and financial sector, public services, government and self-government (Поняття про критичну інфраструктуру.).

In Poland, critical infrastructure was defined by law (Ustawa on bezpieczeństwie obywatelskim z dn. 08.21.2003), as functionally connected means of production, institutions, services that are key to the security of the country and its citizens, to ensure the proper functioning of both state and self-governing bodies and institutions and the commercial (private) sector (Поняття про критичну інфраструктуру.).

Ukrainian scientists, in particular **Biryukov D.S. and others** from the Institute for Strategic Studies suggested using such a definition of this term in Ukraine: The critical infrastructure of Ukraine is systems and resources, physical or virtual, providing functions and services, the violation of which will lead to the most serious negative consequences for the life of society and socio-economic development countries and national security (Бірюков Д.С. и др. 2015, с.8).

In general, the term “critical infrastructure” is used by governments to describe the means necessary for the functioning of society and the economy. Most often, the objects of critical infrastructure include: generation, transmission and distribution of electricity; production, transportation and distribution of gas, oil and petroleum products; communication; water supply and sanitation; food production and distribution; heat supply; public health; transportation systems; financial system and security services (*Critical infrastructure.*).

In Ukraine, the protection of critical infrastructure is regulated by the majority of regulatory acts for internal use. To date, the current legislation has defined a number of categories of objects, for which governs the special conditions of protection: enterprises of strategic importance to the economy and security of the state (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2004 № 1734); objects that are included in the State Register of Potentially Hazardous Objects (Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1288); objects of increased danger (Закон України від 18.01.2001 № 2245-III) (including the List of especially dangerous enterprises whose cessation of activities requires the holding of special measures to prevent harm to life and health of citizens, property, facilities, the natural environment (Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 765.); important public facilities (Постанова Кабінету Міністрів України № 1051 від 15.08.2007); objects

subject to compulsory protection by units of the State Contractual Protection Service (Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 р. № 615); facilities subject to protection and defense in emergency situations and in a special period (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.99 року № 675-019); especially important objects of electric power industry (Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 № 1170); particularly important objects of the oil and gas industry (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2009 № 578-р); National Confidential Communication System (Закон України від 10.01.2002 № 2919-III); payment systems (Закон України від 05.04.2001 № 2346-III); system of emergency assistance to the population by a single number 112 (Закон України від 13.03.2012 № 4499-VI); emergency services (Закон України від 14.12.1999 № 1281-XIV); immovable cultural heritage sites (Закон України від 08.06.2000 № 1805-III).

In connection with the globalization processes occurring in the world, the definition of global infrastructure and measures to protect it from various threats, including natural, man-made, sociopolitical, financial hazards, dangerous demographic and migration problems, environmental hazards. acquires special meaning (Заплатинський В., Хофрейтер Л. 2008.).

As noted at the beginning of the article, today there is no general definition of the term “critical infrastructure”. Nevertheless, a large number of scientific articles have been written on the topic of protecting critical infrastructure, analytical studies have been conducted, and legislative and regulatory acts have been adopted. An urgent need was to define the general term “critical infrastructure”, and further to define sectors and a detailed hierarchy of critical infrastructure objects.

It is believed that the word infrastructure (Infrastructure) comes from the Latin *infra* - “below”, “under” and the *structura* - “structure”, “location”. According to the Online Etymology Dictionary in English, the term has been used since the late 1920s, and in accordance with the Oxford Dictionary, the term is borrowed from military vocabulary, where it comes from French.

The term infrastructure is used in the following meanings.

- ✓ The complex of branches of the economy serving the production and providing the conditions for the life of the society. (Толковый словарь Ефремовой).
- ✓ Infrastructure - a set of structures, buildings, systems and services necessary for the functioning of the branches of material production and the provision of conditions for the life of society. There are industrial (roads, canals, ports, warehouses, communication systems, etc.) and social (schools, hospitals, libraries, theaters, stadiums, etc.) infrastructure. (Инфраструктура. Вікіпедія.). Sometimes the term “infrastructure” refers to a complex of so-called infrastructure sectors of the economy (transport, communications, education, health, etc.) (Инфраструктура. // Словари и энциклопедии.).

- ✓ Infrastructure - a complex of interrelated service structures or objects that make up and / or provide the basis for the functioning of the system (Инфраструктура (Infrastructure) //Глоссарий.ru).
- ✓ Infrastructure - a complex of interconnected service structures that constitute and / or provide the basis for the solution of problem (task) (Инфраструктура (Infrastructure) Глоссарий.ru).
- ✓ Infrastructure - a complex of branches of the national economy that provides the general conditions for the functioning of the economy: roads, communications, transport, education, etc. There are industrial and social infrastructures. (Инфраструктура (Infrastructure) Глоссарий.ru).
- ✓ Infrastructure - components of the overall structure of economic or political life, having a subordinate, auxiliary character and ensuring the normal operation of the economic or political system as a whole; for example, the economic infrastructure includes transportation and communications, education and vocational training, housing and utilities, on whose condition social production depends (Новый словарь иностранных слов. 2009.).
- ✓ Infrastructure means a set of basic facilities and systems that serve a country, city or district, (Infrastructure // Define Infrastructure at Dictionary.com.) including services and facilities necessary for the functioning of the economy (Sullivan A., Steven Sheffrin M. 2003.). As a rule, technical structures, such as roads, bridges, tunnels, water supply, sewerage, electrical networks, telecommunications, and so on, are usually regarded as infrastructure. Infrastructure can and can be defined as “the physical components of interconnected systems with the provision of goods and services necessary for the functioning, maintenance or improvement of social living conditions. (*Infrastructure*. From Wikipedia, the free encyclopedia.; Fulmer J., 2009.).

In the literature, these types of infrastructures are distinguished: production; educational; innovation and investment; information and communication; global information; GIS and stock market infrastructure (*Инфраструктура*. Вікіпедія.). This list does not cover the whole variety of types of infrastructures, it can be supplemented with the following types:

- ✓ Social infrastructure - a set of industries and enterprises that functionally ensure the normal functioning of the population.
- ✓ Transport infrastructure - a set of industries and transport enterprises.
- ✓ Engineering infrastructure - engineering systems for buildings and structures.
- ✓ Economy infrastructure - a set of industries and activities serving the production and the economy as a whole.
- ✓ Information infrastructure - a system of informational organizational structures, subsystems ensuring the functioning of something.
- ✓ Military infrastructure - systems of stationary objects and individual structures, which are the basis for the deployment of the armed forces, the conduct of hostilities and the provision of combat and operational training of troops.

- ✓ Market infrastructure - a system of institutions and organizations (banks, stock exchanges, fairs, insurance companies, consulting and information and marketing firms, etc.) ensuring the free movement of goods and services in the market.
- ✓ Innovation infrastructure - a set of subjects of innovation activity (research institutes, institutions of higher professional education, innovation and technology centers, technology parks, special economic zones, centers for collective use, development funds and other specialized organizations), resources and facilities that provide material technical, financial, organizational, methodical, informational, consulting and other services for innovation activities.

Thus, the concept of infrastructure includes a set of objects and systems that serve various areas (sectors) for the purpose of their proper functioning.

The term “critical” has several meanings: 1) capable of sound judgment, assessment, based on research and evidence; 2) prone to censure, to find flaws; 3) critical circumstances; difficult, dangerous (Чудинов А.Н., 1910.). When formulating the term “critical infrastructure”, it is necessary to understand the term “critical” precisely in its third meaning, which is associated with danger and difficult circumstances. Critical — crisis related; in crisis; crucial; dangerous (Новый словарь иностранных слов. 2009.; Большой словарь иностранных слов. 2007.); in crisis; dangerous associated with the possibility of disruption of the normal state of something.

Critical condition - the state of the product, which can lead to serious consequences: injury to people, significant property damage or unacceptable environmental consequences (ГОСТ Р 27.002. 2009).

A crisis in accordance with a multilingual explanatory safety dictionary: “a manifestation of external or internal conditions of an objective nature that an individual is experiencing and which directly threaten the life or health of people, property or the environment as a result of the negative effects of emergency events. It manifests itself as a condition that requires the provision of outside assistance in ensuring the basic necessities of life by other people or the state ” (Заплатинський В.М. 2009.).

Thus, the term “critical” should be understood *as being in the limit state of equilibrium after which danger appears and negative consequences occur (crisis) and the second option is in a state of crisis* (Словник української мови// Академічний тлумачний словник (1970—1980).

When formulating the term critical infrastructure, one should rely on the first version of the meaning of the word critical (critical) - that is, one that can lead to a state of crisis (negative consequences).

As a result of linguistic, logical and analytical research, we propose such a formulation of the term “critical infrastructure” - physical and virtual systems, objects and resources - the destruction, destruction or deterioration of which will

lead to significant threats to a country (region or city), its national security, safety and public health.

Conclusions

In connection with the development in the world of the tendency of negative processes caused by natural, man-made, environmental or socio-political cataclysms, the number of terrorist attacks and sabotage, hostilities and conflicts, natural acts of nature increases, the number of cyber-attacks increases, which causes a threat to the stable functioning of any of the state.

Given the situation that is now evolving in Ukraine and our desire to become a full member of the European Union, security issues and implementation of the concept of critical infrastructure protection are becoming increasingly important and relevant.

After analyzing the concept of “critical infrastructure” in most foreign countries, it can be concluded that the scientific community has not yet developed a generally accepted definition of this term and in different countries it is defined in accordance with traditions, political, social, geographical and historical features.

In Ukraine, the protection of critical infrastructure is regulated by the majority of regulatory acts for intra-departmental use and at present, the current legislation defines a number of categories of objects for which special protection conditions are regulated, namely enterprises of strategic importance to the economy and national security.

In connection with globalization processes occurring in the world, the definition of global infrastructure and measures to protect it from various threats, including natural, man-made, socio-political, financial hazards, dangerous demographic, migration processes and environmental hazards, takes on special meaning. .

Therefore, on the basis of the conducted research, we proposed the following wording for the term “critical infrastructure” - physical and virtual systems, objects and resources - the destruction, destruction or degradation of which will lead to significant threats to the country (region or city), its national security, safety and health population.

Literatúra:

Critical infrastructure. Wikipedia, the free encyclopedia. – [Electronic resource]: http://en.wikipedia.org/wiki/Critical_infrastructure
European programme for critical infrastructure protection (COM/2006/786 final). – [Electronic resource]: <http://eur-lex.europa.eu>

Fulmer J., 2009. "What in the world is infrastructure?". PEI Infrastructure Investor (July/August): 30–32.

Infrastructure // Define Infrastructure at Dictionary.com.
<http://dictionary.reference.com/browse/infrastructure>

Infrastructure. From Wikipedia, the free encyclopedia. – [Electronic resource]:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Infrastructure>

International critical information infrastructure protection handbook 2008 / 2009. 2009. / Ed. by A. Wenger, V. Mauer and M. Cavelti. Center for Security Studies, ETH Zurich, 2009.

SULLIVAN A., STEVEN SHEFFRIN M. 2003. Economics: Principles in action. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. 2003. p. 474. ISBN 0-13-063085-3.

Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001 ("USA PATRIOT Act"), Pub. L. No. 107-56, 115 Stat. 272.

АЛЕКСАНДР А. 2012. Особенности обеспечения информационной безопасности промышленных систем. Сайт: Украинский интегратор защиты персональных данных. – [Electronic resource]:
<http://www.uipdp.com/articles/2012-11/16.html>

БІРЮКОВ Д. С. 2012. Стратегія захисту критичної інфраструктури в системі національної безпеки держави / Д. С. Бірюков, С. І. Кондратов // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 3(24). – С. 107–113.

БІРЮКОВ Д.С., КОНДРАТОВ С.І., НАСВІТ О.І., СУХОДОЛЯ О.М. 2015. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень. 2015. – С. 8.

Большой словарь иностранных слов. 2007. - Издательство «ИДДК», 2007.

ГНАТЮК С.О., ЛЯДОВСЬКА В.М. Критерії визначення елементів критичної інфраструктури держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/23/gnatyuk.php>.

ГОСТ Р 27.002 2009: Надежность в технике.... . Словарь-справочник терминов нормативно-технической документации

ГРИНЯЕВ С. О взгляде на проблему безопасности критической инфраструктуры в государстве Израиль. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csef.ru>.

Закон РФ «О безопасности» (с изменениями 02.03.2007) . Утв. Президентом 05.03.1992. N 2446-I; Стратегия национальной безопасности России до 2020 г. Утверждена указом Президента № 357 от 12.05.2009.

Закон України від 05.04.2001 № 2346-III «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні».

Закон України від 08.06.2000 № 1805-III «Про охорону культурної спадщини».

Закон України від 10.01.2002 № 2919-III «Про Національну систему конфіденційного зв'язку» (із змінами).

Закон України від 13.03.2012 № 4499-VI «Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112».

Закон України від 14.12.1999 № 1281-XIV «Про аварійно-рятувальні служби» (із змінами).

Закон України від 18.01.2001 № 2245-III «Про об'єкти підвищеної небезпеки».

ЗАПЛАТИНСЬКИЙ В., ХОФРЕЙТЕР Л. 2008. *Критична інфраструктура та критична соціальна інфраструктура*. //Тези доповідей 8-ї міжвузівської науково-методичної конференції Безпека людини в сучасних умовах 4-5 грудня 2008 р. – Харків, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут". Електронний збірник на CD. 2008. – С. 4.

ЗАПЛАТИНСЬКИЙ В.М. 2009. *Полімовний тлумачний словник з безпеки*. гриф МОНУ від.12.06.2009 р. № 1/12-4068. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 120 с. ISBN 978-911-01-0002-1

Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 765. Перелік особливо небезпечних підприємств, припинення діяльності яких потребує проведення спеціальних заходів щодо запобігання заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу / Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 765.

Інфраструктура (Infrastructure) //Глоссарий.ru – [Electronic resource]: [http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?Rlt\(wgxywzqyzwg](http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?Rlt(wgxywzqyzwg)

Інфраструктура. // Словари и энциклопедии. Сайт: «Академик». ru – [Electronic resource]: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/19986>

Інфраструктура. Вікіпедія. – [Electronic resource]: http://uk.wikipedia.org/wiki/Інфраструктура#cite_note-1

КОРОТКОВ А.В., ЗИНОВЬЕВА Е.С. Безопасность критических информационных инфраструктур в международном гуманитарном праве. – М.: Политология. – Ст. 154-162.

Критически важные объекты и кибертерроризм. 2008. Часть 1. Системный подход к организации противодействия. / О.О. Андреев и др. Под ред. В.А. Васенина. М.: МЦНМО, 2008. С. 37

Новый словарь иностранных слов. 2009. - by EdwART, 2009.

Поняття про критичну інфраструктуру. [Electronic resource]: <http://mailswm.com/ponyattya-pro-kritichnu-infrastrukturu/>.

Постанова Кабінету Міністрів України № 1051 від 15.08.2007.

Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 р. № 615 «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності» (із змінами).

Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2004 № 1734 «Про затвердження переліку підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави».

Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.99 року № 675-019 «Щодо затвердження Переліку об'єктів, які підлягають охороні і обороні в умовах надзвичайних ситуацій і в особливий період».

Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 № 1170 «Про затвердження переліку особливо важливих об'єктів електроенергетики, які підлягають охороні відомчою воєнізованою охороною у взаємодії із спеціалізованими підрозділами інших центральних органів виконавчої влади».

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1288 «Про затвердження Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів».

Про доцільність та особливості визначення критичної інфраструктури в Україні. Аналітична записка. [Electronic resource]:

<http://www.niss.gov.ua/articles/1026/>.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2009 № 578-р «Про затвердження переліку особливо важливих об'єктів нафтогазової галузі».

Словник української мови// Академічний тлумачний словник (1970—1980). Кризис.

Толковый словарь Ефремовой. – [Electronic resource]:

<http://www.efremova.info/word/infrastruktura.html#.VUclmsdwtzV>

ЧУДИНОВ А.Н., 1910. *Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка.* 1910.

Názov: **BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2019**
Zborník vedeckých prác

Editori: doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.
Mgr. Dávid Kollár, PhD.

Rozsah: 355 strán
Vydanie: Prvé
Formát: A4 (PDF dokument)

Vydavateľ: Interpolis
Miesto vydania: Banská Bystrica
Rok vydania/ Year: 2019

ISBN 978-80-972673-9-1

Partneri konferencie:

ISBN 978-80-972673-9-1